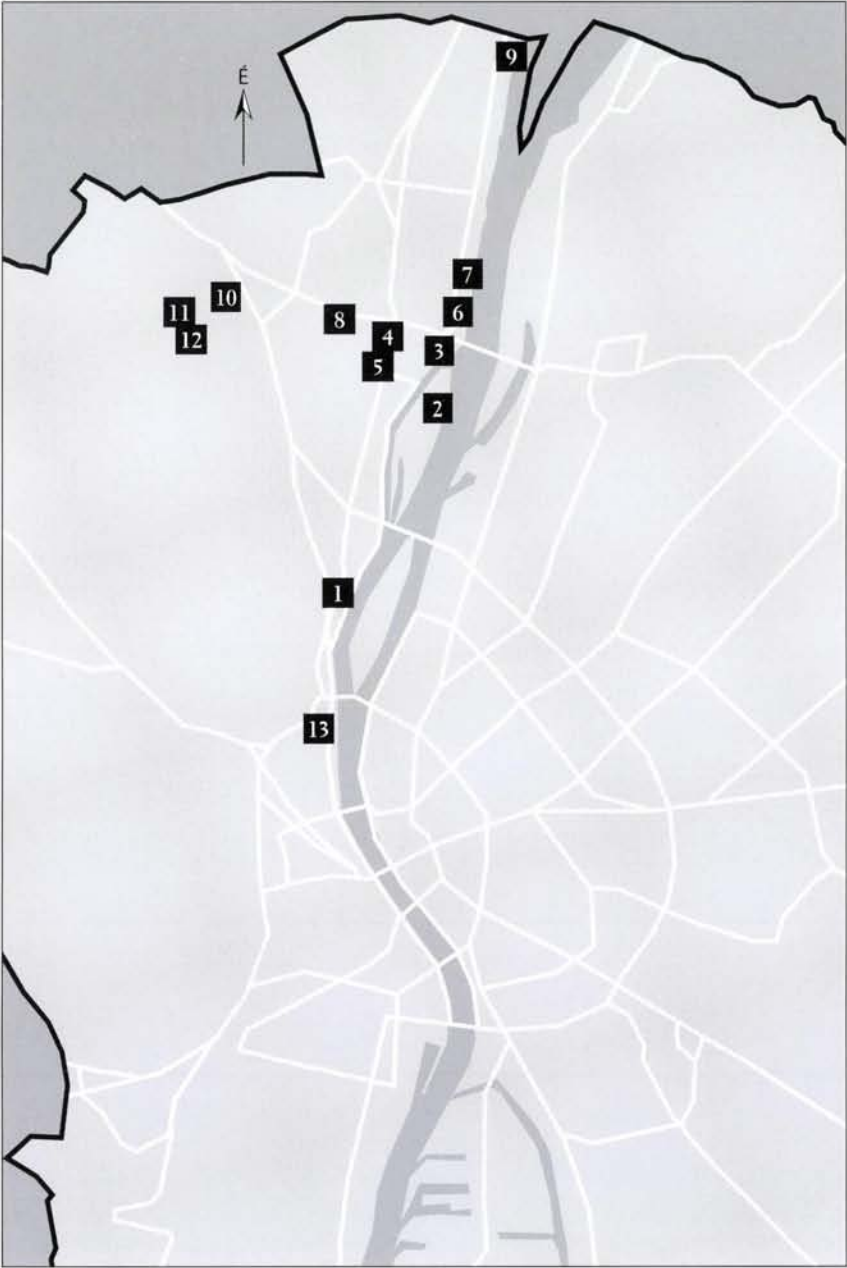

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásásai
és leletmentései 2005-ben
Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 2005*

AQUINCUM

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2005-ben

Excavations and rescue work
at the Aquincum Museum in 2005

Budapest, 2006

Szerkesztő:
Zsidi Paula

Edited by:
Paula Zsidi

Fordítás:
Simán Katalin, Alice M. Choyke

Translation by:
Katalin Simán, Alice M. Choyke

Technikai szerkesztő:
Kolozsvári Krisztián

Technical assistance by:
Krisztián Kolozsvári

A külső borítón elől:
Római kori festett sírkő részlete
(Budapest, III. ker., Bécsi út 64.)

Front cover:
Part of a painted Roman gravestone
(Budapest III, 64 Bécsi Road)

A belső borítón:
A 2005-ben végzett megelőző
feltárások helyszínei

Inside cover:
Locations of larger investment led
excavations in 2005

Budapesti Történeti Múzeum, 2006
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

Budapest Historical Museum, 2006
Editor-in-chief: Dr. Sándor Bodó, Director

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2005-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 2005

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum

Aquincumi füzetek
12. szám

ISSN 1219-9419 (Aquincumi füzetek)
ISSN 1219-9427 (Aquincum)

Tartalom

Régészeti feltárások Budapest területén 2005-ben (<i>Zsidi Paula</i>)	8
A 2005-ben végzett nagyobb megelőző feltárások helyszínei	13
Feltárás az aquincumi katonaváros nyugati temetőjében (<i>Vámos Péter</i>) . . .	15
Régészeti megfigyelés az Óbudai (Hajógyári)-szigeten (<i>II. Kérdő Katalin – M. Virág Zsuzsanna</i>)	24
Római temető és gazdasági épületek feltárása a volt Gázgyár (ma Graphisoft Park) területén (<i>Lassányi Gábor</i>)	30
Régészeti munkák az aquincumi polgárváros középső és keleti részén: a Szentendrei út felújítása (<i>T. Láng Orsolya</i>)	37
Régészeti munkák az aquincumi polgárváros középső és nyugati részén: BKV-HÉV pályarekonstrukció (<i>T. Láng Orsolya</i>)	44
Épület- és útrészletek az aquincumi polgárváros északi városfalánál (<i>T. Láng Orsolya</i>)	51
Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárvárostól északra fekvő Duna-parton (<i>T. Láng Orsolya</i>)	60

Contents

Archaeological excavations on the territory of Budapest in 2005 (<i>Paula Zsidi</i>)	8
Sites of the larger investment-led excavations conducted in 2005	13
Excavation in the western cemetery of the Aquincum Military Town (<i>Péter Vámos</i>)	15
Archaeological observations on Óbuda (Dockyard) Island (<i>Katalin H. Kérdő – Zsuzsanna M. Virág</i>)	24
Excavation of a Roman cemetery and out-buildings in the territory of the former Gas Factory (today known as Graphisoft Park) (<i>Gábor Lassányi</i>)	30
Archaeological investigations in the central and eastern parts of the Civil Town of Aquincum: reconstruction of Szentendrei Road (<i>Orsolya T. Láng</i>)	37
Archaeological investigations in the central and western parts of the Civil Town of Aquincum: BKV-HÉV suburban railbed reconstruction (<i>Orsolya T. Láng</i>)	44
Building and parts of a road by the northern town wall of the Aquincum Civil Town (<i>Orsolya T. Láng</i>)	51

Újabb feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben (<i>Lassányi Gábor</i> – <i>Bechtold Eszter</i>)	73	Investigation of the use of the Danube bank north of the Aquincum Civil Town (<i>Orsolya T. Láng</i>)	60
A kissingi Pusztatemplom környékén végzett megelőző feltárásról (<i>Budai</i> <i>Balogh Tibor</i>)	79	Recent excavations in the cemetery along the Aranyhegyi Stream (<i>Gábor</i> <i>Lassányi – Eszter Bechtold</i>)	73
Szondázó jellegű és megelőző feltárások az úgynevezett Testvérhegyi villa területén és környezetében (<i>Havas Zoltán</i>)	87	Excavation preceding development work in the region of Pusztatemplom at Kissing (<i>Tibor Budai Balogh</i>)	79
Római kori beépítés nyomai a Csúcshegyi és a Testvérhegyi villák közötti területen (<i>T. Láng Orsolya</i>)	99	Test excavations and investigations preceding investment work on the territory and in the region of the so-called Testvérhegyi villa (<i>Zoltán Havas</i>)	87
Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében (<i>Havas Zoltán – Kárpáti</i> <i>Zoltán – Szilas Gábor</i>)	106	Traces of Roman period building- development in the territory between the Csúcshegyi and Testvérhegyi villas (<i>Orsolya T. Láng</i>)	99
Római kori és középkori települési maradványok a Vízivárosban (<i>Benda Judit</i> – <i>Hable Tibor</i>)	116	Test excavation in the area of the Roman villa on Csúcshegy (<i>Zoltán Havas– Zoltán</i> <i>Kárpáti– Gábor Szilas</i>)	106
Őskori és római kori lelőhelyek feltárása az M6 autópálya budapesti szakaszának nyomvonalán 2005-ben (<i>Beszédes József</i> – <i>Szilas Gábor</i>)	147	Roman period remains and medieval settlements in the Víziváros (<i>Judit Benda</i> – <i>Tibor Hable</i>)	116
Előzetes jelentés a Bp. XI. ker. Kőérberek-Tóváros Lakópark lelőhelyen, 2005. évben elvégzett régészeti feltárásokról (<i>Horváth László András</i> – <i>Horváth M. Attila – Terei György</i>) . . .	159	Excavation of prehistoric and Roman period sites along the path of the Budapest stretch of the M6 highway in 2005 (<i>József</i> <i>Beszédes – Gábor Szilas</i>)	147
Régészeti kutatások az M0 környűri keleti szektorának nyomvonalán (<i>Reményi</i> <i>László – Endrődi Anna – Maráz Borbála</i> – <i>M. Virág Zsuzsanna</i>)	166	Preliminary report on the archaeological excavations conducted at the Kőérberek-Tóváros Residential District site in 2005 (<i>László András Horváth</i> – <i>Attila Horváth M. – György Terei</i>) . . .	159

Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának 06. lelőhelyén (<i>Korom Anita</i>)	181	Archaeological investigations in the eastern sector of the M0 highway ring (<i>László Reményi – Anna Endrődi – Borbála Maráz – Zsuzsanna M. Virág</i>)	166
Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán fekvő BP 05 lelőhelyen (<i>M. Virág Zsuzsanna – Tóth Anikó</i>)	196	Archaeological investigations at site no. 06 in the eastern sector of the M0 ring highway (<i>Anita Korom</i>).	181
Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2005. évben.	207	Archaeological investigations on the BP 05 find location along the path of the eastern sector of the M0 ring highway (<i>Zsuzsanna M. Virág – Anikó Tóth</i>)	196
Az Aquincumi Múzeum további feltárást nem igénylő próbaátásai és régészeti célú megfigyelései 2005-ben	230	Locations of and results from small-scale excavations conducted by the Aquincum Museum in 2005.	228
Rövidítésjegyzék.	232	Archaeological observation work and test excavations carried out by the Aquincum Museum in 2005.	230
A 2005. évi feltárások közreműködői.	233	Abbreviations	232
A 2005. évi jelentősebb feltárások megbízói és támogatói	235	Participants in the excavations in 2005	233
A BTM Aquincumi Múzeumának és munkatársainak 2005-ben megjelent publikációi	237	Employers and patrons of the most important excavations in 2005.	235
		Publications by the staff of the Aquincum Museum in 2005	237

Régészeti feltárások Budapest területén 2005-ben

Archaeological excavations on the territory of Budapest in 2005

A megelőző évekhez hasonlóan, 2005-ben is a fővárosi fejlesztésekhez kapcsolódó építkezések jelentették a múzeum régészei számára a legtöbb feladatot. Munkatársaink a 32 megelőző feltárás és a 40 próbafeltárás mellett, 33 helyszínen végeztek megfigyelést, terepbejárást, rövid leletmentést. Az ásatásvezető régészek 105 helyszínen, 118 megkötött szerződés alapján, 3568 napot töltöttek terepen, személyenként átlagosan csaknem 7 hónapot. Ez idő alatt több mint 166595 négyzetméter felületet kutattak át megelőző feltárás keretében, s jóval többet szondáztak, illetve figyeltek meg, dokumentáltak. A régészeti feltárások 1661 láda leletanyagot eredményeztek, mely tisztítás, konzerválás és nyilvántartás után válik majd a főváros gazdag történetének pótolhatatlan forrásanyagává.

A profitorientált fejlesztések és a régészeti örökségvédelem érdek ütközéséből adódó konfliktushelyzetek mellett, mely folyamatos kísérője munkánknak, s melyhez már szinte hozzászoktunk, jelentősen megnehezítette helyzetünket az ásatások csaknem valamennyi fázisát érintő közbeszerzési kötelezettség. A törvény jelenlegi formája a régészeti kutatást végző intézményt, mint jogalkalmazót szinte megoldhatatlan nehéz-

In 2005, similarly to the past years, the majority of the work the archaeologists of the museum had to accomplish was connected with construction works linked with the development of the capital. Our colleagues conducted 32 excavations preceding investment and 40 test excavations, and carried out observations, field walkings and short rescue excavations at 33 sites. The archaeologists who acted as field directors spent 3568 days, that is nearly 7 month per person in average, at 105 sites according to 118 signed contracts. During this time, a surface of 166595 m² was investigated within the frames of excavations preceding investments, while test excavations, observations and documentation encompassed a much larger territory. The archaeological excavations resulted 1661 cases of finds, which will become an irreplaceable source for the history of the capital after cleaning, conservation and being taken into inventory.

Beside conflicts that arise from the diverse interests of profit oriented developments and archaeological heritage protection, which are constantly present at our work so that we have got used to them, public procurement obligation that extended to nearly all the phases of the excavations made our situation fairly difficult. The actual form of the law brings the

ségek elé állítja. Az intézmény gazdasági részlegének munkája, valamint a régész szakmai gárda elkötelezettségének, hivatástudatának köszönhetően, a közbeszerzési eljárások sok gonddal járó, költséges és hosszú időt igénybevevő folyamata nem okozott olyan mértékű fennakadást az ásatások menetében, amely megakadályozta volna a múzeumot a régészeti törvényben meghatározott kötelezettségének elvégzésében. Az elmúlt év gyakorlata azonban sorozatosan bizonyította, hogy a közbeszerzési eljárás jelenlegi előírásaihoz a régészeti kutatás jellege alapvetően nem, vagy sok esetben csak a szakmaiság kiiktatásával illeszthető. Meg kell említenünk itt a beruházói kör türelmét is, akiknek ezévtől nemesak a régészeti feltárás finanszírozását kellett állniuk, hanem a régészeti kutatás terepi munkájának a közbeszerzési eljárás idejével megnövekedett időtartamát is. Emellett negatív hatással volt munkánk hatékonyságára az a tendencia, mely azt mutatja, hogy a beruházások egyre nagyobb hányada nem kellően átgondolt, és műszaki tartalmát tekintve sok esetben előkészítetlen. Egyre gyakoribb, hogy tervezés és engedélyezés nélküli földmunkák elrendelésével improvizatív elemek kerülnek indokolatlanul a kivitelezés fázisába. Ezek kész helyzet elé állítják a közbeszerzéssel is kötött, szerződés és engedély alapján végzett régészeti munkát. Emellett a múzeumot is fenyegeti az építőiparban egyre gyakoribb körbetartozás, miután az, a régészeti feltárás révén, része a rendszernek.

Az előző évek gyakorlatának megfelelően a főváros három történelmi városmagja, Buda és a Víziváros, Óbuda és a pesti Belváros területén folytak a legeredményesebb feltárások. A római

institution that carries out archaeological investigation into a difficult situation and confronts us with nearly insoluble difficulties. Owing to the work of the administrative department of the institution and the commitment and the sense of vocation of the archaeological staff, the long, troublesome, tedious and expensive procedure of public procurement did not cause such a grave hindrance in the process of excavations that could have prevented the museum in fulfilling its duties determined in the archaeological acts. The practice of the last year has repeatedly demonstrated, however, that the character of the archaeological investigation can basically not be conciliated with the actual regulations of public procurement, or when it is, the professional aspects have to be disregarded. We must also mention the patience of investors, who have not only had to finance the archaeological excavation from this year, but have to endure the elongation of the time of archaeological field work due to public procurement. Besides, the trend that shows that the majority of investments is not sufficiently planned and often unprepared from a technical regard exercised a negative influence on the effectiveness of our work. We are more and more often confronted with the fact that earth movement is ordered without planning and licence, which leads to the appearance of unwarranted improvised elements in the execution phase. This confronts archaeologists, who are bound by licensing and contracts signed within the frames of public procurement, with a fait accompli. On top of it, the museum is also threatened with round debt, a more and more common phenomenon in construction industry, since it has become part of the system by the way of archaeological excavations.

kori feltárások közül kiemelkedik az aquincumi polgárváros területén keresztülhaladó Szentendrei út és a HÉV vágányok felújításához kapcsolódó régészeti munka. A főváros főforgalmi útvonalain folyó kivitelezési munka során a múzeum munkatársai éjjel és nappal az építők rendelkezésére álltak, s az együttműködés eredményeként a beruházások határidőre elkészültek, s az általuk érintett antik város nemzetközi hírű régészeti öröksége sem sérült. A számos középkori kutatás közül a Szent György tér északi sávjában, a helyreállításhoz kapcsolódó kutatások eredményét említhetnénk, amely Buda első zsinagógájának egy részletét eredményezte. Ezek mellett elmondhatjuk, hogy a 2005. év legjelentősebb ásatási sorozata az M0 autópályát keleti szektorjának kivitelezését megelőző feltárások voltak. Itt, az összességében mintegy 66.500 m² feltárt területen több mint 2000 régészeti (a pleisztocén, neolitikum, középső és késő rézkor, késő bronzkor időszakát és császárkort reprezentáló) objektumot rögzítettünk és tártunk fel. Néhány közérdekű beruházás feszített tempója nem engedte meg a téli szünetet sem, így a 6-os út nagytétnyi szakaszán, sokszor a feltárás szakmai színvonalát is veszélyeztető körülmények között, de a teljes téli szezonban folyt a munka. Az intézmény Régészeti Adattára ebben az évben 62, elsősorban közműfektetés esetén látta el földmunkák régészeti szakfelügyeletét.

Az intézménynek a régészeti örökség védelmével kapcsolatos törvényi kötelezettsége azonban nem fejeződik be a terepi munkával. A BTM munkatársai szinte folyamatos terepmunkájuk mellett igyekeztek eleget tenni dokumentációs kötelezettségüknek is, ezévből 62 je-

In accordance to the practice of the former years, the most fruitful excavations were conducted in the three historical town centres of the capital, on the territory of Buda and the Víziváros, Óbuda and Pest. Archaeological investigations linked with the reconstruction of Szentendrei Road and the HÉV rails, which cross the Civil Town of Aquincum, excel from among the archaeological excavations of the Roman period. In the course of execution work carried out in the main roads of the capital, the colleagues of the museum were at the disposal of the constructors day and night, and in result of the co-operation, the investments were finished in time, and the archaeological heritage of the antique town of international fame has not been damaged. From the numerous medieval investigations, we can mention the results of the investigations in the northern zone of Szent György square connected with its reconstruction, which brought to light a fragment of the first synagogue of Buda. We can also add, that the most significant excavations of 2005 were the series of excavations preceding the construction of the eastern sector of highway M0. Here more than 200 archaeological features (from the Pleistocene, the Neolithic, the middle and late Copper Age, the late Bronze Age and the Imperial Period) were unearthed and determined on an excavation surface of about 66.500 m². The tight deadlines of a few investments of common interest did not even afford a pause in the winter so archaeological work was carried on in the winter season as well on the Nagytétnyi stretch of road no. 6 even though it often endangered the professional standard of the excavation. The Archaeological Documentation Department carried

lentést és dokumentációt készítettek. Emellett a 4/2003. évi NKÖM rendelet alapján végzi az intézmény a különböző Kerületi Szabályozási Tervekhez előírt örökségvédelmi hatástanulmányok régészeti fejezetének megírását. Ebben az évben 53 régészeti hatástanulmány készítésével segítettük az önkormányzatok munkáját.

Az ásatási, nyilvántartási és feldolgozási, valamint kutatói feladatok mellett több régészeti osztály munkájának eredményeképpen jött létre a Budavári Palotában megrendezett, „Kincsek a város alatt. Budapest régészeti örökségének feltárása, 1989–2004” című kiállítás. Az elmúlt 15 év csaknem 600 ásatásából válogatott 60 feltárás eredményeit felvonultató, nagylélegzetű bemutató, hazai és nemzetközi szakmai elismerést váltott ki. A kiállítás csaknem 200 színes képet és az elmúlt tizenöt év budapesti régészeti kutatására vonatkozó legfontosabb szakirodalmat is magában foglaló kísérőkiadványában, az időszak legeredményesebb 60 ásatásának rövid összefoglalója is napvilágot látott.

A BTM őskori gyűjteménye – a vallástörténeti szempontból nemzetközileg is kiemelkedő jelentőségű, gyakran unikális tárgyaival és különleges szempontok szerint összeállított leletegyüttesével – helyet kapott a Leonardo Da Vinci Európai Unió programban. Az ennek keretében létrehozott „Európai Virtuális Múzeum” című web site a www.europeanvirtual-museum.it című honlapon tekinthető meg. A múzeum római kori gyűjteményéről, a gyűjtemény gyarapodásáról és az Aquincumi Múzeum aktuális kiállításairól, kiadványokról lehet naprakészen tájékozódni magyar és angol nyelven az Aquincumi Múzeum www.aquincum.hu

out archaeological inspection in 62 cases, mostly at the laying of public utilities.

The administrative responsibilities of the institution concerning the protection of archaeological heritage were not finished with the field work. The colleagues of the BHM did their best, beside nearly continuous field work, to fulfil their documentation obligations, and they prepared 62 reports and documentations this year. Besides, the institution continues the writing of the archaeological chapter of the heritage protection effect studies ordered for the District Development Plans on the basis of the NKÖM regulation of 4/2003. This year we helped the work of the self-governments with the preparation of 53 archaeological effect studies.

Beside the excavations, inventoring, analytical and research tasks, an exhibition titled “Treasures under the town. The excavation of the archaeological heritage of Budapest, 1989-2004” has been organised in the co-operation of several archaeological departments. The grandiose exhibition, which presented the results of 60 excavations chosen from nearly 600 excavations of the last 15 years, was received with recognition by the international archaeological public. The publication of the exhibition, which contains nearly 200 colour photos and the most important technical literature on the archaeological investigations in the capital in the past 15 years, we can also read the summary of the 60 most successful excavations of the period.

The prehistoric collection of the BHM, with its often unique objects of internationally eminent religious historical importance and find units composed according to special aspects, was admitted to the European Union project “Leonardo

című honlapján. Mindkét internetes programban fellelhetők a legutóbbi évek ásatásai során előkerült leletek.

Zsidi Paula

Da Vinci”. The website “European Virtual Museum” created within the frames of this project can be found at www.european-virtualmuseum.it. The website of the Aquincum Museum (www.aquincum.hu) provides actual information on the Roman period collection, the new acquisitions of the collection and the standing exhibitions and publications of the Aquincum Museum in Hungarian and English languages. The finds recovered at the excavations of the past years can be found in both websites.

Paula Zsidi

A 2005-ben végzett nagyobb megelőző feltárások helyszínei

(Jelölésük a belső borítón lévő térképeken)

Aquincumi katonai táborok, katonaváros

1. Bp. III. Bécsi út 64. (Vámos Péter)
2. Bp. III. Óbudai-sziget, HM üdülő
(H. Kérdő Katalin – M. Virág Zsuzsanna)

Az aquincumi polgárváros és környete

3. Bp. III. Záhony utca 7.
(Lassányi Gábor)
4. Bp. III. Szentendrei út, Záhony utca
– Pók utca közötti szakasz
(T. Láng Orsolya)
5. Bp. III. BKV HÉV sínpálya
nyomvonala (T. Láng Orsolya)
6. Bp. III. Pók utca (T. Láng Orsolya)
7. Bp. III. Pók utca – Duna part
– Római part (T. Láng Orsolya)
8. Bp. III. Keled utca (Lassányi Gábor)

Aquincumi territorium

9. Bp. III. Békásmegyér, Névtelen utca
(Budai Balogh Tibor)
10. Budapest, III. Testvérhegy, Bécsi út
314. - Lángliliom u. (Havas Zoltán)
11. Bp. III. Csúcshegy – Harsánylejtő
(T. Láng Orsolya)
12. Bp. III. Csúcshegy -Harsánylejtő
(Havas Zoltán – Kárpáti Zoltán
– Szilas Gábor)

Sites of the larger investment-led excavations conducted in 2005

(Marked on the maps on the inner covers)

Military forts and the Military Town

1. Bp. III 64 Bécsi Road (Péter Vámos)
2. Bp. III Óbuda Island (Katalin H. Kérdő
– Zsuzsanna M. Virág)

Aquincum Civil Town and its environs

3. Bp. III 7 Záhony Street
(Gábor Lassányi)
4. Bp. III Szentendrei Road, between
Záhony St. and Pók St.
(Orsolya T. Láng)
5. Bp. III BKV HÉV railway track (Orsolya
T. Láng)
6. Bp. III Pók Street (Orsolya T. Láng)
7. Bp. III. Pók Street – Danube bank
– Római part (Orsolya T. Láng)
8. Bp. III. Keled Street (Gábor Lassányi)

Territory of Aquincum

9. Bp. III Békásmegyér, Névtelen Street
(Tibor Budai Balogh)
10. Bp. III Testvérhegy, Lángliliom Street,
314 Bécsi Road (Zoltán Havas)
11. Bp. III Csúcshegy – Harsánylejtő
(Orsolya T. Láng)
12. Bp. III Csúcshegy -Harsánylejtő
(Zoltán Havas – Zoltán Kárpáti
– Gábor Szilas)

*Aquincumon kívüli táborok és települések,
limes menti kutatás*

13. Bp. II. Medve utca 25–29., Ganz utca 8., Kacska utca 11., Kapás utca 21–25. (Benda Judit – Végh András – Hable Tibor)
14. Bp. XXII. Nagytétény, M6 autópálya nyomvonala (Beszédes József – Szilas Gábor)

Ős- és népvándorlás kori lelőhelyek

15. Bp. XI. Kőérberек-Tóváros Lakópark (Horváth László András – Horváth M. Attila – Terei György)
16. Bp. XVII. Major-hegy déli részén, M0 BP 05/2 lh. (Reményi László – Endrődi Anna – Maráz Borbála – M. Virág Zsuzsanna)
17. Bp. XVII. Péceli út, M0 körgyűrű 06. lh. (Korom Anita)
18. Bp. XVII. Rákoscсaba, Major-hegy, M0 BP 05 lh. (M. Virág Zsuzsanna – Tóth Anikó)

*Forts and settlements outside Aquincum,
investigations along the limes*

13. Bp. II 25–29 Medve Street, 8 Ganz Street, 11 Kacska Street, 21–25 Kapás Street (Judit Benda – András Végh – Tibor Hable)
14. Bp. XXII Nagytétény, M6 highway (József Beszédes – Gábor Szilas)

Prehistoric and protohistoric sites

15. Bp. XI Kőérberек Tóváros Residential District (László András Horváth – Attila Horváth M. – György Terei)
16. Bp. XVII Major hill, site no. 05/2 M0 highway (László Reményi – Anna Endrődi – Borbála Maráz – Zsuzsanna M. Virág)
17. Bp. XVII Péceli Road, site no. 06 M0 highway (Anita Korom)
18. Bp. XVII Rákoscсaba, Major hill, site no. 05 M0 highway (Zsuzsanna M. Virág – Anikó Tóth)

Feltárás az aquincumi katonaváros nyugati temetőjében

(Budapest, III. ker., Bécsi út 64., Hrsz.: 14740/1)

2005. május 4. és július 6. között a Storcz és Társa Kft. megbízásából megelőző feltárást folytattunk a Bécsi út 64. számú telken, egy épülő társasház tervezett helyén. A beépítendő 400 négyzetméter területből az újkori objektumok (pince, kút) bolygatásai és a Bécsi út irányában meghagyott biztonsági sáv lefedése miatt körülbelül 300 négyzetméternyi területet tudtunk feltárni. Ezt részben tovább csökkentette az ásatási terület keleti harmadában jelentkező talajvíz, ahol egy körülbelül 50 négyzetméternyi területen az alsóbb rétegeket csak részlegesen tudtuk megkutatni. (1. kép)

A Bécsi út nyugati oldalát szegélyező lankás domboldalon húzódó lelőhely közvetlenül kapcsolódik a tőle délre lévő, már korábban megásott Bécsi út 62. (HABLE 2001, 21–29) és 60. (BERTIN 1996, 40–42) számú telkekhez. Ebből kifolyólag, továbbá az elmúlt másfél évtizedben a Bécsi út, Kolosy tér és Nagyszombat utca közötti szakaszán feltárt környékbeli lelőhelyek ásatási eredményei (HABLE 2002, 268–271) alapján bizton számíthattunk arra, hogy a katonaváros nyugati temetőjének újabb részlete kerül majd napvilágra. Az említett korábbi ásatások nagy segítséget jelentettek a feltárt jelenségek értelmezésében is.

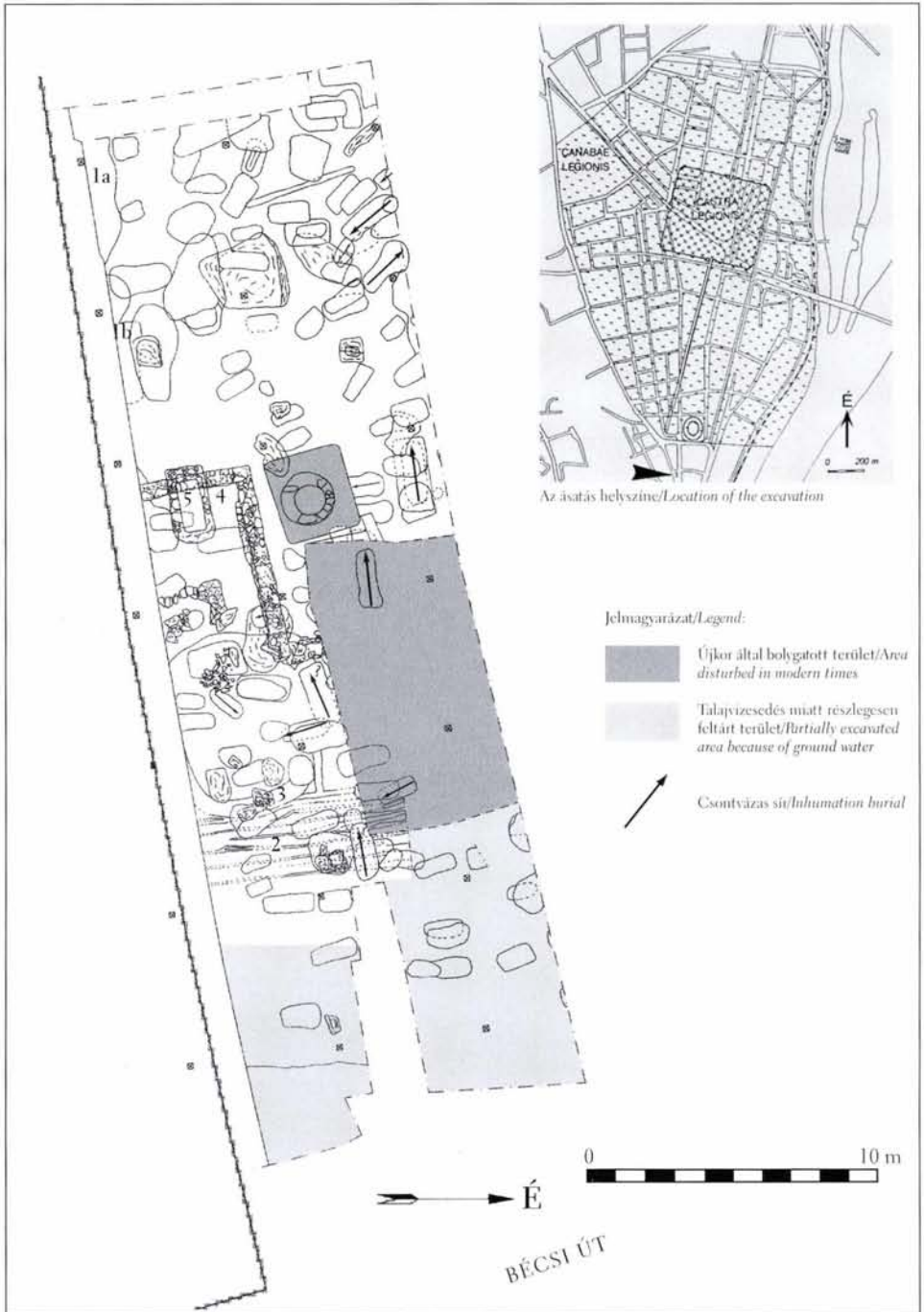
Az egykori, többszörösen tagolt, teraszos kialakítású terepfelszín (HABLE

Excavation in the western cemetery of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 64 Bécsi Road, Lrn: 14740/1)

Excavations preceding the construction of a block of flats were conducted on lot 64 Bécsi Road. It was commissioned by Storcz és Társa Kft. (Storcz and Associates Ltd) between May 4 and July 6, 2005. Out of the 400 square metres that the house would occupy, a surface of 300 square metres could be investigated because of disturbances caused by modern features (a cellar and a well), and the security zone left covered along Bécsi Road. This surface was further reduced by ground water, which appeared in the eastern third of the excavation territory. Here the lower layers could only partly be observed on a surface of 50 square metres. (Fig. 1)

The site is situated on a mild slope on the western side of Bécsi Road. The neighbouring lots to the south at 62 (HABLE 2001, 21–29) and 60 Bécsi Road (BERTIN 1996, 40–42) had already been investigated. In the light of the data from the above territories and the excavation results from the site unearthed on Bécsi Road between Kolosy Square and Nagyszombat Street over the last one and a half decades (HABLE 2002, 268–271), we expected to find new details from the western cemetery of the Military Town. The above excavations have helped us interpret the unearthed phenomena as well.

1. kép: Az ásatás összesítő alaprajza
 Fig. 1: Summary map of the excavations

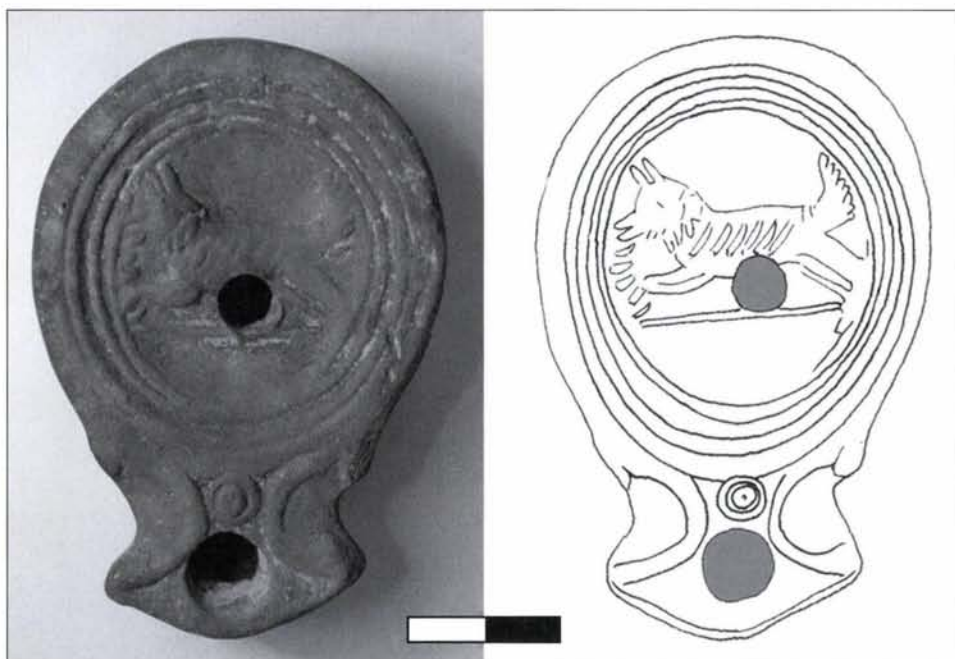
2001, 21–23) itt is érzékelhető volt. Az előző feltárásokhoz hasonlóan a legkorábbi periódust azok az 1. század végére datálható (BERTIN 1996, BERTIN 1999, 32–33, 40; HABLE 2001, 23) nagyobb gödör (esetleg gödörház?) és kenyérsütő kemence részletei képviselik, (1. kép 1a, 1b) melyek a terület nyugati részén, a felsőbb, teraszos szinten jelentkeztek. Ezen objektumok nagy valószínűséggel még a temető korszakát megelőző időszak rövid időtartamú, kis, bokorszerű telepek maradványai. Az itt meglévő objektumok megmaradási esélyeit és értelmezésük lehetőségeit általában csökkenti az a tény, hogy a Bécsi út menti lankák felsőbb részei nagyobb mértékben voltak kitéve a későbbi korok (ideértve már a római kori temetkezéseket is) bolygatásainak, illetve az erózióknak. Jól mutatja ezt az is, hogy míg ezeken a felső részeken az újkori feltöltés gépi elbontása után a meglehetősen vékony (20–25 centiméter), homogén, leletszegény „fedőréteg” alatt sok esetben már a sárga altalajban jelentkeztek az objektumok foltjai (vagy kedvezőbb esetben egy néhány centiméter vastag, sírok közti kultúrréteget sikerült megfigyelni), addig keletre haladva, a terület esésével, a vastagodó római kori rétegeket nagyobb számban tudtuk regisztrálni. A sírok közti rétegekből számos szórvány jellegű lelet került elő, melyek többnyire nyilvánvalóan a magasabban fekvő részektől mosódtak le. Egy-egy nagyobb esőzés alkalmával akár nagyobb rétegszakaszok is lecsúszhattak. Ez magyarázattal szolgálna a keleti részen több esetben felbukkanó, nagyobb kiterjedésű, 2–3 méternyi patisos-agyagos-hamús leneszerű képződmények jelenlétére is.

Visszatérve a terület korai időszakához, nagy valószínűséggel már ekkor haszná-

2. kép: Festett sírkő töredéke (Kr. u. 2. század első fele)
 Fig. 2: Fragment of a painted gravestone (first half of AD 2nd century)

The multiply segmented terraced surface (HABLE 2001, 21–23) could be observed here as well. Similarly to what was found at former excavations, a large pit (perhaps a pit house?) and fragments from a baker's oven (Fig. 1.a, 1b) dating to the end of the AD 1st century (BERTIN 1996, BERTIN 1999, 32–33, 40; HABLE 2001, 23) represent the earliest period. They appeared in the western part of the territory on the higher terrace level. These features are most probably the remains of the small, short-lived cluster type settlement located here before the establishment of the cemetery. The chances of the survival of these features and the pros-

3. kép: Futó kutyát ábrázoló volutás mécses (Kr. u. 1-2. század fordulója)
 Fig. 3: Oil lamp with volute decoration depicting a running dog (turn of the AD 1st-2nd century)

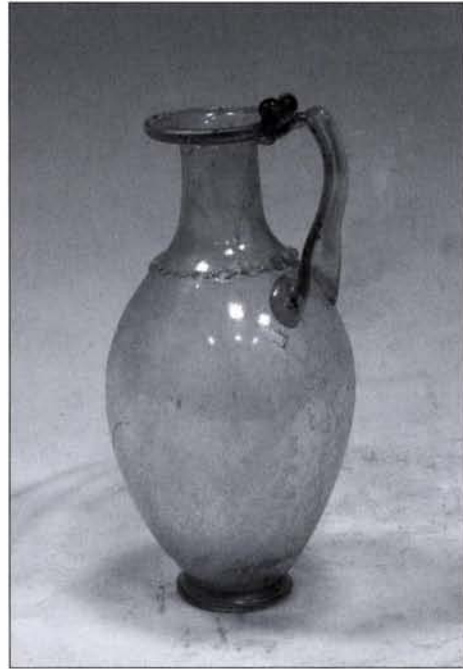
latban lehetett az ásás keleti felében jelentkező – szintén korábban már több helyen regisztrált (BERTIN 1999, 32–33; HABLE 2001, 23) – észak–déli irányú út is. (1. kép 2) Az itt előkerült részen létesített sírok mindegyike jól látható módon szuperpozícióban van azokkal a feltehetően kocsikerek okozta bevágódásokkal, melyek az út első használati periódusában alakulhattak ki. Később – minden bizonnyal már a temető korszaka alatt – kissé keletebbre húzódva apróbb törtköves felülettel funkcionált tovább. Ezt a temetkezések ritkulása is jól mutatja: az aktívan használt útfelületbe már nem ástak sírokat (a jelenség jobban megfigyelhető HABLE 2001, 22 – alaprajz).

A telep megszűnésével párhuzamosan kezdődhetett el a terület használatának temetőkorszaka. Összesen 98 olyan ob-

jects of their interpretation are largely limited by the fact that the upper parts of the slopes along Bécsi Road were exposed to various disturbances in later periods (including burials in the Roman period) and erosion. In these upper areas, only a rather thin (20-25 cm) homogenous cover, containing only a few finds, was left after the mechanical removal of the modern fill. The feature discolorations only appeared in the underlying yellow subsoil (in luckier cases a couple centimetres thick culture-bearing layer could be observed between the graves). Farther to the east, at the same time, the terrain sloped and the thicker Roman layers could more often be documented. These layers between the graves yielded numerous stray finds, obviously denuded from higher areas. Ever larger segments of layers slipped

jektumot tártunk fel, melyek funkciójukat tekintve biztosan temetkezésre szolgáltak. Ebből 83 szórthamvas, 14 pedig csontvázas rítus szerint történt, míg egy esetben csak a koponya eltemetésével számolhatunk. Feltártunk továbbá egy melléklettel ellátott, de csontokat és hamvakat nélkülöző (inkább jelképes, mintsem kirabolt) sírt is. Ezeken kívül természetesen még jó néhány olyan objektumot illetve jelenséget dokumentáltunk, melyek kisebb-nagyobb valószínűséggel kirabolt (üres sír nagyságának megfelelő méretű gödrök) vagy szétrombolt (szórványként felbukkanó emberi csontdarabok, bizonytalan körvonalú hamus, helyenként kalcinált csontokkal kevert foltok) sírokkal hozhatók összefüggésbe.

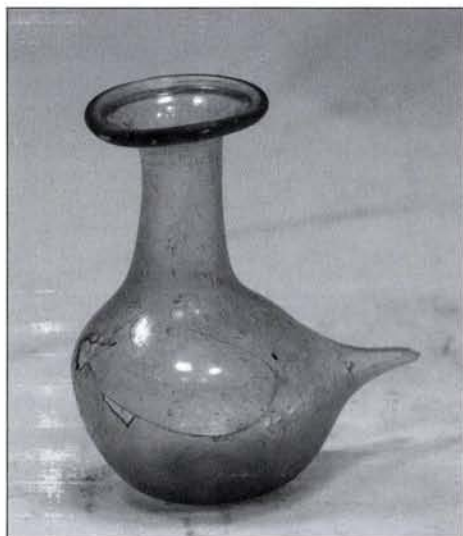
A viszonylagosan nagy sírsűrűséghez képest a *canabae* nyugati temetőjének ezen szakasza kifejezetten szegényesnek mondható. Természetesen számolnunk kell a már egykorú rablásokkal és bolygatásokkal. Egy kifosztott csontvázas sír esetében a rablógödre által vágott hamvasztásos sír, majd ugyanezen gödör felületébe ástott újabb hamvasztásos sír jelenségét is megfigyelhettük. Másik esetben egy Hadrianus-kori sarokakrotérionos, festett, koszorús sírkő (NAGY 1971, 111–113) felső töredékét (2. kép) helyezték a megásott gödör aljára. További, egykori sírkőállításokra utaló nyomokat is találtunk: két esetben objektumhoz nem tartozó, a felállított sztélé elbillenését megakadályozó, szabályos négyzetre faragott támasztó kövek töredékeit találtuk meg. Egy újkori gödörben, amely talán épp az egykori síremlék kibányászására szolgált, nagyméretű sztélé levágott, otthagytott alsó része feküdt. A gödör aljában a sírkő eredeti beásásának alját is megfigyelhettük. A hiányos mellékletű kirabolt, vagy a későbbi korok által bolygatottakon kívül a legtöbb

4. kép: Üvegkorsó (Kr. u. 1-2. század fordulója)
Fig. 4: Glass flagon (turn of the AD 1st-2nd century)

downwards when rainfall was heavy. This may explain the 2-3 m lenticular-shaped formation composed of daub, clay and ash in the eastern part of the area.

Returning to the early period, it seems that the north-south running road, already registered in a number of places (BERTIN 1999, 32–33; HABLE 2001, 23) and which appeared in the eastern part of this excavation was already in use in this period. (Fig. 1. 2) All the graves in this area intersected the wheel ruts from the first period of the road. Later, most probably when the cemetery was already in use, the road was shifted farther to the east and covered with rubble. The same is suggested by the rarer appearance of graves: no further graves were cut into the active road surface (this phenomenon can better be observed in HABLE 2001, 22 – ground plan).

5. kép: Szoptatósedény (Kr. u. 2. század)
 Fig. 5: Nursing beaker (AD 2nd century)

sír érintetlennek tűnt. Ezek nagy részében azonban – néhány üvegmelléklettel ellátott hamvasztásos sírt kivéve – csupán az összegyűjtött máglyamaradványokkal visszakerülő kerámiatöredékeket és jó esetben 1-2 darabos egyszerűbb edény- vagy mécesmellékletet találtunk. A még feldolgozás alatt lévő éremanyagból (összesen 25 példányt találtunk) mindössze 20 köthető konkrét sírhoz, az erősen megégett és kopott bronz *as* és *dupondius* veretekből 17 hamvasztásos 3 pedig csontvázás sírből került elő.

A nagy sírsűrűség következményeként, szerencsés módon, meglehetősen sok volt az egymásra ázott temetkezés. Ezek segítségével a temető használatát illetően a következő vázlatos időrendi megállapításokat tehetjük. Az első temetkezések a Kr. u. 1-2. század fordulóján kerülhettek a temetőbe. A csontvázás sírok nagy része (déli, délkeleti illetve nyugati, északnyugati irányba tájoltak) erre az időszakra tehető. Érdekes leletösszetételt mutat az egyik-

As the settlement was abandoned, the territory was taken over by the cemetery. Ninety-eight of the recovered features were certainly burials. Eighty-three of them were cremation burials with scattered ashes and fourteen were inhumation burials. In one case only was the skull buried. In addition, one of the graves contained grave goods although there were neither bones nor ashes in it (it must have been rather a symbolic than a robbed grave). A number of other features and phenomena suggested the presence of large and small pits, most probably robbed (pits of the same size as an empty grave) or destroyed graves (scattered human bone fragments, spots with vague outlines with ashes and sometimes charred bones).

Compared to the relatively high density of graves, this part of the western cemetery of the *canabae* is definitely poor. Naturally, it is likely that there were contemporary grave robberies where graves were robbed and violated. In one robbed inhumation burial, we could observe the robbers' pit as it intersected a cremation burial and another cremation burial that was dug into the surface of this pit. In another case, the upper fragment of a painted tombstone with a wreath as a corner acroter (Fig. 2) from Hadrian's time (NAGY 1971, 111–113) was placed on the bottom of the pit. We found traces of other tombstones as well: in two cases, we found the fragments of stones carved into a regular square shape, used to stop stelae from falling over. These stones, however, were not associated with any of the features. The cut-off fragment of a large stele was left in a modern pit (which was perhaps dug to lift the Antique grave-stone). The bottom of the original pit dug for the stele could be observed on the bot-

ben talált Augustus császár képmásával (*DIVUS AUGUSTUS PATER* körirattal) ellátott, Tiberius (Kr. u. 14–37) alatt vert *as* (Kr. u. 22/23–30 között – BMC 146) és egy legkorábban is csak a Kr. u. 90-es évekre tehető Loeschke X B típusú firmaméceses (IVÁNYI 1935, 19) együttes előkerülése. Egy escesemősírt a *legio II adiutrix lunula* formájú bélyegzőivel ellátott, sátor-tető-szerűen egymásnak döntött tégláival fedték. Természetesen ebben az időszakban már számolnunk kell hamvasztásos sírok jelenlétével is. Ez időtájt kerülhetett sírba a kis egyfülű rátét díszes üvegkorsó (4. kép) is. (BARKÓCZI 1988, 150-es típus) Nagy valószínűséggel ugyanebbe a korai horizontba tartozik annak az erősen bolygatott, körülbelül 6 méter átmérőjű körárok-szerű objektumnak a maradványa, (1. kép 3) melynek betöltésében egy rövid szakaszon köveket is megfigyelhettünk. Az, hogy ez a konstrukció kör alaprajzú sírkert (FACSÁDY 1999, 279; HABLE 2001, 26), vagy egy „Rundgrab”-szerű kialakítás (ZSIDI 2003, 64–65) maradványa-e, sajnos nem megállapítható.

A terület intenzívebb használatával Hadrianus (Kr. u. 117–138) korától számolhatunk. A zömében tapasztott és kiegészített oldalfalú észak–déli és északnyugat–délkeleti hamvasztásos sírok nagy része a 2. század 20-as évei utáni évtizedekben és a Kr. u. 3. században létesülhetett. Az értékelhető leletanyag zöme ezt sugallja. Így például egy Hadrianus 2. consulsága (Kr. u. 118) idejében vert *as* és egy Loeschke I B/C (IVÁNYI 1935, T. IX./9) típusú méceses (3. kép) együttes előkerülése, vagy az illatszerez, (BARKÓCZI 1988, 89-es típus) illetve szoptatóedény (5. kép) (BARKÓCZI 1988, 101-es típus) formák szintén a Kr. u. 2. századra jellemző formákat képviselik. Az egyik út szélébe bele-

tom of the pit. Apart from the robbed or later disturbed graves with damaged grave goods, most of the graves seemed intact. The majority of these graves contained, except for a few cremation burials with a few glass grave-goods, no more than ceramic fragments thrown into the grave with the remains of the pyre. At best, a couple of simpler vessels or lamps were placed in the graves. Although the analysis of the coin material has not yet been completed, (25 items in total) 20 pieces were found associated with graves. Seventeen of the badly burnt and worn bronze *as* and dupondius coins came from cremation burials and 3 from inhumation graves.

Owing to the high grave density, there were luckily fairly many graves dug over each other. These graves led to the following sketchy conclusions concerning the chronology of the cemetery. The first burials took place in the cemetery at the turn of the AD 1st and 2nd centuries. The majority of the inhumation burials (oriented either to the south and southeast or to the west and northwest) can be dated to this period. The common occurrence of an *as* minted in Tiberius' time (AD 14–37) (between AD 22/23–30 – BMC 146) furnished with Emperor August's portrait (and the circumscription *DIVUS AUGUSTUS PATER*) and a Loeschke type X B firm lamp, with a date at earliest from the AD 90's (IVÁNYI 1935, 19) shows a peculiar composition. The grave of a newborn baby was covered with a tent roof made of bricks bearing the lunulate stamps of *legio II adiutrix*. Cremation burials can already certainly be expected in this period. A small one-handed glass jug with an applied ornament (Fig. 4) could have been placed in its grave in this period as well. (BARKÓCZI 1988, type

ásott sírból Antoninus Pius as-a került elő. A Kr. u. 3. századi hamvasztásos sírok jelenlétét egy erősen kopott, de hajviselete alapján a Severus dinasztia egyik női tagját ábrázoló as képviseli, továbbá több olyan olyan temetkezést tártunk fel, melyek hamus visszatöltésébe rheinzaberni kerámia-töredékek keveredtek. Minden bizonytalanság ellenére ekkor építették azt a sírkertet is, melynek maradványa az ásatási terület középső részén került elő. (1. kép 4) Az alapozása alatti omladékrétegből westerndorfi terra sigillata töredékeket találtunk, így építése vélhetően a Kr. u. 3. század 20-as 30-as éveitől zajlott. Ennél is későbbi lehet az a kis kelet–nyugati tájolású kőfülke, melyet a sírkert akkor már visszabontott nyugati falán létesítettek. (1. kép 5)

A temetőt a Kr. u. 4. században is használhatták, az egyik hamvasztásos sírból a Constantinus dinasztia egyik uralkodójának (I. Constans? – Kr. u. 333–350) érme (Ac 4) került elő.

Vámos Péter

Irodalom/References:

BARKÓCZI 1988 – Barkóczy L.: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest 1988.

BERTIN 1996 – Bertin P.: Előzetes jelentés a Bp. III. Bécsi út 60. sz. alatti leletmentéséről. (Preliminary report on Excavations at 60 Bécsi Street.) Aqfűz 2 (1996) 40–43.

BERTIN 1999 – Bertin P.: Előzetes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárásáról III. (Preliminary report on the excavations in the southern sections of the Bécsi Road cemetery, III.) Aqfűz 5 (1999) 26–36.

150) The remains of a badly disturbed circular ditch-form feature, 6 m in diameter and containing stones over a short stretch, most probably belonged to the same horizon. It cannot, regrettably, be determined if this construction (Fig. 1.3) was a round graveyard (FACSÁDY 1999, 279; HABLE 2001, 26) or a “Rundgrab” type formation. (ZSIDI 2003, 64–65)

From Hadrian’s time, the territory begins to be used more intensively. The majority of the north–south and north–west–southeast oriented graves, mostly with plastered and burnt vertical walls, could have been dug in the decades after the 20’s of the AD 2nd century and in the AD 3rd century. This is what the bulk of the finds imply including: the common appearance of an as minted during Hadrian’s 2nd consul period of (AD 118), and a Loeschke type I B/C lamp (Fig. 3, IVÁNYI 1935, T. IX./9), a fragrance vessel (BARKÓCZI 1988, type 89) and a nursing bottle (Fig. 5) (BARKÓCZI 1988, type 101), also representing shapes characteristic of the AD 2nd century goods. A grave dug into the edge of the road contained Antoninus Pius’ as. The existence of cremation burials in the AD 3rd century is demonstrated by a heavily worn as with the representation of a female member of the Severus dynasty based on the hairstyle. We also unearthed a number of burials where Rheinzabern ceramic fragments were mixed in the ashy fill. The graveyard, the remains of which were uncovered in the central part of the excavation territory, was most probably established in this period. (Fig. 1.4) The debris layer under its foundation yielded Westerndorf Samian ware fragments, so it was probably built after the 20’s–30’s of the AD 3rd century. The small east–west oriented stone niche,

FACSÁDY 1999 – R. Facsády A.: Római sírkertek Budaújlak déli részén. *BudRég* 33 (1999) 279–290.

HABLE 2001 – Hable T. – Márton A.: Újabb sírok az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből. (New graves from the western cemetery of the Aquincum Military Town.) *Aqfűz* 7 (2001) 21–37.

HABLE 2002 – Hable T.: Óbuda-Újlak római kori topográfiájának vázlata. (Die Skizze der römerzeitlichen Topographie von Óbuda-Újlak.) *BudRég* 35/1 (2002) 267–278.

IVÁNYI 1935 – Iványi D.: Die pannonischen Lampen, *Dissertationes Pannonicae* Ser. II No. 2. Budapest 1935.

NAGY 1971 – Nagy T.: Kőfaragás és szobrászat Aquincumban (Taille de pierre et sculpture à Aquincum) *BudRég* 22 (1971) 103–161.

ZSIDI 2003 – Zsidi P.: Die Frage der Hügelgrab- und Wagenbestattungen in Aquincum. *Libelli Archaeologici* Ser. Nov. No. I. *Pannonica Provincialia et Archaeologia*, Budapest 2003, 57–80.

cut into the already pulled down wall of the graveyard, (Fig. 1.5) came from an even later phase.

The cemetery was used in the AD 4th century as well. One of the cremation burials contained the coin (Ae 4) minted during the reign of one of the rulers of the Constantine dynasty (I Constans? – AD 333–350).

Péter Vámos

Régészeti megfigyelés az Óbudai (Hajógyári)-szigeten

(Budapest, III. ker., Óbudai-sziget, HM üdülő, Hrsz.: 23796/16, 17)

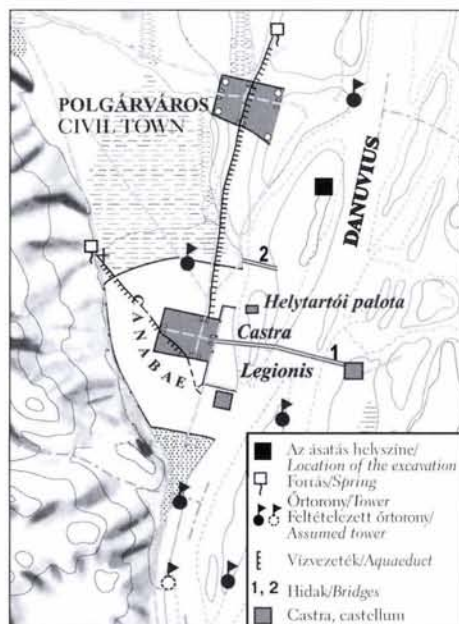
A Budapesti Történeti Múzeum a Green Hill Rendezvényiroda Kft. megbízásából, 2005. január 28. és február 1. között könyvszerkezetes épület kivitelezését megelőzően régészeti megfigyelést végzett a Hajógyári-sziget északi részén, a Honvédelmi Minisztérium üdülője területén. (1. kép) A KÖH szakhatósági állásfoglalásának megfelelően, az épület alapozó gödreinek kiásása régészeti szakfelügyelet mellett kézi erővel történt.

Az épület kelet–nyugati irányú, hosszanti oldalainál 120×180 centiméteres alapozó gödrökben végezhattük megfigyeléseinket, az észak–déli irányú rövidebb oldalakon a gödrök 80×80 centiméteresek voltak. (2. kép) Az alapozó gödröket a beruházó munkásai a tartószerkezet számára szükséges 80 centiméterig kézzel mélyítették. (3. kép) Ahol régészeti jelenség vagy leletanyag nem jelentkezett, további mélyítés nem történt. A beruházóval történt előzetes megállapodásnak megfelelően, azokban az alapozó gödrökben, amelyekben régészeti leletek, jelenségek kerültek elő, további körülbelül 20–30 centimétert mélyítettünk, lehetőség szerint a sárga alatalajig. A kiásás során a terület északkeleti részén lévő 4., 6. és 7. alapozó gödrökben kerámiatöredékek kerültek elő, amelyek az újkőkori Dunántúli Vonaldiszes Kerámia

Archaeological observations on Óbuda (Dockyard) Island

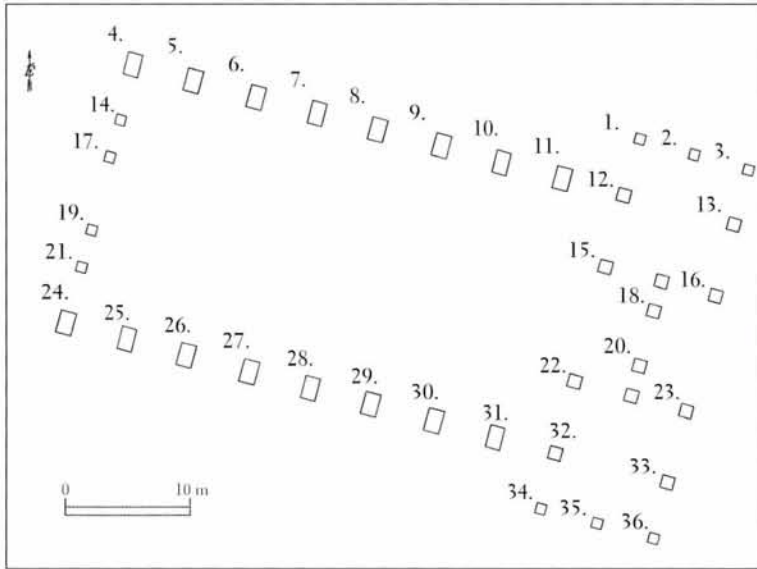
(Budapest, III, Óbuda Island, HM holiday resort, Lrn.: 23796/16, 17)

The Budapest History Museum was commissioned by the Green Hill Rendezvényiroda Kft, to conduct archaeological observation on the territory of the holiday resort of the Ministry of Defence in the northern part of Dockyard Island preceding construction of a light-construction building between January 28 and February 1, 2005. (Fig. 1) In accordance with the

1. kép: Aquincum településszerkezetének részlete (Forschungen in Aquincum 1969–2002)

Fig. 1: Detail of the settlement structure of Aquincum (Forschungen in Aquincum 1969–2002)

2. kép: A leletmentés áttekintő alaprajza az alapgyödrök számozásával (Busi Gy., Kovács T.)
 Fig. 2: Complex map of the rescue excavation with the numbers of the foundation pits (Gy. Busi, T. Kovács)

(továbbiakban DVK) fiatalabb, Zseliz időszakra keltezhetőek. A kerámialeletek 60–80 centiméter mélység között, tömör barna paticos rétegben jelentkeztek, majd ez alatt, a további mélyítés során, az altalaj fölött körülbelül 20 centiméter vastag szürkés-sárgás rétegben további Zseliz kerámiatöredékeket találtunk. Hasonló rétegtani viszonyok között kerültek elő fiatalabb DVK kerámiatöredékek a déli oldal keleti szakaszának 25., 26., 27. számú alapozó gödreiből is. Miután a területen felület nyitására nem volt lehetőség, a rendelkezésünkre álló megfigyelések alapján a kerámialeletek sekély gödrökből vagy települési rétegből egyaránt származhatnak. A 27. számú alapozási gödörben egy enyhén északkelet–délnyugati irányú, 40 centiméter széles, a jelenlegi felszíntől 100 centiméterig lemélyedő, teknős aljú árok részletét tártuk fel. (4. kép) Az árok feketés sötétbarna betöltésében másodlagosan bekerült fiatalabb DVK töredékek és egy grafitos anyagú LTD időszakra keltezhető hombár peremtöredéke került elő.

recommendation of the KÖH (Office of Cultural Heritage Management), the authority in charge, the foundation pits of the building were manually excavated using archaeological inspection methods.

It was possible to carry out observations in the 120×180 cm large foundation pits along the east–west oriented long walls of the building and in the 80×80 cm pits along the north–south oriented short sides. (Fig. 2) The workers paid by the investor deepened the foundation pits to the depth of 80 cm needed for the load bearing construction. (Fig. 3) Where no archaeological finds or features appeared, the pits were not deepened any further. In accord with our preliminary agreement with the investor, we dug 20–30 cm deeper, possibly until the yellow virgin soil where archaeological features or finds were noted. In foundation pits 4, 6 and 7 in the northeastern part of the territory, shards from the latest, Zseliz phase of the Transdanubian Linear Pottery culture (TLP in the following) were recovered during

A 6. számú alapozó gödörben két római tegula töredéket találtunk.

A régészeti megfigyelés alapján a Hajógyári-sziget északi részén a DVK fiatalabb szakaszának településéről szerezhettünk tudomást, első ízben ezen a szigeten. A DVK főváros területén eddig megismert települései jellemzően víz közelségében, a budai oldal Duna felé lejtő teraszain, a hegyekből érkező patakok partján, és a pesti oldal patakokat követő ármentes területein húzódnak. (CSÁNK 1964; KALICZ-SCHREIBER–KALICZ 1992; HORVÁTH L. A. et al. 2005; VIRÁG et al. 2005) A Hajógyári-szigeten regisztrált település e megfigyeléseket kiegészítve, elsőként bizonyítja a főváros térségében a nagy dunai szigeteken létesített települések egykori létezését is. E telepek a kedvező átkelési lehetőségeknek köszönhetően a neolitikum középső szakaszában jelentős szerepet tölthettek be a folyó két partján fekvő területek közötti kapcsolatok létesítésében és fenntartásában. A jelenleg ismert leletek alapján

excavation. The ceramic finds came to light at a depth of 60-80 cm in a compact brown dauby layer. Further Zseliz ceramic fragments were found even deeper, in a 20 cm thick, greyish-yellowish layer on top of the yellow virgin soil. Later TLP shards were discovered in a similar stratigraphic position in foundation pits 25, 26 and 27 in the eastern stretch on the southern side. As we could not open surfaces on the territory, it is only possible to say that the shards may equally likely have come from shallow pits as from a settlement layer. In foundation pit 27 we found a segment of a 40 cm wide, slightly northeast-southwest oriented trench with a trough-shaped bottom, extending to a depth of 100 cm from the actual surface. (Fig. 4) Shards from the late TLP and a rim fragment of a storage vessel made of a graphitic raw material, dated from the LTD period were recovered in the blackish dark brown fill of the trench, came to light in a secondary position. Fragments of two Roman tegulae came to light in foundation pit 6.

3. kép: Az alapgödör sor északi gödör sora kelet felől. Előtérben a 10. alapgödör
Fig. 3: The northern row of the foundation pit row from the east. In front: foundation pit no. 10

mindezeket csak a DVK fiatalabb, Zseliz időszakára feltételezhetjük, további kutatások adhatnak választ a település korábbi legidősebb DVK időszakra keltezhető fázisának esetleges jelenlétére a szigeten.

Ugyancsak első alkalommal kerültek elő a Hajógyári-szigeten a késő kelta kor (LT D) településének nyomai is. Korábban a Margitszigeten kerültek napvilágra a korszak leletei, amelyek már utaltak a dunai szigetek megszállására ebben a korszakban is. (KOVÁCS–MARÁZ 2005)

A római korban a Duna vonala képezte Pannonia provincia határát. (1. kép) Jobb partján vezetett az egyik legjelentősebb kereskedelmi és hadi út, az úgynevezett limes út. Aquincum körzetében ennek maradványai több ponton is előkerültek. A dunai szigetek csúcsain őrtornyok egészítették ki a védelmi rendszert. (NÉMETH 2003) A szigetek közül a legjelentősebb az Óbudai-sziget volt. Ennek úgynevezett Kis-szigetén tárták fel Pannonia Inferior helytartójának palotájának részleteit. (KÉRDŐ 2003) Déli részén híd vezetett át, mely összekötötte a budai oldalon levő legiótábornak és az azt körülölelő katonavárost a pesti oldalon lévő erőddelel. (NÉMETH 1999, 2000) A sziget középső részén érhetett partot az a másik római híd, ami a polgár város és a katonaváros közötti területről indult ki. (ZSIDI 1999; ZSIDI 2002, 26) A fenti, már ismert római kori objektumokon kívül a kutatás őrtornyokat, utakat feltételez a szigeten. Ezek helyének meghatározására azonban eddig nem volt lehetőség. Lelőhelyünkön két darab római téglatorredék került elő, melyek az utóbbi feltételezés első kézzelfogható bizonyítékai.

H. Kérdő Katalin – M. Virág Zsuzsanna

4. kép: A 27. alapgyödör északkelet felől az észak–déli irányú árokkal

Fig. 4: Foundation pit no. 27 from the northeast with the north–south running trench

Based on archaeological observations, this settlement of the younger phase of the TLP was first brought to light in the northern part of the Dockyard Island. The settlements of the TLP uncovered so far within the territory of the capital city are mostly located near water, on the terraces of the Danube sloping towards the river on the Buda side, on the banks of streams coming from the hills and on flood-free territories along the river on the Pest side. (G. CSÁNK 1964; KALICZ-SCHREIBER–KALICZ 1992; HORVÁTH L. A. et al. 2005; VIRÁG et al 2005) The settlement registered on Dockyard Island completes this picture and demonstrates the existence of settlements on the large

Irodalom/References:

- CSÁNK 1964 – G. Csánk V.: Megfigyelések a békásmegyeri őskori telepen. (Observations faites à la station préhistorique de Békásmegyer.) ArchÉrt 91 (1964) 201–214.
- HORVÁTH L. A. et al. 2005 – Horváth L. A. – Korom A. – Terci Gy. – Szilas G. – Reményi L.: Előzetes jelentés az épülő Kőérberek, Tóváros-Lakópark területén folyó régészeti feltárásról. (Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberek, Tóváros Residential District.) Aqfűz 11 (2005) 137–167.
- KALICZ-SCHREIBER-KALICZ 1992 – Kalicz-Schreiber, R. – Kalicz, N.: Die erste frühneolithische Fundstelle in Budapest. Balcanica XXIII (1992) 47–76.
- KÉRDŐ 2003 – H. Kérdő, K.: Der Statthalterpalast von Aquincum. In: Forschungen in Aquincum 1969–2002. (Red.: P. Zsidi) Aquincum Nostrum II.2. 2003, 112–119.
- KOVÁCS-MARÁZ 2005 – Kovács E. – Maráz B.: Budapest, XIII. ker., Margitsziget (Hrsz.: 23.800/3) Aqfűz 11 (2005) 231.
- NÉMETH 1999 – Németh, M.: A rákospataki híd és az aquincumi Dunaszakasz védelmének kérdései. Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor konferencia előadásai, Bölske, 1998. október 7. Wosinszky Mór Múzeum, Szekszárd, 1999, 141–160.
- NÉMETH 2000 – Németh, M.: Geschichte und Archäologie der Aquincum vorgelagerten Inseln. In: Inseln in der Archäologie. Vorgeschichte, klassische Antike, Mittelalter, Neuzeit. Internationaler Kongress 1998 in Starnberg. München, 2000, 173–182.
- NÉMETH 2003 – Németh, M.: Wachttürme und Festungen im linken Donauufer.

islands in the Danube in the region of the capital for the first time. These settlements, owing to favourable fording possibilities may have played an important role in the establishment and maintenance of communication between the areas on the two sides of the river in the middle phase of the Neolithic. Based on the finds we know, this communication can only be hypothesized in the later, Zseliz phase of the TLP although further investigations may attest to the possible existence of a settlement phase from the oldest TLP as well.

Traces of occupation from the late Celtic period (LT D) also appeared for the first time on the Dockyard Island. Finds from this period have been discovered on Margaret Island, which already suggested that the Danube islands were occupied in this period. (KOVÁCS-MARÁZ 2005)

In the Roman period, the Danube marked the frontier of Pannonia province. (Fig. 1) The limes road, one of the most significant of the trading and military roads, ran along its right bank. Traces of this road were discovered at several points in the region of Aquincum. Watch towers complemented the defence system at the heads of the Danubian islands. (NÉMETH 2003) The most important island was Óbuda (Dockland or Boat-Builders Island). Parts of the palace of the proconsul of Pannonia Inferior were unearthed on the so-called islet of this island. (KÉRDŐ 2003) A bridge built by the southern part of the island connected the legionary fortress and the Military Town surrounding it on the Buda side with a fort on the Pest side. (NÉMETH 1999, 2000) The other Roman bridge that started in the territory between the Civil Town and the Military Town crossed over to the island around its

In: Forschungen in Aquincum 1969–2002. (Red.: P. Zsidi) Aquincum Nostrum II.2. 2003, 96–99.

VIRÁG et al. 2005 – M. Virág Zs. – Beszédes J. – Reményi L.: Régészeti kutatások az egykori albertfalvai strand területén. (Archaeological investigations on the territory of the former open-air bath of Albertfalva) Aqfűz 11 (2005) 129–136.

ZSIDI 1999 – Zsidi P.: Hídfőállás az aquincumi polgárváros és katonaváros között. Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor konferencia előadásai, Bölske, 1998. október 7. Wosinszky Mór Múzeum, Szekszárd 1999, 257–274.

ZSIDI 2002 – Zsidi P.: Aquincum polgárvárosa. Budapest 2002.

middle. (ZSIDI 1999; ZSIDI 2002, 26) Beside the already known Roman features, the existence of watchtowers and roads may be supposed in the island. Their location, however, could not yet be identified. Two Roman brick fragments were discovered in our site, representing the first clear proofs of the latter hypothesis.

Katalin H. Kérdő – Zsuzsanna M. Virág

Római temető és gazdasági épületek feltárása a volt Gázgyár (ma Graphisoft Park) területén

(Budapest, III. ker., Záhony utca 7., Hrsz.: 19333/48)

Az év folyamán több ütemben felületi feltárást végeztünk a Graphisoft parkban, két tervezett épület helyén. A park területén az elmúlt évtizedben számos ásatás folyt, amely során rézkori és római kori temető, valamint a római kori rakpart-építés nyoma került napvilágra. (ZSIDI 1997, 1998, 1999, 2001; ENDRÓDI 2001; ZSIDI-REMÉNYI 2003)

Az informatikai park északkeleti, az úgynevezett M irodaház tervezett helyének a délnyugati részén 2004-ben már folyt szondázás (2004/1 szonda és 2004/4 szonda, LASSÁNYI 2005), ott azonban az újkori ipari tevékenység nagyrészt elpusztította a történeti rétegeket.

A mostani feltárás az egykori Gázgyár létesítményei által súlyosan bolygatott területen folyt. A felületeket gépi erővel nyitottuk meg. Régészeti jelenségek olyan sávokban, illetve kisebb-nagyobb felületeken kerültek elő, ahol az újkori létesítmények sűrű hálózata szerencsés módon megkímélt egy-egy területet. Ilyen volt az egykori tehersínek alatti rész és a terület keleti, Duna felőli része. Történeti korú talajfelszínt sehol sem sikerült egyértelműen azonosítanunk. A feltárt jelenségek, földbemélyített objektumok nagyrészt sírok voltak.

A feltárások a Duna-parti homokos talajban folytak, a különböző vastagságú

Excavation of a Roman cemetery and out-buildings in the territory of the former Gas Factory (today known as Graphisoft Park)

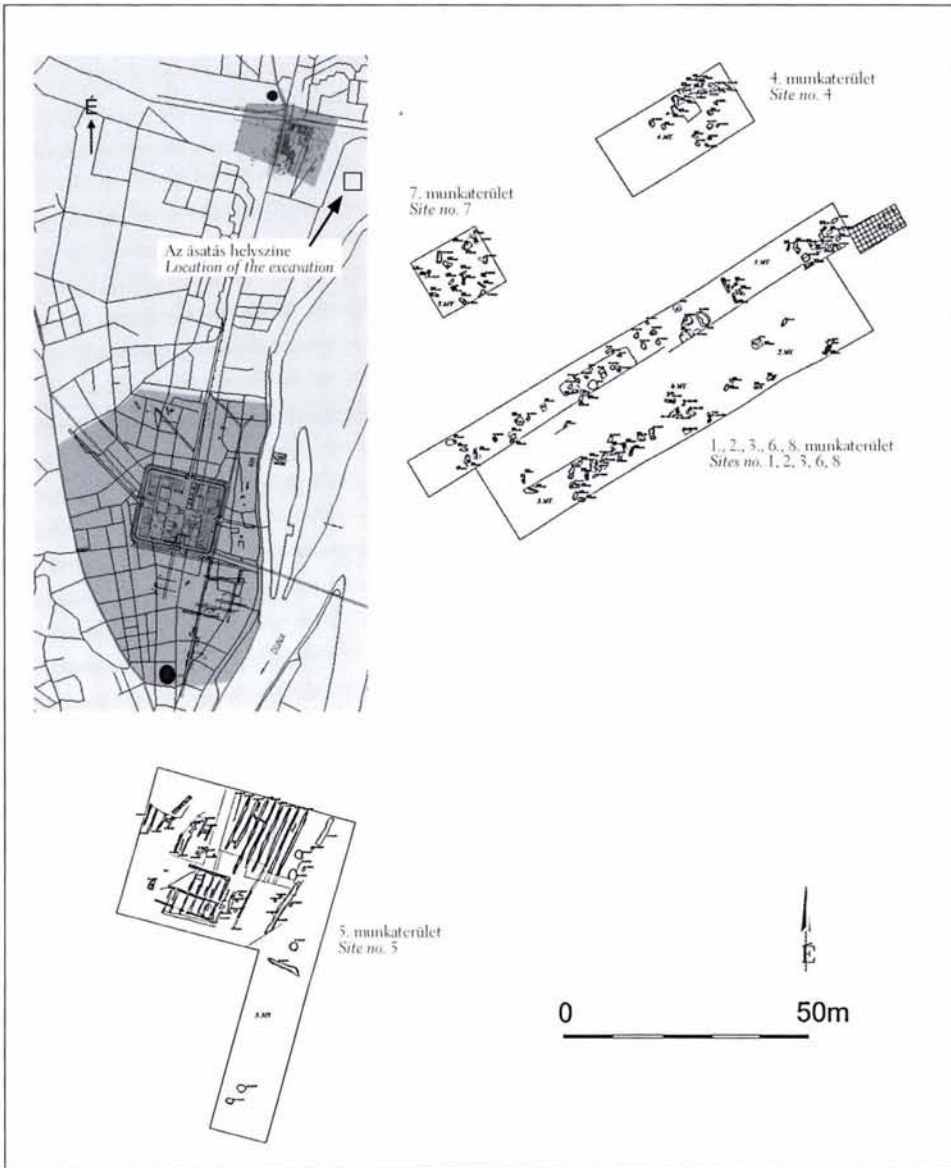
(Budapest III, 7 Záhony Street, Lrn: 19333/48)

This year, excavations were carried out in subsequent stages in the area of two future buildings in the Graphisoft Park. The numerous excavations that were conducted in the area of the park over the last decade brought to light Copper Age and Roman period cemeteries as well as the traces of an embankment construction from the Roman period. (ZSIDI 1997, 1998, 1999, 2001; ENDRÓDI 2001; ZSIDI-REMÉNYI 2003)

Test excavations were conducted in the southwest part of the plot for so-called office building M in the northeast part of the information technology park (test trenches 2004/1 and 2004/4, LASSÁNYI 2005), where modern industrial activity had largely damaged the historical layers.

This excavation was conducted on a territory that had badly disturbed by constructions of the former Gas Factory. We used machines to break up the soil. Archaeological phenomena appeared in stripes and on surfaces of various sides where the dense network of modern establishments luckily spared the territory. Such areas included the territory under the former rails and the eastern part of the area on the Danube side. No soil surface coming from a historical period could clearly be identified. The uncovered phenomena were sunken features, mostly graves.

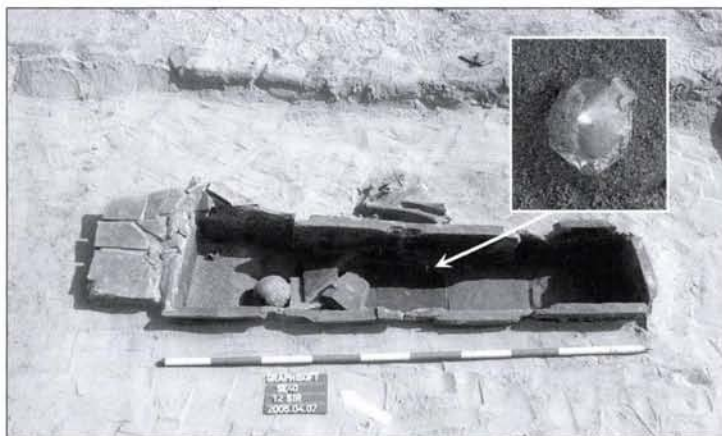

1. kép: Az ásás összesítő rajza
 Fig. 1: General plan of the excavation

homokrétegek között pedig homokkal keveredett humuszos rétegek utaltak geológiai korú szárazabb időszakokra. A magas talajvízszint és a rendszeres áradások miatt a homokba ásott, leggyakrabban

The excavations were carried out in the sandy soil on the Danube bank. Humus layers mixed with sand between sand layers marked the dryer geological periods. The observation of the exact extent of

2. kép: Kirabolt téglasír aranyból készült amulett tartóval (bulla), Kr. u. 4. század

Fig. 2: Robbed brick grave with gold amulett holder (bulla), AD 4th century

szintén homokos betöltésű objektumok pontos kiterjedésének megfigyelése sokszor nehéznek bizonyult, így a csontvázas temetkezések jelentős részénél nem tudtunk megfigyelni sírfoltot.

A munka során, a tervezett M jelű irodaépület telkén (1.-4. és 6., 7. 8. munkaterület) (1. kép) összesen 93 sírt tártunk fel. Ezek közül 62 csontvázas és 31 hamvasztásos temetkezés volt. A csontvázas sírok jelentős részénél dokumentáltunk koporsót, ezen kívül két téglasírt és egy falazótéglából megépített sírkamrát találtunk. A csontvázas sírok közül hat olyan melléklettel ellátott temetkezés volt, amely csak minimális, vagy semmilyen csontmaradványt nem tartalmazott. Ezek méretük és esetenként a koporsószögek helyzete alapján valószínűleg gyermek sírok lehettek.

A biztosan azonosítható hamvasztásos sírokon további tucatnyi olyan bolygatott, faszenes betöltésű beásást találtunk, amelyekből ugyan nem került elő csontmaradvány, de feltételezhető, hogy hamvasztásos sír lehetett. Ezek az objektumok nem kaptak sírszámot. A sírok egy része erősen bolygatott volt, sokat vágtak el újkori falak és beásások, de bizonyos,

the features, which had been dug into the sand and usually filled with sand as well, often proved difficult to excavate due to the high ground water table and regular flood events, so that the discolorations of the graves could not be observed in the majority of the inhumation burials.

Ninety-three graves were uncovered on the plot of the future M office building (sites 1–4 and 6, 7 and 8). (Fig. 1) Sixty-two of them were inhumation burials while 31 graves contained cremation burials. The majority of the inhumation burials contained evidence of coffins. Additionally, two brick graves and a burial chamber built of building bricks came to light. Six of the inhumation burials with grave goods contained minimal or no bone remains. The measurements of these graves and the positions of the coffin nails suggest that they were infant burials.

Beside the certainly identified cremation burials, a dozen disturbed pits with charcoal in their fill containing no bone remains were found although they seemed to have been cremation burials. These features did not receive a grave number. A few graves were badly disturbed and many

hogy néhány csontvázas sírt már az ókorban kiraboltak.

Az ép sírokból, sőt néhány raboltból is, gazdag sírmelléklet került napvilágra. A homokos talaj kiválóan konzerválta a kerámiaedényeket: poharakat, korsókat, mécseseket és az üvegtárgyakat. Az edényeken túl számos fémtárgy, érme, ékszer, csonttárgy, üvegyöngy került elő.

Az ékszerleletek között több bronz gyűrűt, egy achátgyöngyöt, valamint egy 37 darabból álló vékony, félkör alakú, kétszer átfúrt gagátlapokból álló karkötőt is találunk. Az egyik csontvázas temetkezés lábánál valószínűleg egy korábbi temetkezés kupacba rakott mellékletét tártuk fel, amely két bronz festékes edényt, egy vastag, gazdag faragással díszített gagát karkötő töredékét, valamint üveg- és további bronz- és vastárgyakat tartalmazott. Drótból hajlított arany fülbevaló, négyszögletes ólom keretű tükör és Traianus bronzérme került elő egy gyermeksírból, amely csak a koporsó szögekből kiszerezhető, alig 0,8 méter hosszú.

Különleges leleteket tartalmazott két erősen feldúlt Kr. u. 4. századi téglasír. Az egyikből smaragdgyöngy, a másikkól pedig egy aranybulla került elő. (2. kép) Ez utóbbi sír közelében lévő hamvasztásos sírban további bronzbullát is találtunk.

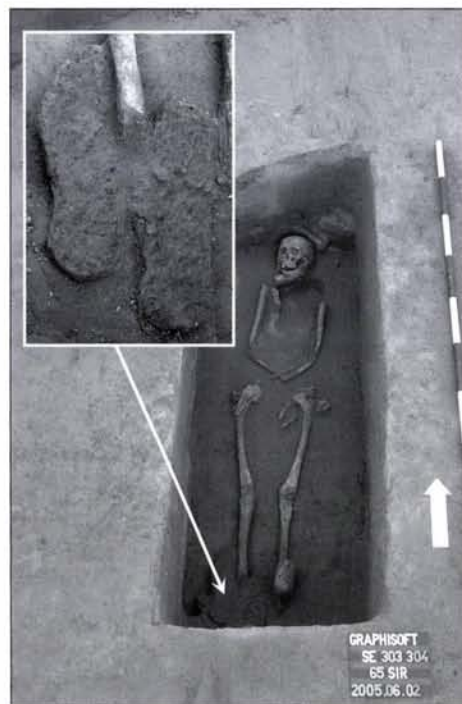
A homokos talaj kiváló lehetőséget nyújtott arra, hogy a feltárás során legalább 14 csontvázas temetkezésnél dokumentáljuk a halott lábához, illetve a halott lábán lévő lábbelik vas talpszögeinek maradványát. Ezek közül néhány alkalommal teljesen kirajzolódott a cipőtalp vonala. (3. kép)

A feltárt temetkezések jól illeszkednek abba a képbe, amelyek az elmúlt évtizedben a Graphisoft parkban végzett feltárásokon előkerült sírok alapján kirajzolódtak. Az előkerült legkorábbi hamvasztásos

were intersected by modern walls and pits. It is also certain that a few of the cremation burials were already robbed in the Roman period.

Rich grave goods were recovered from the intact graves and even from a few of the robbed ones. The sandy soil beautifully preserved the ceramics: tumblers, jugs, lamps and also the glass objects. Beside the vessels, numerous metal objects, coins, jewellery, bone objects and glass beads were found.

Among the items of jewellery were a number of bronze finger-rings, an agate bead and a bracelet made of 37 thin, semi-circular jet plaques with two perforations in each element. The grave goods from what was probably an earlier burial was found in

3. kép: Csontvázas temetkezés lábánál cipőmaradványokkal

Fig 3: Inhumation burial with remains of shoes at the feet

4. kép: Kő alapozású és gerendavázás raktárépület maradványai az 5. munkaterületen

Fig. 4: Remains of a stone based and beam-contruction storehouse on site 5

sírok leletanyaguk alapján a Kr. u. 2. század harmadik harmadára datálhatók. A temető feltárt része intenzív használatban volt a Kr. u. 3. század folyamán. A csontvázak, számos melléklettel ellátott temetkezések jelentős része ebből a korszakból származik. A gazdag téglasírok már a Kr. u. 4. század első felére keltezhetők. A temető utolsó használati periódusát a csak cipő maradványokat tartalmazó, vagy teljesen melléklet nélküli, koporsós – vagy a testhelyzet alapján csak textilbe csavart – holttestet rejtő temetkezések jelzik, amelyek közül több valószínűleg a Kr. u. 4. század második felére datálható.

Az M jelű tervezett épülettől délnyugatra szintén feltárást végeztünk a tervezett SHAP csarnok helyén (5. munkaterület). Itt a felső, legújabb kori planírozott réteg eltávolítása után számos objektum, valamint több elplanírozott, kevés római építési törmelék és leletanyagot tartalmazó omladékkupac rajzolódott ki a homokos talajban. A bolygatástól kevésbé érintett, mintegy 30×40 méteres terüle-

a heap at the foot of one of the inhumation burials. It comprised two bronze plectrums, a fragment of a thick jet bracelet decorated with rich carving, glass and a few other bronze and iron objects. A gold earring bent from wire, a mirror with a quadrangular lead frame and a Trajan's bronze coin were found in the grave of a child, which was no longer than 0.8 m as calculated from the position of the coffin nails.

Two badly disturbed brick graves from the AD 4th century contained special finds. One yielded an emerald bead, while a gold bulla was uncovered in the other one. Another bronze bulla was discovered in a cremation burial near the latter grave.

The sandy soil offered an excellent opportunity to observe the remains of the iron nails from the soles of the shoes that were put on or next to the feet of the dead in at least 14 inhumation burials. A few times even the outlines of the soles could be documented. (Fig. 3)

The uncovered burials match the picture that was drawn after the graves

ten észak-északkelet – dél-délnyugat irányú, párhuzamos, hosszú, keskeny gerenda árkok voltak megfigyelhetők, egymástól átlagosan 1-1,5 méter távolságban. A félkör alakú beásások metszetében esetenként megfigyeltük a négyszögletes, fekvő gerendák nyomát. A párhuzamos nyomokat csak néhol keresztelték, általában nem pontosan derékszögben olyan rövidebb keresztgerendák, amelyek csak egy-egy hosszanti gerendát kötötték össze. A gerendavázis rácsszerkezet mellett néhány cölöplyukat is megfigyeltünk, de ezek kis száma és a szerkezeti elemek mérete alapján könnyen elképzelhető, hogy itt nem épületről, hanem a vizes területen kialakított munkafelület alapozásáról van szó. A gerendanyomokból csak minimális mennyiségű kézzel formált és korongolt római kori kerámia került elő.

A terület legmagasabb részén, a déli oldalon további gerendalenomatokat találtunk, valamint ezeket vágó falalapozás kiszedett, habarcsos kötörmelékes vonalára bukkantunk. (4. kép) Az alapozáshoz tartozó épületnek, amely legalább 11 méter széles és 13 méternél hosszabb lehetett, megtaláltuk az egyik dél-délnyugat – észak-északkelet irányú zárófalát, amelybe három kelet-délkelet – nyugat-északnyugat irányú fal kötött be. Valószínű, hogy a kőépület és a gerendavázis szerkezet gazdasági funkciót töltött be. A megfigyelt jelenségek alapján, a kiemelkedően álló fa, majd a második periódusban kőbe átépített raktár (?) épületet, a vizenyős területen nagy kiterjedésű munka, vagy rakodó felületek vehették körül. A meglehetősen kevés leletanyag alapján az épület pontos datálása bizonytalan, talán az Kr. u. 3 században lehetett használatban.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Graphisoft területén 2005-ben vizsgált

unearthed in the Graphisoft park in the last decade. The earliest cremation burials can be dated from the last third of the AD 2nd century based on the find material. The unearthed part of the cemetery was intensively used in the AD 3rd century. Most of the inhumation burials with plentiful grave goods came from this period. The rich brick graves can be dated from the first half of the AD 4th century. The last phase of the cemetery is represented by burials containing only shoe remains or no grave goods at all, where the dead were laid in a coffin or only folded in textile shrouds. A number of these burials can probably be dated from the second half of the AD 4th century.

Southwest of the future M building, excavations were conducted in the area of the future SHAP hall (site 5). After removal of the uppermost layer, which had been levelled in the modern period, numerous features and outlines of a few levelled heaps of Roman building rubble and finds became visible in the sandy soil. On the less disturbed 30 x 40 m territory, north-northeast – south-southeast oriented long and narrow parallel ditches could be observed at an average distance of 1 – 1.5 m from each other. In the cross-section of the semi-circular pits traces of quadrangular horizontal beams could sometimes be observed. Shorter cross-beams crossed the parallel traces at a few places usually not exactly at a right angle. Each cross-beam connected two longitudinal beams. A few postholes could also be observed along the cross-beam construction. Their low number and the measurements of the structural elements suggest that it was not a building but the foundation of a working platform established on a moist territory. The beam imprints contained only a few

területen két, teljesen különböző használatú zónát tártunk fel. A terület északkeleti részén a polgárváros keleti temetőjének többségükben Kr. u. 2-4. századi sírjai kerültek elő. Az ettől délre eső részen gazdasági épületek fa és kőszerkezetű maradványai húzódtak. A két zóna pontos határa arra a 2004-ben vizsgált területre esik, amelynek régészeti történeti rétegeit az újkori létesítmények teljesen megsemmisítették. 2006-ban a feltárások várhatóan tovább folytatódnak a temető területén nyugati irányban.

Lassányi Gábor

Irodalom/References:

ENDRŐDI 2001 – Endrődi A.: Kora bronzkori sírok Aquincum körzetében. *Aqfűz* 7 (2001) 85–88.

LASSÁNYI 2005 – Lassányi G.: Budapest, III. ker. Záhony utca 7., *Aqfűz* 11 (2005) 228–229.

ZSIDI 1997 – Zsidi P.: Szondázó jellegű kutatás az aquincumi polgárvárostól délkeletre. *Aqfűz* 3 (1997) 54–57.

ZSIDI 1998 – Bp., III. ker., Gázgyár. *Aqfűz* 4 (1998) 91–92.

ZSIDI 1999 – A római kori partépítés nyomai a Duna polgárvárosi szakaszán. *Aqfűz* 5 (1999) 84–94.

ZSIDI 2001 – Kutatások az aquincumi polgárvárostól keletre lévő területen. *Aqfűz* 7 (2001) 76–84.

ZSIDI-REMÉNYI 2003 – Zsidi P – Reményi L.: Duna-parti út részlete és őskori maradványok a polgárvárostól délre. *Aqfűz* 9 (2003), 86–94.

hand-thrown and wheel-thrown ceramics from the Roman period.

On the southern side, the highest area within the territory, further beam imprints were discovered together with the stone rubble and mortar line of the removed foundation of a wall that intersected the imprints. (*Fig. 4*) The building that belonged to the foundation must have been at least 11 m wide and more than 13 m long. We found one of its south–southwest – north–northeast running closing wall to which three east–southeast – west–southwest oriented walls were joined. The stone building and the beam construction must have had economic functions. According to the observed phenomena, large working or loading surfaces must have surrounded the first wooden storehouse (?) on the waterlogged territory was erected on the elevation. The platform was rebuilt in stone in the second building phase. The rather few finds afford an uncertain dating suggesting the building was perhaps used in the AD 3rd century.

In summary two zones with entirely different functions were unearthed on the investigated Graphisoft territory in 2005. The graves from the eastern cemetery of the Civil Town from the AD 2nd-4th centuries were unearthed in the northeast part of the territory. South of it, the remains of out-buildings with wooden and stone structures came to light. The exact boundary between the two zones lies on the territory that was investigated in 2004 and where modern establishments have destroyed the archaeological historical layers. It is planned to continue the excavations in the cemetery in a westerly direction in 2006.

Gábor Lassányi

Régészeti munkák az aquincumi polgárváros közép- és keleti részén: a Szentendrei út felújítása

(Budapest, III. ker., Szentendrei út, Záhony utca – Pók utca közötti szakasz, Hrsz.: 23226/2, 19396)

A Szentendrei út felújítási munkáihoz kapcsolódó régészeti feltárásokat 2005. augusztus 10. és október 26. között, több ütemben végeztük. Az útrekonstrukció során nagyméretű és mélységű földmunkákat végeztek el, amelyekre a víz- és elektromos vezetékek cseréje miatt volt szükség. A feltárt felületek nagy része 2×3 méter alapterületű, 2 méter mély gödrök (vízeső) vagy 0,6-1 méter széles, 1-1,5 méter mély árkok (elektromos vezeték) formájában volt vizsgálható. (1. kép) Az árkok nagy részét meglévő vezetékekre nyitották, így legtöbbször csak a metszetfalakat tudtuk dokumentálni.

A területen korábban, az 1977–1979 között lezajlott Szentendrei útszélesítéshez kapcsolódott régészeti feltárás. Ekkor került sor a települést észak–déli irányban átszelő vízvezeték pillérsorának, az itt haladó útnak és a város észak–déli főútját nyugat felől szegélyező tabernasor hátsó traktusának feltárására, a forumkörzet alaprajzi tisztázására és részben műemléki helyreállítására. (Összefoglalóan: PÓCZY 1984, 20–21, illetve ZSIDI 1984a, 461–462, KABA 1984, 473) A jelenlegi földmunkák a polgárváros északi–északkeleti, illetve déli részét érintették és általában erősen bolygatott rétegsorokat tudtunk csak megfigyelni. (2. kép)

A város északi részén megnyitott felületekben, az északi városfalon kívül az

Archaeological investigations in the central and eastern parts of the Civil Town of Aquincum: reconstruction of Szentendrei Road

(Budapest III, Szentendrei Road, between Záhony St. and Pók St., Lrn: 23226/2, 19396)

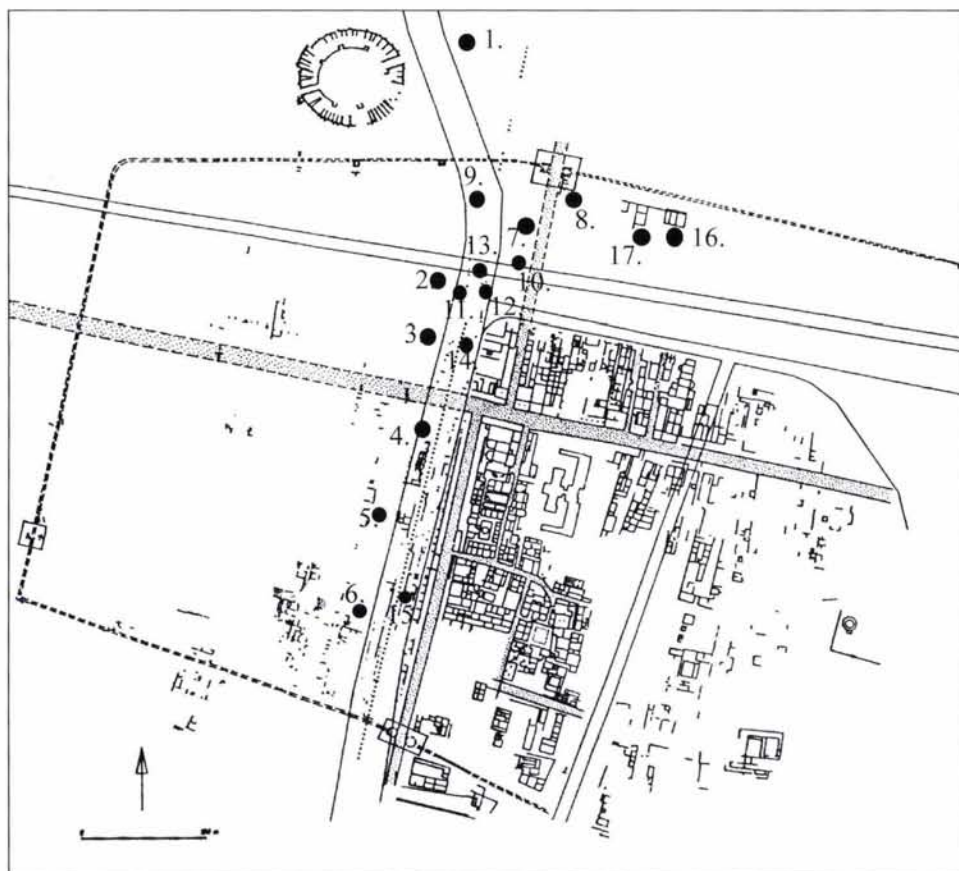
The archaeological excavations connected with the reconstruction of Szentendrei Road were carried out in subsequent stages between August 10 and October 26, 2005. The reconstruction of the road required earth-moving work over a large surface and to a significant depth because of the replacement of water pipes and electrical cables. The majority of the uncovered territories either had areas of 2×3 m and reached a depth of 2 m (water pipes) or they were 0.6 – 1 m wide and 1-1.5 m deep trenches (electric cables). (Fig. 1) Most of the trenches were opened over the existing cables so that in most cases it proved possible to document only the section walls.

Archaeological excavation has previously been carried out when Szentendrei Road was widened in 1977-1979. The pillar row of the aqueduct that crossed the settlement in a north–south direction, the road and the back wing of the taberna row bordering the north–south main road of the settlement to the west were brought to light during this campaign. The ground plan of the forum was clarified and partly reconstructed at the same time. (in summary form: PÓCZY 1984, 20–21, and ZSIDI 1984a, 461–462, KABA 1984, 473) The actual earth moving work was executed in the north–northeast and the

újkori bolygatások miatt már nem voltak értékelhető jelenségek. (1. kép 1) Közvetlenül a városfalon belül (1. kép 8-9) római épületek elplanírozott maradványai, épületomladékok mutatkoztak, többnyire erősen elpusztult állapotban. A terület északi részén 1979-ben Zsidi P. azonosította és tárta fel a polgárváros északi városkapujának tornyait, árkait és a városból kivezető „A” utca részletét. (ZSIDI 1984b, 471–472) A jelenlegi földmunkák során a Krempel-malom falrészletei is előkerültek. (1. kép 16-17; 3. kép) Ugyan-

southern part of the Civil Town where usually it was only possible to observe badly disturbed layer sequences. (Fig. 2)

Apart from the northern town wall, no valuable phenomena could be observed in the northern part of the town because of modern disturbances. (Fig. 1. 1) The levelled remains and debris from Roman buildings appeared just inside the town wall, (Fig. 1. 8-9) usually in very poor condition. In 1979, P. Zsidi identified and unearthed the towers and ditches connected to the northern town gate of the

1. kép: A Szentendrei út felújítása során érintett területek az Aquincumi polgárvárosban. Összesítő alaprajz
Fig. 1: Ground plan of the excavations connected to the reconstruction of the Szentendrei Road, Civil Town of Aquincum

2. kép: Újkori csövezeték által bolygatott terület a polgárváros középső részén
 Fig. 2: Part of the Civil Town of Aquincum disturbed by modern water pipe

itt, kissé nyugat felé (a Szentendrei út burkolata alatt) az omladékok alatt már csak egy korábbi kőporos járósínt, majd a polgárváros északi részén több helyen megfigyelt feketésbarna agyag és a sárga agyagos altalaj mutatkozott. (1. kép 9) Ugyanitt az omladékból üvegpohár töredéke került elő. (6. kép) Dél felé már észak–déli irányú falak is jelentkeztek sóderes járósíntmaradványokkal. (4. kép) Ezeket egyelőre nem tudjuk ismert épületekhez kötni. A fentiek mellett köves omladékokat és agyagtégla-planírozásokat (1. kép 7, 10) is dokumentáltunk. Alattuk megfigyeltünk egy sötétszürke agyagos réteget, majd a sárga altalajt. A Szentendrei út nyugati oldalán (1. kép 11) igen jó állapotban, „magasan” megmaradt vakolt falat és járósíntet dokumentálhattunk. Ugyanezen a területen a Szentendrei út korábbi fázisait, a patakot átívelő újkori híd alapozását is megtaláltuk. (1. kép 12) Az újkorban sűrűn bolygatott rétegekből római feliratos kő töredéke is előkerült.

A polgárvárosi forumtól északnyugatra (1. kép 13) ismét megfigyelhettük a tavalyi évben már dokumentált észak–déli irányú

Civil Town as well as a stretch of “A” street leading out of the town, in the northern part of the territory. (ZSIDI 1984b, 471–472) This time, wall fragments from the Krempel-mill were also recovered. (Fig. 1. 16-17; Fig. 3) Somewhat farther to the west (under the pavement of Szentendrei Road), only a former dusty stone floor level and the same blackish brown clay and yellow clayey subsoil that had been observed in several parts of the northern area of the Civil Town were found beneath the ruins. (Fig. 1. 9) Fragment of a glass beaker was also found here in the debris. (Fig. 6) At the same time, north–south oriented walls with gravelly floor levels also appeared farther on towards the north. As yet it is not possible to connect them with already observed buildings. In addition stony rubble and clay brick levelling (Fig. 1. 7, 10) could be documented. Underneath this level were a dark brown clayey layer and the yellow subsoil. On the western side of Szentendrei Road, (Fig. 1. 11) a plastered wall that was very well preserved to a considerable height and a floor level could be documented. In the same

falrészletet és égésrétegeket, illetve alattuk a feketésbarna agyagot és a sárga altalajt. (LÁNG 2005, 227–228.) A forummal szemben, nyugat felé (1. kép 14) az erősen bolygatott nyugati metszetben feltehetően a forum-komplexumhoz tartozó kelet–nyugati irányú kőfalak részleteit, vörös-égett és faszenes szinteket (járószintek?), omladékokat és alul az ismert feketésbarna agyagot és a sárga agyagos altalajt figyeltük meg. A polgárváros északi részén nyitott felületekben tehát többnyire azt tapasztalhattuk, hogy a városfalon kívül, illetve annak közvetlen belső környezetében már igen lepusztult állapotban maradtak meg az emlékek. A Pók utcai kereszteződésben elég magasan kerültek elő épületomladékok, míg közvetlenül a töltés északi lábánál ugyan ismét erősen lepusztult állapotban, de már falrészletek is mutatkoztak, járószintekkel. Érdekes megfigyelés, hogy ez utóbbi helyen kelet felé csökkenő intenzitású jelenségsort tapasztaltunk (nem volt nyoma pl. falnak, és az „A” utca vonalát sem találtuk), nagyrészt szintén erősen elplanírozva. A vasúti töltés déli oldalán, a városközpont

area former phases of Szentendrei Road and the foundation of a modern bridge spanning the stream were found. (Fig. 1. 12) Fragment of an inscribed Roman stone was also recovered from the layers, which had been subjected to repeated disturbances in the modern period.

Northwest of the forum of the Civil Town, (Fig. 1. 13) a segment of a north–south oriented wall and burnt layers, documented in the last year, could once again be observed together with the underlying blackish brown clay and yellow subsoil. (LÁNG 2005, 227–228) In the west, across the forum, (Fig. 1. 14) segments of east–west running stone walls, probably parts of the forum complex, soil levels burned to a red color and containing charcoal (floor levels?), rubble. Underneath all this, the previously noted blackish brown clay and yellow clayey subsoil were observed in the badly disturbed western section of wall. Thus, experience seems to show that finds from the surfaces opened in the northern part of the Civil Town were very poorly preserved both outside the town wall and inside it, in its immediate vicinity. Ruins

3. kép: Az újkori Krempel malom falrészlete
Fig. 3: Walls of the so-called Krempel Mill

4. kép: Rétegsor csatornádrokban a polgárváros északi részén

Fig. 4. Roman layers observed in the northern part of the Civil Town of Aquincum

közelebb eső részeken, változó állapotban ugyan, de mindenütt előkerültek épületmaradványok. A metszetekben mutatkozó sárga altalaj és feketésbarna agyag magasságadatai ugyan pontszerűek, de feltételezhető, hogy a terület körülbelül a vasúti töltés zónájától dél felé lejtett (mélyebbek a falalapok is) a töltés északi oldalától észak felé pedig emelkedett.

A város déli részén kevesebb földmunkát végeztek. A városfalon belül, a romterület déli határával szemben nyugat felé (1. kép 15) a helyreállított *taberna*-k egyikének folytatásaként egy kelet–nyugati irányú falrészlet került elő, amely közel 2 méter magasan, igen jó állapotban maradt fenn, alsó részén fehér vakolattal. (5. kép)

Sok földmunka zajlott a déli városfalon kívül is, itt az igen vastag újkori feltöltés miatt régészeti réteg, jelenség nem került elő. A földmunkák mellett az idei évben került a Szentendrei út két sávja között, az 1977–79-ben helyreállított vízvezeték-pillérsor területének megtisztítására és az itt húzódó modern támfal

of buildings appeared relatively high up in the stratigraphic sequence by the Pók Street crossing, while at the northern foot of the embankment, wall fragments even appeared with the corresponding floor levels although once again in a badly degraded condition. Interestingly, a lessening intensity of phenomena could be documented towards the east in the latter area (e.g. there was no trace of any wall and “A” street could not be found either) and what was found had been subjected to intensive levelling work. Building remains were uncovered everywhere, although in a variety of conditions, on the southern side of the railway embankment, closer to the center of the town. The depth data for the yellow subsoil and the blackish brown clay observed in the section walls are not continuous although it seems to be that the area sloped from about the zone of the railway embankment towards the south (the wall foundations are also deeper), while the terrain rose northwards from the embankment.

5. kép: Taberna falrészlete a polgárváros déli részén
Fig. 5: Detail of a white plastered wall of a taberna in the southern part of the Civil Town of Aquincum

6. kép: Római kori talpas üvegpohár töredéke
Fig. 6: Fragment of a Roman glass cup

rekonstrukciójára. (7. kép) A munkálatokat itt is figyelemmel kísértük, a korábbi feltárások által érintett területen újabb jelenségeket nem tudtunk megfigyelni.

A Szentendrei út rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti munkák tanulsága, hogy bár a terület ásításokkal korábban nem érintett részeit komolyan bolygatták a különböző közművek, a római város épületei, járószintjei és omladékai a legtöbb ponton még jól vizsgálhatók.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

KABA 1984 – Kaba M.: A Budapesti Történeti Múzeum ásításai és leletmentései 1976–1982 között. 95. Szentendrei út. *BudRég* 25 (1984) 473.

PÓCZY 1984 – Póczy K.: Aquincum – castra, canabae, colonia. *BudRég* 25 (1984) 15–25.

Less earth was moved in the southern part of the town. An east–west oriented wall segment was brought to light in the continuation of one of the reconstructed tabernae inside the town wall on the west facing the southern edge of the ruin area. (Fig. 1. 15) It was very well preserved to a height of about 2 m with white plaster still covering its lower part. (Fig. 5)

Much earth was moved outside the southern town wall as well where no archaeological layer or phenomenon was found because of the very thick modern fill. In addition to earth-moving work, the area of the pillar row uncovered and reconstructed between the two lanes of Szentendrei Road in 1977–79 was cleaned and the modern retaining wall was reconstructed. (Fig. 7) We kept an eye on these operations but no new phenomena could be observed in the territory of the former excavations.

The consequence of the archaeological investigations carried out in connection

7. kép: Az aquaeductus pillérsora a helyreállított támfallal

Fig. 7: Row of pillars of the Roman aquaeduct and the reconstructed retaining wall

LÁNG 2005 – T. Láng O.: Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2004. évben. 17. Budapest, III. ker., Szentendrei út (Hrsz: 193210) *Aqfűz* 11 (2005) 227–228.

ZSIDI 1984a – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 21. Aquincum polgárváros. Hrsz: 19418, 19430, 19695. *BudRég* 25 (1984) 461–462.

ZSIDI 1984b – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 82. Pók u. – Krempel malom. Hrsz: 23276/2. *BudRég* 25 (1984) 471–472.

with the reconstruction of Szentendrei Road is that although the areas where no previous excavations were carried out were heavily disturbed by public utility works, the buildings, the floor levels and the ruins of the Roman town could still be studied in most parts of the territory.

Orsolya T. Láng

Régészeti munkák az aquincumi polgárváros középső és nyugati részén: BKV-HÉV pályarekonstrukció

(Budapest, III. ker., BKV-HÉV sínpálya nyomvonalá, Hrsz.: 19695, 19418, 19422)

A BTM Aquincumi Múzeuma az idei évben számos nagyberuházáshoz kapcsolódóan végzett régészeti feltárást az aquincumi polgárváros területén. A szentendrei HÉV római kori várost átszelő szakaszának rekonstrukciója komoly szervezést és állandó készenlétet igényelt. (1. kép) A feltárást csapatmunkában, egymást váltva végeztük, Hárshegyi Piroska, Lassányi Gábor és Zsidi Paula régész-kollegákkal. A sokszor igen mostoha körülmények (pl. közlekedő HÉV szerelvények mellett), a kivitelezéssel együtt folyó régészeti munka és szűk határidők ellenére, minden előke-

Archaeological investigations in the central and western parts of the Civil Town of Aquincum: BKV-HÉV suburban railbed reconstruction

(Budapest, III, BKV-HÉV railroad bed, Lrn: 19695, 19418, 19422)

This year, the Aquincum Museum conducted archaeological investigations in connection with a number of large development works on the territory of the Civil Town of Aquincum. The reconstruction of a 3 km stretch of the Szentendre line of the HÉV (suburban railway) where it crosses the Roman town required serious organisational work and constant readiness on the part of our museum. (Fig. 1) We conducted the investigations in a team, working in shifts with archaeological colleagues Piroska Hárshegyi, Gábor Lassányi and Paula Zsidi. Despite the

1. kép: Éjszakai régészeti munka a BKV-HÉV pályarekonstrukció során

Fig. 1: Archaeological work at night during the rail bed reconstruction of the BKV-HÉV

2. kép: Munkaterület a BKV-HÉV pálya mentén
Fig. 2: Working area on the territory of the BKV-HÉV railroad

rült jelenséget sikerült megfelelő módon dokumentálni. Külön kiemelnénk, hogy az építési munkák során semmilyen megtartandó régészeti emlék nem károsodott (pl. falak, tetőomladékok stb.).

A pályarekonstrukció során oszlophelyek, kábelárkok kerültek kialakításra, ezeket feltártuk, metszeteiket dokumentáltuk. Nagyobb felületű munkára azonban csak a sínpárok felszedése után, a zúzottkő-ágy eltávolítása után nyílt lehetőség. (2. kép) A többféle régészeti és dokumentálási módszert igénylő feltárás 2005. május 7. és augusztus 2. között zajlott, megszakításokkal. A polgárváros középső szektorában legutóbb az 1977 és 1979 között elvégzett Szentendrei út szélesítéshez és a HÉV sínek áthelyezéséhez kapcsolódóan volt lehetőség feltárássra és műemléki helyreállításra. Ekkor került sor az *aqueductus* pillérsorának, az azt kelet felől kísérő utca, és tabernasor hátsó traktusainak feltárássára, illetve az úgynevezett forumkörzet alaprajzának tisztázására. (Összefoglalóan: PÓCZY 1984, 20–21; ZSIDI 1984, 461–462; KABA 1984, 473)

often very adverse circumstances (e.g. in addition to running HÉV trains), archaeological investigations carried out in parallel to repair work and close deadlines, we were able to adequately document all archaeological phenomena. We would like to emphasise that no archaeological remains that required preservation suffered any damage (e.g. walls, collapsed roofs etc.).

Holes for posts and trenches for cables were dug during the reconstruction of the rail bed. These we unearthed and documented their cross-sections. A larger surface could only be opened when the rails had been taken up and the gravel bed had been removed. (Fig. 2) The excavation, which required a variety of archaeological and documentation methods, was conducted between May 7 and August 2, 2005 with short breaks. In the central section of the Civil Town, excavation and monument reconstruction were last carried out between 1977 and 1979 when Szentendrei Road was widened and the rail-lines relocated. The pillar row of

A jelenlegi felújítás során a római kori települést észak–déli irányban több területen érintették a munkálatok. A pontszerű munkahelyek miatt az előkerült falrészleteket, járósínteket, omladékokat nem lehetett ismert épületekhez kötni, ezért – ahol lehetett – a keleti városrész ismert épületeihez tájoltuk azokat.

A város északi falán kívül, az amfiteátrum magasságában (HÉV megálló peronja) kábelfektetés során észak–déli irányú, fehér-murvás, habarcsos útfelület-részlet mutatkozott. Korhatározó leletanyag hiányában a konstrukciót nem lehetett keltezni.

Dél felé, a forumtól északnyugati irányban (esztergomi vasúti töltés déli oldala) csak bolygatott rétegsorokat tudtunk megfigyelni az oszlopalapozásokban. A mai felszín alatt körülbelül 1,8 méter mélységben bukkant csak elő bolygatatlan szint. A polgárváros északi részén már több helyen regisztrált, feketésbarna agyagréteg. Objektum nem került elő.

A forum magasságában több ponton is végeztek földmunkákat: oszlopalapozás és kábelfektetés során egy épület észak–déli és kelet–nyugati falrészleteit (azaz falsarkot) sikerült azonosítani, a hozzá tartozó terrazzopadlóval és felette égés-, illetve omladékrétegekkel. Az észak–déli fal nyugati oldalán fehér vakolat is megfigyelhető volt. A fal mellett négyzetes átmetszetű fa-oszlop helye is mutatkozott. A közeli kábélárokból kúszóbkő töredékei kerültek elő, másodlagos helyzetben. A forum déli részének magasságában további kelet–nyugati falszakasz bukkant elő, szórványként Kr. u. 4. századi kisbronz éremmel. Ugyanebben a zónában kialakított további, újonnan kiásott oszlopalapokban épület- és tetőomladékokat dokumentáltunk. A bontások során nagy mennyiségű

the *aqueduct*, the street running on its eastern side and the back rooms of the taberna row were excavated at that time and the ground plan of the so-called forum area was clarified. (For a summary see: PÓCZY 1984, 20–21; ZSIDI 1984, 461–462; KABA 1984, 473)

The present operation affected the Roman settlement on several territories in a north–south direction. Due to the dispersed small working areas, the recovered wall fragments, floor levels and debris could not be linked with buildings, so we oriented them to known buildings in the eastern part of the Civil Town where possible.

Outside the northern wall of the town, along the path of the amphitheatre (platform of for the HÉV station), a fragment of a north–south running road appeared with a white rubble and mortar surface. Give the absence of datable finds this construction could not be dated.

Only disturbed layers could be observed in the post foundations farther to the south, northwest of the forum, (southern side of the embankment of the Esztergom railway line). An undisturbed layer was found only at a depth of about 1.8 m, it was the blackish brown clay layer that has often been registered at various points in the northern part of the Civil Town. No features appeared here.

Earth moving work was carried out at several spots at the height of the forum: the north–south and east–west running wall segments (corner wall) of a building could be identified in a post foundation and during cable laying together with the connected terrazzo floor with a layer of burning and debris above it. Even some white plaster could be observed on the western side of the north–south running

3. kép: Fűtőcsatornával ellátott épület részlete dokumentálás közben a BKV-HÉV sínek alatt
 Fig. 3: Segment of a building with a heating channel under the rails of the BKV-HÉV during documentation

leletanyag került elő (kerámia, terra sigillata, állatsont).

Déli irányban, a polgárváros középső részén újabb oszlophelyet készítettek, ezekben épületomladékok, planírozások és terrazzopadló-részletek mutatkoztak. Újkorral kevert, épületomladékos foltokat dokumentáltunk ugyanitt a zúzottkő felszedése során is.

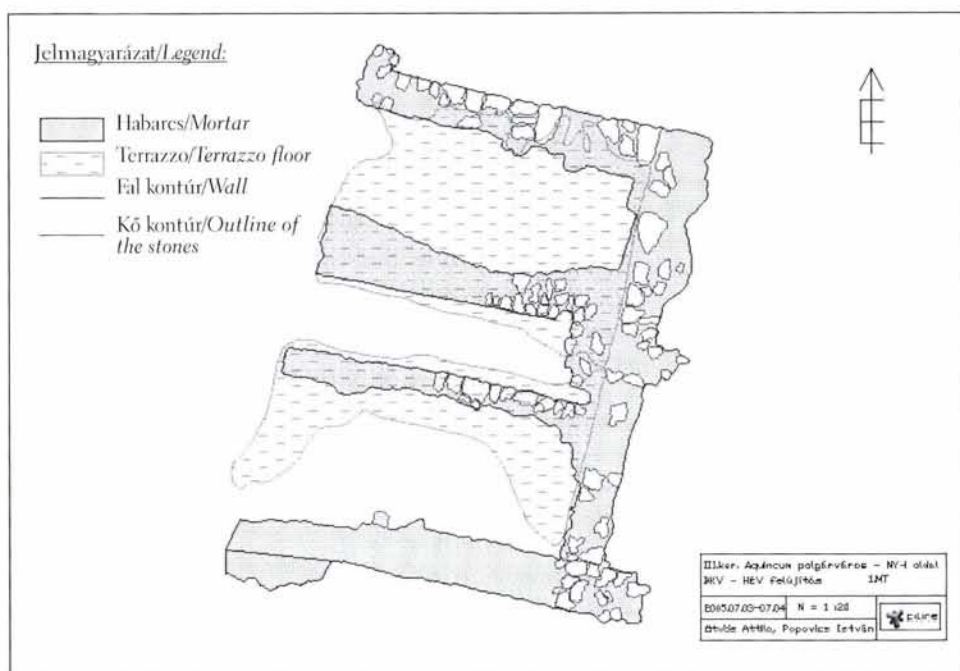
A *macellum* magasságában a pályatükör alatt igen magasan egy épület több falrészlete került elő. Az értelmezhető alaprajzot mutató épületnek a fűtőcsatornáját sikerült feltárni, terrazzopadló-töredékekkel. Az épületet keleti irányból fűtötték, előkerült a *prae-furnium* is. (3. kép) A város déli részén (a mai romkert déli határával szemben) egy kelet–nyugati irányú falszakaszt bonthattunk ki, öntött padló részletével.

wall. A hole for a square wooden post could be observed beside the wall. The fragments of a threshold stone came to light in a secondary position in a nearby cable trench. At the height of the southern part of the forum, another stretch of an east–west running wall appeared with a small bronze coin from the AD 4th century as a stray find. Building and roof debris could be documented in other post foundations sunk into the same zone. A large amount of finds were collected during the cleaning of the phenomena (plain ceramics, Samian ware and animal bones).

Farther to the south, another post foundation was revealed in the central part of the Civil Town, where building debris, levelling and fragments of a terrazzo floor appeared. Spots of building debris mixed with modern finds were documented in the same place after the rubble had been removed.

At the height of the *macellum*, a few wall fragments of a building appeared very close to the surface under the railway track. The building retained an interpretable ground plan. We could unearth a heating channel with fragments of a terrazzo floor. We know that the building was heated from the east where its *prae-furnium* also came to light. (Fig. 3) In the southern part of the town (across the southern edger of the today's ruins area), we uncovered an east–west running wall segment with part of a cast floor.

Outside the southern wall of the town, earth moving work was carried out at different times (a cable trench, removal of the rubble), but no archaeological features could be observed in the very thick modern fill.

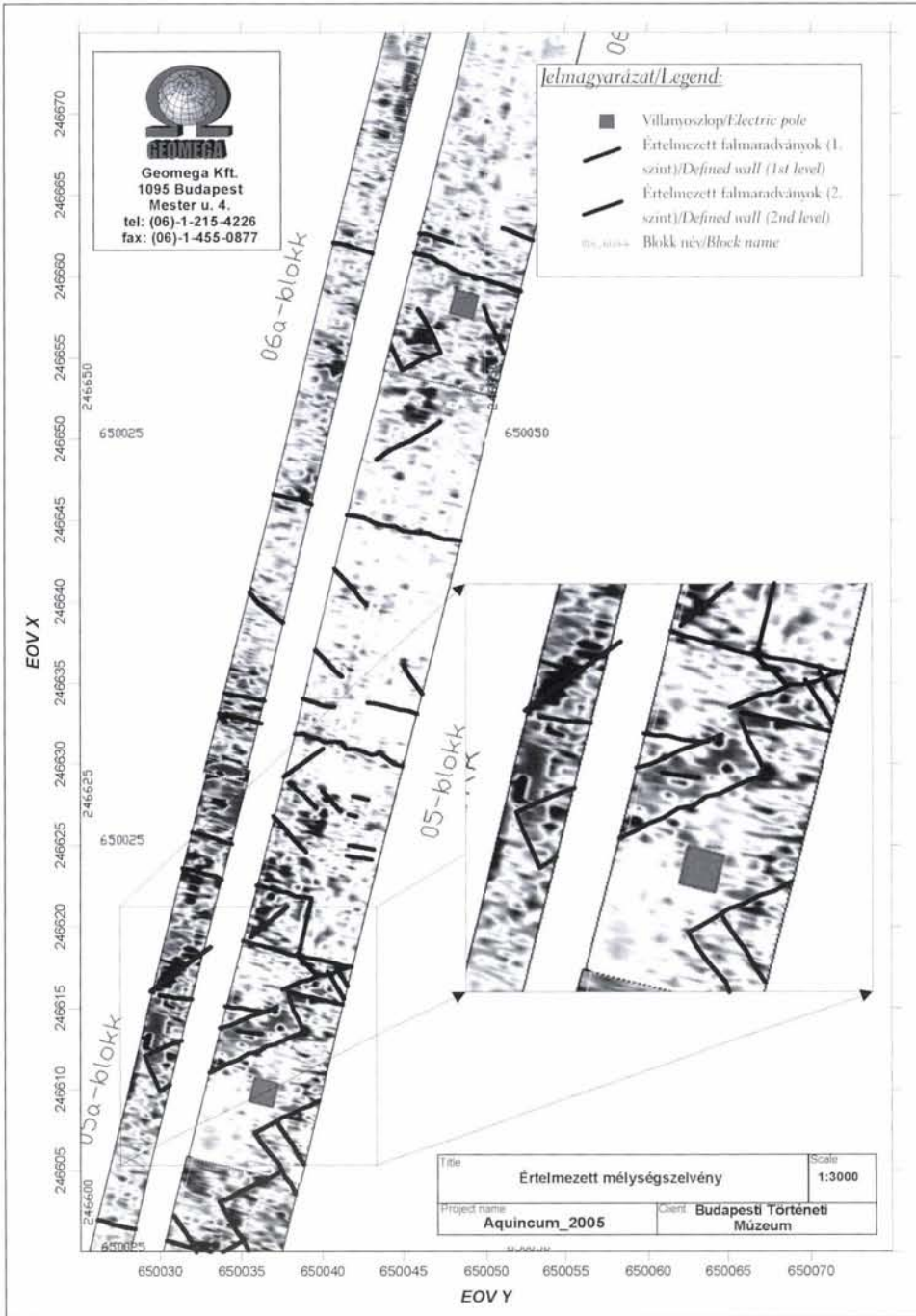

4. kép: Fűtőcsatornával ellátott épület lézerszkenneres felmérése alapján készült rajz
 Fig. 4: Drawing of the building with a heating channel prepared after the laser scanner survey

A város déli falán kívül is több alkalommal végeztek földmunkákat (kábelárkok, zúzottkő-felszedés), de itt már az igen vastag újkori feltöltés miatt régészeti jelenségeket nem tudtunk megfigyelni.

Az építkezés menetéhez alkalmazkodó régészeti munka során mélyebb rétegeket is érintő feltárássra nem volt lehetőség, csak a felszínen előkerült jelenségeket dokumentálhattuk. Munkánkat lézerszkenneres felmérés gyorsította, így a sokszor extrém körülmények között folyt munka ellenére (16 órás határidő, éjszaka, eső) is pontosan rögzítettük az előkerült régészeti objektumokat. (4. kép) Bár a munka során – mint említettük – elsősorban pontszerű adatokhoz jutottunk, a rekonstrukció által érintett teljes felületet (mintegy 400×10 méter) geofizikai módszerrel is átvizsgáltuk (talajradar). (5. kép) A felmérés

The archaeological work was adjusted to the pace of the construction work so there was no opportunity to excavate the layers situated deeper. Only the phenomena appearing on the surface could be documented. A laser-scanner survey accelerated our work so despite the often extreme circumstances (16-hour deadlines, night-time work and, rain) we were able to precisely document the phenomena. (Fig. 4) Although this has already been mentioned, we gathered data distributed at discrete points; the entire surface affected by the reconstruction (about 400×10 m) was investigated using geophysical methods (soil radar). (Fig. 5) The evaluation of the results of the survey has not yet been finished. However, it seems evident, that the results will largely complement the exist-

5. kép: Geofizikai felmérés értelmezett rajza a BKV-HÉV pálya területén

Fig. 5: Interpreted drawing of the geophysical survey over the territory of the BKV-HÉV railway

6. kép: Geofizikai felmérés, régészeti feltárás, és lézerszkenneres felmérés eredményeinek összesített alaprajza a polgárváros területére vetítve

Fig. 6: The complex drawing of the results of the geophysical survey, the archaeological excavation and the laser scanner survey projected on the map of the Civil Town

eredményeinek kiértékelése ugyan jelenleg is tart, az azonban már most látszik, hogy a mérési eredmények a polgárváros topográfiai képét sokban kiegészíthetik, illetve azok a korábbi kutatások során nyert információkat is értelmezhetővé teszik. (6. kép)

ing topographic map of the Civil Town and help in the interpretation of the information garnered during previous investigations. (Fig. 6)

Orsolya T. Láng

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

KABA 1984 – Kaba M.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 95. Szentendrei út. BudRég 25 (1984) 473.

PÓCZY 1984 – Póczy K.: Aquincum – castra, canabae, colonia. BudRég 25 (1984) 15–25.

ZSIDI 1984 – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 21. Aquincum polgárváros. Hrsz: 19418, 19430, 19695. BudRég 25 (1984) 461–462.

Épület- és útrészletek az aquincumi polgárváros északi városfalánál

(Budapest, III. ker., Pók utca, Hrsz: 23229/1)

A BTM Aquincumi Múzeum a Fővárosi Önkormányzat megbízásából 2004. november 10. és december 6., illetve 2005. május 10. és július 1. között végezte az úgynevezett „Aquincumi híd és kapcsolódó úthálózata” tervezéséhez szükséges örökségvédelmi hatástanulmányt előkészítő régészeti feltárást a fent említett területen.

Közvetlen környezetében két alkalommal folyt régészeti kutatás. 1946–47-ben Szilágyi J. itt három kisebb, hosszúkás alaprajzú épületet talált, (XLVIII–XLIX. épületek: ZSIDI 2002, 77) amelyek raktár- vagy lakóépületek lehettek, illetve útrészletet, és az északi városfal egy kisebb szakaszát tárta fel. (SZILÁGYI 1950, 311–312) A területtől északkeletre, már a város falán kívül (Pók–Péter utca sarka) 1984-ben Zsidi P. az északi városfalat kísérő vizesárkot és útfelületet regisztrált. (ZSIDI 1984, 472) A telek nyugati szomszédságában (III. Pók u. 1.) szintén az idei évben és e projekthez kapcsolódóan került sor szondázó jellegű feltárássra, a XLIX. számúként azonosított épület keleti falszakasza került elő (lásd ebben a kötetben a 60–72. oldalon). (1. kép)

A fentiek ismeretében kutatóárkunkat a 2004. év késő őszén észak–déli irányban húztuk az Aranyhegyi-pataktól a Pók utca vonaláig. (LÁNG 2005a, 225–227) Árkunk

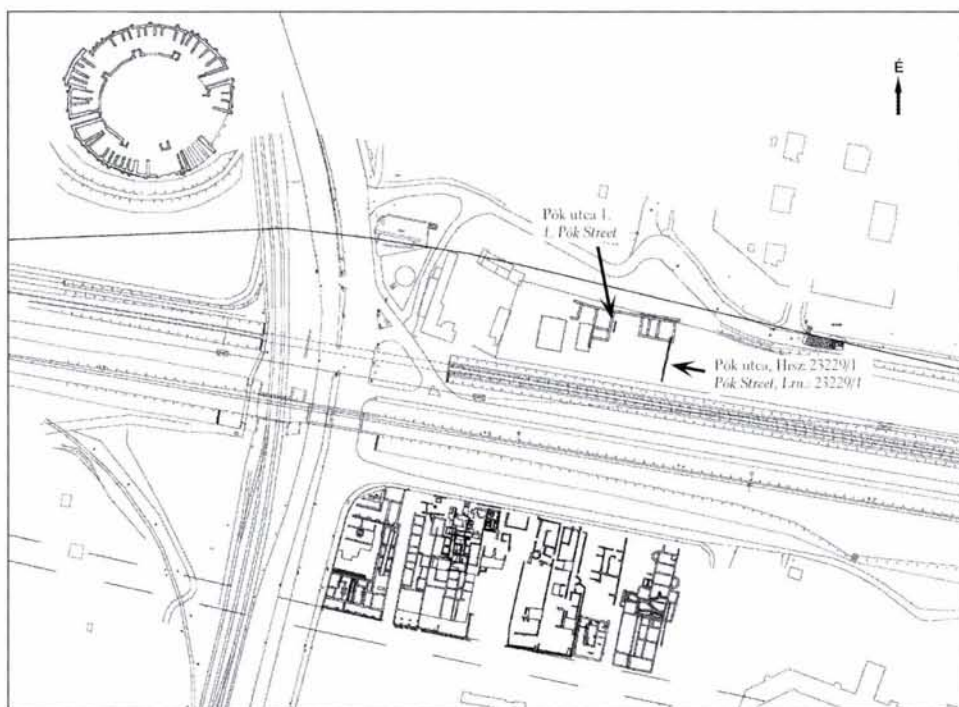
Building and parts of a road by the northern town wall of the Aquincum Civil Town

(Budapest III, Pók Street, Lrn: 23229/1)

The Aquincum Museum of the Budapest History Museum conducted archaeological investigations on the above identified territory in order to prepare the heritage protection plan study needed for the designs of the so-called “Aquincum bridge and the connecting road system” as commissioned by the Self-Government of the capital city of Budapest between November 10 and December 6, 2004 and May 10 and July 1, 2005.

Two archaeological excavations were carried out in the immediate vicinity. In 1946–47, J. Szilágyi found three small buildings with elongated ground plans (buildings XLVIII–XLIX: ZSIDI 2002, 77), which may have been storehouses or residential buildings. He also unearthed part of a road and a short stretch of the northern town wall. (SZILÁGYI 1950, 311–312) P. Zsidi registered a water ditch running along the northern town wall and a road surface north of this territory, outside the town wall (corner of Pók and Péter Streets) in 1984. (ZSIDI 1984, 472) This year, a test excavation was conducted within the same project area west of this lot (Budapest III, 1 Pók Street), where the eastern segment of building wall marked as XLIX was uncovered (see in this volume). (Fig. 1)

Taking into consideration the above data, a trench was opened in a north–

1. kép: Az aquincumi polgárváros alaprajza a feltárások helyszínével
 Fig. 1: Ground plan of the Civil Town of Aquincum with locations of the excavations

az északi városfal vonalát nem érte el, de annak közvetlen közelében haladt. A felületet a tél beálltával visszatakartuk, majd idén újra kibontottuk. A feltárás a jelenlegi felszín alatt közel 4 méter mélyen folyt, így a dúcolás mellett a folyamatosan feltörő talajvíz is akadályozta a munkát.

Az igen vastag (2,5 méter) újkori feltöltésből – amely valószínűleg Szilágyi J. kutatásait követően, 1947-től került a területre árvízvédelmi célból – római kori oszlopbázis került elő. A feltöltés iránya jól mutatta az akkori terepviszonyokat: a partparti terület erősen lejtett mind déli, mind pedig keleti irányban.

A töltés alatt, az árok teljes hosszában (körülbelül 22 méter) egy észak-déli irányú, 60 centiméter széles, habarcsba rakott kőfal vonult végig, leágazás nélkül.

south direction from the Aranyhegyi Stream up to the line of Pók Street in the late autumn of 2004. (LÁNG 2005a, 225–227) The trench did not extend to the northern town wall, but ran close to it. The surface was covered when winter arrived and was re-opened this year. The excavation was carried out about 4 m beneath the actual surface so that the work was hindered by the need for shoring just as much as by the seeping ground water.

A column base from the Roman period was found in the very thick (2.5 m) modern fill which was probably transported here for flood prevention purposes after 1947, after J. Szilágyi had finished his excavation. The direction of the fill reflected contemporary surface conditions: the ter-

2. kép: Kr. u. 2-3. századi épületfal
Fig. 2: Wall of a building from the AD 2nd-3rd centuries

(2. kép) A feltárás során megállapítható volt, hogy a falvonulat feltehetően a Szilágyi által feltárt hosszúkás alaprajzú épületek egyikéhez tartozott. A fal erősen megdőlt – helyenként ki is borult – kelet felé, omladékai a fal mindkét oldalán megtalálhatóak voltak. A kutatás során egyértelműen kiderült, hogy a fal nyugati és keleti oldalán más-más rétegsorral kell számolnunk.

A fal nyugati oldalán, mint ahogy azt korábbi rövid jelentésünkben is közreadtuk (LÁNG 2005a, 225–227) a legújabb kori feltöltés alatt további – újkori – dél-nyugat–északkeleti, illetve egy kelet–nyugati árok bolygatta a római rétegsorokat. Ezek alatt, az árok szinte teljes hosszában két rétegben elplanírozott újkori anyaggal kevert római habarcsos, épülettörmelékes szintek jelentkeztek: ezekből vörös sávos freskótöredékek mellett nagy mennyiségű kerámiaanyag is származik. Alattuk a fal leomlott köveit találtuk, majd vastag, változatlanul újkori homokréteg mutatko-

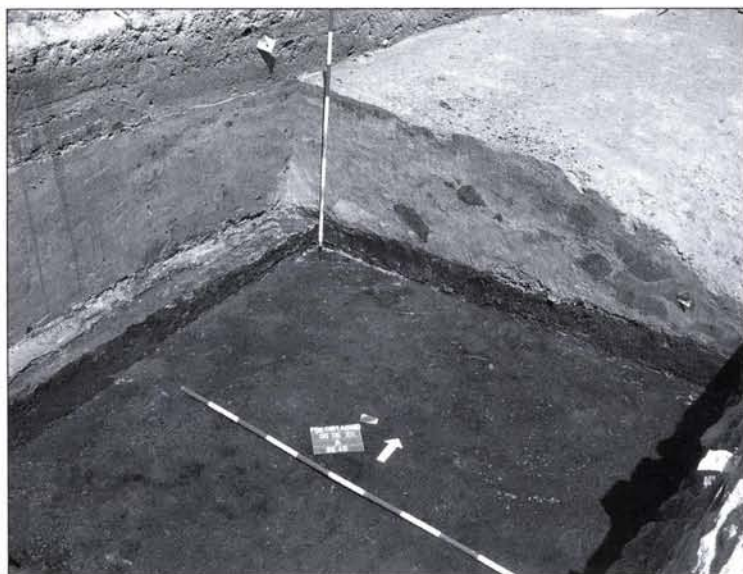
ritory on the stream bank sloped strongly both in southern and eastern directions.

A north–south oriented, 60 cm wide stone wall laid in mortar ran without forking along the entire length of the excavation trench below the embankment (about 22 m). (Fig. 2) It was observed during excavation that the wall probably belonged to one of the elongated buildings previously unearthed by Szilágyi. The wall turns sharply to the east. In a few places it even fell down so that rubble from it could be found on both sides of the wall. It became obvious during the excavation that different layer sequences could be expected on the western and the eastern sides of the wall.

On the western side of the wall, as already described in a former short report (LÁNG 2005a, 225–227), a southwest–northeast and an east–west oriented ditch, both modern, had disturbed the Roman layer series under the recent fill. Underneath, Roman levels of mortar

zott, felületén észak–déli irányú, a fallal párhuzamos sávokkal (keréknyomok?). Felületét kavicsozással meg is újították. Ez alatt egy, a fallal párhuzamos, sötétbarna agyagos betöltésű, teknős aljú árok következett, amely nagy valószínűséggel vízelvezető árokként működött. Az újkori rétegsor alját ismét sárga homokréteg jelezte, alatta a polgárváros északi részén, több helyen megfigyelt erősen vizes, fekete, agyagos szint mutatkozott. (3. kép) Az ezen a területen legkorábbiak tartható római kori rétegből nagy mennyiségű állatesont került elő, illetve pollenmintát is gyűjtöttünk. A természettudományos vizsgálatok eredményei szerint a későbbi polgárváros északi része a római kor kezdeti szakaszában mocsaras, sással és egyéb vízínövényekkel benőtt rét lehetett. A geopedológiai vizsgálatot Mindszenty A. és Horváth Z., a malakológiai vizsgálatot Krolopp E., míg a pollenanalízist Medzihradzky Zs. végezte, munkájukat ezúton is köszönöm. A fal nyugati oldalán az újkori – feltehetőleg az árvízvédelem-

and building debris, mixed with levelled modern material in two layers, appeared along nearly the entire length of the trench. Red striped fresco fragments and a large number of ceramics came from these levels. Under them, fallen stones from the wall came to light and then another modern sand layer appeared with north–south lines observed (wheel ruts?) running parallel to the wall. The surface had been renewed with by spreading pebbles over it. Under it, a probable water ditch with a trough-shaped bottom and a dark brown clayey fill followed, running parallel to the wall. Another yellow sand layer indicated the bottom of the modern layer series. Under it the same very moist, black, clayey level appeared that had been observed in many other places in the area. (Fig. 3) The layer that appeared to be the earliest Roman layer contained a large number of animal bones and we collected pollen samples as well. Results from the natural scientific analyses show that the northern part of the later Civil Town may

3. kép: Fekete agyagos réteg
Fig. 3: Black clay layer

4. kép: Újkori gát részlete
Fig. 4: Detail of a modern water dam

mel összefüggő – tereprendezések tehát szinte teljesen leborotválták a kultúrretegeket. (4. kép) Az egykori épülethez tartozóan semmilyen járószintet, eredeti omladékokat nem sikerült dokumentálnunk, csak a legkorábbi római kori talajszint volt megfigyelhető. Így a Szilágyi J. által raktárként azonosított épület(ek) funkciójáról sem sikerült több információhoz jutnunk.

A fal keleti oldalán, az újkori töltés alatt rómaival kevert újkori szintet találtunk, majd alatta már a fal nagy mennyiségű, kidőlt kőomladéka került elő. Az omladék, amely a teljes felületen végighúzódtott észak–déli irányban, igen vastagnak bizonyult. A bontások során egyértelművé vált, hogy az omladéksáv egy, a fallal párhuzamos árok betöltése, amely minden bizonnyal a Szilágyi János-féle falkutató árok volt. A fal erős keleti irányú dőlésének is a kutatóárok kiásása lehetett az oka. Az épületfal ezen, keleti oldalának kövei, egyelőre ismeretlen okból néhány helyen erősen átégett állapotban voltak.

have been a waterlogged meadow covered with bulrushes and other water plants in the initial phase of the Roman occupation. A. Mindszenty and Z. Horváth carried out the geo-pedological analyses, E. Krolopp the malacologic analysis and Zs. Medzihradzky analysed the pollen. I am thankful for their contributions. On the western side of the wall, modern landscaping work, probably connected with flood prevention measures, nearly entirely erased the culture-bearing layers. (Fig. 4) No floor levels or original debris from the former building could be documented and only the earliest Roman soil level could be observed. Thus, it was not possible to get more information on the building(s) that J. Szilágyi had identified as storehouses.

On the eastern side of the wall a modern layer mixed with a Roman layer was found followed by a large quantity of stone rubble fallen from the wall underneath. The debris, which ran all along the surface in a north–south direction proved

5. kép: Agrippa postumus verete
Fig. 5: Agrippa coin minted after his death

6. kép: Tojáshéjat tartalmazó, római korban
„átalakított” fazék
Fig. 6: Vessel “modified” in the Roman period
containing egg shells

Az újkori bolygatás alatt vastag szürke homokrétegek következtek, majd két különböző jelenség kezdett körvonalazódni. Egyrészt a római kori épületfal mellett, azzal párhuzamosan körülbelül 3 méter széles, észak–déli irányú út földrétegeit találtuk. Ezeket mélyebb kátyúk szabdalják, amelyekből nagymennyiségű kerámia lelet (köztük ép fazekak, pohár, és több firmaméceses) üvegedény, amphora (rhodosi), terra sigillata-anyag és meglepően nagy számú, kerámiatöredékből faragott játékkorong, illetve alsó szintjéről egy igen kopott, Agrippa (postumus veret) nagybronz került elő. (5. kép) Többféle értelmezési lehetőséget vehet fel a legalsó útszintről előkerült, szájával lefelé fordított, sötétszürke tálfazék. Az edényt „átalakították”, peremét szabályosan le-tördelték, belsejéből tojáshéj került elő. (6. kép)

A rétegeket láthatóan többször előntette a víz (rozsdafoltos, szabálytalan elszíneződések), amely hirtelen kerülhetett a területre (lásd ép edények). A szórványként több ponton előkerült laposabb kövek az egykori burkolathoz tartozhattak. A kátyúk kirajzolta keréknyomok távolsága 140 centiméter, amely megfelel a római kocsi-

to be very thick. It became clear during its cleaning that the strip of debris represented the fill of a trench running parallel to the wall, which was certainly János Szilágyi's trench dug to investigate the wall. The trench itself may have caused the wall to lean so strongly to the east as well. The stones of the building's wall on this eastern side were heavily burned in certain places for unknown reasons.

Thick grey sand layers followed under the modern disturbance with the outlines of two different phenomena beginning to appear. One comprised the earthen layers from a circa 3 m wide, north–south oriented road running parallel to the wall of a building from the Roman period in which a large number of ceramics (including intact pots, a tumbler and a few firm lamps), a glass vessel, an amphora (from Rhodes), Samian ware and unexpectedly many gaming pieces carved from ceramic fragments came to light together with a large bronze coin of Agrippa (posthumous) from the lowermost level. (Fig. 5) The dark grey bowl-pot with the mouth placed downward was found in the lowermost road level and suggests several different interpretations. The vessel had been

7. kép: Római kori
utcarészlet keréknyommal
Fig. 7: Detail of a Roman
road with wheel-ruts

átlagos tengelytávolságának (további irodalommal: LÁNG 2005b, 347). (7. kép) Az útról egy trachitból faragott hypocaustum-oszlop is előkerült, másodlagos helyzetben.

Más jellegű jelenségsorra utal az út keleti oldalán nyílt újabb épülethomlokzat, ezt jelezték azok a kavicsozott, illetve épülettörmelék-színtek, amelyek már a tanúfal alá húzódtak és a metszetek tanúsága szerint lejtettek az út felé. Az épülethez egyik fázisában *porticus* is tarthatott. Erre utalnak az észak–déli irányítású, kövekkel körberakott faoszlopok maradványai (egyikükben a vizes környezetnek köszönhetően a fa is megmaradt, jelenleg vizsgálat alatt). Összesen 4 ilyen oszlophelyet regisztráltunk. (8. kép) Ez azonban a már említett igen korai, fekete agyagos rétegben mutatkozott, amely azt jelezheti, hogy ez az útvonal, illetve épület már a megtelepedés korai időszakában is létezett.

A feltárás során a kőépület alaprajzát és funkcióját ugyan nem sikerült tisztázni, de a polgárváros szerkezetére és a terület

“modified”, the rim broken off and an egg shell was found in it. (Fig. 6)

The layers were obviously flooded repeatedly (irregular discolorations with rusty spots). The water seems to have arrived unexpectedly (see intact vessels). The flat stones found as stray finds at diverse locations may have been part of the pavement. The distance between the wheel ruts is 140 cm, which matches the average axle distance of Roman carts (with further references: LÁNG 2005b, 347). (Fig.7) A hypocaust pillar carved from trachite was found in a secondary position on the road.

The front of another building that opened onto the eastern side of the road points to another series of phenomena. This was indicated by the layers covered with pebbles and building debris that extended under the section wall and, based on the cross-sections, sloped towards the road. A *porticus* may also have been attached to the building in one of its building phases. This is suggested by the remains of the north–south running

8. kép: Fatornácos római kori épület oszlophelyei
 Fig. 8: Postholes of a Roman building with a porch

korai használatára vonatkozóan fontos új információkhoz jutottuk. A kőépület kelet felől észak–déli irányú utca határolta, amelyet egykor kőlapokkal burkoltak. A keréknyomokból és az útrétegekből előkerült nagymennyiségű ép leletanyag gyakori árvízre utal. Az út keleti oldalát újabb épületek szegélyezték, egyikük legkorábbi előzményéhez faoszlopos homlokzat tartozott. Az útrétegek kátyúiból előkerült *Agrippa* érem és egyéb korai leletanyag (rhodosi amphora) arra utal, hogy a római hódítás legkorábbi időszakában is használták már a területet.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

SZILÁGYI 1950 – Szilágyi J.: Jelentés a Fővárosi Ókortörténeti (Aquincumi) Múzeum kutatásairól és szerzeményeiről az 1945–1948. évek folyamán. *BudRég* 15 (1950) 303–331.

wooden posts surrounded by stones (the wood has been preserved in one of them owing to the moist environment, it is being analysed). Four postholes of this kind have been registered. (Fig. 8) They already appeared in the above-mentioned very early, black clayey layer, which may indicate that this road and the building were already standing in the early phase of the settlement.

It did not prove possible to clarify the ground plan or the function of the stone building during the excavation. Nevertheless, important new information about the structure of the Civil Town and the early use of the territory was gained. A north–south running street with a stone pavement bordered the stone building to the east. The large number of intact finds recovered from the wheel-ruts and the road layers indicate that there had been frequent, sudden floods. Other buildings stood on the eastern side of the road. A front supported by wooden posts belonged to the earliest antecedent of one of

LÁNG 2005a – T. Láng O.: Budapest, III. ker., III. Pók u. (Hrsz.:23229/1). *Aqfűz* 11 (2005) 225–227.

LÁNG 2005b – T. Láng O.: Control Excavations in the Territory of the Civil Town of Aquincum: the so-called „Testvér-hegy-villa”. *Balácai Közlemények* 9 (2005) 343–360.

ZSIDI 1984 – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 83. III. Pók – Péter u. *BudRég* 25 (1984) 472.

ZSIDI 2002 – Zsidi P.: Aquincum polgár-városa. Budapest 2002.

the buildings. The *Agrippa* coin and other finds (Rhodes amphora) found in the potholes of the road layers suggest that the territory was already in use during the earliest phase of the Roman occupation.

Orsolya T. Láng

Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárvárostól északra fekvő Duna-parton

(Budapest, III. ker., Pók utca – Duna-part – Római part, Hrsz.: 23789)

A BTM Aquincumi Múzeuma két ütemben, 2005. április 27. és május 13., valamint augusztus 29. és december 2. között végezte az aquincumi polgárvárostól északkeletre, közvetlenül a Duna partján fekvő terület régészeti kutatását. (1. kép) A terület közvetlen környezetében több, főként római kori lelőhely ismert. Szintén az idei évben végeztünk szondázó jellegű régészeti feltárást a szóban forgó terület nyugati szomszédságában, az Aranyhegyi-patak torkolati szakasza mentén (III. Nánási köz 2., lásd ebben a kötetben a 230. oldalon), ott azonban 4 méter mélységig csak az újkori feltöltést rögzíthettük. Nyugat felé, a Pók utca – Nánási út – Városház utca által határolt területen 2003-ban római kori temetőrészlet, a terület keleti részén pedig 18. századi malom maradványai kerültek elő. (LÁNG 2004, 82–89) Északnyugat felé, a Nánási út 5–7. számú telken kelet–nyugati irányú, római kori árokrendszer részleteit találtuk 2004-ben. (LÁNG 2005, 224) Dél felé pedig, a Gázgyár területén, az utóbbi 70 évben folyamatosan kutatott fazekastelep, illetve a polgárváros keleti temetője ismert. (legutóbb: FORSCHUNGEN... 2003, 166) Utóbbi északi határát a korábbi kutatás az esztergomi vasúti töltéstől északra, azaz a jelen területen húzta meg. (SAS 1831, 130–130; NAGY 1942, 469)

Investigation of the use of the Danube bank north of the Aquincum Civil Town

(Budapest III, Pók Street – Danube bank – Római part, Lrn: 23789)

The Aquincum Museum, a branch of the Budapest History Museum, conducted archaeological investigations on the Danube bank northeast of the Civil Town of Aquincum in two stages between April 27 and May 13, and August 29 and December 2, 2005. (Fig. 1) A number of (mostly) Roman sites are known from the vicinity of this territory. A test excavation was started this year west of this territory by the mouth of the Aranyhegyi Stream (Budapest III, 2 Nánási Way, see this volume). However, only modern fill could be documented down to a depth of 4 m in this area. To the west, part of a Roman cemetery was found in 2003 in the territory enclosed by Pók Street, Nánási Street and Városház Street, while the remains of a mill from the 18th century were discovered on the eastern part of the territory. (LÁNG 2004, 82–89) In 2004, segments of an east–west running Roman ditch system were found in lot 5–7 Nánási Road to the northwest. (LÁNG 2005, 224) Towards the south, in the area of the Gas Factory, a potters' workshop which had been continuously investigated for the last 70 years and the eastern cemetery of the Civil Town are known. (recently: FORSCHUNGEN...2003, 166) The edge of the cemetery was identified north of the embankment of the Esztergom

1. kép: Az ásatás helyszíne
Fig. 1: Location of the excavation

A fentiek alapján a több, különböző típusú lelőhely metszéspontjában fekvő folyóparti területet azonban mindezidáig nem érintette régészeti kutatás. Ezért a feltáró munka első ütemében úgynevezett régészeti érintettség-vizsgálatot végeztünk, amelynek során az Aranyhegyi-patak torkolatától északra, körülbelül 90 méter hosszan, a Duna medrétől körülbelül 20 méter távolságra régészeti objektumok jelentkeztek. (2. kép) Az ezt követő megelőző régészeti feltárás során 7 méter szélesen kutattuk meg a területet. A feltárás több mint három hónapja során több régészeti korszak, legalább 5 periódusának emlékeit sikerült feltárni.

A jelenlegi felszín és az újkori feltöltés alatt igen magasan (30-40 centiméterre) mészégető kemencék maradványait dokumentáltuk. (3. kép) A kemencék azon Duna-parti „kemence-sorhoz” tartozhattak, amelyek közül négyet 1907 és 1911 között Kuzsinszky B. írt le a gázvári fazekastelep feltárása kapcsán. (KUZSINSZKY 1932, 70–71). (4. kép) A Kuzsinszky B. által vizsgált mészégetők kör alakúak voltak, kerek,

railway line, that is, in our territory. (SAS 1831, 130–130; NAGY 1942, 469)

The territory on the river bank, however, which lies at the point where a number of sites meet, has not yet been investigated by archaeological methods. Thus, during the first stage of the excavation we carried out the so-called “archaeological relevance” investigations, locating archaeological features along a length of about 90 m north of the mouth of the Aranyhegyi Stream, about 20 m from the bed of the Danube. (Fig. 2) Within the framework of the archaeological excavation that followed before development got underway, the territory was investigated along a 7 m wide zone. The remains of at least 5 periods from several archaeological horizons were unearthed during the more than three months of excavation.

The remains of lime kilns were documented high in the stratigraphic sequence (30-40 cm) under the present-day surface (and the modern fill). (Fig. 3) The kilns belonged to the “kiln-row” on the Danube bank. Four of these kilns were described

vagy négyszögletes „tüzelőhely”-lyel, tüzelőnyílásukkal kelet felé. Az idei munka során két, azonosan tájolt kemence kelet felé nyíló tüzelőnyílását és munkagödreit tártuk fel, egy harmadik kemencének feltehetően csak a szélét sikerült dokumentálnunk. A Kuzsinszky-féle kemencékhez viszonyított helyzetük egyelőre bizonytalan. Tetejüket masszív, mészből, illetve félig átégett kőanyagból, olvadékokból, égett agyagból és faszénből álló omladék fedte. Betöltésük kődarabokkal kevert, laza, vöröses, átégett föld volt, (példa hasonló kemencebetöltésre Sopronból: GÖMÖRI 1984, 249) ebből népvándorlás kori kerámia (1. kemence), illetve Kr. u. 4. századi kisbronz (3. kemence) származott. Az 1. kemence tüzelőnyílása mellett részben átégett állapotban faragott kövek töredékei, köztük egy alakos, családi sírkő darabja került elő. A kemencékhez tartozó munkagödörök széllein cölöplyukakat is dokumentáltunk, amelyek féltetöt tarthattak. (JEREM 1984, 86, 88) A kemencék formáját ugyan ez alkalommal nem sikerült megállapítani, mivel azok a jelenlegi sétány alá esnek, a Kuzsinszky által feltártakhoz hasonlóan feltehetően kerek alaprajzúak lehettek (a római kori mészégető kemencék típusaihoz és működési elvéhez: DIX 1982, 331–345). A kemencéket a folyóval párhuzamosan, a part felé lejtős talajba vágták és valószínűleg felülről töltötték fel. (DIX 1979, 261–262) A munkagödörökben regisztrált mész, faszén és égett agyag rétegek alapján ez esetben legalább 5-6 égetéssel lehet számolni. (JACKSON et alii 1979, 128, 134)

A kemencék horizontjához tartozott kelet felé egy apró-sóderes szint, amelyet legalább egyszer megújítottak. A járószintnek ugyan csak kis részletét sikerült azonosítani, de észak-déli irányából követ-

2. kép: A Pók utca – Duna-part – Római part a feltárás helyszínével

Fig. 2: Pók Street – Danube bank – Római bank with the scene of the excavation

by B. Kuzsinszky when he excavated at the potters' workshop in the area of the Gas Factory between 1907 and 1911. (KUZSINSZKY 1932, 70–71) (Fig. 4) The lime kilns examined by B. Kuzsinszky were round with round or quadrangular “firing spaces”. Their heating holes lay to the east. This year, the heating holes opening to the east and the working pits of two kilns with identical orientations were uncovered and we probably documented the edge of a third kiln. Their position relative to the kilns unearthed by Kuzsinszky is uncertain. They were covered with a massive debris layer of lime and half-burnt stone material, molten masses, burnt clay and charcoal. The fill was a loose, reddish, burnt layer mixed with stone pieces, (similar fill from Sopron: GÖMÖRI 1984, 249) which contained ceramics from the

3. kép: Későrómai
mészégető kemence
tüzelőnyílása és
munkagödre

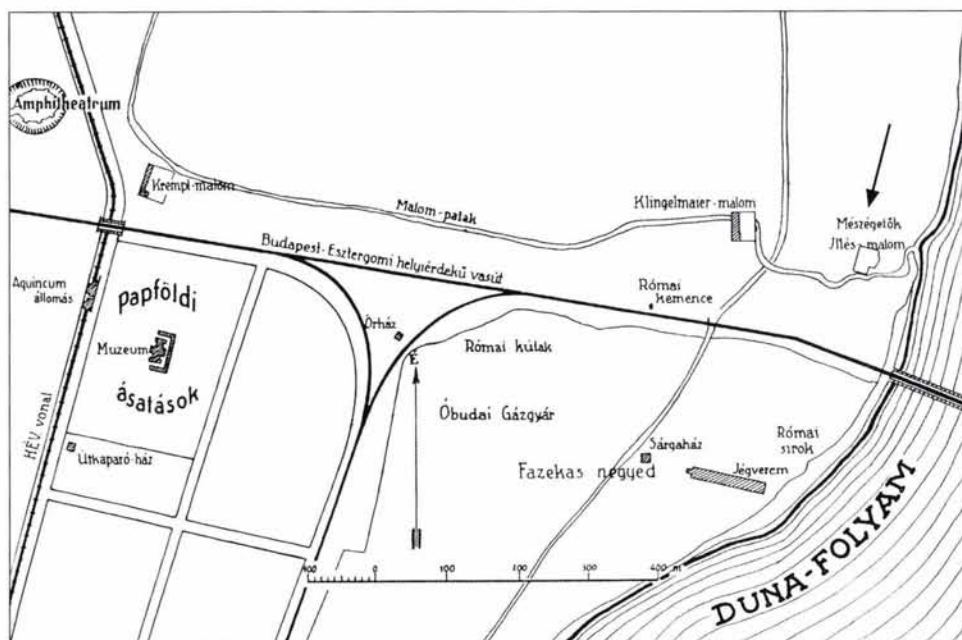
Fig. 3: Heating hole and
working pit from a late
Roman limekiln

keztetve talán út volt, amelyet a mész elszállításához használhattak. Vonalában dél felé keréknyomokat is megfigyeltünk. A kemence-sor telepítő tényezője a Duna volt, illetve a közeli, még felszínen látszó római kori kőépületek anyaga és a szintén közeli temetők (polgárváros keleti temetője, Pók utca – Nánási út – Városhal utca) sírkőnyaga. Bár csek a kemencék – az előkerült igen kevés leletanyag alapján – feltehetőleg inkább a későrómai időszakban működtek, formájuk, működési elvük a későbbi évszázadok során szinte semmit sem változott, ezért keltezésük problematikus lehet. (GÖMÖRI 1984, 249)

A kemencék horizontja, illetve azok omladéka alatt húzódó észak–déli irányú árok betöltésének tetején, a terület középső és északi részén összesen három, kelet–nyugati irányítású, esontvázas sír került elő. Az igen rossz megtartású, bolygatott vázak mellett melléklet nem volt. Keltezésük csak stratigráfiai helyzetük alapján kísérrelhető meg, eszerint az ároknál és a kőépületnél későbbiek, viszonyuk a mészégető kemencékhez bizonytalan.

Migration Period (kiln no. 1) and a small bronze from the AD 4th century (kiln no. 3?). Carved stone fragments, among them a fragment of a family tombstone with human representation, were found in a partially burnt condition beside the heating hole of kiln no. 1. Postholes could be documented at the edges of the working pits of the kilns, which probably supported a half-roof. (JEREM 1984, 86, 88) This time, we could not determine the shape of the kilns since they extend under the actual walkway. It seems likely that they had a similar round ground plan as those unearthed by Kuzsinszky (on the types and technology of Roman lime kilns see: DIX 1982, 331–345). The kilns were cut into the soil sloping toward the bank parallel to the river and they probably filled up from the top. (DIX 1979, 261–262.) Judging from the lime, charcoal and burnt clay layers registered in the working pits, at least 5–6 firing sessions must have taken place. (comp. JACKSON et alii 1979, 128, 134)

A level, renewed at least once, of small-sized gravel belonged to the horizon

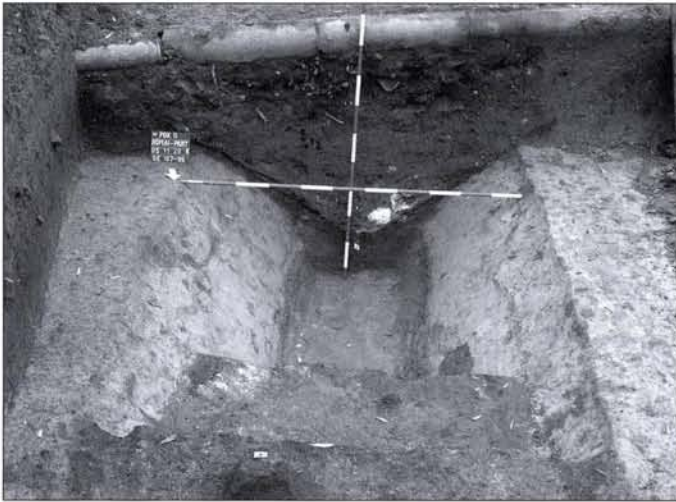

4. kép: Kuzsinszky Bálint feltárásai során előkerült mészégető kemencék
 Fig. 4: Limekilns discovered during the excavations of Bálint Kuzsinszky

A kemencék alatt, mint már említettük, a teljes kutatott területen, 80 méter hosszúságban húzódott egy észak–déli irányú, a folyóval többé-kevésbé párhuzamos V metszetű árok. (5. kép) A változó szélességű (2,6 méter – 1,8 méter) és mélységű (1,8 – 0,8 méter) árok profilja dél felé változott, teknős profilú lett. Alján mindenütt észlelhető volt egy sötétbarna beiszapolódott réteg, az egykori víz hordaléka. Felette az árok betöltése változó volt. A terület déli részén homokosabb, a római kori kőépület magasságában annak vakolat- és kőanyaga alkotta. Ez utóbbi helyen megfigyelhető volt, hogy szándékosan szilárdítva töltötték fel az árkot habarcsdarabokkal. Tovább haladva észak felé, a mészégető kemencék zónájában az árkokat a kemencékből kikerült hulladék (vörös, égett agyag, mész és faszén), illetve mészégetési selejt (olvadékok) töltötte

of the kilns in the east. Only a small part of the floor level could be identified although it seems to have been a road judging from its orientation. It would have been used transporting lime. Wheel ruts could also be observed along its line farther to the south. The main factor behind the establishment of the kiln row were the Danube, the material from Roman stone buildings, still visible on the surface, and the tombstone material from the also nearby cemeteries (the eastern cemetery of the Civil Town, Pók Street – Nánási Road – Városház Street). These kilns probably operated in the Late Roman period according to the few uncovered finds, their shape and technology did not change in the following centuries so their dating may be problematic. (GÖMÖRI 1984, 249)

On top of the fill of the north–south running ditch under the horizon of the

5. kép: Az épület és környezetének víztelenítését szolgáló V metszetű árok részlete

Fig. 5: Segment of the V-shaped cross-section of the ditch, which drained the water away from the building and its environs

fel. Az árkot tehát minden bizonnyal a terület funkciójának megváltozásakor, a kemencék kiépítésekor és használatuk alatt módszeresen töltötték be. Az árokbetöltés tetejéről [FRIG]ERIDUS [DUX] bélyeges téglá is előkerült, amely a terület, vagy közvetlen környezetének későrómai, katonai hasznosítására is fényt vet. (6. kép) Az árok feltehetően a nyugat felé húzódnó épület és közvetlen környezetének víztelenítését szolgálta.

Az árokkal egykorú lehetett a közel 30 méter hosszan, a folyóparttal párhuzamosan előkerült római kori épületrészlet. (7. kép) Az épület, amelynek keleti szélét sikerült feltárnunk, a metszetekben mutatkozó további falrészletek alapján tovább húzódik nyugat felé. Az épület falait habarcsba rakták, felmenő falrészeinek technikája *opus incertum*, míg alapozása a vizsgálható részeken *opus spicatum*. A falak igen jó állapotban, magasan maradtak meg, bár jelentős részük áldozatul esett a későbbi mészegető-tevékenységnek, helyiségei annak hulladékával töltődtek fel. Bár összefüggő alaprajzi képet nem sikerült kapnunk az épületről, megállapítható volt,

kilns and their debris, three east–west oriented inhumation burials appeared in the central and the northern parts of the territory. There were no grave graves placed with the very poorly preserved, disturbed skeletons. They can only be dated on the basis of their stratigraphic position. Accordingly, they must be later than the ditch and the stone building, but their relation to the lime kilns remains uncertain.

As already mentioned, a north–south oriented ditch with a V-shaped cross-section ran beneath the kilns, more-or-less parallel to the river along a length of 80 m across the entire excavation territory. (Fig. 5) The profile of the ditch with its varying widths (2.6 – 1.8 m) and depths (1.8 – 0.8 m) changed towards the south where the profile became trough-shaped. A dark brown, loamy layer, deposits left by former water inundations could be observed everywhere over its bottom. The fill above these deposits was diverse: it was sandier in the southern part of the territory and comprised of the plaster and the stone material from the house

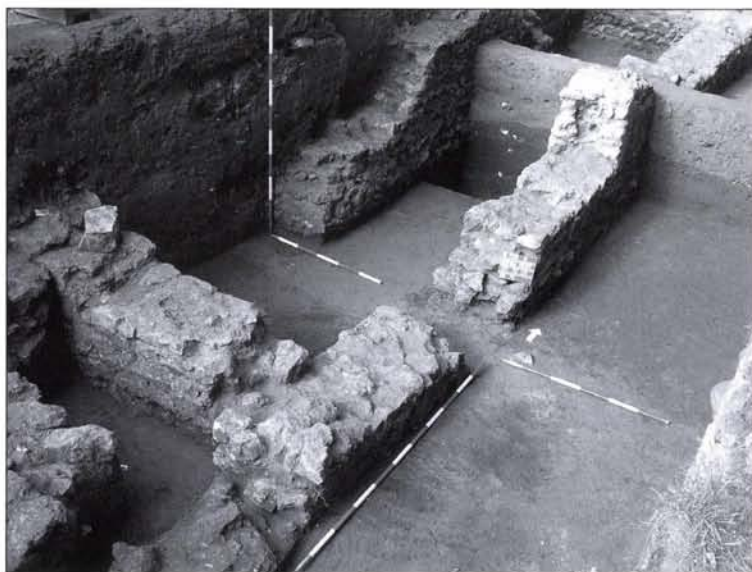

6. kép: [FRIG]ERIDUS [DUX]
bélyeges téglá
Fig. 6: Stamped brick of
[FRIG]ERIDUS [DUX]

hogy többhelyiséges, valószínűleg központi udvar köré szervezett, centrális alaprajzú épület lehetett. Ez utóbb sarkaiban faoszlopok nyomait is dokumentálhattuk. Az épület falainak környékéről, különösen a feltételezett belső udvartól nagymennyiségű, jó minőségű freskóanyag került elő, amelyet később a kőanyag hasznosítása során verhettek le a falakról. (8. kép) Kirchhof A. régész meghatározása alapján a falfestmények többsége boltíves mennyezet részét képezte. A töredékek egy része másodlagosan megégett, amelyeken a minta gyakran felismerhetetlen. Az épen maradt falfestményeken, fehér alapon zöldszárú, vörös virágok, vörös és okkersárga keretű rozetták között vörösszárú-kék szemű pávatollakat lehet felismerni. A díszítőmotívumokat geometrikus hálózatra fűzték. Ez az úgynevezett tapétaminta, az ismétlődő elemeknek köszönhetően kiszervekeshető, csomópontjában egy-egy rozettát helyeztek el, amelyhez sugarasan pávatollak futnak, a motívum keretét egymással szembe és ellentétesen fordított rózsaszín és bordószínű virágok adják. (9. kép) A mennyezettöredékek hátoldalán, a lécekből épített boltíves faváz lenyo-

at the height of the Roman stone building. Here, it could be observed that the ditch had been intentionally filled in and cemented with mortar fragments. Farther to the north, waste material from the kilns (red, burnt clay, lime and charcoal) and the spoil products from lime burning (melt) filled the ditches in the zone of the lime kilns. This means that the ditch had been methodically filled as the function of the territory changed, the kilns were built and began to operate. A brick with a [FRIG]ERIDUS [DUX] stamp was found on top of the fill of the ditch sheds light on the Late Roman military use of the territory or its immediate vicinity. (Fig. 6) The ditch probably served to drain water from the building to the west and its environs.

Part of a house from the Roman period, uncovered to a length of about 30 m parallel to the river bank must have been contemporary with the ditches. (Fig. 7) The building, of which the eastern edge could be unearched, extended farther to the west based on wall fragments appearing in the cross-sections. The walls of the building were laid in mortar, and built

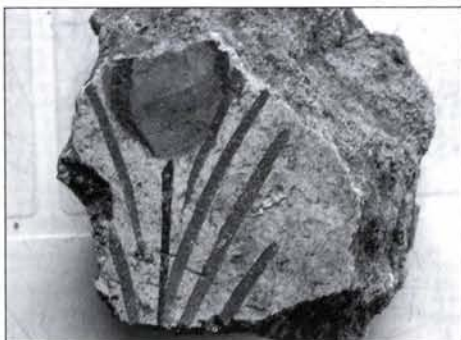

7. kép: Római kori
épület részlete
Fig. 7: Part of a
Roman period
building

mata is megőrződött. A pávatoll motívum kedvelt díszítőeleme az ismétlődő tapétamintáknak, széles körben elterjedt a Római Birodalom területén a Kr. u. 2. század végén és a 3. században. Hasonló pávatollal díszített tapétamintát rekonstruáltak a svájci Villa de Colombier mennyezetén. (BUJARD-PROVENZALE 2004, Fig. 5) A helyiség oldalfalának gazdag díszítéséről néhány márványutánzó lábattörödékek tanúskodnak. A lábattörök háttérét meghagyták fehéren, a márvány erejét pedig vörös, hullámos oldalú foltokkal imitálták, amelynek egyhangúságát véletlenszerűen elhelyezett sárga-kék hosszúkás csíkokkal törték meg.

A bolygatás miatt az épületben padlószinteket nem lehetett megfigyelni, leletanyag is viszonylag kevés volt, ugyanakkor az épület keleti előteréből előkerült hypocaustum-oszlop és a faragott építészeti tagozat fűtött, díszes lakóépület sejtet. Az épületen belül, a szűk terület és a töredékes alaprajz miatt periódusokat nehéz volt elkülöníteni. Nehezíti az érté-

using an *opus incertum* technique, while the observable parts of the foundation displayed an *opus spicatum* technology. The walls were very well preserved and to a rather great height although a large part was destroyed by later lime-burning activity, the rooms were filled up with its remains. Although it did not prove possible to get a coherent picture of the ground plan, it was possible to determine that it consisted of several rooms arranged around a central courtyard. In the corners of the latter, traces of wooden posts could be documented. Large amounts of high quality fresco material were collected from the area of the walls of the house, especially from the supposed inner courtyard, which could be knocked off the wall when the stone material was removed. (Fig. 8) According to A. Kirchhof's professional determination, the majority of the wall paintings must have come from a vaulted ceiling. Some of the fragments were secondarily burnt, and the pattern is often unrecognisable on these pieces. On

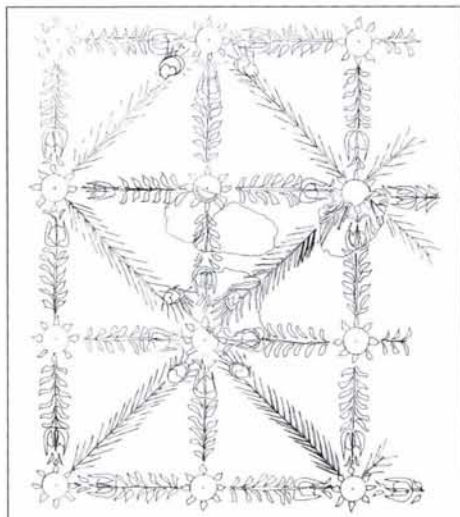

8. kép: Freskótöredék az épületből
Fig. 8: Fresco fragment from the building

kelést, hogy az épület értékelhető részei (járószintek, falszélek, cölöplyukak) épp a kiépítendő cső nyomvonalának szélére estek. Így csak néhány, erősen bizonytalan megfigyelést tehattünk az építési periódusokra vonatkozólag. Az épület korábbi periódusában(?) dél felől cölöplyukakból álló (faoszlopok?) konstrukciót dokumentáltunk, amely vagy a kőépület előtti fázis része volt, vagy esetleg már az épülethez tartozott (*porticus?*), amelyet később megszüntetve sóderrel burkolt térségként használtak (udvar). Az épületet legalább egyszer átépíthették, dél felől utólag egy kisebb, habarcsos padlójú helyiséget toldottak hozzá, talán lépcsőt.

Az épület funkcióját csak további vizsgálat után lehet eldönteni, de megépítésében szerepe lehetett a közeli polgárvárosnak, és Duna-parti zónában feltételezett kikötőnek, illetve az északi irányban itt futó limes-útnak is.

Az épület részleteit lézerszkennelvel is felmértük (Piline Kft.), (10. kép) illetve geofizikai kutatásra is sor került (Geomega Kft.). (11. kép) Az utóbbira azért volt szükség, mert az épület nagyobb része nyugatra, jelenleg lakóparkhoz tartozó, parkosított térség alá esik. A felmérés eredményeinek kiértékelése jelenleg is

9. kép: Rekonstrukciós rajz az előkerült freskótöredékek alapján (Kirchhof A. rajza)
Fig. 9: Reconstruction based on the fresco fragments (drawing by A. Kirchhof)

the intact frescos, red-stemmed peacock features with blue eyes can be recognised between green-stemmed red flowers, and rosettes set in red and ochre yellow frames against a white background. The ornamental patterns were arranged in a geometric network. This is the so-called tapestry pattern, which can be reconstructed from the repetitive elements. A rosette was placed at each meeting point, from where peacock feathers run in radial directions. The frame for the motif is composed of pink and claret-color flowers both facing and opposing each other. (Fig. 9) On the rear part of the ceiling fragments, the imprints of the vaulted lattice bracing have been preserved. The peacock feather motif was a popular element of repetitive tapestry patterns. The motif was widespread within the Roman Empire at the end of the AD 2nd century and 3rd century. A tapestry motif decorated with similar peacock feathers was reconstructed on the ceiling

tart, annyi azonban már most elmondható, hogy sikerült további falvonulatokat és újabb mészcsető kemencét azonosítani.

A római kori épület horizontja alatt masszív, vastag, keményre döngölt, feketésbarna, agyagos talajréteg mutatkozott, amelyet csak az épületfalak alatt találtunk meg. A metszetek alapján megállapítható volt, hogy korábban itt szigetszerű kiemelkedés lehetett, erős lejtéssel déli irányban és a Duna felé. A feketésbarna réteggel feltöltötték a lejtőt, azaz „meghosszabbították” a szigetet dél felé. Nem kizárt, hogy az említett réteg alatt húzódó kavicsos, illetve sárga agyagos altalajban megfigyelt meredek, lépcsőszerű lejtést is a feltöltéshez kapcsolódó tereprendezés során alakították ki. A Mindszenty A. és Horváth Z. által elvégzett geopedológiai vizsgálatok során kiderült, hogy a nagymértékű szintkiegyenítéshez szükséges talajt észak felől, a magasabb fekvésű területekről húzták ide. A rétegben néhány helyen félkör alakú sóderfoltok is jelentkeztek, ezek a mesterséges tereprendezés jól látható nyomai (ásófej nyomok). A feltöltésben őskori kerámiával keveredve római kori házikerámia, állatsont és (feltehetően) lezoux-i terra sigillata adhat támpontot az épület keletkezéséhez.

Altalajt csak a kutatott terület északi részében sikerült megfogni, itt már magasan, a mai járószint alatt 60-80 centiméterre. Szabályos kör alakú, sötétbarna földdel és kővel betöltött beásást regisztráltunk benne. A laza betöltésű, egyenes falú, sekély gödörben állatsontokat és S profilú tál darabjait találtuk. A beásáshoz további objektumok nem tartoztak, stratigráfiai megfigyeléseink alapján a szintén római kori objektum az épület kialakítását megelőző tereprendezésnél korábbi.

of the Villa de Colombier in Switzerland. (BUJARD-PROVENZALE 2004, Fig. 5) A few fragments of the footing of a marble imitation pattern attests to the rich decoration of the wall of the room. The background of the footing was left white, while the marble veins were imitated with red spots with wavy outlines, the monotony of which was broken by randomly distributed yellow-blue longish stripes.

The floor levels could not be observed in the building because of disturbances and there were relatively few finds. The hypocaust pillar and the carved architectural element found in the eastern foreground of the building suggest, at the same time, that it was a decorated, heated dwelling. It was difficult to differentiate periods inside the building because of the narrow space and the fragmentary ground plan. The evaluation is also rendered difficult by the fact that the valuable parts of the building (floor levels, wall edges and postholes) were located at the edges of the path for the pipeline. Thus, only a few, very insecure observations could be made on the building phases. In the earlier period of the building (?) a construction made of postholes (wooden posts?) could be documented in the south, were either a part of the phase preceding the stone building or it was actually a component of the building (*porticus?*), which was later pulled down and the area covered with gravel (courtyard). The building was reconstructed at least once while a small room with a mortared floor, perhaps a staircase, was annexed to it from the south.

The function of the building can only be decided after further investigation. The nearby Civil Town certainly had an effect on its building just as the harbor

10. kép: Római épületfalak lézerszkenneres felmérése
 Fig. 10: Laserscanned pointcloud of the Roman walls

11. kép: Összesített alaprajz a geofizikai felmérés és a feltárt terület lézerszkenneres felvétele alapján
 Fig. 11: Ground plan based on the result of the geophysical survey and laserscanned remains

Dél felé a már említett erőteljes lejtés miatt csak egy szondában sikerült megtalálni az altalajt, a mai szint alatt körülbelül 3 méterrel. A talaj itt már sóderes, erősen kevert volt, őskori és kevés római kori házikerámiával. Bár a területen zárt őskori lelethorizonthoz nem jutottunk, a római objektumokból és rétegekből (mészégető kemence munkagödre, feltöltési réteg)

hypothesized at the Danube bank and the north–south running limes road.

The building parts were surveyed using a laser scanner as well (Piline Kft.). (Fig. 10) A geophysical survey was also carried out (Geomega Kft.). (Fig. 11) The latter survey was necessary because the larger part of the building extended to the west under the park of a residential district.

előkerült szórványos őskori anyag arra utal, hogy a területet az őskorban is intenzíven használhatták.

A szinte minden régészeti korszakban, többféle funkcióban használt, beépített terület szerepét a Duna közelségének és a Solymárvölgyből ide torkolló, északnyugat–délkeleti irányú útvonal meglétének tulajdoníthatjuk.

A feltárás helyén kialakítandó szennyvízesatorna nyomvonala az előkerült emlékek miatt módosult. Az épületrészletet védőfallal óvják meg az esetleges károsodástól, a csőrendszer pedig kikerüli a falakat.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

BUJARD-PROVENZALE 2004 – S. Bujard- V. Provenzale: Le plafond aux plumes de paon de la Villa de Colombier (Suisse). Plafonds et voûtes à l'époque antique. Actes du VIIIe Colloque AIPMA (15–19 mai 2001. Budapest–Veszprém) Budapest, 2004, 319–320.

DIX 1979 – Dix, B.: Roman lime burning. *Britannia* 10 (1979) 261–262.

DIX 1982 – Dix, B.: The manufacture of lime and its uses in the western Roman provinces. *Oxford Journal of Archaeology* 1 (1982) 331–345.

FORSCHUNGEN...2003 – Tóth J.: Die Gräberfelder von Aquincum. In: *Forschungen in Aquincum 1969–2002.* (szerk.: Zsidi P.) Aquincum Nostrum II.2. 2003, 161–168.

GÖMÖRI 1984 – Gömöri J.: Középkori mészégető kemence Sopronban. In: *Iparrégészeti és archaeometriai kutatások Magyarországon II., Veszprém 1984,* 249–262.

The results of the survey are being analyzed. Preliminarily, we can say that further walls and limekilns could be identified.

A massive, thick, hard-trodden, blackish brown clayey soil layer appeared under the horizon of the Roman period building. The soil was observed only under the walls of the building. It could be determined from the section-walls that this area had been an island-like elevation sloping steeply toward the Danube to the south. The slope was filled up with this blackish brown layer, which means that the island was “elongated” towards the south. It is possible that the steep, step-like slope observed in the pebbly and yellow clayey subsoils under the above-mentioned layer were created in the course of landscaping connected with the filling up of the area. The geo-pedologic analyses carried out by A. Mindszenty and Z. Horváth revealed that the soil needed for such large-scale leveling work was brought down from territories on higher elevations. Semicircular gravel spots appeared in a few places within the layer. These are clearly traces of artificial landscaping (spade traces). Roman household ceramics mixed with prehistoric shards, animal bones and piece of Lezoux Samian ware (probably) may help with the dating of the building.

The subsoil was found only in the northern part of the investigated territory. Here it appeared high in the stratigraphic sequence, only 60–80 cm under the actual floor level. We found a regular round pit filled in with dark brown earth and stone. Animal bones and fragments of a bowl with an S-profile were found in the loose fill of a shallow pit with vertical walls. No other features were associated with the pit. Based on stratigraphic observations, the Roman feature must also have been

JACKSON et alii 1979 – Jackson, D.A. – Bilk, L. – Dix, B.F.: A Roman Lime Kiln at Weekly, Northants. *Britannia* 4 (1979) 128–140.

JEREM 1984 – Jerem E.: Kelta fazekaske-mencék Sopronban. In: *Iparrégészeti és archacometriai kutatások Magyarországon II.*, Veszprém 1984, 83–105.

KUZSINSZKY 1932 – Kuzsinszky B.: A Gázgyári római fazekastelep Aquincumban. *BudRég* 11 (1932).

NAGY 1942 – Nagy L.: Temető, temetkezés. In: *Budapest az ókorban. Budapest története II.* (szerk. Szendy K.) Budapest 1942. 464–485.

SAS 1831 – Sas I.: Ó-budai határon újonnan felfedezett római régiségek. In: Sas I. (ed.: Thaiss et Csernecz) *Pest 1831*.

LÁNG 2004 – T. Láng O.: Római kori temetőrészlet az aquincumi polgárváros északkeleti szomszédságában. *Aqfűz* 10 (2004) 82–89.

LÁNG 2005 – T. Láng O.: Budapest, III.ker., Nánási út 5–7. (Hrsz: 23779/8). *Aqfűz* 11 (2005) 224.

older than the landscaping preceding the construction of the house.

To the south, the subsoil appeared about 3 m under the actual surface only in a single test trench due to the above-mentioned steep slope. Here, the soil was gravelly and strongly mixed. It contained prehistoric and a few Roman period household ceramics. Although no closed prehistoric find horizon could be unearthed on the territory, the stray finds collected from the Roman features and layers (the working pit of the lime kiln, its fill layer) suggest that the territory was intensively used in prehistoric times as well.

The role of the territory, which had various functions in nearly every archaeological period, was affected by the proximity of the Danube and the presence of the northwest–southeast running road that ran through the area from the direction of Solymárvölgy.

The track of the sewage canal planned for this area was modified because of the discovered remains. The building fragments are preserved from deterioration by a protective wall and the pipe system will bypass the walls.

Orsolya T. Láng

Újabb feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben

(Budapest, III. ker., Keled utca, Hrsz.: 19600/3)

2005-ben tovább folytatódott az előző évben megkezdett próbafeltárás (LASSÁNYI 2005) a polgárváros nyugati, az Aranyhegyi-patak mentén húzódó temetőjében. A terület régészeti örökségének állapotfelmérése, az Aquincumi-híd beruházásához kapcsolódó, kelet–nyugati úthálózat tervezése miatt vált szükségessé, a Főváros Önkormányzatának megbízásából. Május 10. és augusztus 19. között az előző évben feltárt öt kutatóárokot keletre, további négy szondát (6–9. szonda) nyitottunk, az Óbudai állomás közelében.

A 6. szondát, a Vonat utca nyugati végében, a vasúti sínek északi oldalán nyitottuk, az egyetlen rendelkezésre álló közterületen. A 6×12 méteres szondában mintegy 3,5 mélységig újkori salakos feltöltés találtunk. Ez alatt elértük az agyagos bolygatatlan altalajt, objektum nélkül. A 7., a 8. és a 9. szondát a Keled utca déli oldalán nyitottuk, 11×11 méteres nagyságban. (1. kép)

A 7. szondát, mely a 8. és a 9. között helyezkedett el, korábban több bolygatás érte. Északi részét mintegy 1 méter szélességben gázcsőárok vágta át, kelet–nyugati irányban. A kutatóárok középső sávját és nyugati oldalát már részben feltárta Nagy Lajos. Az utókorra bolygatatlanul összesen három új hamvasztásos temetkezés, egy csontvázas sír és feltételezhetően

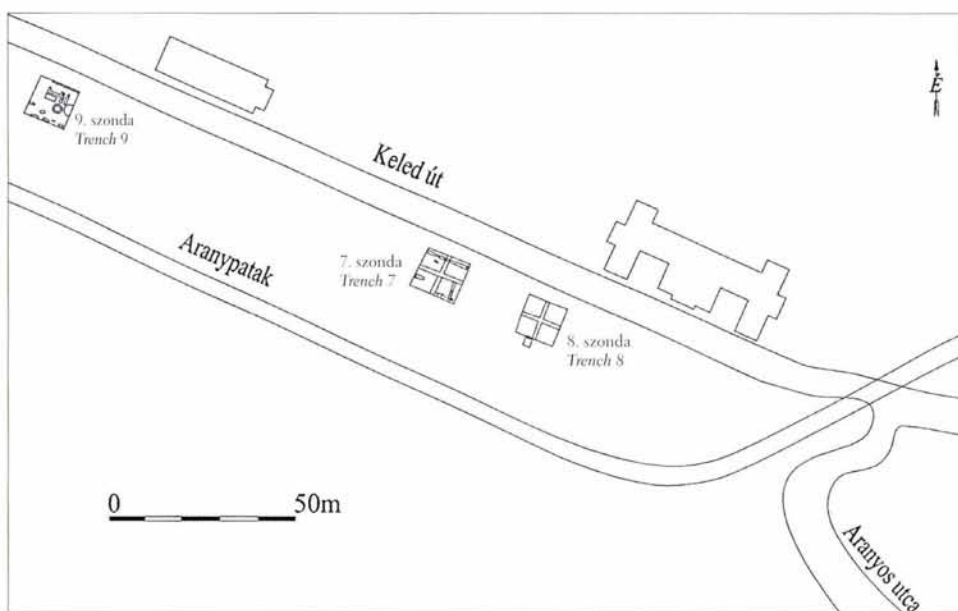
Recent excavations in the cemetery along the Aranyhegyi Stream

(Budapest, III, Keled Street, Lrn: 19600/3)

The test excavations started in the last year (LASSÁNYI 2005) in the western cemetery of the Civil Town along Aranyhegyi Stream continued in 2005. The Self-Government of the capital city, Budapest requested that the condition of the archaeological heritage in this territory be evaluated because designs for an east–west running road system linked with the development of the Aquincum Bridge had it cutting through this area. The commission was carried out between May 10 and August 19. Four other test trenches (nos. 6–9) were opened near the Óbuda station east of those uncovered last year.

Test trench 6 was opened at the western end of Vasút Street, on the northern side of the railroad line, in the only public place where it was possible to work. We found modern slag fill to a depth of 3.5 m in the test cut measuring 6×12 m. Beneath this fill we reached the undisturbed clayey subsoil without any trace of archaeological features. Test trenches 7, 8 and 9 measured 11×11 m. they were opened on the southern side of Keled Street. (Fig 1)

Test trench 7 between trenches 8 and 9, showed earlier disturbances. The 1 m wide trench of a gas pipe intersected its northern part in an east–west direction. Lajos Nagy had partly unearthed the central zone and the western side of the trench.

1. kép: Az ásátás helyszínrajza
 Fig. 1: General plan of the excavations

gyermektemetkezéshez tartozó sírgödör maradt. Az általunk feltárt legkorábbi objektum két olyan sír volt, amelyre a későbbi sírkertekhez tartozó falak ráhúzódtak. A két sírkert részletét, és legalább egy további sírépítmény habarcsos alapozását tártuk fel. A délkeleteti árok részben nagy, téglalap alakú, észak–déli kiterjedésében legalább 5×8 méteres sírkertből szinte csak a kiszedett falak nyoma volt megtalálható. Ennek közepén valószínűleg egy már Nagy Lajos által is megtalált, mély sírt ástak, melynek betöltésében faragott épületelemeket találtunk. A szonda északi részén széles kerítőfal futott kelet–nyugati irányban. Ez a fal valószínűleg egy újabb sírkert déli zárófala volt, mivel tövében, az északi oldalon három hamvasztásos sírt is feltártunk.

Az északnyugati árok részben egy Nagy Lajos által is megtalált kőplatformot bontottunk ki, amely minden bizonnyal

Only three new cremation burials, an inhumation burial and a grave pit, probably that of a child, survived intact. The earliest features recovered during the excavation were two graves which were partly covered by walls from later graveyards. We unearthed parts of the two graveyards and the mortared foundation of at least one more burial construction. Barely more than traces of the pulled-down walls from a large, oblong graveyard could be observed. This graveyard measured at least 5×8 m and was oriented north–south in the southeast part of the excavation trench. A deep grave lay at its centre, probably previously discovered by Lajos Nagy. We found carved architectural elements in its fill. A wide enclosure wall ran in an east–west direction in the northern part of the test trench. This wall must have been the southern closing wall of another graveyard since three cremation burials

sírpítmény alapozás lehetett, középen a sír beásásával. Ebbe utólag szintén nagy faragott kőtömböket dobáltak.

A 8. szondát a 7-es számútól keletre nyitottuk, északi részét ugyancsak elvágta a közműárok. E kutatóárokban összesen 22 új sírt, 17 hamvasztásos (ebből egy téglasír, egy urnasír), 4 csontvázas temetkezést (ebből egy kettős temetkezés) és egy feltételezhetően gyermektemetkezéshez tartozó sírgödört tártunk fel.

Az árok alsó rétegeinek feltárása során tett megfigyelés alapján, valamennyi szondában észlelt, tömör, kavicsos „záporpatak” üledék, két igen korai római objektumra is ráfedett. Az egyik felnőtt csontvázas sírja volt, a másik, a gödör mérete alapján kisgyermek sírja lehetett, amelyből egy teljesen ép, borostyánból, csontból és üvegből készült amulett sorozat került elő (*crepundium*). Az amulettek között megtalálhatóak apró falloszok, balta, fésű, pénzeszsák, tör és apró emberalak ábrázolása is. (2. kép) Ehhez hasonló amulettsort talált korábban ebben a temetőben Nagy Lajos is az 1920-as években.

were also unearthed by its foot on the northern side.

The stone platform that Lajos Nagy had already found was uncovered in the north-west part of the trench. It was most probably the foundation of a tomb construction with the grave shaft at its centre. Large carved stone blocks were later thrown into the pit.

Test trench 8 was opened east of test trench 7. Its northern part was also intersected by the public utilities trench. This trench contained 22 graves, 17 cremation burials (one of them was a brick grave, another an urn grave), 4 inhumation burials (one of them a double burial) and a grave shaft, probably of a child.

According to observations made during the uncovering of the lower layers of the trench, the compact, pebbly “rainstorm stream” deposition observed in all the test trenches covered two very early Roman features as well. One was the inhumation burial of an adult and the other may have been the grave of a child, based on the size of the shaft, in which a complete amulet series (*crepundium*) made of amber, bone

2. kép: Borostyánból és csontból készült amulett sor (*crepundium*) csecsemősírből
Fig. 2: Amber and bone amulets (*crepundium*) from an infants's grave

A szondában számos, további gazdag melléklettel ellátott temetkezés került felszínre, elsősorban hamvasztásos sírokból. Közülük az egyik nagy szürke edénybe (urna) helyezett, hamvasztásos temetkezés volt. Ebből kis kerck, valószínűleg kozmetikai szerves maradványokat tartalmazó, apró gömbtestű üvegedény és egy bronz karkötő(?) is előkerült, amelyre bullát erősítettek. (3. kép) A szonda északkeleti negyedében egy négyszögletes sírépítmény kisedett falainak nyomait sikerült dokumentálni.

A 7. szondától nyugatra fekvő 9. árok helyét elsősorban egy különleges építmény, a Nagy Lajos által központi égető helynek (*ustrinum publicum*) nevezett épület (NAGY L. 1942) állapotának felmérése miatt választottuk. A kutatóárok északi részében meg is találtunk az objektumot, amelyet azonban a gázcső árka szinte teljesen megsemmisített, így csak a köves felület déli részét lehetett megfigyelni. (4. kép)

A szonda délnyugati részén megtaláltuk a temető kútját, melynek falát kövekkel rakták ki. Előkerült továbbá egy lezárt, de leletet nem tartalmazó kis méretű, csecsemő számára készült szarkofág. A szarkofágon kívül összesen 7 új, gazdag melléklettel (kerámia, üveg és érem) ellátott sírt tártunk fel, 6 hamvasztásos és 1 csontvázas temetkezést. Különleges bepillantást nyertünk a római halotti kultusz ápolásának egy mozzanatába az egyik hamvasztásos sír feltárása során. A hamvakat és a mellékletben elhelyezett kerámia edényeket (korsót és poharat), háztető formájában felállított tegulák és kődarabok fedték le. A kelet-nyugati tájolású, lekerekített sarkú, négyszögletes sír kelet végén egy imbrexekből összeállított cső (*tubus*) vezetett le a sírba a

3. kép. Urnasír balsamos üveggel és bronz ékszerrel
Fig. 3: Urn grave with glass vessel and bronz jewellery

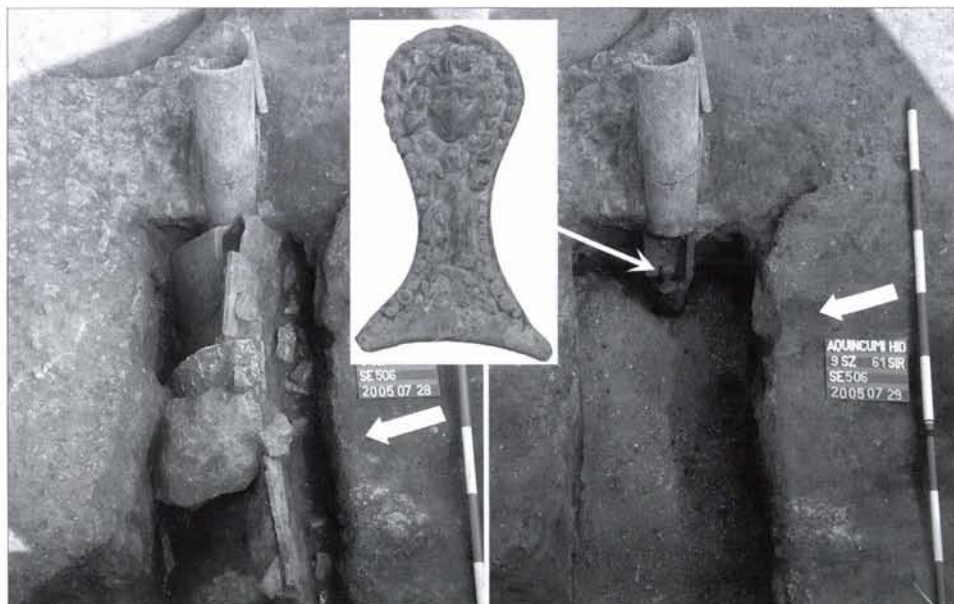
and glass came to light. (Fig. 2) The representations of tiny phalli, an axe, a comb, a money-bag, a dagger and a tiny human figure could be found among the amulets. Lajos Nagy had found a similar amulet series in the same cemetery in the 1920's.

Numerous other burials were un-earthed, especially cremation burials, with rich grave furniture in the test trench. One was a cremation burial placed in a large grey pot (urn). It yielded a small globular glass vessel, which contained organic remains of what was most likely cosmetics, and a bronze bracelet (?) with a bulla fastened to it. (Fig. 3) Traces of a pulled down wall of a quadrangular sepulchre could be documented in the northeast quarter of the test trench.

The location of trench 9, west of test trench 7, was chosen to check the condition of a special construction, the building that Lajos Nagy had called the central burning place (*ustrinum publicum*). (NAGY L. 1942) We found the feature in the northern part of the test trench. It had been destroyed earlier by the trench for

4. kép: Az úgynevezett központi hamvasztóhely (ustrinum publicum) maradványai a 9. szondában
 Fig. 4: Remains of the so-called central burning place (ustrinum publicum) in trench no. 9

5. kép: Téglával fedett, a halotti áldozat számára készült csővel ellátott hamvasztásos sír két bontási fázisa. A jobb oldali képen a csőben áldozati edény (patena) töredékével
 Fig. 5: Two phases of the cleaning of a cremation burial covered with red-brick equipped with a tube for the offering. A fragment of a offering vessel (patena) in the tube (right)

halotti áldozat számára (*profusio*). A cső legalján relief díszes, zöld mázas serpenyő (*patera*) nyelét találtuk meg. (5. kép) Az edény minden bizonnyal a halotti kultusz szertartásánál volt használatban és végül összetörve, nyelét a halottnak juttatták le.

A 2005. évben feltárt temetkezések az előzetes vizsgálat alapján, a temető Kr. u. 1-2. századi használati periódusához tartoznak, azonban a kőszarkofág és néhány csontvázas sír melléklete arra utal, hogy szórványosan a Kr. u. 3. században is temetkeztek a temető e részében.

Lassányi Gábor – Bechtold Eszter

Irodalom/References:

LASSÁNYI 2005 – Lassányi G.: Feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben. Aqfűz 11 (2005) 81–90.

NAGY L. 1942 – Nagy L.: Temetők és Temetkezés. Gazdasági élet. In: Budapest története. (szerk: Szendy K.) Budapest 1942, 464–485, 569–650.

the gas pipe, so only the southern part of the stony surface was preserved. (Fig. 4)

The masonry well of the cemetery was discovered in the southwest part of the test trench. In addition, a closed sarcophagus prepared for a newborn infant was found that contained no finds. Apart from the sarcophagus, 7 new graves were uncovered with rich grave furniture (ceramics, glass and coins). Six of them were cremation burials and one was an inhumation burial. Special insight into an event taking place during a Roman death cult was gained from one of the cremation graves that was uncovered. The ashes and the ceramic vessels (jug and tumbler) placed in the grave as grave goods were covered with tegulae and stone pieces in the form of a roof. In the eastern end of the east–west oriented quadrangular grave with rounded corners, a tube (*tubus*) made of imbrexes was passed down into the grave chamber intended for the funeral offering (*profusio*). The handle of a green-glazed pan (*patera*) with relief decoration was found at the bottom of the tube. (Fig. 5) The vessel was most probably used during the dead-cult ceremony. At the end of the rite it was smashed and the handle was sent down to the deceased.

Based on the preliminary analysis of the burials uncovered in 2005, the graves belong to the phase of the cemetery dating to the AD 1st-2nd centuries, although the stone sarcophagus and the grave goods from a few of the inhumation burials suggest that scattered burials continued to take place in this part of the cemetery as late as the AD 3rd century as well.

Gábor Lassányi – Eszter Bechtold

A kissingi Pusztatemplom környékén végzett megelőző feltárásról

(Budapest, III. ker., Békásmegyér, Névtelen utca, Hrsz.: 63644/1)

Az OTP Bank Rt. III. Királyok útja 307–309. szám alatti üdülőjének vízellátását szolgáló csatorna lefektetésének ügyében kereste fel múzeumunkat a tavasz folyamán a kivitelező cég, a Hajdú és Társai Kft. Az újonnan létesített csatornaszakasz a Királyok útjáról ágazott le, és az üdülő telkét dél felől határoló Névtelen utca teljes hosszán keresztülfutva a Kossuth Lajos üdülőpart felől kötött be a telekre. Tekintettel arra, hogy a békásmegyéri Duna-part régészeti védelem alatt áll, a KÖH előírása szerint a 250 méter hosszú, ám mindössze 0,5–0,6 méter széles közműárkot régészeti feltáráskor keretében ástuk ki. (1. kép)

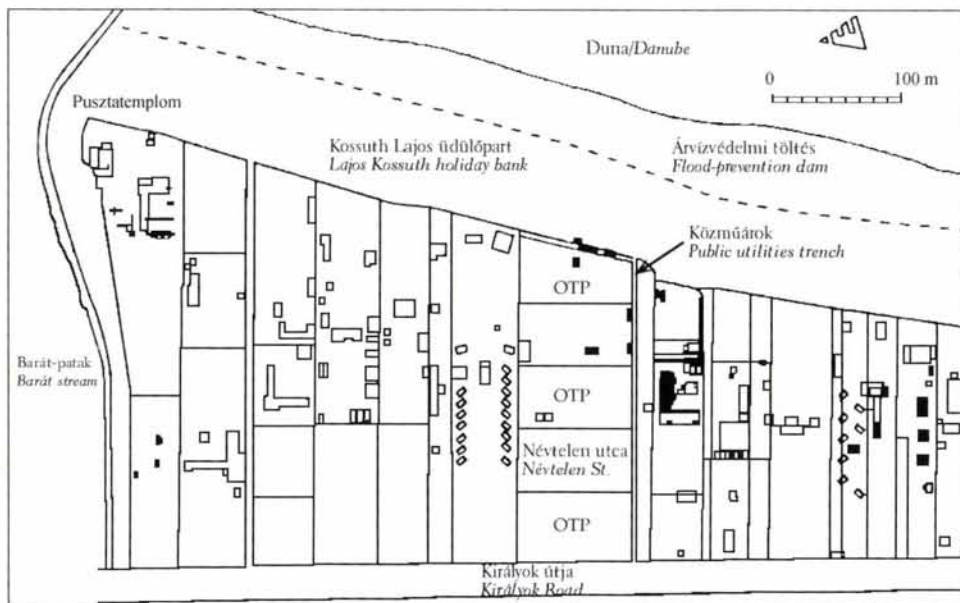
Miután a területen közel fél évszázada nem történt régészeti kutatás, az új feltárási eredményeinek ismertetése előtt érdemes áttekinteni a terület kutatás- és településtörténetének főbb csomópontjait. Békásmegyér dunai szakaszának legészakibb része először 1863-ban a Barát-patak (Büdösárok, Kalászi-patak, Kissing-patak) déli partján emelkedő úgynevezett Pusztatemplom impozáns romépülete révén keltette fel a régészeti érdeklődést. Rómer Flóris szándéka ekkor csupán a templomrom felmérésére irányult. (GARÁDY 1950, 437) A régészeti feltárások sora Nyiznyánszky István templomromban folytatott ásatásával vette kezdetét 1898-ban. (GARÁDY 1950, 437) Átfogóbb, a kutatás-

Excavation preceding development work in the region of Pusztatemplom at Kissing

(Budapest III, Békásmegyér, Névtelen Street, Lrn: 63644/1)

The Hajdú and Társai Kft. building contractor visited our museum because of plans to lay a water pipe to supply water to the resort house of the OTP Bank Rt. at District III, Budapest 307–309 Királyok Road. The new channel section forked off the main pipe on Királyok Road ran along Névtelen Street bordering the lot of the resort house to the south and led into the lot from the direction of the Kossuth Lajos holiday bank. As the stretch of the Danube at Békásmegyér is an archaeologically protected area, the 250 m long and only 0.5–0.6 m wide public utility trench was dug within the framework of an archaeological excavation following the regulations issued by the National Office of Cultural Heritage (KÖH). (Fig. 1)

Since no archaeological investigation had been carried out in this area for nearly half a century, it seems worthwhile reviewing the main stages of the investigation and the settlement history of the territory. The compelling ruins of the so-called Pusztatemplom, rising on the southern bank of Barát stream (Büdösárok, Kalászi-stream, Kissing stream) was the first to awaken the interest of archaeologists by the northernmost part of the stretch of the Danube at Békásmegyér in 1863. Flóris Rómer's primary intent was to survey the church ruins. (GARÁDY 1950,

1. kép: A Pusztatemplom tágabb környezetének helyszínrajza, és a Névtelen utcai közműárok
 Fig. 1: Ground plan of Pusztatemplom and its wider environs, the public utilities trench in Névtelen Street

ba a templomrom tágabb környezetét is bevonó munkálatok Garády Sándor 1930-ban és 1933-ban folytatott ásatásaival indultak. (GARÁDY 1950, 437) Garádynek a terület hajdani régészeti kultúrákról adott összegzését (GARÁDY 1950, 445–448) a második világháborút követő időszakban folytatott leletmentések (Petróczy József 1946; Banner János 1947–1948; Nagy László 1957–1961; Holl Imre 1958) is alátámasztották. (MRT 7, 3/4 lh. 43)

Az emberi megtelepedés legkorábbi nyomai a neolitikum időszakából, a dunántúli vonaldiszes kerámia kultúrájának kései korszakából valók. (GARÁDY 1950, 445; MRT 7, 3/4 lh. 43) A rézkort a Baden kultúra sírjai képviselik. (ENDRÓDI 2002, 38) Ezt követően, a korai bronzkor időszakában a „harangidomú serlegek kultúrájának” népe lakta a területet. (GARÁDY 1950, 445–447) A késő bronzkori Urnamezős kultúra legjelen-

437) A series of archaeological excavations started with István Nyizsnyánszky’s excavation inside the ruins of the church in 1898. (GARÁDY 1950, 437) The first more complex investigations, incorporating the environs of the ruins were conducted by Sándor Garády in 1930 and 1933. (GARÁDY 1950, 437) Garády’s reworking of the archaeological cultures of the region (GARÁDY 1950, 445–448) was supported by rescue excavations conducted in the period following World War II (József Petróczy 1946; János Banner 1947–1948; László Nagy 1957–1961; Imre Holl 1958). (MRT 7, site no.3/4 43)

The first traces of human settlement were Neolithic, from the late phase of the Transdanubian Linear Pottery culture. (GARÁDY 1950, 445; MRT 7, site no.3/4 43) The graves of the Baden culture represent the Copper Age in the area (ENDRÓDI 2002, 38) followed by

több központja Buda területén éppen Békásmegyeren volt, (KŐSZEGI 1971, 65) a Pusztatemplom környékén e kultúra ugyancsak sírokkal képviselteti magát. (KŐSZEGI 1971, 66; MRT 7, 3/4 lh. 43) A korai vaskorból is temetőrészlet ismeretes. (NAGY László 1963, 531) A temetőhöz tartozó, még feltáratlan Hallstatt-kori telep annak a településláncolatnak volt része, amely egykoron a mai Albertfalvától a Barát-patakig nyúlt. (NAGY László et al. 1959, 248) A késő vaskorban működő békásmegyeri *eraviscus* telep a kora vaskori örökébe lépő dunai településláncolat részét képezte; a római leletek csaknem teljes hiánya azonban arra utal, hogy a római foglalást követően a kelta telepet felszámolták. (NAGY László 1964, 295; NAGY László et al. 1959, 249)

A római korban a Barát-patak északi oldalán *burgus* létesült, melynek maradványait Nagy Lajos még látta. (NAGY L. 1942, 756) A világháború utáni években a *burgus* helyén már csak építési törmelék és nagy mennyiségű római házikerámia árulkodott az őrtorony egykori jelenlétéről, (MRT 7, 3/4 lh. 43) ma már az sem. A Visy Zsolt által „Burgus Ulcisia Castra-3” kóddal jelölt őrtorony és a hozzá tartozó árok pontos földfelszín alatti elhelyezkedése a légifotózásnak köszönhetően jól ismert. (VISY 2003, 57) Hitelesítő ásatás hiányában azonban a *burgus* datálása nem lehetséges.

Az avar korban újabb településlánc jött létre a Duna óbudai szakaszán. Telepobjektumok ugyan csak a békásmegyeri Vízműtelep területén kerültek eddig elő, (LÁSZLÓ 1942, 794; NAGY T. 1973, 207–208; NAGY M. 1993, 359, 362: III. 16) de telep létezésére utaló nyomok északabbra, így a Pusztatemplom környékén is megtalálhatók. (NAGY M. 1993, 359)

remains of the Bell-beaker culture found on the territory from the Early Bronze Age. (GARÁDY 1950, 445–447) The most significant centre of the Late Bronze Age Umfield culture was at Békásmegyer in the region of Budapest, (KŐSZEGI 1971, 65) and graves mark the presence of this culture in the area of Pusztatemplom as well. (KŐSZEGI 1971, 66; MRT 7, site no.3/4 43) Another partial cemetery is known from the Early Iron Age. (NAGY László 1963, 531) The unexplored Hallstatt period settlement associated with the cemetery, was part of a chain of settlements stretching from modern Albertfalva to the Barát Stream. (NAGY László et al. 1959, 248) The Late Iron Age Eraviscan settlement in Békásmegyer was a component of the settlement chain that continued the Early Iron Age heritage; the nearly complete absence of Roman finds suggests that the Celtic settlement was abandoned after the Roman occupation. (NAGY László 1964, 295; NAGY László et al. 1959, 249)

A *burgus* was established on the northern side of Barát stream in the Roman period. Lajos Nagy could still see its standing walls. (NAGY L. 1942, 756) Only building debris and a large number sherds of Roman household ceramics bore witness to the existence of a watchtower in the years following World War II, (MRT 7, site no. 3/4. 43) and even these traces have disappeared by now. The exact place of the watchtower that Zsolt Visy marked with the code „Burgus Ulcisia Castra-3” and the ditch connected with it is known exactly from aerial photos. (VISY 2003, 57) Without the excavation of the site, however, the *burgus* cannot be dated.

Another chain of settlements was established along the Óbuda stretch of the

A középkortól a magyarság lakta e területet. Kissing középkori falu lakossága előszeretettel foglalkozott mészégető-tevékenységgel, ahogy azt számos feltárt kemence is bizonyítja. (NAGY László et al. 1959, 262–263)

A békásmegyeri dunai átkelőhely (megyeri rév), a patak, a vízi szállítás lehetősége, a helyben fellelhető agyag, homok, sás és a közelből beszerezhető fa, mészko szolgált telepítő tényezőként. Az ideális lakóhely csak a török hódoltság időszakában néptelenedett el.

A 2005. évi régészeti feltárássra a Barát-patak déli oldalán máig látható kissingi Pusztatemplom romjaitól 400 méterrel délebbre került sor. Árkunk a Dunára nagyjából merőlegesen futott, azaz az egykori Duna-part 250 méter hosszú keresztmetszetét kaptuk meg. A keresztmetszet egy nyugat felé emelkedő hajdani partot, vagy térszíni hullámokkal jellemezhető magas ártéri környezetet tárt fel. (HORVÁTH 2005, 6) A jelenlegi járószintről – keletről nyugat felé – leásott 1,5 méter mély közműárok alja az eredeti terepfelszín mainál erősebb lejtése miatt a keletről számított 50. méternél elérte az altalajt, amely itt sárgás árnyalatú, világos olajbarna színű folyami üledékréteggént jelentkezett. Innentől nyugatra az árok alját az altalaj szintjén, illetve később már benne alakítottuk ki, azonban ezen a 200 méteres szakaszon sem régészeti objektum, sem leletanyag nem került elő. A keletről számított 0-50 méter közötti szakasz teljes hosszán nem adatott meg a lehetőség, hogy az altalajig mélyüljünk, azonban a 0-16 méter közötti szakaszon ezt megtettük. Itt azután több objektum is napvilágot látott.

Az árok első 16 méterén az altalaj fölötti, sötét szürkésbarna színű, kőzetlisztes

Danube in the Avar period. Settlement features have been unearthed only on the territory of Csepel-Vízműtelep in Békásmegyer, (LÁSZLÓ 1942, 794; NAGY T. 1973, 207–208; NAGY M. 1993, 359, 362: III. 16) although settlement traces could be observed more to the north, for example in the region of Pusztatemplom as well. (NAGY M. 1993, 359)

From the Middle Ages, Hungarians lived in this territory. The inhabitants of the medieval village of Kissing were lime-burners as the numerous kilns uncovered here demonstrate. (NAGY László et al. 1959, 262–263)

The crossing on the Danube (ferry at Megyer), the stream, the possibility of water transport, local clay resources, sand, bulrushes and wood and limestone in the neighbourhood were factors that favoured settlement. The ideal habitation area became depopulated only during the Turkish occupation.

In 2005, the excavations were located 400 m south of the ruins of the Pusztatemplom of Kissing, which can still be seen on the southern side of the Barát stream. Our trench was opened approximately perpendicularly to the Danube, so that we got a 250 m long cross-section of the former Danube bank. The cross-section showed a former bank that rose westwards or a high floodplain environment characterised by surface undulations. (HORVÁTH 2005, 6) The bottom of the 1.5 m deep ditch for public utilities, dug in an east–west direction, reached the subsoil at the 50th metre from the east because the surface sloped more steeply than it does at present. This subsoil appeared here as a light olive brown fluvial sediment with a yellowish tint. West of this point, the bottom of the trench ran on the level of or

agyagréteg 1,5 méter vastagságú volt. A csak ebbe a rétegbe ázott objektumok nem váltak el a környező réteg színétől, így foltszerűen érzéklni nem lehetett őket. Az egyik ilyen objektum pontos kiterjedésének ismerete nélkül tártunk fel egy összegömbölyödött testtartású kutyacsontvázat, amelyet több kis méretű, egy rétegben leterített amorf mészkődarabból összeállított ágyazatra fektettek. A kis méretű csontváz ép, jó megtartású, mellette mellékletet nem találtunk. Az előzetes archeozoológiai vizsgálat szerint a 10-12 hónapos korában elpusztult nőstény csontozatán betegség nem hagyott nyomott. Egy korábbi leletmentés alkalmával Nagy László is talált rituális kutyatemetkezést a Barát-patak közelében, ahol egy felhagyott LT D kori raktárvermet alakítottak át sírgödörre. Az ép csontvázat ott is amorf mészkődarabokból kialakított ágyazatra fektették. (NAGY László 1964, 295) A két kutyásír kialakításának teljes hasonlósága miatt egyelőre a Névtelen utcai kutyásírt is kelta korinak tarthatjuk.

A kutyacsontváztól kissé nyugatabbra, egyazon rétegből ép, avar kori fazék került elő. (2. kép) A kézzel formált edény világosszürke színű, pereme töleséresen kihajló, ujjbenyomkodással tagolt. Az edény egyéb részein díszítést nem alkalmaztak. Az oldalán fekvő edény a belekerült földön kívül mást nem tartalmazott. Az edénytípus önmagában nem tesz lehetővé finomabb datálást az avarkoron belül. A környékről ismert, késeinek mondott településrészlet (Vízműtelep) és több, a Duna-part északabbi szakaszáról származó, hasonló településekre utaló nyom (NAGY T. 1973, 201; NAGY M. 1993, 359) egyelőre késő avarkori datálást sugall.

Az altalajban kirajzolódó objektumok közül elsőként a kutyasírtól keletre futó

2. kép: Avar kori fazék
Fig. 2: Avar vessel

later under the surface of the subsoil but no archaeological features or finds were discovered in this 200 m long stretch. We did not have the opportunity to reach the subsoil along the entire length between 0 and 50 m although we dug down until we found it in the stretch between 0 and 16 m. Here a number of features appeared.

In the first 16 metres of the trench, the dark greyish brown stone powdery clay layer was 1.5 m thick above the subsoil. The features dug only into this layer were not discoloured, and their outlines were not visible. In one of these features of unknown dimensions we uncovered the skeleton of a curled up dog, laid on a bed prepared from amorphous limestone blocks laid down in a single layer. The small skeleton was well preserved and no grave-goods were found beside it. According to the preliminary archaeozoological analysis, no trace of disease could be observed in the female animal, who died at the age of 10-12 months. László Nagy also found a ritual dog burial during an earlier

észak–déli irányú, „V” átmetszetű árkot említjük, amelynek a közműárókba eső 0,5 méter hosszú szakaszából csekély mennyiségű kelta kerámiatöredék került elő. Kelet felé továbbhaladva nagy méretű, a közműárók szélességén mind északi, mind déli irányban túlnyúló, egyenetlen aljú gödröt találtunk, amelyből döntően LT D, de amellett egyéb őskori és néhány római kori, szürke házi kerámiatöredék került elő.

A Pusztatemplom környékéről ismert legkésőbbi régészeti korszakot, a középkort a jelenlegi feltárás alkalmával egy mészegető kemence és a hozzátartozó földbemélyített műhely képviseli. A 14-15. századi mészegető kemence alsó részét a talajba mélyítve alakították ki, felső részét pedig minden égetés előtt paticsból húzták föl. (NAGY László et al. 1959, 262) A kemencéhez tartozó földbemélyített objektum az utolsó mészegetés után széttört patics-búbbal töltődött vissza. A kemencében és annak környékén is nagy mennyiségű faszenet, meszet, a korábbi égetésekből visszamaradt anyagokat találtunk.

A kemencével ellátott objektum egy korábbi periódusba tartozó gödörházat vágott. A mélyen az altalajba leásott gödörház fala rendkívül jó minőségű, nagyon jól kiegészített agyagból készült. Vizsgálat alá vonható része lekerekített sarkú téglalap házfornát sejtetett. Az agyagfalból két kerámiatöredék került elő. A LT D és a 10. századi oldaltöredékek közül az utóbbi datál, eszerint a ház ugyancsak középkori, a 10-14/15. század között volt használatban. Bár a középkori objektumok vonalában az árok minimális kiszélesítésére lehetőség nyílt, a teljes kontúr tisztázására és az építmények kibontására már nem volt mód. Az ásás végeztével az ároknak azt a 16 méter hosszúságú szakaszát, ahol a szükségesnél mélyebbre mentünk, homokkal visszatöltöttük.

excavation close to the Barát stream, where an abandoned storage pit from the LT D period had been transformed into a grave shaft. There the intact skeleton was also laid on a bed of amorphous limestone blocks. (NAGY László 1964, 295) Owing to the identical appearance of the two dog burials, the grave of the dog from Névtelen Street may also be Celtic.

An intact vessel from the Avar period was found in the same layer somewhat to the west of the dog skeleton. (Fig. 2) The hand-thrown vessel is light grey in colour and the rim is everted in a funnel-shape, segmented by finger impressions. No other ornament could be observed on the vessel. It contained nothing apart from the earth that filled in the vessel lying on its side. The vessel type does not permit a more exact dating within the Avar period. Part of a settlement in the region, considered to be a late site (Vízműtelep), and a number of similar settlement traces from the more northerly stretches of the Danube bank (NAGY T. 1973, 201; NAGY M. 1993, 359) suggest this site may be dated to the Late Avar period.

From among the features discernible in the subsoil, there is a north–south oriented trench with a “V”-shaped cross-section, running east of the dog grave. A few Celtic sherds were collected from the 0.5 m long section that was found in the trench for the public utilities. Farther to the east, a pit with an uneven bottom was found, extending over the sides of the public utilities trench to the north and the south. It contained grey household ceramics mostly from the LT D, and a few items from prehistoric times and the Roman period.

A limekiln and the connected workshop pit represented the Middle Ages at this site, the latest archaeological period in

Szűk keresztmetszetű megelőző fel-tárásunk számos ponton megerősítette a korábbi megfigyeléseket, merőben új felismerést azonban nem hozott. Miután a békásmegyeri partszakasz mindinkább az építési vállalkozók érdeklődésének cél-területévé válik, várhatóan már a közeli jövőben megnyílik a lehetőség egy nagy felületen folytatandó kutatás előtt a Pusztatemplom környékén is.

Szakértői segítségükért köszönet illeti Nagy Margit, Maráz Borbála és Korom Anita régészeket, valamint Lyublyanovics Kyra archeozoológust.

Budai Balogh Tibor

Irodalom/References:

ENDRŐDI 2002 – Endródi A.: Adatok Békásmegyer őskori településtörténetéhez: a késő rézkori bádeni kultúra települései és temetkezései. (Facts Concerning the Prehistoric Settlement History of Békásmegyer: Settlements and Burial-places of the Baden Culture from the Late Copper Age) *BudRég* 35/1 (2002) 35–43.

GARÁDY 1950 – Garády S.: Ásatások a békásmegyeri ú. n. Pusztatemplomban és mellékén. (Ausgrabungen bei der sog. Pusztatempel-Kirche in Békásmegyer und in deren Umgebung) *BudRég* 15 (1950) 437–448.

HORVÁTH 2005 – Horváth Z.: Az Óbuda/Királyok útja 307. – Névtelen utca nevű, régészeti célú ásatás geo-pedológiai vizsgálata, Budapest 2005 (kézirat/manuscript)

KŐSZEGI 1971 – Kőszegi E.: Későbronzkori kutatások a főváros térségében. (Spätbronzezeitliche Forschungen im Bereich der Hauptstadt) *BudRég* 22 (1971) 51–84.

the region of Pusztatemplom. The bottom of the limekiln dated from the 14th-15th centuries was sunk into the earth, while its upper part was built of daub. (NAGY László et al. 1959, 262) The pit connected with the kiln was filled in with the daub fragments of the dome, which collapsed after the last burning. A large amount of charcoal and lime left over from earlier burning events were found in and around the kiln.

The feature furnished with the kiln intersected a semi-subterranean house from an earlier period. The wall of the deep house was made of thoroughly burned, high quality clay. The part that could be investigated suggested this was an oblong house with rounded corners. Two sherds were recovered from the clay wall. From the wall fragments of the LT D period and the 10th century, the latter one can be clearly dated. Accordingly, the house must also have been medieval: it was used between the 10th and the 14th-15th centuries. Although the ditch could only slightly be widened by the medieval features, the outlines could not entirely be clarified and features could not be unearthed. The 16 m long stretch of the ditch where the excavations were deeper than necessary was refilled with sand.

The excavation on a narrow territory preceding the laying of a pipe supported the former observations in several aspects, but it did not bring any special recognitions. Since the bank stretch of the Danube at Békásmegyer is increasingly targeted by more and more the target of construction investors, we will certainly have opportunities in the near future to carry on the investigations over a large surface in the region of Pusztatemplom as well.

LÁSZLÓ 1942 – László Gy.: Budapest a népvándorlás korában. In: Szendy K. (szerk.) Budapest története I.2, Budapest 1942, 781–818.

MRT 7 – Dinnyés I. – Kővári K. – Lovag Zs. et al.: Magyarország Régészeti Topográfiája 7. Pest megye régészeti topográfiája. A budai és szentendrei járás (XIII/1). Budapest 1986

NAGY L. 1942 – Nagy L.: Aquincum és a későrómai védőrendszer. In: Szendy K. (szerk.) Budapest Története I.2, Budapest 1942, 747–756.

NAGY László et al. 1959 – Nagy L. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1958. évben. *BudRég* 19 (1959) 243–269.

NAGY László 1963 – Nagy L. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1959. évben. (Notbergungen und Plangrabungen des Historischen Museums von Budapest im Jahre 1959) *BudRég* 20 (1963) 529–560.

NAGY László 1964 – Nagy L. et al.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1960-1961-ben (Notbergungen und Plangrabungen des Historischen Museums von Budapest im Jahre 1960-1961.) *BudRég* 21 (1964) 295–323.

NAGY M. 1993 – Nagy M.: Óbuda a népvándorlás korában. (Óbuda zur Zeit der Völkerwanderung) *BudRég* 30 (1993) 353–395.

NAGY T. 1973 – Nagy T.: A népvándorlás kora. In: Gerevich L. (szerk.) Budapest Története I. Budapest az őskortól az Árpád-kor végéig, Budapest 1973.

VISY 2003 – Visy, Zs.: The Ripa Pannonica in Hungary. Budapest 2003.

I owe my thanks to Margit Nagy, Borbála Maráz and Anita Korom archaeologists and Kyra Lyublyanovics archeozoologist for their expert help.

Tibor Budai Balogh

Szondázó jellegű és megelőző feltárások az úgynevezett Testvérhegyi villa területén és környezetében

(Budapest, III. ker., Testvérhegy, Lánglilium u., Bécsi út 314. Hrsz: 20023/27–29)

2005. augusztus 8. és december 12. között végeztünk az Opus-Via Kft. megbízásából szondázást, illetve megelőző feltárást a 20023/27 és 20023/29 helyrajzi számú telkeken. A két szomszédos telek részben közrefogja, részben pedig magában foglalja a Garády Sándor által 1934-ben részlegesen feltárt úgynevezett „Testvérhegyi villa” épületeit. (GARÁDY 1936) 2002–2003-ban T. Láng Orsolya hitelesítette a Garády-féle ásatás eredményeit, illetve az idei ásatási területünkől észak–északkeletre feltárta a villa bejárati épületegyütteseként értelmezett építményt, a Brigetio felé vezető diagonális út több részletét, a mellé telepített sírokkal. (LÁNG 2003, LÁNG 2004) (1. kép)

Idén a lakópark-beruházás következő ütemét megelőzően húsz tervezett épület helyének részleges, illetve három esetben teljes megkutatására volt lehetőségünk. További hat tervezett épület esetében az idei kutatást 2006-ban felületi feltárással folytathatjuk.

Római kori beépítettség nyomaira a 10, 15, 16, 17. és a 18–20. épületek területén bukkantunk, egyéb római területhasználat a 21. és 22. épületek területén volt bizonyítható. Bár objektumok nélkül, helyenként mégis viszonylag gazdag, Kr. u. 2–3. századi szórvány leletanyaggal jelentkezett, az azonosíthatóan a villa

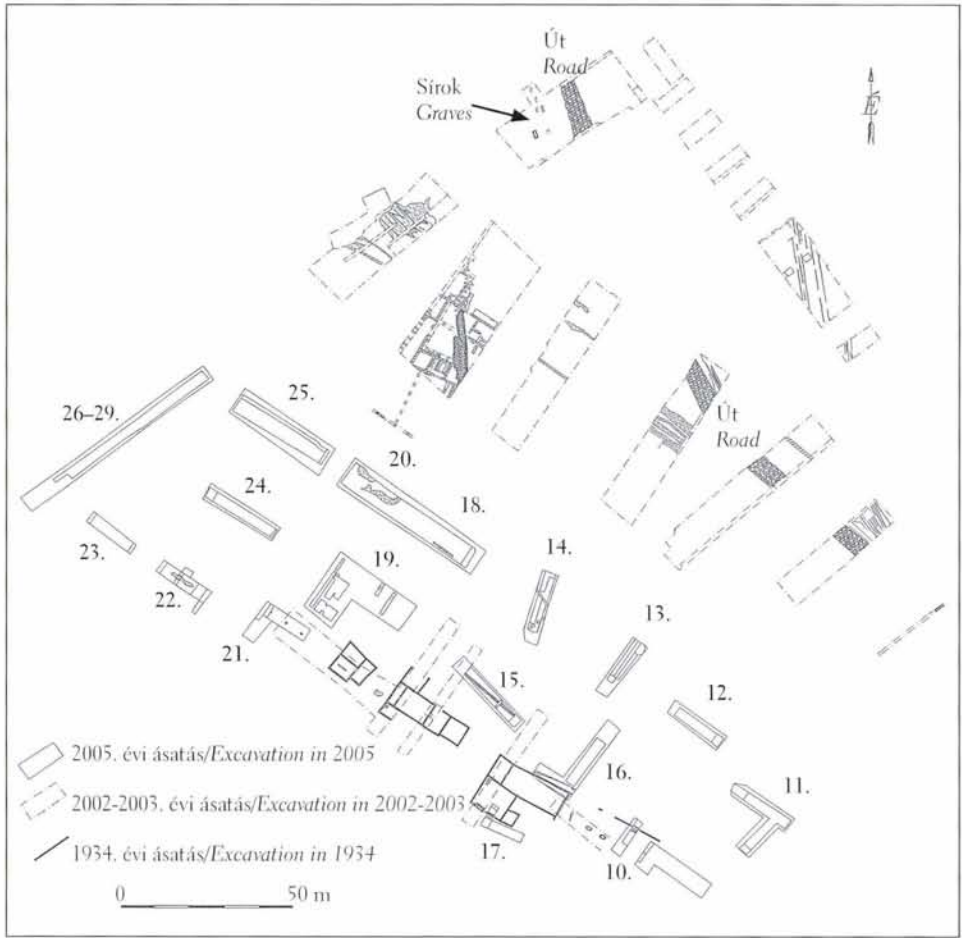
Test excavations and investigations preceding investment work on the territory and in the region of the so-called Testvérhegyi villa

(Budapest, III. Testvérhegy, Lánglilium Street, 314 Bécsi Road, Lrn: 20023/27–29)

A test excavation and investigations preceding investment work were carried out on lots nos. 20023/27 and 20023/29, commissioned by Opus-Via Kft. between August 8 and December 12, 2005. The two neighbouring lots partly enclose and partly cover buildings of the so-called “Testvérhegyi villa”, which had partly been unearthed by Sándor Garády in 1934. (GARÁDY 1936) Orsolya T. Láng authenticated the results of Garády’s excavation, and unearthed the building north–north-east of our excavation territory, which had been interpreted as the building complex comprising the entrance to the villa, and details of the diagonal road running to Brigetio together with the graves established along this road. (LÁNG 2003, LÁNG 2004) (Fig. 1)

This year, we had the opportunity to investigate parts of the territory where it is intended that twenty buildings will be constructed in the next phase of the residential district investment, and we were able to completely investigate three surfaces. In the case of six other buildings, the investigations started this year will have to be continued over a large surface in 2006.

Traces of Roman period buildings were discovered within the territory of modern buildings nos. 10, 15, 16, 17 and

1. kép: A feltárások összesítő geodéziai felmérése (1934–2005)
 Fig. 1: Complex geodesy of the excavations (1934–2005)

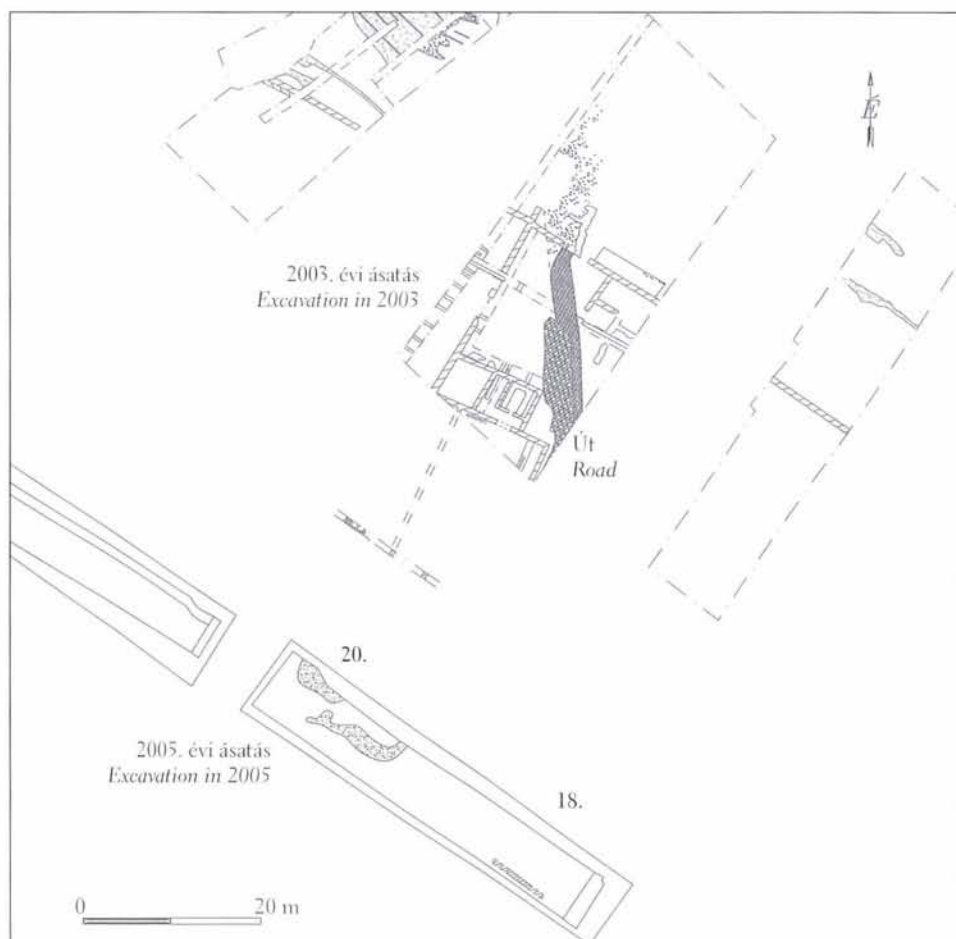
fennállásával egykorú réteg, valamennyi szonda-árkunkban. Az objektumok hiánya azonban nem mindenütt tekinthető feltétlenül mérvadónak a beépítettség és római területhasználat szempontjából, mivel a megkutatható területek mérete helyenként igen csekély volt. A kutatási felületek nagyságát az épületkontúrokon kívül a terület intenzív feltöltődéséből és feltöltéséből adódó jelentős mélységek is befolyásolták. A római réteget érintő vagy

18–20. Other uses to which the territory had been put in the Roman period came to light within the territory of modern-buildings nos. 21 and 22. The occupation layer, which was evidently contemporary with the villa, appeared in all the test trenches, sometimes with a relatively rich stray find material from the AD 2nd-3rd centuries although lacking any features. The absence of features does not necessarily mean that the Romans did

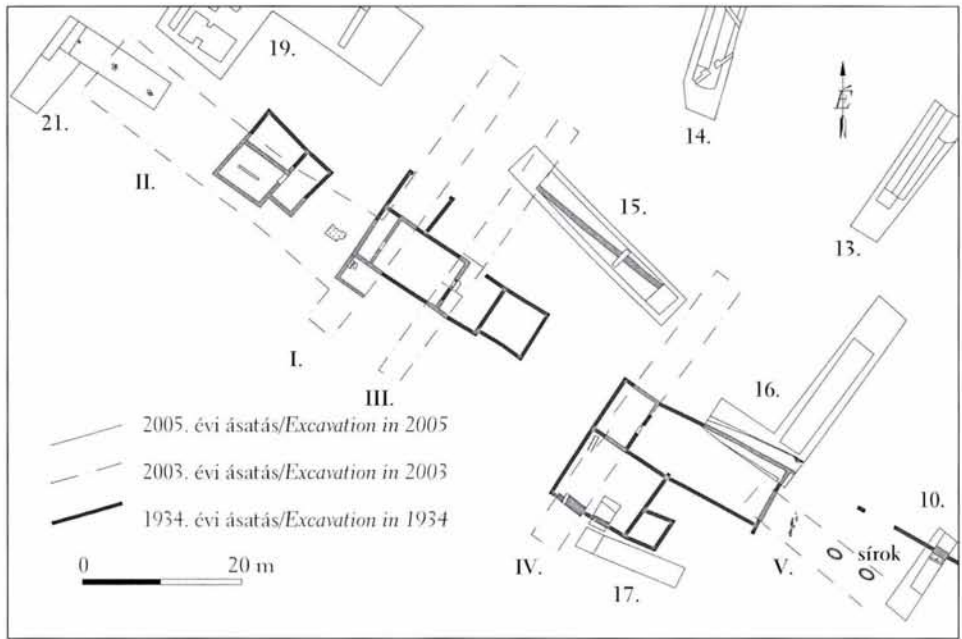
vágó későbbi (egy esetben datálhatóan középkori) jelenségeket, a hegyvonulatra merőleges, illetve azzal párhuzamos vizesárokokat dokumentálhattunk a 12, 15, 16, 19. épületek területén.

A szondázás során idén megismert római emlékek három csoportba sorolhatóak topográfiai és funkcionális szempontból. Az első csoportba tartoznak az I. árok 2. szakaszán, azaz a 18. és 20. tervezett épület területén, továbbá a két épület között feltárt jelenségek, melyek nagy

not use the territory since the areas we could investigate were very small in some places. The size of the surfaces we were able to excavate was determined by the outlines of the buildings-to-be and the significant depths to which the intensively deposited natural and artificial fills lay on this territory. We could document later features that extended into or intersected the Roman period layer (in a single case an evidently medieval feature). Water ditches running perpendicular or parallel

2. kép: Az úgynevezett bejárati épületgyűlés feltárt részei
 Fig. 2: The unearthened parts of the so-called building complex of the entrance

3. kép: Az úgynevezett villaépületek környezetében végzett feltárások
 Fig. 3: Excavations conducted in the surroundings of the so-called villa buildings

valószínűséggel az úgynevezett bejárat épületegyüttessel függenek össze. A 21. és 22. épület területén, az úgynevezett villaépületek északnyugati előterének római tereprendezéséből ismertünk meg részleteket. A harmadik csoportba az úgynevezett villaépületek és közvetlen környezetük tartoznak. A 16. és 17. tervezett épület területén a Garády Sándor által 3. számmal jelölt római lakóépület részleteit tárhattuk fel, de nagy valószínűséggel a 15. épület területén megtalált, eddig ismeretlen fal, és a 10. épület területén feltárt fal, melynek bizonyos szakaszait már Garády Sándor is érintette, szintén az úgynevezett villaépületekkel alkotnak rendszert.

Az úgynevezett bejárat épületegyütteshez köthető jelenségek

A Lángliliom utca közelében húzott valamennyi árkunkban a jelenlegi felszíntől

to the hill range could be documented on the territory of modern-buildings nos. 12, 15, 16 and 19.

The Roman remains uncovered during the test excavation from this year can be placed within three groups from topographic and functional respects. The first group contains phenomena recovered in section 2 of trench I, that is, between and on the territory of buildings nos. 18 and 20. They are most probably linked to the so-called building complex of the entrance. Details of Roman landscaping came to light at the northwest foregrounds of the so-called villa buildings on the territory of modern-buildings nos. 21 and 22. The third group comprises the so-called villa buildings and their surroundings. Fragments of the Roman dwellings that Sándor Garády had marked by no. 3 were unearthed within the territory of mod-

számított jelentős, akár 3 métert is meghaladó mélységben találtuk meg a legfelső római réteget. Az egyes megvizsgált szakaszok közötti szintkülönbségekből nem csak a hegy vonulatára merőleges, de a mainál jelentősebb délkeleti irányú tereplejtést is rekonstruálhattunk. A beépített terület határát északnyugat felől nagy valószínűséggel az a hegy felé tartó vonal jelentette, amit egy kerítésfal jelöl ki. Ennek hosszabb szakaszát Láng Orsolya tárta fel 2003-ban. Ettől a vonaltól északnyugatra már egyáltalán nem találtunk objektumokat, délkeletre azonban a beépítettségére utaló jelenségek sorát tárhattuk fel. (2. kép)

A 20. épület területén több, habarcsos, építőköves, omladékszerű objektum bontakozott ki, köztük egy határozott szélekkel és irányultsággal rendelkező jelenség mintegy 16 méter hosszan 1,5-2 méter szélesen húzódik végig nyugat–délnyugat – északkelet–keleti irányban árkunkon,

ern-buildings nos. 16 and 17. The previously unknown wall unearthed in the territory of modern-building no. 15 and the wall on the territory of modern-building no. 10, certain sections of which Sándor Garády had reached, most probably also belong to the complex of the 'villa' buildings.

Phenomena that can be connected with the so-called building complex of the entrance

The uppermost Roman period layer was found at a significant depth, sometimes over 3 m, from the actual surface in all the trenches opened near Lángliliom Street. From the level differences observed in the individual sections, we could reconstruct the former presence of a slope coming out at right angles from the hill range, a slope that had a sharper incline than at present. This slope most probably represents the line marked by a fencing wall running to the hill that bordered the built-in area in

4. kép: A 18. épület területén talált fal
Fig. 4: The wall unearthed in the area of building no. 18

5. kép: Támfal a 22. épület területén

Fig. 5: Retaining wall in the area of building no. 22

majd határozott irányváltással észak felé elhagyja a kutatott terület határát. Az objektum kövei között és tőle északra nagyobb mennyiségű habares töredék jelzi egy felszámolt fal közelségét, aminek nyomvonalát falkiszedés formájában meg is találtuk. Az egykori fal iránya árkunkkal közel azonos lehetett, szélessége pedig 60-65 centiméter. A közelben előkerült néhány téglá és festett vakolat töredék alapján az építmény lakófunkciója sem kizárható. Elképzelhető tehát, hogy az úgynevezett bejárati komplexum (kizárólag gazdasági) funkciójáról alkotott eddigi elképzelés a felületi feltárás elvégzése után változhat.

A 18. épület területén kisebb, szórt kövekkel és nagyobb mennyiségű római kerámiával jelentkező járósínt által övezve, egy az előbbivel azonos irányú, azonban annak vonalától délebbre elhelyezkedő kőfal legalsó kősorát találtuk meg. (4. kép) A száraz rakású fal szélessége 60 centiméter,

the northwest, a section of which Orsolya Láng had brought to light in 2003. No features were discovered northwest of this line, while a series of phenomena attesting to buildings were uncovered to its southeast. (Fig. 2)

A number of rubble-like features with mortar and building stones appeared on the territory of modern-building no. 20. One of them was a phenomenon with definite outlines and orientation. It was 16 m long and 1.5-2 m wide, running in a west-southwest – northeast-north direction across our trench. Then, it sharply switched direction and left the edge of the excavated territory towards the north. A large number of mortar fragments between and north of the stones of this feature indicated the proximity of a pulled-down wall, the path of which was found in the form of a ghost-wall. The direction of the wall may have been approximately the same as that of the ditch

összesen mintegy 7 méter hosszan volt követhető elágazás, falsarok nélkül. Alapárok, alapozás nem mutatkozott.

A 18. számú tervezett épület délkeleti szélénél vonalában nyitott rétegvizsgáló szonda tanúsága szerint, ezen a területen a kőfalas konstrukciókat megelőzően, a római kor korábbi periódusában fa szerkezetű építménnyel is számolnunk kell, ami a római rétegből beásott gerenda, illetve cölöphelyek formájában jelentkezett. Hasonló jelenségek rendszerét már Láng Orsolya is megfigyelte 2003-ban az úgynevezett bejárati komplexum alatt, illetve északnyugati előterében.

Az úgynevezett villaépületek környezetének római kori terepalakítása

A 21. épület területén, az úgynevezett 2. villaépület északnyugati előterében szonda árkunkkal érintettük a 2003. évi

6. kép: Falak az úgynevezett 3. villaépülettől délkeletre

Fig. 6: Walls Southeast of the so-called villa building no. 3

we recovered and it was 60-65 cm wide. The few bricks and fragments of painted plaster suggest that the building may have been a dwelling house. It is thus possible that former theories about the (exclusively economic) function of the so-called entrance complex may have to be changed once the excavation is over.

On the territory of modern-building no. 18, we found the lowermost stone row (Fig. 4) of a stone wall, which ran south of the one described above and in the same direction. A floor level containing scattered stone pieces and a larger number of Roman ceramics shards bordered it on both sides. The width of the dry wall was 60 cm. It could be followed for a length of only 7 m, without forking or turning. No foundation trench or any other foundation came to light.

The test trench opened to study the stratification along the southeast edge of modern-building no. 18 showed that there had been a wooden construction from an earlier phase of the Roman period in this area previous to the stone wall construction. It appeared in the form of holes for beams or posts dug down from the Roman layer. In 2003, Orsolya Láng had also observed a system of similar phenomena under the so-called entrance complex and in its northwest foregrounds.

Roman period landscaping in the area of the so-called villa buildings

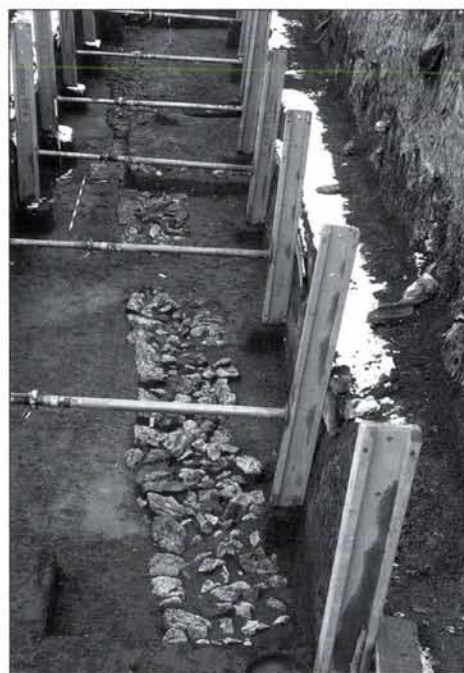
We found the western end, the ramp for test trench II from the 2003 excavation in our test trench opened in the northwest foregrounds of so-called villa building no. 3 on the territory of modern-building no. 21. In the eastern part of the documented territory, scattered brick fragments indicated the proximity of the debris regis-

ásatás II. szondájának nyugati végét, rámpáját. A dokumentált felület keleti részén szórta jelentkező téglá töredékek jeleztek a 2003-ban dokumentált omladék közelségét, összefüggő omladékot azonban nem találtunk. Az idén megnyitott felület közepén a hegy vonulatával párhuzamosan végigvonuló apróköves, kavicsos sáv az egykori felszín enyhe törését jelezte. A felszínalakulat mesterséges jellegét aláhúzták azok a szabályos (5,4 m) közből lerakott, néhány lapos kőből álló csoportok, melyek esetleg tartozhattak valamilyen fa konstrukcióhoz is, bár ennek konkrét nyomát nem sikerült megtalálnunk. A szört, aprókövek által jelzett lejtős felszín felett *Maximianus* 301-ben vert *follis*-át találtuk. Tekintettel arra, hogy a közeli omladékra utaló téglá töredékek elsősorban az apróköves felszín alatt kerültek elő, az érem *antequem* datálhatja az omladék keletkezését.

Hat méterrel délkeletre, a (hegygerinchez közelebb) húzódik az az előbbivel párhuzamos tereplépcső, aminek egy jóval határozottabban kiépített szakaszát a 22. tervezett épület területén tárhattuk fel. Itt 7,5 méter hosszan követhettünk egy kötőanyag nélkül, a környéken gyűjthető, 10-20 centiméteres kövekből rakott, hozzávetőleg 1 méter széles objektumot, amit egyszerűbb támfalként értelmezhetünk. (5. kép) A támfal 50-60 centiméter magasan maradt fenn, a felette, illetve előterében előkerült szegényes, de az egyöntetűen római leletanyag nem hagy kétséget a keltezés felől.

Az úgynevezett villaépületek (3. kép)

A 10. tervezett épület területén, a korábbi ásatási eredmények alapján annak az összesen 27 méter hosszan ismert nyomvonalú falnak az előbukkanását vártuk,

7. kép: 90 centiméter széles fal az úgynevezett villaépületekészakkeleti előterében

Fig. 7: 90 cm wide wall in the Northeastern foreground of the so-called villa buildings

tered in 2003 although we could not locate a coherent debris layer. In the centre of this year's excavation surface, a strip of rubble and pebbles running parallel to the hill indicated a slight divide in the contemporary surface. The regularly placed groups of a few stone slabs (at a distance of 5.4 m from each other) emphasised the artificial origin of this divide. The slabs may also have been part of some kind of a wooden construction, but no definite trace remained to support this idea. Above the sloping level of scattered rubble, a *Maximian's follis* minted in AD 301 was discovered. As the brick fragments that indicate the nearby debris appeared mostly under the rubble layer, the coin provides an *ante quem* dating for the debris.

ami az úgynevezett 3. villaépület keleti ('G' jelű) sarkához csatlakozik be, onnan délkelet felé tart, s a völgy felől határolja a Garády S. által feltárt sírokat, *Bithynia Severa* sírkertjének lelőhelyét. Az elsőként megnyitott szondaárkunkban a falat nem találtuk meg, mint utóbb kiderült, annak vonala északabbra húzódik. Azt már itt is rögzíthettük, hogy a korábbi tereprendezések miatt a római réteg a másutt tapasztaltnál jóval közelebb jelentkezik a jelenlegi felszínhez, továbbá, hogy a réteg erősen lejt északkelet felé. A másodikként, nyugatabbra megnyitott kisebb felületben (II. szonda) aztán sikerült feltárnunk a részben bolygatott fal 2 méteres szakaszát. Ezen a szakaszon a fal szélessége az egy métert is eléri. A kötőanyag nélküli falazat alsó 2-3 kőSORA maradt fenn. Meglepetést okozott, hogy ez alatt a fal alatt 30 centiméterrel, egy csaknem teljesen azonos nyomvonalú másik kőkonstrukciót is találtunk, mely anyagában, szerkezetében azonban inkább a 22. épület területén talált támfalra emlékeztet. (6. kép) A kevés kísérő lelet, és a rétegtani helyzet alapján mindkét objektum római korra keltezhető. A falak keleti folytatásának, záródásának tisztázása, pontosabb értelmezésük további feltárást igényel.

A 15. tervezett épület területén, azaz az 1. villaépület, és az 1. és 3. villaépületek közötti rész északi előterében északnyugat-délkeleti irányú, 22 méter hosszú szonda-árkot nyitottunk. Árkunkkal érintettük a Garády Sándor által I. és VII. számokkal jelölt kutatóárkokat, továbbá a 2003. évi IV. szonda keleti szélét. Főként téglából álló római leletanyag már a gépi bontással elért szinten jelentkezett, a felület mélyítése után néhány (beásott) objektumot tárhattunk fel. Az említett objektumok jelentkezési szintje alatt 10-15 centiméter-

Another bench ran parallel to the one described above, 6 m to the southeast (closer to the hill ridge). Its much more clearly constructed stretch was uncovered on the territory of modern-building no. 22. Here, it was possible to follow the circa 1 m wide dry wall along a length of 7.5 m. It was constructed from stones that were 10-20 cm in size and collected from the region. It can be interpreted as a simpler kind of retaining wall. (Fig. 5) The retaining wall survived to a height of 50-60 cm. The poor, yet uniformly Roman material found above and in front of it, leaves no doubt about how it should be dated.

The so-called villa buildings (Fig. 3)

On the territory of modern-building no. 10, we expected to find the wall known along a length of 27 m from the former excavation. It joined the eastern ('G') corner of the so-called villa building no. 3, then ran southwards and bordered the graves unearthed by S. Garády, the site of *Bithynia Severa's* graveyard, on the side of the valley. We could not find the wall in the first test trench. Later we found that it ran more to the north. Nevertheless, we could observe that here the Roman period layer appeared much closer to the actual surface due to earlier landscaping activity, and that this layer sharply sloped to north-east. On the second, smaller surface (test trench II) opened farther to the west, a 2 m long fragment of the partly disturbed wall came to light. Here the width of the wall reached 1 m. The lower 2-3 stone rows from the dry wall have been preserved. We were astonished to find another stone construction with a nearly identical orientation 30 cm under this wall. Its material and structure was reminiscent of the retaining wall found on the territory

8. kép: Az úgynevezett 3. villaépület újból feltárt részlete

Fig. 8: The re-excavated part of the so-called villa building no. 3

terrel a hegyvonulattal hozzávetőlegesen egyező irányú, 85-90 centiméter széles száraz falazatú kőfal tetejét találtuk meg és követhettük árkunk teljes hosszán. (7. kép) A kevés kerámia és téglá mellett, egy a fal felett előkerült, 211-ben vert *Septimius Severus* denár keltezte *antequem* az építményt. A falat vágó további, észak-déli irányú beásás (valószínűleg árok) kibontására már nem kerülhetett sor.

A Garády Sándor által 3. számmal jelölt épület részleteit tárhattuk fel a 16. tervezett épület területén nyitott szonda-árkunk déli, északnyugat-délkeleti irányítású részén, a 2003-as ásatás V. szondájának újból feltárt északnyugati végén, és a 17. tervezett épület területén nyitott II. szonda-árkunkban.

A 16. épület területén a 3. villaépület északkeleti záró(?)falát követhettük 12

of modern-building no. 22. (Fig. 6) The few finds and the stratigraphic position clearly show that both features date from the Roman period. The clarification of the eastern continuation and the closing of the walls as well as their more exact interpretation will require further excavation.

A northwest-southeast oriented, 22 m long test trench was opened on the territory of modern-building no. 15, in the northern foreground of villa building no. 1 and the area between villa buildings nos. 1 and 3. This trench intersected Sándor Garády's trenches I and VII and the eastern edge of test trench IV from 2003. The Roman find material composed mainly of bricks already appeared on the level reached by mechanical digging while a few features (pits) came to light beneath the surface had been deepened. Ten to fifteen cm under the level where the above features appeared, the top of a 85-90 cm wide dry wall running, more or less, parallel to the hill could be followed along the entire length of our trench. (Fig. 7) Beside a few ceramic shards and bricks, a *Septimius Severus* denar minted in AD 211, found above the wall, provided an *ante quem* dating for the construction. Another north-south oriented depression, probably a ditch, intersected the wall. There was no time remaining to uncover it.

Details of building marked no. 3 by Sándor Garády were unearthed in the southern, northwest-southeast oriented part of the test trench opened in the territory of modern-building no. 16, at the northwest end of reopened test trench V of 2003 and in test trench II opened in the territory of modern-building no. 17.

The northeast closing (?) wall of villa building no. 2 could be followed along a

méter hosszan a keleti saroktól. A habarcsba rakott, 50-55 centiméter széles fal a hegy nyomása alatt helyenként erősen megdőlt, kősorai elcsúsztak egymáson. (8. kép) A keleti falsaroktól délnyugat felé induló másik, azonos szerkezetű falat szintén feltárhattuk rövidebb szakaszán a 16. épület területén és a 2003. évi V szondában. Az épülethez csatlakozó, délkelet felé induló „agyagba rakott” falat szintén megtaláltuk rövid szakaszon. Az ásatás során újra kibontottuk Garády Sándor falkövető árkait, sikerült azonosítanunk az érintett szakaszon található összes Garády által jelzett objektumot, bele értve a falomladékot az északkeleti fal előterében, és a felfestett mérési pontokat. Az épület belterében (IV. helyiség), a régi ásatás árkának metszetei segítségével több, az épület használatával és pusztulásával összefüggő réteget és szintet azonosíthattunk. A legfelső szenes pusztulási rétegben egy eredetileg ezüstözött, és berakással díszített töredékes hagymagombos fibulát találtunk. A régi ásatás árkának visszatöltésében talált nagy számú tubus töredék a helyiség falfűtésére enged következtetni, erre vonatkozóan eddig nem volt adatunk.

A 17. épület területén elsőként nyitott északkelet–délnyugati árkunk területén rendkívül vékony rétegződést találtunk a magasan jelentkező altalaj felett. A leletek csaknem teljes hiánya is feltűnő volt, hiszen a felszíni leletszóródás szinte árkunk széléig követhető volt észak felől. A másodikként, északabbra nyitott kisebb szondánkat ezzel szemben kezdettől nagy leletgazdagság jellemezte. Ebben a felületben igen omladékos állapotban sikerült megtalálnunk a Garády által III. számmal jelölt helyiség hegy felőli falát. Itt is azonosítható volt az 1934-es ásatás árka, melynek betöltéséből jellegzetes

length of 12 m from the eastern corner on the territory of modern-building no. 16. The 50-55 cm wide wall laid in mortar tilted strongly beneath of slipped soil from the hill, so that, the stone rows slipped. (Fig. 8) Another wall with an identical structure, which began towards the southwest from the eastern wall corner, was also uncovered on a short stretch within the territory of modern-building no. 16 and in test trench V from 2003. A short stretch of the wall “laid-in-clay”, which started toward the southeast, joining the building, was also found. Sándor Garády’s trenches along the walls were reopened, and we could authenticate all the features marked by Garády in this stretch including the wall debris in front of the northeast wall and the measurement points marked with paint. Inside the building (room no. IV), we could identify a series of layers and levels connected with the use and the destruction of the building with the help of the section-walls in the trench from the old excavation. In the uppermost destruction layer, we found a fragment of a cross-bow brooch, which had originally been decorated with inlay and silver plating. In the refill of the trench from the old excavation, we found a large number of box-flue-tile fragments, suggesting that the room had wall heating. This had not yet been registered.

We found an extremely thin layer sequence on top of the unbroken ground, appearing close to the surface in the territory of the first, northeast–southwest running test trench opened within the territory of modern-building no. 17. The nearly complete lack of finds was also conspicuous since the surface scattering of the finds could be followed from the north nearly to the edge of the trench. The sec-

összetételű leletanyag származott: nagy számú *tegula* és *imbrex* töredék, és valószínűleg szintén a tetőszerkezethez tartozó nagyobb vasszegek. Az omladék kisebb intakt részletét szintén megtaláltuk a régi falkövető ároktól északra.

Az ásás eredményei közé tartozik, hogy több ponton (26–29., 21 és 19. épület, 16 és 13. épület) volt lehetőségünk nagyobb, a hegyvonulatra hozzávetőleg merőleges metszetet dokumentálni. Ezek segítségével összekapcsolhatóvá, összefüggően értelmezhetővé vált két, eddig csak elkülönítve ismert jellegzetes rétegsor-típus. Ezek egyike az erősen lejtő hegyoldalt, az úgynevezett villaépületek környezetét, másika pedig a hegy lábánál az eróziós folyamatok következtében erősen feltöltődött területet jellemzi. A régészeti-rétegtani megfigyeléseket Horváth Zoltán gcopedológiai vizsgálatai egészítették ki.

Havas Zoltán

Irodalom/References:

GARÁDY 1936 – Garády S.: Ásatások az óbudai Lepold-téglagyár mellett. *ArchÉrt* 49 (1936) 88–96.

LÁNG 2003 – Láng O.: Római kori útrészletek az aquincumi polgárváros municipiális territoriumán (az úgynevezett testvérhegyi villa környezete). *Aqfüz* 9 (2003) 95–110.

LÁNG 2004 – T. Láng O.: Újabb adatok az úgynevezett testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez. *Aqfüz* 10 (2004) 90–105.

ond, smaller test trench opened somewhat to the north, conversely, contained many finds. On this surface, the wall of the room on the hillside that Garády had marked as no. III was found in very damaged state. The trench from the excavation of 1934 could also be identified. Find material with a characteristic composition came to light from its fill: there were many *tegula* and *imbrex* fragments and also large iron nails, probably from the roof structure. A smaller, intact fragment of the debris was also found north of the old trench opened along the wall.

Another result of the excavation was that we could document longer layer series approximately perpendicular to the hill at a number of points (modern-buildings nos. 26–29, 21 and 19 and modern-buildings nos. 16 and 13.). Two separately documented, characteristic layer sequences could be connected and coherently interpreted with these series. One was the layer sequence on the steeply sloping hillside in the area of the so-called villa buildings, while the other one was characteristic of the area at the foot of the hill, which had been filled by soil erosion to a great depth. The archaeological-stratigraphic observations were complemented with Zoltán Horváth's gcopedologic analyses.

Zoltán Havas

Római kori beépítés nyomai a Csúcshegyi és a Testvérhegyi villák közötti területen

(Budapest, III. ker., Csúcshegy – Harsány-
lejtő, Hrsz.: 20655/3, 4, 5, 6)

A Harsánylejtő utca – Virágosnyereg utca – Solymárvölgyi út által határolt területen, a hegy déli oldalán, lakóparképítést megelőzően 2005. március 31. és május 6. között végeztünk szondázó jellegű régészeti feltárást.

A területen régészeti feltárás korábban nem történt, a 2004. évben végzett terepbejárás eredményei (elszórta kövek a szántásban, római szórványkerámia és építési törmelék) illetve az itt végzett geofizikai felmérések és légifotók tanúsága szerint római kori megtelepedés nyomai voltak várhatóak a hegyoldalon (épületmaradványok, esetleg utak). (LÁNG 2005a, 216–217) A terület délkeleti szomszédságában került elő az úgynevezett Testvérhegyi villa, észak felé pedig a Csúcshegyi villa igen gazdagon díszített főépülete ismert. (LÁNG 2005b, 343–360, FORSCHUNGEN 2003, 175) A hegyoldalhoz legközelebb eső területen 1996-ban Zsidi P. dolgozott, a Harsánylejtő alján, ahol középkori falu, kora római kori településrészlet, illetve szintén római kori cölöp- és gerendaszerkezetű objektumrendszerként értékelt jelenségek kerültek elő. (ZSIDI 1997, 58–65) Itt szintén folyt feltárás az idei évben (lásd ebben a kötetben a 106–115. oldalon).

Az előzmények alapján tehát a hegyoldal római kori villagazdaságok és más jellegű települések közé ékelődik, illetve az

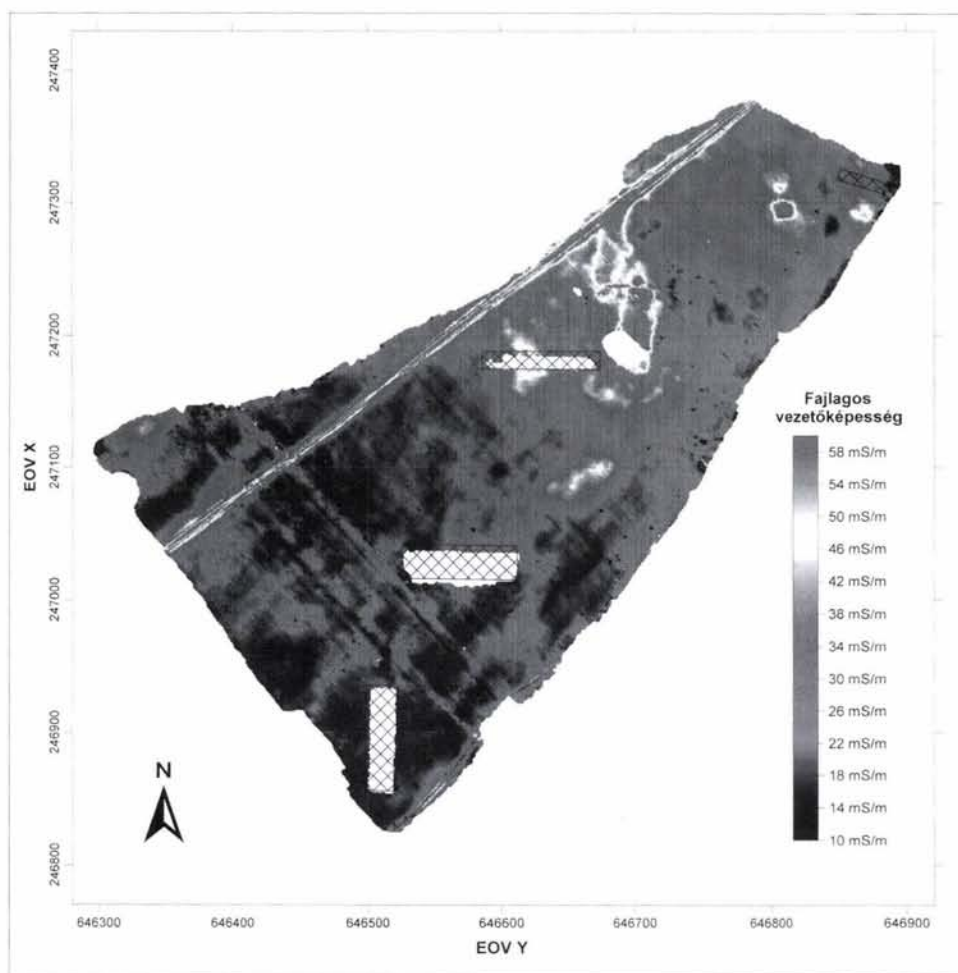
Traces of Roman period building-development in the territory between the Csúcshegyi and Testvérhegyi villas

(Budapest III, Csúcshegy – Harsánylejtő,
Lrn.: 20655/3, 4, 5, 6)

Test excavations were conducted preceding the construction of a residential district on the territory bordered by Harsánylejtő Street, Virágosnyereg Street and Solymárvölgyi Street, on the southern side of the hill, between 31 March and May 6, 2005.

No archaeological excavation had been carried out in this territory, and the results of field walking in 2004 (scattered stones in the field, Roman stray ceramics and building debris) as well as the geophysical survey similarly to aerial photos did not reveal any trace of a Roman building or road. (LÁNG 2005a, 216–217) The so-called Testvérhegy villa was found in the southeast neighborhood of this territory, while to the north, the very richly decorated main building of the Csúcshegy villa is well known. (LÁNG 2005b, 343–360., FORSCHUNGEN 2003, 175) P. Zsidi worked at the foot of Harsánylejtő on a territory that lies closest to the hillside in 1996. She uncovered a medieval village, part of a settlement from the Early Roman period and phenomena that were interpreted as elements of a post- and beam-structure feature system, also from the Roman period. (ZSIDI 1997, 58–65) Another excavation was conducted at this site this year as well (see this volume).

Judging from the results of former investigations, the hillside is wedged be-

1. kép: Geofizikai felmérés nyomán készült összesítő alaprajz a kutatóárok helyeivel
 Fig. 1: Complex ground plan based on the geophysical surveys together with the test trenches

Aquincumot Brigetioval összekötő diagonális főútvonal közelében fekszik. Telepítő tényező lehetett a területen kelet–nyugati irányban folyó kisebb patak is.

A területről készült légifotók, illetve a korábban elvégzett geofizikai mérések által esetleg régészeti objektumokat mutató területrészekre összesen 5 darab kutatóárokot jelöltünk ki kelet–nyugati, illetve észak–déli irányban. (1. kép) A közel 700

tween villa farms and other settlements from the Roman period near the diagonal main road connecting Aquincum with Brigetio. A smaller stream flowing in an east–west direction may have been another attraction for the establishment of a settlement here.

Five trenches were opened in an east–west and a north–south direction (Fig. 1) over the areas where the aerial photos and

méter hosszú, 50 méter szintkülönbségű hegyoldalon kialakított felületek mind-egyikében dokumentáltunk jelenségeket, amelyek a jelenlegi felszín alatt már 20–40 centiméterre jelentkeztek. Az intenzív szántás a jelenségek nagy részét erősen megrongálta, illetve sokat pusztított a lelőhelyen az igen erős talajeróziós tevékenység is.

Régészeti jelenségek már a hegyoldal északi részén, a patak közvetlen közelében mutatkoztak. Itt erősen szétszántott állapotban, közel négyzet alakú épületmaradvány legalsó, földbe rakott kőora (körülbelül 60 centiméter széles falakkal) került elő, környezetében két cölöplyukkal. Járószintek az említett erózió és szántás miatt nem voltak megfoghatók. (2. kép) Az épülettől nyugatra 2 méter hosszú, téglalap alakú, égett, hamus, paticos és agyagtéglás betöltésű 1 méter mély beásás került elő. (3. kép) Egyéb paraméterei nem voltak mérhetőek, mert egy része kívül esett az ásatási felületen. A beásás betöltésében pannoniái pecsételt kerámia, S profilú tálak, fazekak, terra sigillata tál (lezoux-i?)

the former geophysical survey indicated possible archaeological features. Phenomena were documented at a depth of 20–40 cm under the actual surface in all the surfaces opened in the approximately 700 m long hillside with altitude differences of 50 m. Intensive plowing has largely destroyed the majority of the phenomena while heavy erosion has also damaged numerous features.

The first archaeological phenomena appeared in the northern part of the hillside by the stream. The lowermost stone row sunk into the earth of the remains of a nearly square building (with walls around 60 cm wide) came to light together with two postholes. The remains were strongly dispersed by plowing. The floor levels could not be observed because of the effects of erosion and plowing. (Fig. 2) A 2 m long oblong, 1 m deep pit filled with burnt soil, ash, daub and clay bricks (Fig. 3) was found to the west of the building. No other parameters could be measured since the better part of the feature extended outside the excavated territory. The fill contained

2. kép: Négyzetleges alaprajzú kőfalú épület(?) nyoma a kutatott terület nyugati részén
Fig. 2: Traces of the stone walls of a rectangular building (?) in the western part of the investigated territory

3. kép: Nagyméretű, hamus, paticsos, kerámiatöredékes betöltésű bédás (szemétködör?)
 Fig. 3: A large pit (refuse pit?) with ash, daub and ceramic shards in its fill

nagyméretű töredékei voltak. Az objektum funkcióját egyelőre nem lehet biztonsággal meghatározni (szemétködör?). A jelenségeket fedő rétegből szintén igen gazdag római kori kerámia- és téglanyag került elő, ami a területész intenzív római kori használatára utal, azzal együtt, hogy számolni kell a leletanyag egy részének lemosódásával is a hegyoldal felső részéről.

A hegyoldal legdélibb és egyben legmagasabb pontján húzott árkunkban észak-déli, illetve meghatározhatatlan irányú, földbe rakott falak (mérhető pontjaiknál átlagosan 60–80 centiméter szélesek) és omladékuk alja került elő, amelyek a geofizikai kutatások alapján nagyméretű, dél felé húzódó épületegyütteshez tartozhattak. (4. kép) Az igen lepusztult maradványok környezetéből leletanyag nem került elő.

A terület északi és déli végén nyitott, épületmaradványokat tartalmazó árkok között, a hegyoldal középső részén kialakított három kutatóárokban további, valószínűleg az erózió által lehordott kőomladékok sávjai, egy közel észak-déli irányú,

large shards of Pannonian stamped ceramics, bowls with S-profiles, pots and Samian wares (Lezoux?). The function of the feature cannot as yet be identified with certainty (refuse pit?). Also, many Roman ceramic shards and bricks were recovered from the layer that covered the phenomena, indicating that territory was intensively used in the Roman period even though it must not be forgotten that a portion of the finds may have been washed down from higher up on the hillside.

Walls sunk into the earth and running north-south and non-identifiable directions (on average 60-80 cm in width where they could be measured) and the bottom of them were found in a trench opened up on the southernmost and, at the same time, the highest point on the hillside. According to the geophysical surveys, they may have belonged to a large building complex that extended to the south. (Fig. 4) No finds were observed in the area of the heavily eroded remains.

Three trenches were opened in the middle part of the hillside between the

földbe rakott, 60 centiméter széles fal, illetve ezt kelet felől kísérő két cölöplyuk került elő. Szabálytalan, rendszerbe nem rendezhető foltokat, elszíneződéseket is dokumentáltunk, ezek valószínűleg részben természetes eredetűek, csakúgy, mint a több helyen regisztrált vöröses színű talajréteg. Több ponton megfoghatóak voltak a hegy oldalára merőleges terephullámok is. Észak–déli irányban 4 méter széles, 90 centiméter mély, köves betöltésű árkot is feltártunk. A felületekből – az újkorban beleszántott anyagokon kívül – igen kevés, római kori leletanyag származik.

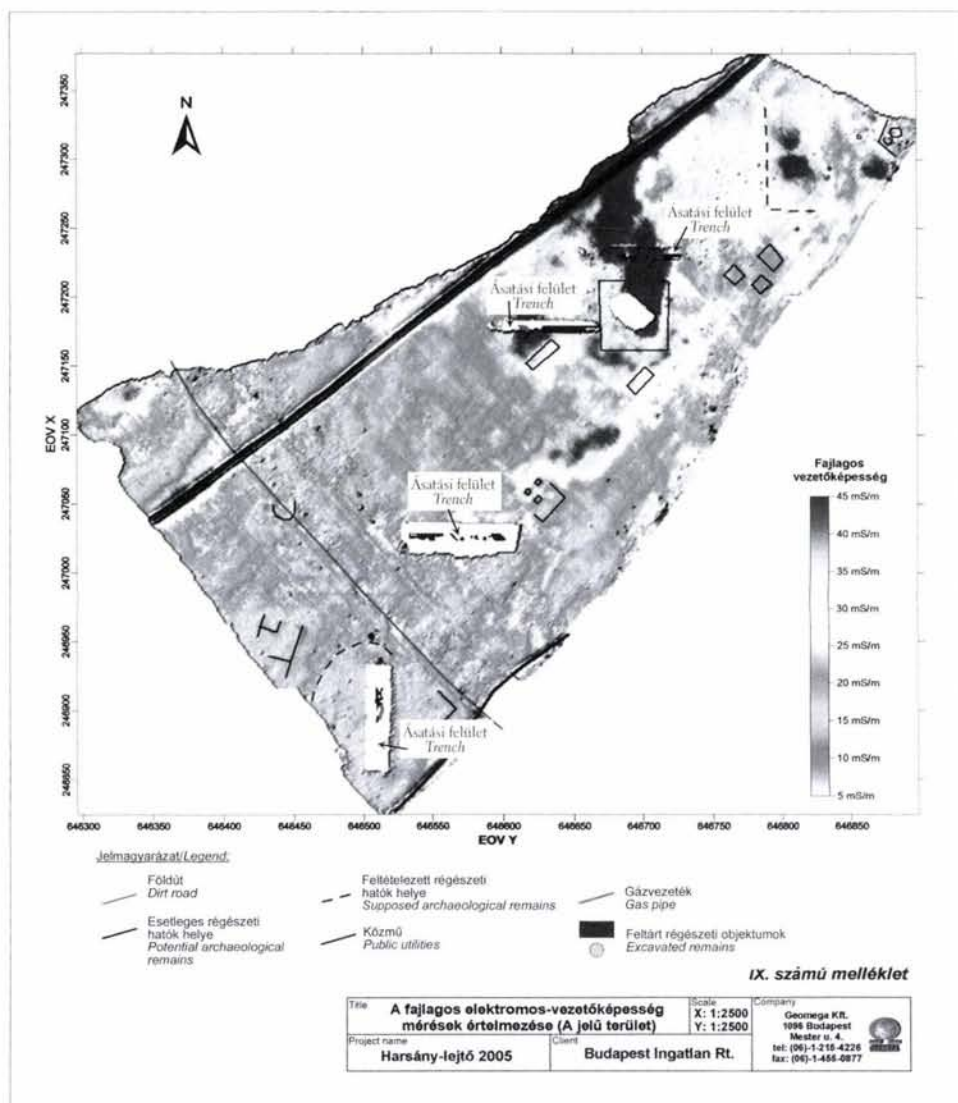
A szondázás a közel 138 hektárnyi terület csak kis részét érintette, és árkaink igen messze voltak egymástól. A felületekben előkerült épület- és falrészletek funkciói, rendszerük egyelőre nem állapíthatók meg. Az azonban egyértelmű, hogy a terület a kora római időszaktól kezdve beépített, használt volt, amelyben fontos szerepe lehetett a közeli patakknak, a kelet–nyugati főútvonalnak és a közeli villagazdaságok-

trenches that contained building remains in the northern and the southern ends of the territory. In these trenches more stone rubble, probably eroded from higher up areas, a 60 cm wide wall sunk into the earth and running in a nearly north–south direction and two postholes appeared, the latter on the eastern side of this wall. Irregular spots and discolorations lacking any pattern were also documented. They are probably natural in origin similarly to the reddish soil layer observed in a number of places. Surface ridges could also be observed at several places running perpendicular to the hillside. A north–south running 4 m wide and 90 cm deep ditch with a stony fill was also unearched. Few finds from the Roman period could be recovered from the surfaces, apart from modern material turned into the soil during plowing.

The test excavation affected only a small part of the territory of 138 ha and the trenches were opened far from each other. The function and the system of the

4. kép. Épületfalak szétszántott maradványai a terület déli részén
Fig. 4: Remains of house walls dispersed by plowing in the southern part of the territory

5. kép: A geofizikai felmérés által és a légifotókon jelzett elváltozások értelmezett rajza
 Fig. 5: The interpreted drawing of the anomalies revealed by the geophysical survey and in aerial photos

nak is. A feltárás eredményei egyrészt igazodnak a légifotókon észlelt elváltozásokhoz, másrészt illeszkednek a geofizikai mérés során kimutatott jelenségekhez. (5. kép) Ezért a területre tervezett sűrű beépítést a közeljövőben újabb feltárások

building and wall segments could not yet be determined. It seems evident, however, that the territory had been built in and used since the Early Roman period, a fact probably related strongly to the nearby stream, the east-west running main road

előzik majd meg, a régészeti objektumok koncentrációjának és összefüggéseinek feltárására.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

FORSCHUNGEN 2003 – Zsidi P.: Territorium des Municipiums – Villen und Dörfer. In: Forschungen in Aquincum 1969–2002. (szerk.: Zsidi P.) Aquincum Nostrum II.2. 2003, 173–184.

LÁNG 2005a – T. Láng O.: 6. Budapest, III. ker., Csúcshegy – Harsánylejtő (Hrsz.: 20646). AqFüz 11 (2005) 216–217.

LÁNG 2005b – T. Láng O.: Control Excavations in the Territory of the Civil Town of Aquincum: the so-called „Testvérhegy-villa”. Balácai Közlemények 9 (2005) 343–360.

ZSIDI 1997 – Zsidi P.: Az aquincumi municipium területén végzett kutatások. AqFüz 3 (1997) 58–65.

and the nearby villa farms. The results of the excavation match the anomalies observed in the aerial photos and they are in accordance with the phenomena revealed by the geophysical survey. (Fig. 5) Thus, the construction of the densely planned modern buildings will be preceded by new excavations to uncover the concentration and connections between the archaeological features.

Orsolya T. Láng

Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében

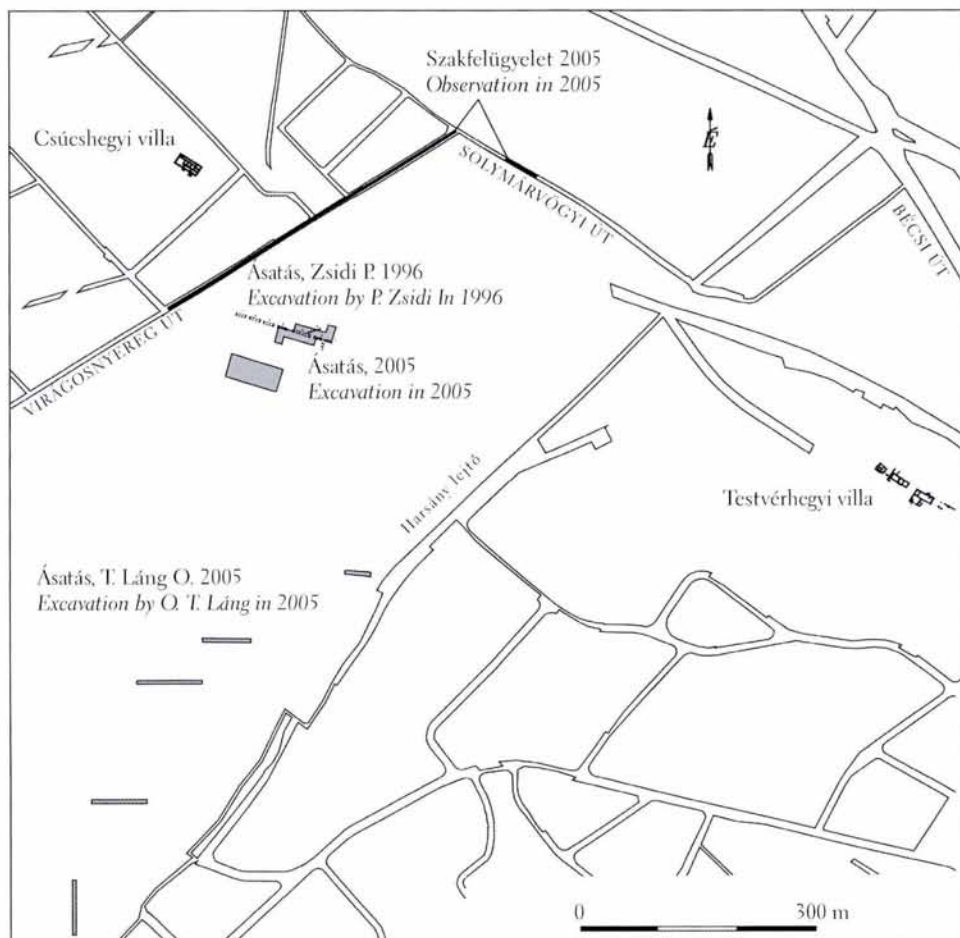
(Budapest, III. ker., Csúcshegy -Harsány-lejtő, Hrsz.: 20646, 20655/6)

A Budapest Ingatlan Fejlesztő Rt. megbízásából végeztünk próbafeltárást a területen 2005. március 30. és július 22. között. A kutatás előzményeihez tartozik Nagy Lajos feltárása a most kutatott területtől nyugatra, (NAGY 1937) mely az úgynevezett csúcshegyi villát eredményezte, valamint a 60-as években Németh Margit és Szirmai Krisztina leletmentése, (NÉMETH-SZIRMAI 1973) végül 1996-ban Zsidi Paula próbafeltárása. 1968-ban az *eraviscus* őslakossághoz köthető sírkő és telepjelenségek kerültek feltárára, 1996-ban pedig valószínűleg a római kor korai időszakából származó építményként értelmezett jelenségsort, további telepnyomokat, valamint Árpád-kori falu maradványait ismerhettük meg. (ZSIDI 1997) A feltárások eredményei a területről ekkor készült kifelületű geofizikai felméréssel, valamint a beszerzett légifotókkal kiegészítve az egész Csúcshegy alatti Harsánylejtő területének több történeti koron keresztül történő intenzív hasznosítását jelezték. (ZSIDI 1997, 60–61) Ezért vált szükségessé a területre tervezett lakópark kialakításához kapcsolódóan a kiterjedt kutatás, mely a délkeleti és az északnyugati területrészen különböző módszerekkel végzett próba-, illetve megelőzőfeltárást jelentette. (A délkeleti rész kutatását T. Láng Orsolya végezte, lásd e kötetben a 99–105. oldalon) (1. kép)

Test excavation in the area of the Roman villa on Csúcshegy

(Budapest, III. ker., Csúcshegy -Harsány-lejtő, Lrn: 20646, 20655/6)

Test excavations were conducted on the territory on the commission of the Budapest Ingatlan Fejlesztő Rt. between March 30 and July 22, 2005. The archaeological antecedents include Lajos Nagy's excavation of the so-called Csúcshegy villa west of the territory of the present investigations, (NAGY 1937) the rescue excavations conducted by Margit Németh and Krisztina Szirmai in the 1960's (NÉMETH-SZIRMAI 1973) and, finally, Paula Zsidi's test excavation in 1996. In 1968, a tombstone and settlement features associated with the Eraviscan autochthonous population were uncovered, while in 1996, a series of phenomena interpreted as a building from the early phase of the Roman occupation, further settlement features and the remains of a village from the Árpád Period were discovered. (ZSIDI 1997) The results of the excavations together with the geophysical surveys carried out over a small surface within this territory complemented with aerial photos made of the region previously indicated an intensive use of the entire territory of Harsánylejtő under Csúcshegy in subsequent historical periods. (ZSIDI 1997, 60–61) This is why a large-scale investigation was necessary prior to the construction of a residential park. Such an investigation required test

1. kép: Helyszínrajz az ásátások jelölésével
 Fig. 1: Map of the excavations

Az északnyugati kutatási területen az 1996-os ásátási felületek közelében két tömbben, összesen 3300 négyzetmétert kutattunk meg. A korábban tervezett mintegy 5000 négyzetméternyi felület feltárására a tervezett idő és pénz nem volt elegendő, tekintettel arra, hogy a vártnál nagyobb sűrűségben kerültek elő őskori és középkori jelenségek, elsősorban az 1. szelvénycsoport területén. (2. kép)

Az 1. szelvénycsoportot az 1996-os ásátási területtől délre, a 20655/5 Hrsz-ú tel-

excavation and excavations executed with diverse methods preceding development work on the southeast and northwest territories. (Orsolya T. Láng conducted the investigation of the southeast part, see in this volume.) (Fig. 1)

On the northwest excavation territory, 3300 square meters were investigated in two blocks near the excavation surfaces from 1996. The time and the money were not sufficient for excavation of the 5000 square meters initially planned since prehistoric

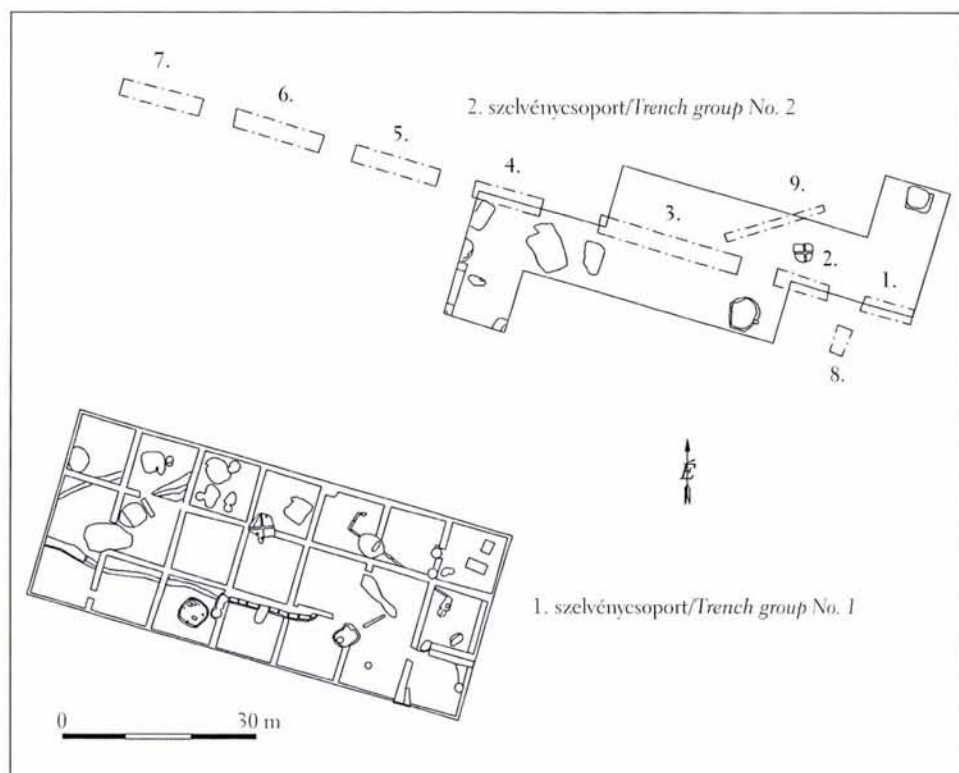
ken nyitottuk meg. A 30 méter széles, 70 méter hosszú, kelet-nyugat irányú felület nyugati végén 30-50 centiméter vastagságú humuszos réteg fedte a legmagasabban jelentkező objektumokat, keleten azonban az újkori mélyszántás még az őskori jelenségeket is bolygatta, így a különböző korú telepekhez tartozó járósíntek, felszínek vizsgálatára csak kisebb felületeken volt lehetőségünk.

A 2. szelvénycsoportot az 1996-os árkok északi és déli oldalán, illetve az 1, 2, 3, 4, 9. árkok részleges újbóli feltárásával alakítottuk ki, összesen 12 darab 10×10 méteres felületen. A feltárás lehetőséget adott az egyes korszakok emlékeinek összefüggésükben való értelmezésére.

and medieval phenomena appeared in a greater amounts than had been anticipated, especially in trench group 1. (Fig. 2)

Trench group 1 was opened south of the excavation territory from 1996, on lot no. 20655/5. At the western end of the 30 m wide and 70 m long east–west oriented surface, a 30-50 cm thick humus layer covered features appearing highest in the stratigraphic sequence while in the east, deep plowing even disturbed the prehistoric features. Thus, the floor levels and the surfaces of the settlements of various periods could only be investigated on smaller surfaces.

Trench group 2 was opened in the northern and southern sides of the

2. kép: A 2005. évi feltárások geodéziai összesítő rajza
Fig. 2: Geodetic complex map of the excavations in 2005

3. kép: Középkori
gödörház
Fig. 3: Medieval
semi-subterranean
house

Középkor – Óbudaörs falu

Az okleveles forrásokból ismert falu lokalizálására vonatkozó első adat Altmann Júlia 1969-ben végzett feltárásából származik, a csúcshegyi római villa közvetlen közeléből (21273 Hrsz.-ú telek). (ALTMANN 1970) Az 1996-os feltárás mellett a 2005. őszén a Virágosnyereg utcában gázcsőfeketetéshez kapcsolódóan végzett régészeti szakfelügyelet is megerősítette, hogy a lelőhely kiterjedt és összefüggő volt.

Az összesen dokumentált 488 rétegtani egység közül az azonosítható korúak 64,5%-a bizonyult középkorinak. A 11-12. századi, feltehetőleg Óbudaörsszel azonos falunak hét házát, számos kemencéjét, köztük három kemencebokrot alkotó objektumát tártuk fel. A házak szórطان helyezkednek el, irányuk többnyire északkelet–délnyugat. A földbeásott lakóépületek több típusba sorolhatóak. Egyrészt a korban általánosnak tekintett ágasfás-szelemenés szerkezetű veremházakat bontottunk ki. Másrészt több esetben tártunk fel az előbbiekhöz képest valamivel nagyobb alapterületű házakat, melyeknél a gödör sarkaiban is találtunk cölöplyukat.

trenches from 1996, and trenches nos. 1, 2, 3, 4 and 9 were partially re-opened. Thus, 12 surfaces were opened, each measuring 10×10 m. The excavation permitted the interpretation of the remains from various periods in all their complexity.

Middle Ages – Óbudaörs village

The first information on the locality of the village, known from documents, came from Júlia Altmann's excavation in 1969, from the immediate vicinity of the Roman villa at Csúcshegy (lot no. 21273, ALTMANN 1970). Beside the excavation in 1996, the archaeological inspection from the laying of a gas pipe in Virágosnyereg Street showed in the autumn of 2005 that the site was extensive and coherent.

Of the documented 488 stratigraphic units that could be dated, 64.5 % were medieval. Seven houses, numerous ovens, among them a feature comprising three ovens were uncovered from the 11th-12th c. village identified as Óbudaörs. The houses are scattered, most of them oriented northeast–southwest. The semi-subterranean houses can be grouped into several

Egy esetben, pedig az oldalfalak közepén verték le a cölöpöket. (3. kép) A házakban részben vagy egészben kőekkel kirakott kemencét építettek, amelyet az északi oldal valamelyik sarkában helyeztek el a ház földfalain belül. A házakon kívüli külső, nagyobb méretű kemencék (4. kép) némelyikét megújították, egy esetben megfigyelhető volt, hogy a korábbi kemence elbontása után eltérő tájolású kemencét építettek közel azonos helyen. A házak környezetében feltárt számos méhkas alakú tárlóverem egyikében, rendkívüli helyen és módon eltemetett felnőtt férfi csontvázát találtuk. (5. kép) A település szerkezetére, illetve annak változásaira engednek következtetni azok a sekély víz-elvezető árok, melyeket esetenként 30-40 méter hosszan is követhettünk a területen. Némileg önálló egységet alkotnak a falun belül az 1. szelvényesoport nyugati végénél feltárt vasolvasztásra, vasmegmunkálásra utaló objektumok. Az ugyancsak földbeásott befoglaló objektumokban 1-1 kis méretű, erősen átégett, salakos falú tűzhely mellett több vassalakkal és szénrel betöltött kisebb gödröt találtunk, köztük a szintén vassalakkal és égés nyomait magán viselő nagyobb mészkőtömbökkel.

Római kor – falusias jellegű település

A római kori bennszülött teleppel hozható összefüggésbe az azonosított korú rétegtani egységek 8,7%-a. Ezek, bár szórtan az 1. szelvényesoportban is jelentkeztek, főként az 1996-os ásátás közelében, a 2. szelvényesoportban, annak is a nyugati felén mutattak nagyobb sűrűséget. Egyetlen biztosan házként azonosítható objektum mellett, (6. kép) amelynek kemencéje még 1996-ban került feltárássra a 4. árokban, több nagy, szabálytalan alakú gödröt bonthattunk ki. Ezek közül némelyik hossza a

4. kép: Középkori kemence

Fig. 4: Medieval oven

types. One type was the prop-and-purlin structure pit house, a common type in the period, while the other house type comprised a few houses built over a somewhat larger ground surface where postholes were found in the corners of the pits as well. In a single case, the posts were raised in the middle of the walls. (Fig. 3) Interior ovens were built partly or entirely of stone in either corner on the northern side within the earth walls. A few of the larger open-air ovens (Fig. 4) were renewed and in a single case an oven had been pulled down and replaced by another oven with a different orientation. In one of the numerous beehive-shaped storage pits brought to light around the houses, the skeleton of an adult man was uncovered buried in an unusual place and in a strange way. (Fig. 5)

7 métert is meghaladta. A telep legkorábbi leletei közé tartozik *Agrippa Caligula* által veretett posztumusz érme. (7. kép) Két kisebb gödör leletanyaga csak kelta anyagot (késő La Tène) tartalmazott (fésűzött grafitos fazekak, S profilú tálak, kétgombos fibula), a többi feltárt objektumban azonban nagy számban voltak jelen római kerámia típusok, helyi és import áru egyaránt. A terület használata a környező vil-lák létesítésének időszakában sem szűnt meg hirtelen, erre utalnak az objektumok betöltéséből előkerült téglá töredékek. A terület késő római kori használatáról tanúskodik egy szórványként előkerült *Valentinianus* érem.

Az őskor különböző szakaszaiból származó településnyomok

Az összes azonosított korú rétegtani egység 19,9%-a késő bronzkor-kora vaskor időszakára keltezhető. Az 1. szelvénycsoport keleti felében a késő bronzkori Urnmezős-kultúra több települési objektuma került napvilágra. Egy részük mélyebb, erősen rétegzett betöltődésű, gazdag lelet-

The shallow water ditches that could sometimes be followed along a length of 30-40 m revealed something of the settlement structure. Features indicating iron smelting and iron working unearthed by the western edge of trench group 1 comprise a relatively independent unit within the village. Small, heavily burnt furnaces with slaggy walls were found within the sunken features. Each furnace was found together with a number of small pits filled with iron slag and coal as well as large limestone blocks between them also showing traces of iron slag and burning.

Roman period – rural village

Of all the stratigraphic units where the age can be determined, 8.7 % can be linked with an autochthonous settlement of the Roman period. The units were scattered in trench group 1, especially close to the excavation surface from 1996, while a relatively greater density of phenomena was observed in the western half of trench unit 2. In this latter area, a number of large, irregular pits were recovered next to

5. kép: Szokatlan középkori „temetkezés”
Fig. 5: A strange medieval “burial”

anyagot adó tároló-, illetve hulladékgyödör, melyből a Hallstatt A-B periódusra datálható turbántekeréses tálperemeket, lapos fogóbütykös fazéktörödékeket, felhúzott fülű csészetörödékeket gyűjtöttünk. Két egymás mellett elhelyezkedő gödör betöltése egy, a közelben állhatott épület komplett bronzkori háztartási hulladékát tartalmazta (bronz salak és olvadék, háló- és agyaghehécek, örlőkövek, edények, állatesontok). (8. kép) A kevés feltárt cölöplyuk jelen pillanatban semmilyen rendszerbe nem illeszthető bele, a sekély árkok azonban talán házhelyeket keríthettek, vagy vízvezető szereppel bírhattak. A késő bronzkori településen folytatott kultuszélethez nyújt adalékot az a talán építési áldozat céljából földbe ástott edény, melyet paticstörödékekkel raktak teli. (9. kép) A megtelepedés folytonosságát a 2. szelvénycsoport keleti végén feltárt, a korai vaskorra keltezhető nagy tárolóverem bizonyítja, melyen kívül e területen csak szórányosan fordulnak elő őskori objektumok.

A lelőhely jól illeszkedik a közvetlen környék (Bp. III. Csúcshegy, Bp. II. Pesthi-

a feature that can certainly be identified as a house, (Fig. 6) the oven of which had been unearthed in trench 4 in 1996. The length of a few of the pits surpassed 7 m. A posthumous *Agrippa* coin minted by *Caligula* belongs among the earliest finds from the settlement. (Fig. 7) Two small pits contained only Celtic material (late La Tène) (brushed graphitic pots, bowls with S-profiles, two military style brooches). Roman ceramic types, local and imported wares were represented in large numbers in the other features. The use of the territory did not cease abruptly with the establishment of the neighboring villa, as shown by brick fragments found in the fill of the features. A *Valentinian* coin found as a stray find attests to the use of the territory in the late Roman period.

Settlement traces from various prehistoric phases

Of all the stratigraphic units where the age can be determined, 19.9 % can be dated to the Late Bronze Age and the Early Iron Age. A number of settlement

6. kép: A római kori bemészülött telep egyik gödörháza
Fig. 6: A semi-subterranean house of the autochthonous settlement from the Roman period.

7. kép: Agrippa
Caligula által veretett
posztumus-érme elő és
hátlapja
Fig. 7: The obverse and
reverse of a Posthumous
Agrippa coin minted by
Caligula

degkút, Pilisborosjenő: KŐSZEGI 1988, 128, 173) sűrű umamezős településhálózatába.

Jelen kutatással egyelőre továbbra is bizonytalan azoknak a köves, apróköves jelenségeknek az értelmezése, melyek összefüggően mutatkoznak a 2. szelvénycsoport közepén, keleti felén. Az északnyugati, nyugati irányú sávok, foltok 20-30 méter széles területet csaknem teljesen fednek, nyugatra kőanyaguk szórányosan további legalább 10 méteres sávban követhető. Geológiai vizsgálatuk is megtörtént (Horváth Zoltán, Mindszenty Andrea), mely a kövek egyértelmű természetes eredetének megállapítása mellett, a kőzettörmelékformációk keletkezésének többféle lehetséges okát is felvázolta (vízfolyás, talajfagy HORVÁTH-MINDSZENTY 2005, 8-9, 11.). A megmunkálatlan, gyakran lapos darabokból álló törmelék közvetlenül a sárga agyag altalajon terült, illetve különböző profilú (szabályos teknő alakú, illetve V-alakú) mélyedéseket (?) töltött ki. A leginkább határozott kontúrokat, vonalat mutató foltoknál általában egyértelmű, áramló közegben kialakuló üledékes (zsindelyes) szerkezet volt megfigyelhető. Ugyanakkor az ezek alapján feltételezhető folyásirány nem egyeztethető össze a jelenlegi természetes domborzattal.

features of the Late Bronze Age Urnfield culture were uncovered in the eastern part of trench group 1. Some of these were deep storage and refuse pits with a complex stratification and a rich find material. They included rim fragments of bowls decorated with spiral channeling, pot fragments with flat lug handles and cup fragments with drawn-up handles from the Hallstatt A-B period. The lower thirds of two neighboring pits contained the complete Bronze Age household refuse from a nearby house (bronze slag and melt, clay weights, querns, vessels and animal bones). (Fig. 8) No patterned can be discerned from the few postholes that have been found. The shallow ditches perhaps enclosed house lots or perhaps they were water channels. The vessel filled with daub fragments, buried perhaps as a building sacrifice, provides information on cultic life at this the Late Bronze Age settlement. (Fig. 9) The continuity of the settlement is attested by a large storage pit from the Early Iron Age in the eastern part of trench unit 2. Apart from this feature, only scattered prehistoric features occurred in this territory.

The site fits within the dense settlement network of the Urnfield culture in the region (Budapest III, Csúcshegy,

A középkori és római objektumok minden esetben vágták a köves jelenségeket. Az egyik későbronzkori gödör indítási szintje is magasabban jelentkezett, mint a köves sávok szórvány anyaga. Ugyanakkor a kora vaskori gödörbe félig betöltött állapotban olyan nagy mennyiségű kőzettörmelék omlott, ami a gödör széleinek természetes pusztulásával nem feltétlenül magyarázható. Magukban a köves sávokban, vagy azok alatt egyáltalán nem került elő régészeti lelet.

Az egymást területileg nagy mértékben fedő különböző korú telepek határait egyik irányban sem értük el az idén megnyitott felületeken, ezek kiterjedésének lokalizálása a következő évek kutatási feladata lesz.

*Havas Zoltán – Kárpáti Zoltán
– Szilas Gábor*

Budapest II, Pesthidegkút, Pilisborosjenő: KÖSZEGI 1988, 128, 173).

The interpretation of the features of stones and rubble that appeared as a contiguous surface in the center and eastern half of trench unit 2 could not be resolved with this investigation. The northwest/west oriented stripes and spots nearly entirely cover a 20-30 m wide surface. The stone material can be sporadically followed further to the west in at least 10 m long zone. The geological analysis (Zoltán Horváth, Andrea Mindszenty) revealed that the stones are natural in origin. A few possibilities regarding the origin of the rubble formations have been suggested (water flow, frozen soil HORVÁTH-MINDSZENTY 2005, 8-9, 11). The debris consisting of unprocessed, often flat pieces was spread on top of the yellow clay subsoil and filled in depressions (?) with diverse profiles (regular trough-shaped and V-shaped). In spots that displayed the most definite outlines and lines, a sedimentary structure developed within

8. kép: Késő
bronzkori
hulladékgödör
bontás közben
Fig. 8: Late Bronze
Age refuse pit
during opening

9. kép: Késő bronzkori
 építési áldozat
 Fig. 9: Late Bronze Age
 building sacrifice

Irodalom/References:

- ALTMANN 1970 – Altmann J.: Budapest, III. (Csúcshegy) 21273 Hrsz. RégFüz Ser I. No.23, 78–79.
- HORVÁTH–MINDSZENTY 2005 – Horváth Z. – Mindszenty A.: Az Óbuda/Csúcshegy-Harsányhegyi-lejtő ÉK-i részén létesült régészeti célú ásátás geo-pedológiai vizsgálata. (Az ásátási dokumentációhoz csatolt jelentés.)
- KÓSZEGI 1988 – Kószegi E: A Dunántúl története a késő bronzkorban. BTM Műhely I. Budapest 1988.
- NAGY 1937 – Nagy L., A csúcshegyi római villa Óbudán. BudRég 12 (1937) 25–60.
- NÉMETH–SZIRMAI 1973 – Németh M. – Szirmai K.: Csúcshegy-Solymárvölgy. BudRég 23 (1973) 261.
- ZSIDI 1997 – Zsidi P.: Az aquincumi municipium territoriumán végzett kutatások (Bp. III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő) Aqufüz 3 (1997) 58–65.

a flowing agent could be observed. At the same time, the direction of flow supposed from these phenomena cannot be reconciled with the actual natural relief.

All the medieval and Roman features intersected the stony phenomena. The starting point of one of the Late Bronze Age pits was higher than the scattered material from the stony strips. At the same time, the large number of stone fragments fell into the half-filled early Iron Age pit can evidently not be explained by the natural collapse of the walls of the pit. No archaeological finds were observed in or under the stony strips themselves.

The edges of the settlements from subsequent ages, which largely overlapped each other, were not reached this year in either direction. It can be expected that the settlements extended farther in all directions and in all the periods.

*Zoltán Havas–Zoltán Kárpáti
 – Gábor Szilas*

Római kori és középkori települési maradványok a Vízivárosban

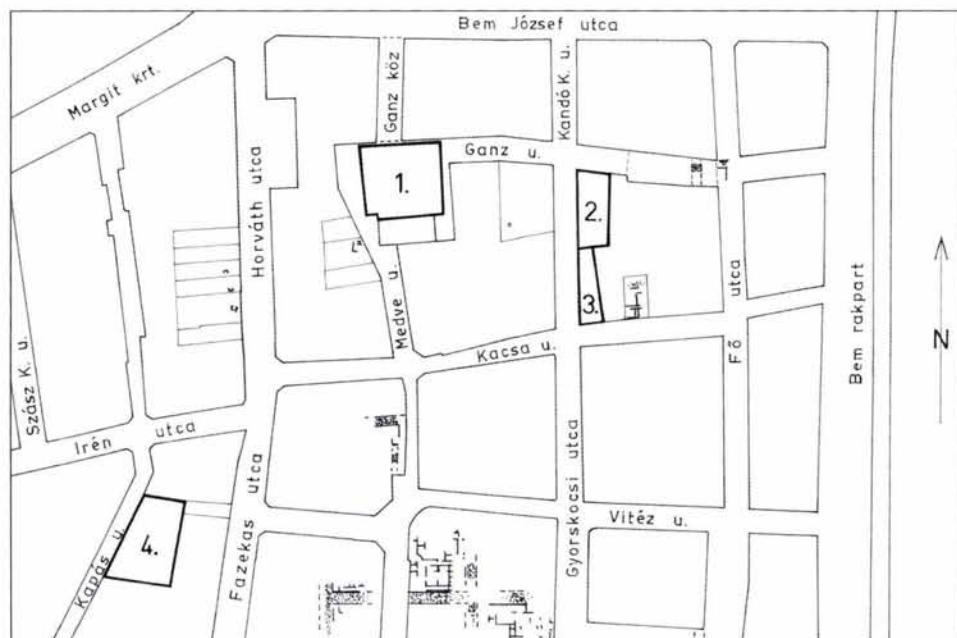
(Budapest, II. ker., Medve utca 25–29., Hrsz.: 13570/3, 13569/2; Ganz utca 8., Hrsz.: 13572/5; Kacsá utca 11., Hrsz.: 13583; Kapás utca 21–25., Hrsz.: 137668/8)

Roman period remains and medieval settlements in the Víziváros

(Budapest II, 25–29 Medve Street, Lrn: 13570/3, 13569/2; 8 Ganz Street, Lrn: 13572/5; 11 Kacsá Street, Lrn: 13583; 21–25 Kapás Street, Lrn: 137668/8)

2005-ben újabb négy olyan lelőhelyet tártunk fel a Vízivárosban, ahol ismét kutatható volt a városrész római kori topográfiája, az úgynevezett vízivárosi ala tábor vicusának korai időszaka és a település későbbi fejlődése. (1. kép) Jelenlegi ismereteink szerint az Kr. u. 1. századi *castellum* és a falusias jellegű *vicus militaris* területe az *ala I Hispanorum Auriana* nevű segédcsoport elvezénylése (80-as évek vége) után

Four more sites were uncovered in the Víziváros in 2005 furthering investigations into the Roman topography of the district, the early phase of the vicus of the so-called Víziváros ala fort and the subsequent development of the settlement. (Fig. 1) As far as we know, the territory of the *castellum* and the rural vicus *militaris* from the AD 1st century was not depopulated even after the evacuation of

1. kép: Római kori lelőhelyek a Vízivárosban (Hable T.)
Fig. 1: Roman period sites in the Víziváros (T. Hable)

sem néptelenedett el, sőt a Kr. u. 2. század közepén már egyre határozottabban polgári igények szerint fejlődött. (KOVÁCS 1999; KÉRDŐ 2003) Az egykori tábor feltételezett területének északi előterében működő ipari létesítményeket (fazekaske-mencéket, műhelyeket) már a Kr. u. 2. század első felében felszámolták, helyükön kőből épült házak (fürdő) és kövezett utcák épültek. (KABA 1963; KÉRDŐ 2002) A településszerkezet fejlődését nagyjából a mai Fő utca nyomvonalán haladó *limes*-út és a Csalogány utcánál feltárt kelet–nyugati irányú főút vonal ortogonális kerete határozta meg. (GARÁDY 1943) A szabályos *insula*-rendszer a Rózsadomb és a Várhegy tövében valószínűleg út menti fésűs, foghíjas beépítés váltotta fel. (HABLE 2003) A település nyugati szélén is több helyen lehetett rossz terepadottságú, beépítetlen, részben vagy csak időszakosan kihasznált terület. (KÉRDŐ 1996)

Medve utca 25–29.

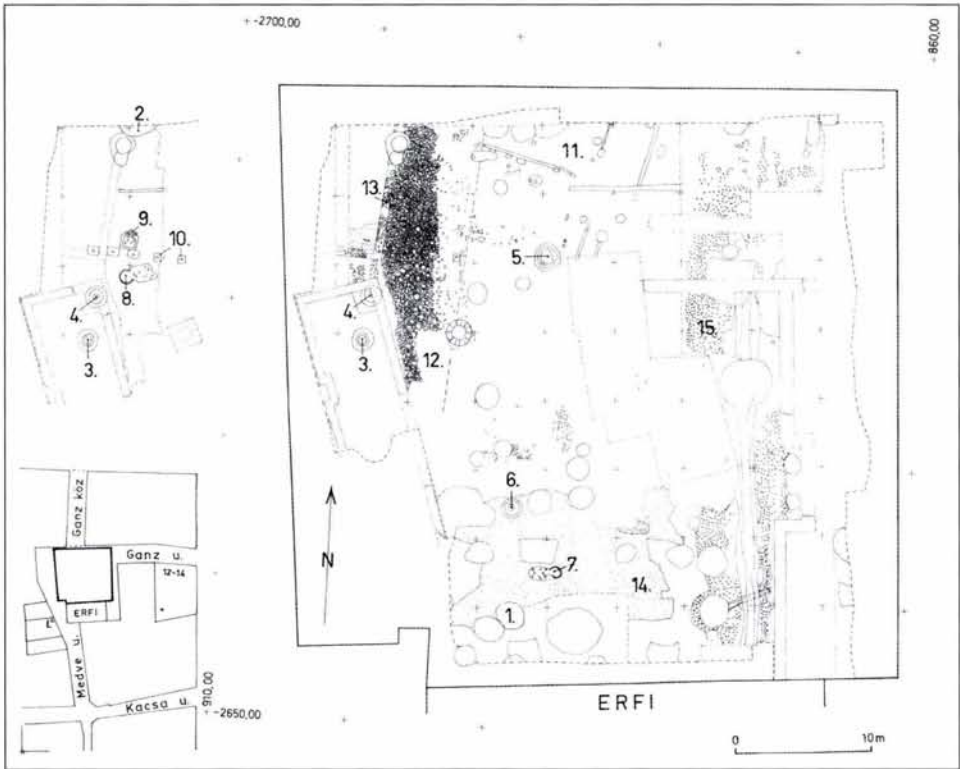
Utóbbira jó példa az ERFI Ingatlanfejlesztő 2000 Kft. tulajdonában lévő Medve utca 25–29. számú tömb, valamint a telkekkkel egységesen, 3 szintes mélygarázzsal beépülő közterület a két utca 40–40 méteres szakaszán és kereszteződésében (összesen: 1985 négyzetméter). A 122 ásatási munkanap során körülbelül 1250 négyzetmétert tártunk fel, de az újkori pincék, török és középkori bolygatások miatt csak a terület felén találtunk érintetlen római kori kultúrrétegeket vagy objektumokat. (2. kép)

Szokás szerint gépi erővel bontattuk el az újkori rétegeket (1,8–2 méter mélységig), majd négy nagyobb pince betöltését. Szürkássárga, kőzetlisztes, középkori réteg(ek) feltárása után, átlagosan 104,00 méter A.f. magassághan értük el a

the auxiliary troops called the *ala I Hispanorum Auriana* (end of the AD 80's). On the contrary, its development conformed to expressly civil demands in the middle of the AD 2nd century. (KOVÁCS 1999; KÉRDŐ 2003) The industrial establishments in the northern foreground of the postulated territory of the former fort (pottery ovens, workshops) were already liquidated in the first half of the AD 2nd century with stone houses (bath) and paved roads built instead. (KABA 1963; KÉRDŐ 2002) The development of the settlement structure was primarily determined by the orthogonal direction of the *limes* road, which ran approximately along the line of modern Fő Street, and the east–west running main road that was uncovered on Csalogány Street. (GARÁDY 1943) The regular *insula* system was replaced by a non-continuous roadside construction with vacant lots between the houses standing by the foot of the Rózsadomb and Castle Hill. (HABLE 2003) There may have been unserviceable, empty or only partly or temporarily used areas on the western edge of the settlement as well. (KÉRDŐ 1996)

25–29 Medve Street

Block 25–29 on Medve street, owned by ERFI Ingatlanfejlesztő 2000 Kft, and the public area, where a three-level underground parking garage will be built in a single unit provides an excellent example of the latter case. This territory covers 40 m stretches on both streets and the junction, 1985 square metres in total. About 1250 square metres were unearthed during the 122 days of excavation, yet we could find intact Roman Period culture-bearing layers and features on only half the territory because of modern cellars and distur-

2. kép: Bp. II. Medve utca 25–29; a megelőző feltárás összesítő alaprajza, római kor, 2005 (Balázs P – Hable T.)
 Fig. 2: Budapest II, 25–29 Medve Street; complex, summary map of the excavation preceding investment, Roman Period, 2005 (P. Balázs – T. Hable)

terület egészét fedő, sötét, barnásszürke, humuszosodott ártéri üledéket, végül az élénksárga, agyagos geológiai ősfelszínt, amely 102,50 és 101,80 méter A.f. között egyenletesen lejtett délkelet felé.

Középkor – újkor: A 18. században épült házak pincéi és a telkek udvaraiba ázott korabeli szemétdöbrök, kutak mellett igen sok olyan szemétdöbröt találtunk, amelyeknek ásása és betöltése az 1686–1690 évek tehető. Az ezekben a gödrökben talált leletanyag egynegyede 17. századi török, háromnegyede 17. századi, de jellegzetesen barokk kerámia volt. Úgy gondoljuk, hogy a Buda visszafoglalásának

báncs in the Turkish period and Middle Ages. (Fig. 2)

As usual, the modern layers (to a depth of 1.8 – 2 metres) and the fill from four large cellars were removed with a machine. After cleaning away the greyish-yellow, stony powdery medieval layer(s), the dark brownish grey humic floodplain sediments, bright yellow clayey geological subsoil was reached, on average, at a depth of 104.00 m. a.s.l. on average, which gradually sloped southward deepened to between 102.5 and 101.8 m a.s.l.

Middle Ages – Modern period: Beside the cellars of houses built in the 18th century

ostromakor keletkezett hulladékot takarították el a „friss” szeméttel együtt.

Öt törökkori ház részletét sikerült feltárunk, köztük volt cölöpszerkezetes, gerendavázás, vályogtéglából épült, részlegesen és félig földbe mélyített is. A házak fekvése mind illeszkedett a Medve utca középkori vonalához. Körülöttük gazdag törökkori leletanyagot tartalmazó szemétdögök helyezkedtek el. Fontos megemlíteni azokat az igen nagyméretű és mély tárolóvermeket, melyek közül egynek szinte épen megmaradt a fakéregből készült bélelése.

Három 15. századi ház nyomait találtuk meg a területen. Az egyik egy kis négyzetes alakú verempince, aminek lejárata a hátsó (keleti) oldalon az altalajba faragott lépcső volt. Ez egy gyakori pincetípus a Vízivárosban: rendszerint az utcára me-

and contemporary refuse pits and wells dug in the yards of these lots, we found many refuse pits dated from 1686–1690 based on the way they were dug and their fill. A quarter of the finds recovered from these pits are Turkish remains from the 17th century, while three quarters were characteristic Baroque ceramics, also from the 17th century. We think that the refuse, accumulated during the siege when Buda was recaptured, was cleared together with “fresh” refuse.

Parts of five houses from the Turkish period were unearthed including post-structure, timber-structure, adobe, semi-subterranean and slightly sunken houses. The houses were aligned along the path of medieval Medve Street. Refuse pits with rich material from the Turkish period were unearthed around the houses.

3. kép: Középkori árokrendszer feltárás közben (Medve utca 25–29.)

Fig. 3: Medieval ditch system during excavation (25–29 Medve Street)

4. kép: Kr. u. I. századi bronz érme
Fig. 4: Bronze coin from the AD 4th century

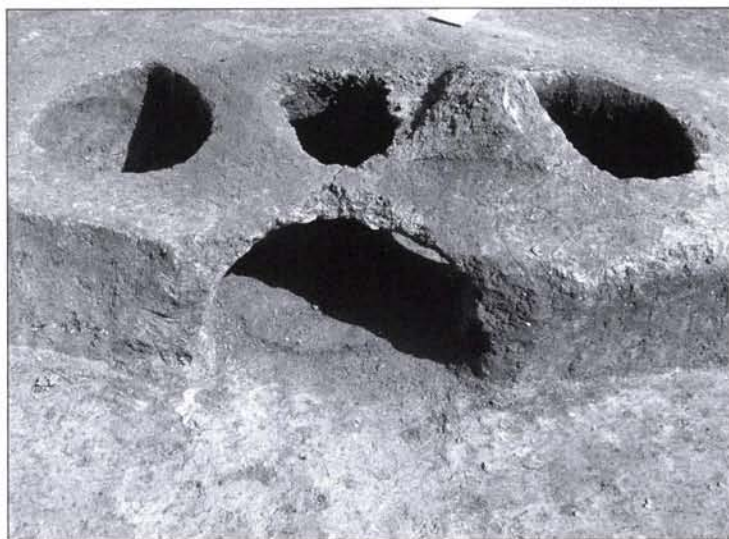
rölegesen fekvő, többhelyiséges hosszú faházak végében alakították ki, oldalait általában törtkőből falazták vagy fával ácsolták ki. A másik két faház gerendaváz szerkezetű volt, a terület déli sávjában fekvőnél nyomon lehetett követni a telket határoló kerítésfal vonalát is. A házak körül feltártunk szemétdöbröket, valamint egy hatalmas méretű ciszternát. Az 5 méter átmérőjű, krátterszerű verem közepén egy törtkőből és téglából szárazon rakott kút kávája nyúlt felfelé. Létesítési ideje a 15. század második felére, megszüntetése, betöltése pedig a 16. század első felére tehető a leletek tanúsága szerint.

Az ásátás különleges és nem várt eredménye egy 14-15. század fordulójára datálható, nagyméretű árokrendszer előkerülése volt. (3. kép) Méreteire jellemző, hogy lényegében az egész ásátási területet elfoglalta. Egyelőre azonosítatlan, ipari jellegű tevékenységet szolgálhatott, valamely anyagnak a mosására használhatták. Szerkezete a következő: egy kelet-nyugati irányú csatorna főág (szélessége 80 centiméter, mélysége 60 centiméter) a nyugati irányban 8 alágra bomlott (szélességük átlagosan 60 centiméter, mélységük 40-60 centiméter), melyek először dél felé, majd

Importantly, among the very large and deep storage pits, tree bark lining of one has been preserved nearly intact.

Traces of three houses from the 15th century were found on the territory including one with a small square pit-cellar, where one could descend on stairs cut into the subsoil on the (eastern) back side. This was a common cellar type in the Víziváros: it was usually built at the end of long wooden houses divided into rooms, which stood perpendicular to the road. The walls were reinforced either with rubble or timber. The other two wooden houses had a timber structure and even the line of the fence around the lot of one of them could be followed in the southern zone of the territory. Refuse pits and a huge cistern were also uncovered around the houses. In the center of the crater-like pit of the cistern, which measured 5 m in diameter, rose the curb of a well made from rubble and brick without mortar. It was built in the second half of the 15th century after which it was abandoned and filled up in the first half of the 16th century based on the finds.

The special and unexpected result of the excavation was the discovery of an extensive ditch system dating from the turn of the 14th-15th centuries. (Fig. 3) It was so large that it actually occupied the entire excavation territory. Some kind of an as yet undetermined industrial activity must have been carried out in it: it seems to have been used for washing some sort of material. Its structure was as follows: An east-west oriented main channel (width: 80 cm, depth: 60 cm) forked into 8 sub-branches towards the west (average width: 60 cm, depth: 40-60 cm), which turned first to the south then to the east in a variety of curves. The ditches closer to the main branch ran in a nearly semicir-

5. kép: Fémkohó vagy kemence tüztere
 Fig. 5: Firing space for a furnace or a kiln

különböző ívekben kelet felé kanyarodtak. A főághoz közelebb lévőek szinte félkörösen, az egyre távolabb lévőek fokozatosan szélesebb ívben. Az árkok egy nagyjából 20 méter hosszú, 7 méter széles, észak–déli irányú, lapított ovális alakú gyűjtőtóba futottak bele. Azok az árkok, amik közelebb voltak a főághoz egyenesen, azok, melyek távolabb, egyre nagyobb ível kanyarodtak a tó déli végéhez. A gyűjtőtó közepe táján egy törtkőből szárazon rakott kávájú kút mélyült a földbe. Mivel jobbra a teljes szerkezet előkerült, ezért rekonstruálni lehet a „működését” is. A kútban állandóan megtalálható, esetleg a tómederbe túlfolyó természetes talajvizet felmerték a főágba, amely végigfutott azon és egyenesen eloszlott az alágakban. Itt átmosta a számunkra még ismeretlen anyagot és visszaömlött a tóba. Az árkokban talált leletanyag a 15. század elejére keltezhető, a tómeder betöltésében 15. század közepéről, aljáról 14. század végi kerámia került elő. Feltételezzük, hogy az árkok rövidebb ideig voltak használatban mint a tó és a kút.

cular line, while the ones farther away displayed gradually wider curves. The ditches ran into an approximately 20 m long and 7 m wide, north–south oriented, flattened oval catchment pool. The ditches that were closer to the main channel ran straight to it, while the ones that lay farther away, ran to the southern end of the pool in growing curves. In around the middle of the catchment pool, a well with a curb made from dry rubble walls was established. As nearly the entire structure was unearthed, it is possible to reconstruct its “operation”. The natural ground water, which was permanently available in the well or perhaps ran out into the lake, was scooped into the main branch. The water flowed along the ditch until it was evenly distributed in the side branches. Here, it washed the as yet unidentified material and returned into the lake. The finds recovered from the ditch are dated from the beginning of the 15th century, the fill of the pool yielded ceramics from the middle of the 15th century, while ceramics from the end of the 14th century were found on its bottom. It

A várthoz képest jóval kevesebb Árpád-kori objektum került elő. Lényegében csak egy félig földbe mélyített veremházat találtunk, de a kemence hiánya miatt inkább tároló helyiségnek tartjuk. A réteganyagban is csak rendkívül kis mennyiségű 13. századi kerámia volt.

A leletek között kiemelkedő jelentőségűnek számít egy teljesen ép bronz pecsétlő török felirattal és egy kerámiából készült domborműves lap töredéke. A Krisztus töviskoszorúval való megkoronázását ábrázoló jelenet igényes kidolgozása, valószínűleg dél-német műhely műve. (BJ)

Római kor: Már az utolsó középkori kultúrrétegben is sok római kori szórványleletet találtunk, *terra sigillata* töredékeket, Kr. u. 1–3. századi bronz pénzeket, – többek között egy [...]CAESAR/DIVI/F/AVGVSTVS [...] köriratú as, (4. kép) ám a korszak fontosabb objektumai az őshumuszban vagy annak tetején jelentek meg. Területünk legko-

appears the ditches were used for a shorter period than the pool and the well.

Many fewer features than expected were found dating to the Árpád Period. Actually, only a semi-subterranean house was discovered, which has been interpreted as a storage space since there is no oven. The layers contained very few ceramics from the 13th century.

An intact bronze seal with a Turkish inscription and a fragment of a ceramic plate with a relief representation are unique finds. The scene that illustrates Christ with the crown of thorns is finely elaborated and is probably the product of a South German workshop. (BJ)

Roman period: Many stray finds from the Roman period already appeared in the final medieval layer, Samian ware fragments, bronze coins from the AD 1st–3rd centuries; – including an *as* (Fig. 4) with the circumscription [...]CAESAR/DIVI/F/AVGVSTVS[...]. The more important

6. kép: Bp. II. Medve utca 25–29.; – az ásatás madártávlatból
Fig. 6: Budapest II, 25–29 Medve Street; a bird's eye view of the excavation

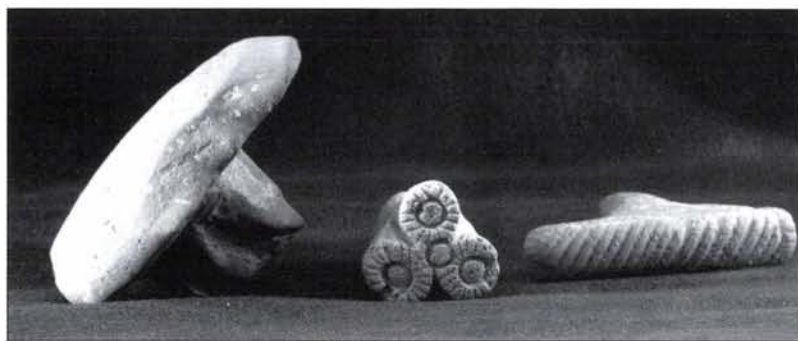
7. kép: Római út
maradványai a
Medve utca 25–29.
szám alatt

Fig. 7: Remains of a
Roman road under
25–29 Medve Street

rábbi, egyértelműen *vicus*-periódusba sorolható emlékeit néhány szemétdög, (2. kép 1, 2) négy kút (2. kép 3–6) és három kisméretű, szabadban álló tűzhely képviselte. (2. kép 7–9) Ezek eredeti járószintjeit idővel elbontották vagy elplanírozák. Az 5. és 6. kutat vastag humuszréteg fedte el nyomtalanul, szakszerű feltárásukat pedig a rendkívül csapadékos nyári időjárás miatt kellett félbehagynunk 2-2,5 méter mélységben. A 3. és 4. kútnak alján béléésre használt fa hordók maradványait dokumentáltuk 3-3,5 méter mélységben. Ezek leletanyaga döntő többségben kései La Tène (D3) cserepekből és állatesontokból állt. A 4. kút betöltéséből *Conspectus* 20 típusú *terra sigillata catillus* peremtörédeke került elő. (GABLER 2002) A 6. számú kutat hosszabb ideig szemétdögként használták. Az osztatlan terű kis tűzhelyeknek és hamuzógödreiknek csupán az alja maradt meg, a 9. számú objektum talán egy kisebb fémkohó alja volt. (5. kép)

A kemencék pusztulását követő periódusból két nagyobb, cölöpökre alapozott

features from the period appeared in the buried ancient humus or on its top. A few refuse pits, (Fig. 2. 1, 2) four wells (Fig. 2. 3–6) and three small outdoor ovens (Fig. 2. 7–9) represented the earliest certain finds from the *vicus* phase of the territory. Their original floor levels were later either demolished or levelled. Wells nos. 5 and 6 were entirely covered with a thick humus layer. We had to abandon the cleaning of these features at a depth of 2-2.5 m because of the extreme amount of precipitation that fell this summer. The remains of the wooden barrels used for the lining of the wells were documented at a depth of 3-3.5 m on the bottoms of well shafts 3 and 4. The find material was mostly comprised late La Tène (D3) shards and animal bones. The rim fragment of a Samian ware *catillus* of *Conspectus* 20 type was also recovered from the fill of well no. 4. (GABLER 2002) Well no. 6 was used as a refuse pit over a long period. Only the bottom of small hearths with undivided firing spaces and their ash pits were preserved,

8. kép: Római fazekas-szerszámok
Fig. 8: Pottery equipment from the Roman Period

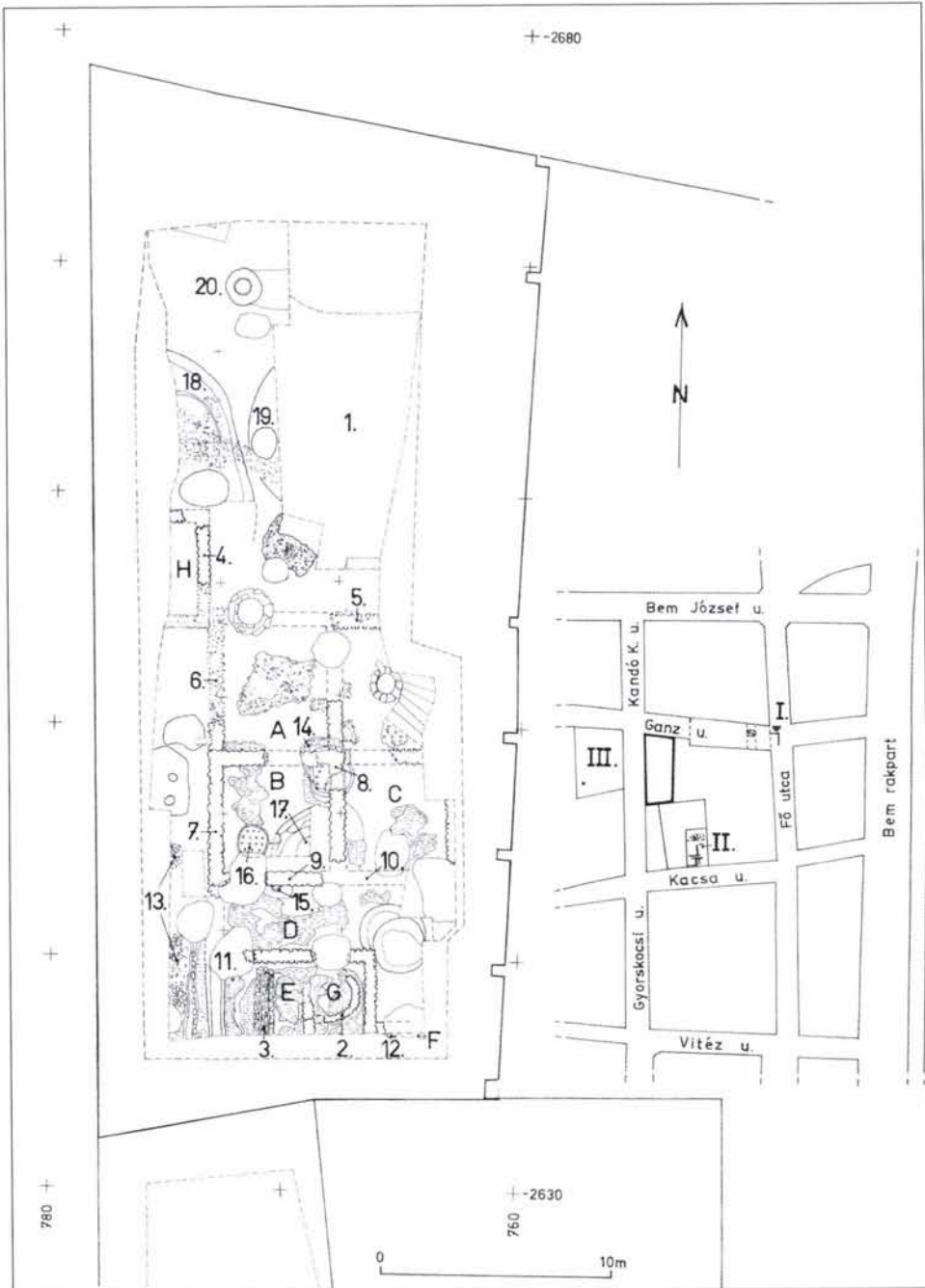
épület részleteit tártuk fel. (2. kép 10, 11) A második építmény szintén szögletes, kisebb fa oszlopokkal megtámasztott, boronafalas magtár vagy istálló lehetett, ami a perzselt szélű cölöplyukak tanúsága szerint tűzvész során semmisült meg. Dél-nyugati sarkát egy következő periódusban épített út rétegei fedték. (6, 7. kép)

Ásatásunk legfontosabb objektuma az északnyugati szektorokban került elő, 20-25 centiméter mélyen az utolsó középkori réteg alatt. (2. kép 12) Az egykor 6 méter széles, észak-déli irányú úttest 16 méteres szakaszának csak a nyugati oldala maradt meg épebben. Keleti felét már a középkorban elbontották, burkolatát elhordták, végül déli részét egy pince kiásásakor pusztították el 1868 táján. (7. kép) Kavicson, murvás alapozásában sok téglatormelék és cserép mellett néhány egyedi tárgy is volt (pl. két fazekaspecsétlő, egy bronz kanál és egy Kr. u. 2. századi üvegpothár). (8. kép) Ezek előzetes áttekintése alapján az út kiépítését a Kr. u. 2. század közepére datáljuk. Egyetlen épület kerítésének, vagy porticusfalának délkeleti sarkát tártuk fel az úttest nyugati szélén. (2. kép 13) Az utolsó kőorig visszabontott alapozás 10-15 centiméter mélyen az út kövezésébe ágyazódott, sóderes járószintjéből is csak foltok maradtak meg. (KO-CSIS 1991)

while feature no. 9 perhaps represents the bottom of a small metallurgical furnace. (Fig. 5)

Parts of two large buildings standing on post foundations were uncovered dating to the period after the destruction of the ovens. (Fig. 2, 10, 11) The second construction was also rectangular. It may have been a granary or a shed with log walls buttressed with small wooden posts. Based on the charred edges of the postholes, it was destroyed in a conflagration. The layers of a road built in the next period covered its southwest corner. (Figs. 6, 7)

The most important feature of the excavation was found 20-25 cm under the last medieval layer in the northwest sectors. (Fig. 2, 12) Only the western side of the 16 m long stretch of the once 6 m wide north-south running road surface was preserved in a relatively intact condition. The eastern side was destroyed during the Middle Ages with the pavement being taken up, and the southern part destroyed when a cellar was dug there around 1868. (Fig. 7) The foundation of pebble and rubble contained many brick fragments and shards and also a few unique objects (e.g. two potter's seals, a bronze spoon and a glass beaker from the AD 2nd century). (Fig. 8) Their preliminary analysis implies

9. kép: Bp. II. Ganz utca 8; a megelőző feltárás összesítő alaprajza, 2005 (Hable T. – Várkonyi D.)

Fig. 9: Budapest II, 8 Ganz Street; complex, summary map of the excavation preceding investment work, 2005 (T. Hable – D. Várkonyi)

10. kép: Római kori épületmaradványok a Ganz utca 8. számú telken

Fig. 10: Roman Period building remains on lot 8 Ganz Street

Egyelőre kérdéses, hogy a Kr. u. 2. század után miért maradt teljesen beépítetlen az úttól keletre lévő terület. Valószínű, hogy a lapály üledékes talaja, főleg nagyobb esők után vizenyős, süppedékeny lett és ezt a kellemetlenséget részben vízesárok-kal, részben sóderes, törtköves feltöltésekkel próbálták megszüntetni. (2. kép 14, 15) Hasonló, bizonytalan rendeltetésű köves felületek már kerültek elő innen 50 méterre keletre, a Ganz utca 12–14. számú telkek megelőző feltárása során is. (KÉRDŐ 2004)

Ganz utca 8.

A fentebb ismertetett feltárástól keletre újabb építkezést megelőzően kezdtünk ásást. A telek római kori emlékeinek bemutatását rövid kutatástörténeti vázlattal kell kezdenünk.

„1958 májusában termáleső fektetése közben római épületek részei kerültek felszínre a Király fürdőnél...”, a *limes*-út egy kis szakaszának keleti oldalán. (KABA

that the construction of the road can be dated to the middle of the AD 2nd century. The southeast corner of the fencing wall or the porticus wall of a single building was unearthed on the western edge of the road. (Fig. 2. 13) The foundation was pulled down to the last row of stones, which was embedded in the stone layer of the road down to a depth of 10-15 cm and only a few spots survived of its gravelly floor level. (KOC SIS 1991)

It is still uncertain why the territory east of the road remained empty after the AD 2nd century. Perhaps the alluvial soil of the mud-flat became soggy, especially after long rainy periods and water ditches and infilling with gravel and rubble were applied to improve these unfavourable circumstances. (Fig. 2. 14, 15) Similar stony surfaces with uncertain functions were found 50 m east from here during the excavations preceding development work on lot 12–14 Ganz Street as well. (KÉRDŐ 2004)

1963, lásd még: KABA 1959) Az ásató régész további épületmaradványokat dokumentált a főttől nyugatra is, valamint két Kr. u. 1. századi lakógödör részletét a Kr. u. 2-3. századi rétegek alatt. (9. kép I.) 2000 nyarán „több periódushoz tartozó, földbe rakott falalapozások, falkiszedések, a legkorábbi periódusból gödör, illetve alapárok nyomok voltak megfigyelhetők” a Kacsá utca 7. számú telken és egy kemeny a Kacsá utca 9. számú ház keleti fala alatt. (9. kép II.) (KÉRDŐ 2001) Utoljára 2003-ban a szomszédos Ganz utca 12–14. számú ingatlanon végzett megelőző feltárást H. Kérdő Katalin és Végh András. (9. kép III.) Itt egyetlen falcsonton és a már ismertett „bizonytalan rendeltetésű” köves felületeken kívül csak a Kr. u. 1. századi gödrök és árkok maradtak meg, valamint egy „deszkacölöpökkel” bélelt kút. A Kr. u. 2-3. századi épületeket már a középkorban elbontották. (KÉRDŐ 2004)

A Ganz utca 8. szám alatt is hasonló mértékű pusztulásra számítottunk. A

8 Ganz Street

Excavations got underway preceding construction work east of the above-mentioned site. A short research historical review needs to be presented before the Roman period remains on the lot can be introduced.

“Fragments of Roman building appeared during the laying of a thermal pipe at Király bath in May 1958...” on the eastern side of a short stretch of the limes road. (KABA 1963; see also: KABA 1959) The archaeologist documented other parts of building west of the main road as well and in addition found parts of two semi-subterranean dwellings from the AD 1st century beneath layers from the AD 2nd-3rd centuries. (Fig. 9. I) In the summer of 2000, “wall foundations laid in the earth, removed walls of subsequent periods and pits and traces of foundation trenches could be observed” on lot 7 Kacsá Street and an oven was discovered under the eastern wall of the house at 9 Kacsá Street. (Fig. 9. II) (KÉRDŐ 2001) Finally,

11. kép: Apsziszfal és csatorna jelentkezése a középkori rétegek alatt
 Fig. 11: The appearance of the apse wall and the channel under the medieval layers

12. kép: A Kr. u. 2-3. századi épületszárny B helyiségének északnyugati sarka és padlómaradványai
 Fig. 12: The northwest corner and floor remains of room B from the building wing of the AD 2nd-3rd centuries

860 négyzetméteres telek északkeleti negyedében újkori pince kiásásakor tűntek el minden korábbi kultúrréteget. (9. kép 1) Ettől délre átlagosan 1,5 méter vastag modern feltölést kellett eltávolítani gépi erővel és az egykori BM-garázs három benzintankjának betonalapozását kellett kivésni 2 méter mélységig. Már a középkori rétegekben is sok római kori szórvány leletet találtunk, nagyobb gödrök aljában, oldalában helyenként gyanús kövezések jelentek meg. Körülbelül 2,5 méter mélységben (102,53 méter A.f. magasságban) bukkant fel az első, összefüggő római kori falszakasz teteje. (10. kép)

A 67 ásatási munkanap alatt egy Kr. u. 2-3. századi épület nyugati traktusának, több helyiségből álló, többször átépített része bontakozott ki körülbelül 350 négyzetméteres felületen, majd mélyebben a vicus-periódus néhány korábbi emléke, fazekaskemencék, hulladék gödrök és egy kút.

Az épület alaprajza tökéletesen illeszthető a településszerkezet (utak, insulák) már ismert rendszeréhez. (KÉRDŐ 1994,

Katalin II. Kérdő and András Végh conducted excavations preceding investment work on the neighbouring lot 12–14 Ganz Street in 2003. (Fig. 9, III) Here, the ruins of a wall and the above-mentioned stony surface with an “uncertain function” were found together with pits and ditches from the 1st AD century as well as a well lined with “timber posts”. The buildings from the AD 2nd-3rd centuries were pulled down in the Middle Ages. (KÉRDŐ 2004)

We expected a similarly destroyed situation at 8 Ganz Street. In the northeast quarter of the lot occupying a surface of 860 square metres, all the former culture-bearing layers were destroyed during the digging of a modern cellar. (Fig. 9. I) South of it, an on average 1.5 m thick modern fill had to be removed with a machine, and the concrete foundation of three petrol tanks of the former BM garage had to be bored out to a depth of 2 m. Many Roman stray finds could already be collected in the medieval layers and in a few places, suspicious stony surfaces

1995, 1997) A legkésőbbi szárny (9. kép G) az E helyiség apszidális leszűkítésével jött létre, (9. kép 2) vagy annak romjai között (felett?) felhúzott új épület része volt. Alépítményéhez tartozhatott a 3-as számú, kövezett csatorna. (11. kép) Szintén későbbi toldás volt a H helyiség is, (9. kép 4) falát egy korábbi kubik- vagy lakógödör szemetes betöltésére alapozták (18), amelyben Kr. u. 3. század elejére keltezhető rheinzaberni terra sigillata töredékeket találtunk.

Változatos minőségben maradtak meg a nyugati helysősor falai és járósíntjei. Az A helyiségből szabályos kis kőbánya lett a középkorban, északi fala nyomtalanul eltűnt (9. kép 5) és a többit is alapozásig kibontották (6). A B helyiség falai voltak a legjobb állapotban, körülbelül fél-fél méteres alapozással és agyagba rakott, *opus incertum* felmenő résszel, de szegényes, sárga agyagpadlójából csak kisebb foltok maradtak meg. (12. kép) Sok festett vakolat hevert az északkeleti (8) falsarokra ázott középkori gödör alján. A C helyiség

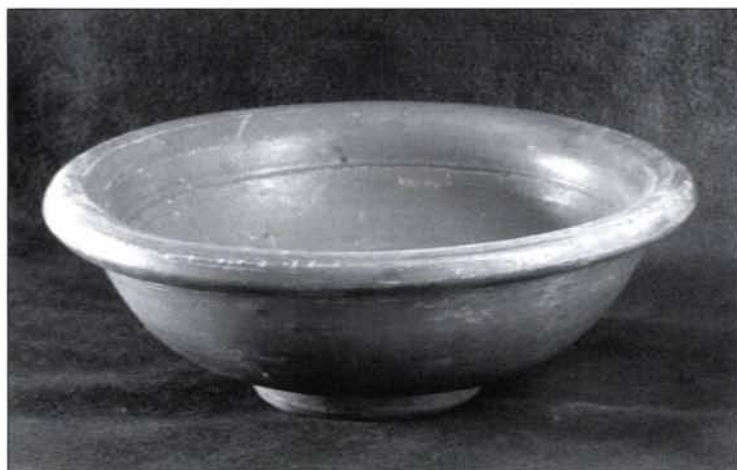
appeared on the bottoms and in the walls of large pits. The top of the first coherent Roman period wall segment appeared at a depth of approximately 2.5 m (102.53 m a.s.l.). (Fig. 10)

The repeatedly rebuilt segment of the western wing of a building from the AD 2nd-3rd centuries, divided into rooms and underneath, a few earlier remains from the vicus phase (pottery kilns, refuse pits and a well) were uncovered on a surface of about 350 square metres during 67 days of excavation.

The ground plan of the building exactly fits into the already known settlement structure (roads, insulae). (KÉRDŐ 1994; 1995 and 1997) The last wing that (Fig. 9. G) was either formed by an apsidal narrowing of room E (Fig. 9. 2) or was a part of a new building constructed between (over ?) its ruins. Paved channel no. 3 was associated with its substructure. (Fig. 11) Room H was another later addition. (Fig. 9. 4) Its wall was founded on a former clay pit or dwelling pit filled in with refuse

13. kép: Kerámia tálka az E helyiség omladékában in situ
Fig. 13: Small ceramic bowl found in the debris of room E, in situ

14. kép: Az E helyiség padlóján talált tálka restaurálás után
 Fig. 14: The bowl found in room E after conservation

feltárását nem tudtuk befejezni, padlómaradványait, nyugati falát és déli falkiszdedési árkát (10) dokumentáltuk. A keskeny D helyiség folyosó lehetett, nyugati végében ajtóval, alján többrétegű, sárga, agyagos planírozás hevert. Keleti felében a planírozás alatt őskori gödröt találtunk (késő bronzkor, váli kultúra), amit később Szilas Gábor tárt fel. Az E helyiség stratigráfiai képe volt a legváltozatosabb. Északnyugati sarka teljesen elpusztult, nyugati falának még az alapozási árkát is „kipucolták” (11). A későbbi (G) helyiség alatt, az apszis (2) és a csatorna (3) elbontása után, 5-10 centiméter vastag vakolatmáladékot találtunk. Teljesen ép, Drag. 36 terra sigillata formát utánzó, szürke tálka hevert a helyiség sárga agyagpadlóján, az omladékba ágyazódva. (13., 14. kép) Az edénytípus helyi variánsai az Kr. u. 1. század végén és a Kr. u. 2. század első felében voltak használatban. (TOPÁL. 2003)

Sajnos, az F helyiségnek éppen csak az északi szélét értük el, pedig egyedül itt, a déli metszetsfalban figyeltünk meg jó minőségű terrazzo padlót. (9. kép 12)

Az B–D–E helyítség sor előtt, a 7. és 11. objektum (fal és falkiszdedés) nyugati olda-

(18) including Rheinzabern Samian ware dated to the AD 3rd century.

The walls and floor levels of the western row of rooms were preserved in diverse conditions. Room A was turned into a regular quarry in the Middle Ages, while its northern wall disappeared without trace. (Fig. 9. 5; Fig. 13) The rest of the walls were pulled down to the foundation (6). The walls of room B were preserved in the best condition with about half a metres of foundation and *opus incertum* vertical wall standing in clay, while only small spots of the poor, yellow clay floor remained. (Fig. 12) Many painted plaster fragments lay on the bottom of the medieval pit dug into the northeast (8) wall corner. We could not finish the excavation of room C, only the ruins of the floor, the western wall and the southern removed wall (10) could be documented. Narrow room D must have been a corridor with a door at its western end. Layers from yellow, clayey levelling were found on its bottom. The remains of a prehistoric pit was found under the levelling in the eastern end (Late Bronze Age, Váli culture), which Gábor Szilas uncovered later. The stratigraphic picture

lán mészkőlapokkal burkolt út vagy járda maradványaira bukkantunk (13), amelynek 5 méteres észak–déli szakaszán még a szegélykövek is a helyükön maradtak. (15. kép)

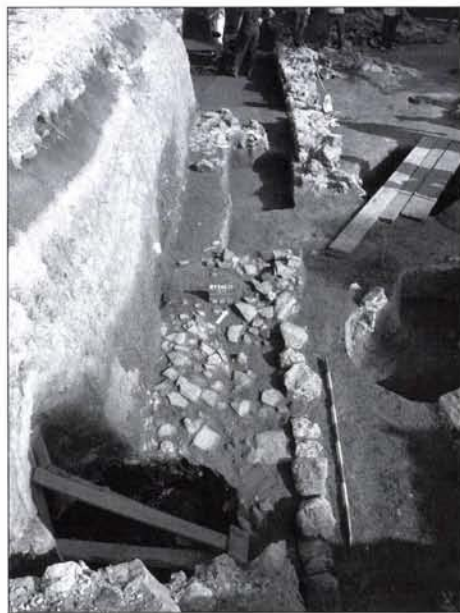
Nagyjából az ásásás felidejében született meg a Kulturális Örökség Hivatalának döntése arról, hogy a telek déli felében előkerült épületmaradványokat régészeti és műemlékvédelmi értékük miatt meg kell védeni. A konzerválás és helyben megőrzés törvényi kötelezettségeiről és technikai megoldásairól három hétig folyt az egyeztetés Megbízónk (az Aptel Kft.) és a KÖH Budapesti Regionális Irodájának illetékesei között. 2005 október elejére létrejött a megállapodás, mely szerint az Aptel Kft. építési terveinek jelentős módosításával hozzájárult az A, B, E és F jelű helyiségek falainak megővéséhez. A konzultáció idejére leállított feltárás 2005. október 5-én folytattuk. Időközben gondoskodtunk a védendő falak téliesítéséről és megkezdtük a B helyiség, illetve a 8-as és 9-es számú falak alatt lévő Kr. u. I. századi fazekaskemencék szondázó jellegű feltárását.

A legnagyobb alapterületű kemence betöltése csak a ráásott középkori gödör nyugati felében volt tovább bontható a felette lévő falsarok (8) veszélyeztetése nélkül. (9. kép 14) Minden gond nélkül fel tudtuk tární a kis kemence déli felét a 9. fal déli oldalán (15), ugyanígy a legépebben megmaradt, közties méretű *subterraneus* kemence égetőterét és fűtőcsatornáját. (9. kép 16; 16. kép) A 8. és 9. fal állagának védelme miatt, a három kemence közös, nagy hamuzógödrenek csak az északnyugati negyedét szondáztuk. (9. kép 17) Érintetlen, de leletszegény hamus betöltést találtunk az említett fűtőcsatornában, míg a kemencék és a hamuzógödör lelet-

of room E was the most complex. The northwest corner was entirely destroyed and even the foundation ditch of the western wall was “cleaned” (11). A 5-10 cm thick plaster debris layer was found under the later (G) room when the apse (2) and the channel (3) were cleared away. A small complete, grey bowl was an imitation Drag. 36 Samian ware. It lay on the yellow clay floor of the room, embedded in the debris lying there. (Fig. 13, 14) Local variants of the vessel type were used at the end of the AD 1st century and in the first half of the AD 2nd century.

Regrettably, we could only reach the northern edge of room F, although this was the only place where a high quality terrazzo floor was observed in the southern section wall. (Fig. 9. 12)

The remains of a road or a pavement paved with limestone slabs were discovered on the western side of features 7

15. kép: Római kori út vagy járda részlete
Fig. 15: Segment of a Roman road or pavement

anyaga másodlagos eredetű hulladékokból állt; 16. objektum: Kr. u. 1. századi, késő La Tène cserепek és észak-italiai, vékonyfalú import kerámiák töredékei; – illetve 17. objektum: Conspectus 43 típusú *acetabulum* peremtöredéke, a Kr. u. 2. század elejéről.

A H jelzésű helyiségtől északra lévő felület a Kr. u. 2-3. század során beépítetlen maradt. A harmadik század elejéig hulladékgödörként használt objektumok (18, 19) közelében egy kút kibontásával és dokumentálásával fejeztük be az ásatást 2005. november 15-én. (9. kép 20; 17. kép) A területen előkerült középkori maradványok feltárását Végli András irányította.

Kacsá utca 11.

A 480 négyzetméteres telek biztonságosan feltárható, középső 5 méter széles szalagja (körülbelül 200 négyzetméter) két, különböző mértékben bolygatott felületből állt. (18. kép: A, B)

Északon, a Ganz utca 8. szám alatt talált Kr. u. 2-3. századi épületszárny délnyugati részének csak a nyomain maradtak

and 11 (wall and removed wall) in front of the room rows B-D-E (13), where even the curb stones remained in their original positions along a 5 m long north–east running stretch. (Fig. 15)

At about half-way through the excavation, the Office of Cultural Heritage (KÖH) decided that the building remains uncovered in the southern half of the lot have to be preserved because of their archaeological and monument protection values. The dispute about the legal obligation of conservation and local preservation and their technical solutions were taken place between our commissioner (Aptel Kft.) and the Budapest Regional Office of the KÖH over three weeks. An agreement was reached at the beginning of October 2005. Accordingly, the Aptel Kft. preserve the walls of rooms A, B, E and F with significant modification of the construction designs. The excavation was suspended during the time of the consultation and re-started on October 5, 2005. In the meantime, we packed the walls to protect during winter, and started the excavation

16. kép: Kr. u. 1. századi fazekaskemence a B helyiség délnyugati negyede alatt (16. objektum)

Fig. 16: Pottery kiln from the AD 1st century under the southwest quarter of room B (feature no. 16)

17. kép: Fa hordó maradványai a 20-as számú római kút aljában
 Fig. 17: Remains of a wooden barrel from the bottom of the Roman well no. 20

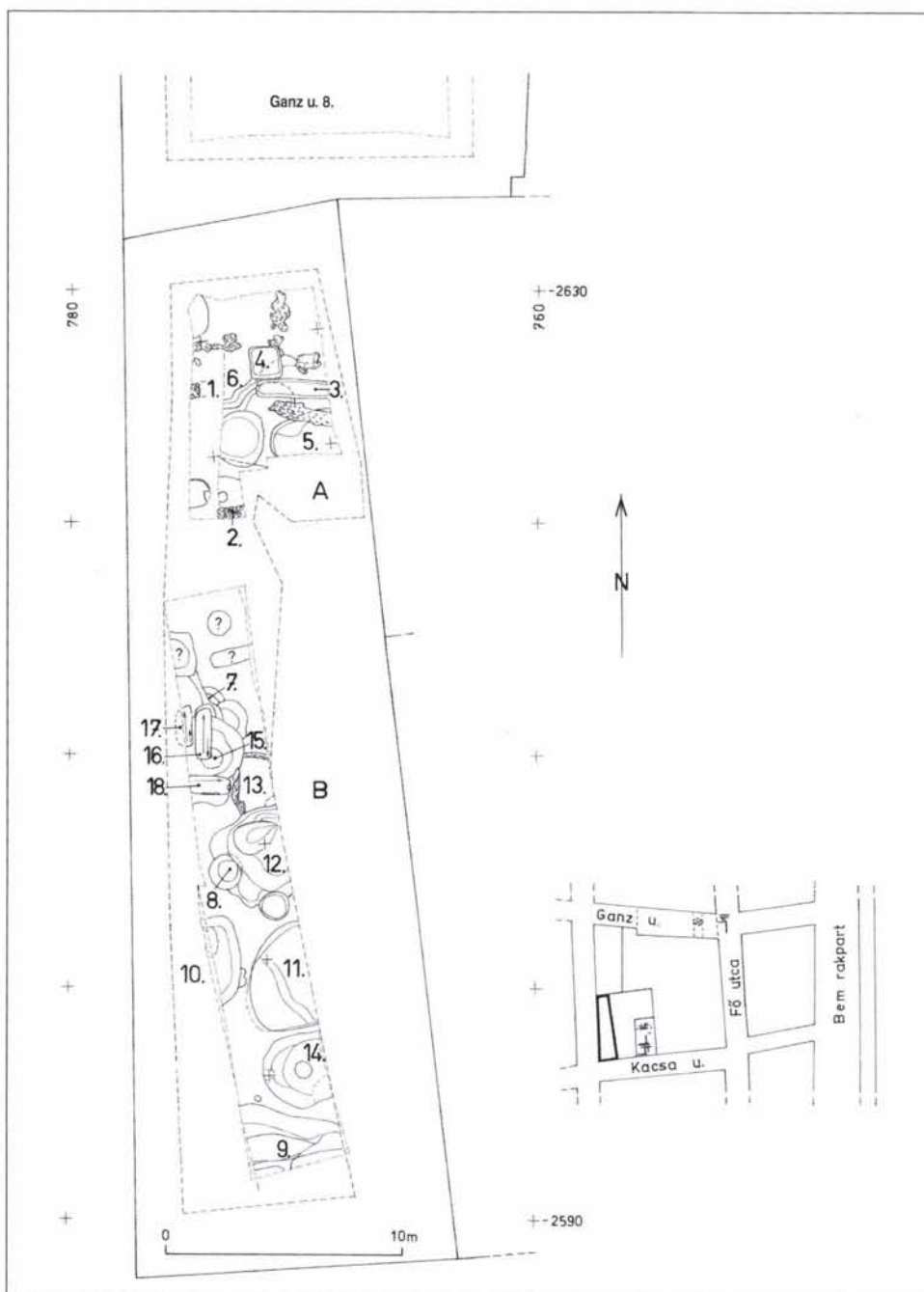
meg. Körülbelül fél méter vastag, épület-törmelékes omladék alatt kisebb falcsontokat, (18. kép A-1, 2) falkiszedéseket (3, 4) és korábbi gödörmaradványokat (5, 6) dokumentáltunk. A pusztulási rétegben főleg Kr. u. 3. századi leletanyag volt (cserpepek, üvegszilánkok, érmek és némi fehér festésű vakolattörmelék).

A műemléki védettség alatt álló Kacsá utca 9. számú épület nyugati tűzfala mellett 5 méter széles biztonsági sávot kellett hagynunk. A B felületet szinte teljes egészében kitöltő újkori pincét (körülbelül 130 négyzetmétert) először markológéppel bontattuk, majd alját, körülbelül 4 méteres mélységben megtisztítottuk. Ezen a keskeny, sárga altalajig lenyesett területen igen tarka kép tárult elénk. (19. kép) Természetesen római kori falaknak, járósínteknek már nyoma sem volt, viszont érdekes összefüggésben maradt meg az Kr. u. 1-2. századi vicus több objektuma és néhány sokkal későbbi sírgödör alja.

Az első római kori periódust kisebb gödrök képviselték, főleg az őslakosok La Tène kerámiáinak hulladékával (18.

of room B and the pottery kilns from the AD 1st century under walls nos. 8 and 9.

The fill of the largest kiln could be excavated without endangering the overlying wall corner (8) only in the western half of the medieval pit that was dug over it. (Fig. 9. 14) The southern part of the small kiln was uncovered without any problem on the southern side of wall no. 9 (15) similarly to the firing space and heating channel of the medium-large subterranean kiln, which was preserved in the best condition. (Fig. 9. 16; Fig. 16) To preserve the condition of walls 8 and 9, only the northwest quarter of the large ash pit shared by the three ovens was tested. (Fig. 9. 17) We found an intact ashy fill in the heating channel with only a few finds, while the find material of the kilns and the ash pit consisted of secondary waste material (feature no. 16: late La Tène shards and fragments of North Italian thin-walled imported ceramics from the AD 1st century; feature no. 17: rim fragment of an acetabulum of Conspectus 43 type from the beginning of the AD 2nd century).

18. kép: Bp. II. Kacska utca 11; a megelőző feltárás összesítő alaprajza, 2005 (Hable T. – Peresztegi J.)

Fig. 18: Bp. II. 11 Kacska Street; complex, summary map of the excavation preceding investment work, 2005 (T. Hable – J. Peresztegi)

kép 7, 8). Több nagy gödörben kevert leletanyagot találtunk, kelta és római edénytípusok cserepeit (9–11). Ezeket a mély objektumokat nyers agyag, soványító anyag vagy víz keresésekor ásták, esetleg vermek vagy lakógödörök voltak (11), de a Kr. u. 2. század elején már inkább csak szemétgödörök lehettek. Úgynevezett pannoniai pecsételt áru töredékei kerültek elő a 13-as számú kemence hamuzógödöréből (12). A körülbelül 4 négyzetméteres alapterületű fazekaskemence nyugati felének csak az alja és déli fala maradt ép, az utolsó égetések mellékterméke (faszén és hamu) vastagon feküdt a hamuzógödör alján. (20. kép) (KÉRDŐ 2001)

A fazekaskemence pusztulása után ásott kutakat legkésőbb a Kr. u. 2. század végéig használtak és a Kr. u. 3. század elején már ezek is feltöltődtek. (18. kép 14, 15 és 21. kép) Severus-kori fazekasműhelyből való, rheinzaberni terra sigillata tál (Bernhard II a–c) töredéke hevert a 15. számú kút betöltésének tetején. (BERNHARD 1981)

Kr. u. 4. századi sírok már több helyen kerültek elő a Víziváros területén. (GARÁDY 1943) A korábbi temetők folyamatos használata ellenére a pusztuló épületek között is kialakultak kisebb-nagyobb új parcellák. (HABLÉ 1998; KÉRDŐ 2000) A 15. számú kút felett nagyjából a Kr. u. 4. század közepe táján ástak meg három sírgödört. (18. kép 16–18) Egy-egy nőt és gyermeket fektettek a 16. és 17. számú sírba. Az egyik felnőtt lábfejehez rövid nyakú, hosszú, hengeres testű üvegcorsót tettek, (BARKÓCZI 1988, Kat. Nr. 168d) a másik halott bal csuklóján 4 nagy borostyánkőből készített karperecet találtunk. (22. kép) Bolygatott csontváz feküdt a harmadik, kövezett peremű, kelet–nyugati tájolású sírgödörben. (18. kép 18) A középkori emlékek kutatását Végli András irányította.

19. kép: Római kori objektumok foltjai az újkori pince alatt (B felület)

Fig. 19: Discoloration of Roman period features under the modern cellar (surface B)

The surface north of room II remained vacant in the AD 2nd and 3rd centuries. The excavation terminated on November 15, 2005 with the cleaning and documentation of a well near the features that were used as refuse pits until the beginning of the AD 3rd century (18, 19). (Fig. 9, 20; Fig. 17) András Végli conducted the excavation of the medieval features on this territory.

11 Kacs Street

The 5 m wide zone that could be safely unearthed (about 200 square metres) in the 480 square metre lot comprised two surfaces, which had been disturbed to different degrees. (Fig. 18 A, B)

In the north, only traces of the southwest part of a wing from a building from the AD 2nd–3rd centuries on 8 Ganz

Kapás utca 21–25.

Középkor – újkor: A Bp., II. kerület, Kapás utca 21–25. számú telken 2005. június 9. – november 7. között lakóház építését megelőző mentő ásást végeztünk. A valójában 5 újkori telket magába foglaló területen 1989-ben a BTM szondázó feltárást végzett, de akkor a szűkre szabott időkeret (1 hónap) és az erős feltöltés miatt az árkokban csak az újkori rétegek aljáig mélyítettek, régészeti rétegeket, objektumokat nem értek el. (BENCZE-VÉGH 1989) Az ideji ásáson azonban módunk volt a teljes kutatásra. A régészeti objektumokat fordított kronológiai sorrendben ismertetem.

Az egykori Kapás utca 19. számú telken feltártuk egy 18. századi építésű ház alapjait, melyben egy fazekasműhely működött. Legkorábbi (sárga agyaggal

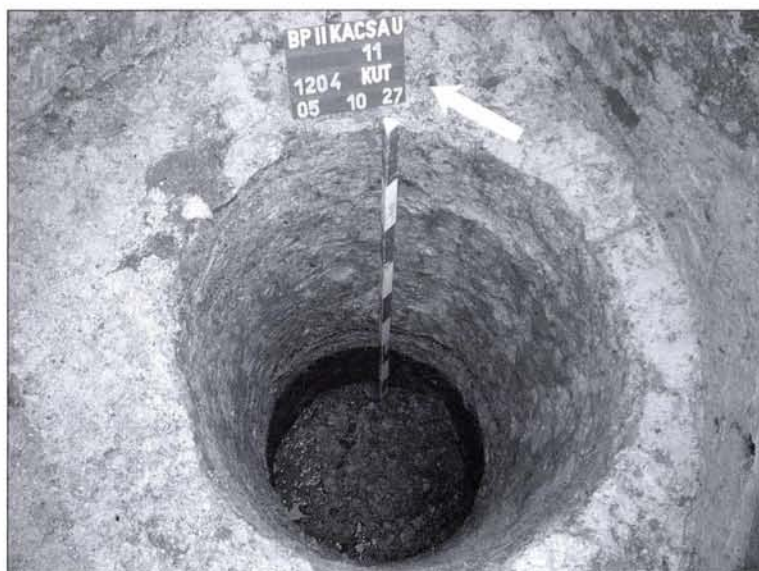

20. kép: Kr. u. 1. századi fazekaskemence és hamuzógödre (12. és 13. objektum)
Fig. 20: Pottery kiln and its ash pit from the AD 1st century (features nos. 12 and 13)

Street have been preserved. Under a debris layer of a thickness of about .5 m, small ruined wall ruins. (Fig. 18. A-1, 2) removed walls (3, 4) and remains of earlier pits (5, 6) were documented. Finds from the AD 3rd century (shards, glass fragments, coins and some white painted plaster debris) dominated in the destruction layer.

A 5 m wide security zone had to be left next to the fire-wall of building 9 Kacs Street, which is under monument protection. First a back-hoe was used to remove the modern cellar (about 130 square metres), which nearly entirely covered surface B. Then the bottom was cleaned to a depth of about 4 m. A very varied picture appeared on this narrow surface scraped down to the yellow subsoil. (Fig. 19) Naturally, there was no trace of Roman walls and floor levels, but several features from the vicus of the AD 1st-2nd centuries and the bottoms of a few much later grave shafts were preserved in an interesting context.

Small pits represented the first Roman phase, mostly with shards of La Tène ceramics from the autochthonous population. (Fig. 18. 7, 8) A few large pits contained a mixed find material including shards of Celtic and Roman vessel types (9–11). These deep features were dug for clay extraction, tempering material or water, perhaps they may also have been storage or dwelling pits (11), although they could function only as refuse pits from the beginning of the AD 2nd century. So-called Pannonian stamped wares were recovered from the ash pit of kiln no. 13 (12). Only the bottom and the southern wall of the western part of the pottery kiln, which occupied a ground surface of about 4 square metres, were preserved and the waste material of the last burnings

21. kép: Kr. u. 2. századi kút (14. objektum)
Fig. 21: Well from the AD 2nd century (feature no. 14)

tapasztott) járószintjét a műhely rontott, selejtes edényeinek töredékeivel töltötték fel egy újabb járószint kialakításakor. A jórészt homokkőből rakott falú ház alaprajzi szerkezete eltért a szokásos (szoba, konyha, kamra) beosztástól, szobáit keskeny helyiségekre, műhelyekre osztották. A nagy mennyiségű háztartási edénytöredék (kiégetett, de még nem mázazott tányérok, tálak, bokályok, lábasok) mellett sok, az edényégetéshez szükséges cserép háromlábát, éket és irdalt felületű lapot találtunk. Levéltári kutatás segítségével valószínűleg beazonosítható az itt élt fazekasmester személye. Buda visszafoglalását követően az eredetileg a Duna felé lejtő területen földmunkákat végeztek és a felszint vízszintesre alakították, majd ezután osztották ki a telkeket házépítés céljából.

Az ásatási terület közepe táján egy török kori ház alapjait találtuk, északi és keleti falának alapozását földbe rakott kövek és téglák alkották, déli és nyugati falának azonban nyoma sem volt. (23. kép) Való-

(charcoal and ash) accumulated in a thick layer on the bottom of the ash pit. (Fig. 20) (KÉRDŐ 2001)

The wells dug after the demolition of the pottery kiln could be used until the end of the AD 2nd century at the latest, and they were already filled by the beginning of the AD 3rd century. (Fig. 18, 14, 15; Fig. 21) A fragment of a Rheinzabern Samian ware bowl (Bernhard II a-c) produced in a pottery workshop from the Severus period lay on top of the fill of well no. 15. (BERNHARD 1981)

Graves from the AD 4th century have been found at several sites in the Víziváros. (GARÁDY 1943) Despite the continuous use of the earlier cemeteries, new cemetery parcels of various sizes were opened between the dilapidated buildings. (HABLE 1998; KÉRDŐ 2000) Three grave shafts were dug over well no. 15 around the middle of the AD 4th century. (Fig. 18, 16–18) A woman and a child were each buried in graves nos. 16 and 17. A glass jug with a short neck and a long,

színiüleg itt egy tereplépcsöre építették a faházat, melynek északi és keleti oldalát komolyabban alá kellett alapozni, másik két falának nyomai viszont a terepegyengetéskor elpusztultak. A ház járószintjét 20 centiméter vastag agyagpadló alkotta, melynek tetején átszemesedett szövött gyékényszőnyeg (?) maradványait találtuk. Ezt vastagon fedte a vesszőfonatos, agyagtapasztással készült falú ház vörössé átégett omladéka. A ház környezetében két kövel kirakott falú, ovális alakú vermet, egy gerendavázás kutat (24. kép) és számos személgödröt találtunk. Mind a házalap, mind a vermek falából faragott köveket (boltozati bordák, ablakkeretek töredékei) emeltünk ki, amiket a törökkorban, az utca másik oldalán álló Irgalmasság Anyja karmelita kolostor (BENDA 2004, 2003/1, 2003/2, 2005) omladozó falainak részleges bontásakor hozhattak át ide. A telek északi végén egy nagyméretű (10×5 méter) beásást találtunk, amelyben – a leletek tanúsága szerint – kovácsműhely működhetett. Betöltésében nagy mennyiségű 17. századi kerámia, kecske szarvesapok és rengeteg vasbuca volt található.

A középkorban sűrű, ámde külvárosias beépítés jellemezte a területet. Két 15. századi, két 14. századi faházat, és ezekhez tartozó személgödröket, valamint két 13. századi objektumot hozott az ásás a napvilágra. Az egyik 15. századi faház közvetlenül az utca mellett, azzal párhuzamosan húzódott, a rézsű miatt csak kis részét tudtuk feltárni. Hozzá tartozó járószintet nem, csak a keleti gerendafalának lenyomatát találtuk meg, valószínűleg emelt fapadlója lehetett. A másik ház kavicsos mészhabarcossal szilárdított törtköves falának alapozását jóval északabbra találtuk. Ennek az épületnek vastag, sárga, tapasztott agyagpadlója

22. kép: Kr. u. 4. századi esontvázás sírok (16. és 17. objektum)

Fig. 22: Inhumation burials from the AD 4th century (features nos. 16 and 17)

cylindrical body was placed at the foot of one of the adults, (BARKÓCZI 1988, Kat. Nr. 168d) and a bracelet made of 4 large amber beads was found on the left wrist of the other body. (Fig. 22) A disturbed skeleton lay in the third, east–west oriented grave with a stone edge. (Fig. 18. 18) András Végh conducted the excavation of the medieval remains.

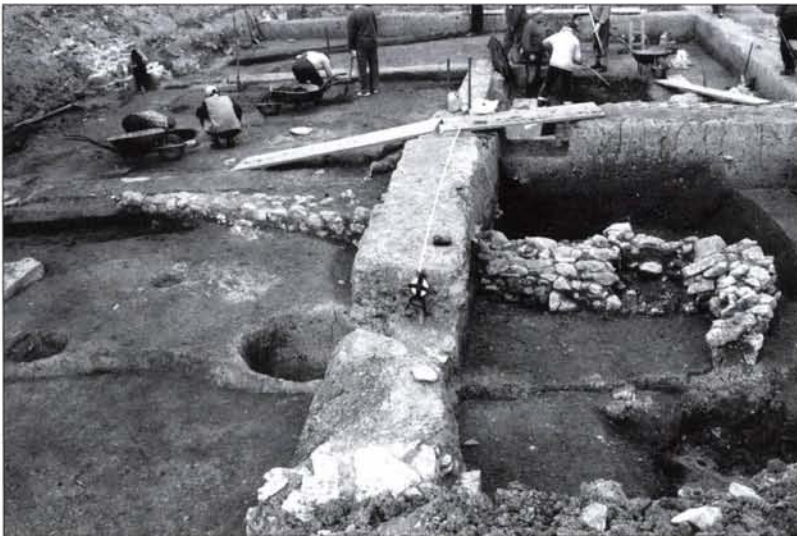
21–25 Kapás Street

Middle Ages – Modern period: Excavations preceding the construction of a residential block was conducted at district II, 21–25 Kapás Street between June 9 and November 7, 2005. In 1989, the Budapest History Museum conducted test excavations on the territory, which is actually composed of 5 lots from the modern period. However, due to the short time allotted for excavation (1 month) and the thick fill, only the bottom of the modern

volt. A sekély és gyenge minőségű alapfal miatt feltételezzük, hogy ez is gerenda-falú ház lehetett, amit kőfal alapozással tettek szilárdabbá. A két 14. századi épület a terület közepén, illetve ettől keletre húzódott. Leletanyaguk egykorú volt, alaprajzuk bizonyos illeszkedést mutatott, valószínűleg egy időben használhatták őket. Az egyik házat/pincét (?) tulajdonképpen egy 6×4 méter szélességű, lekerékített sarkú 60 centiméter mélységű beásás jelzett. Belső járófelületét sárga agygréteggel kenték ki, oldalain félkör-szerű „füleket” tapasztottak a padlóra. Ezek valószínűleg a verem vagy veremház szerkezetének felmenő falaival álltak kapcsolatban. A másik ház cölöpszerkezetes faház volt, melynek keleti, nyugati és déli cölöplyukosorát tudtuk feltárni. A ház déli falának tartóoszlopait sárga agyagos tapasztással erősítették meg a föld színén, északi falának feltételezett helyén egy keskeny, faszenes betöltésű árok futott. Több személgödört, hamusgödört és sütögödört, valamint egy kövel kirakott falú kutat bontottunk ki. A két Árpád-kori

layers could be reached and no archaeological layers and features were recovered. (BENCZE-VÉGH 1989) This year, we had the opportunity to unearth the entire territory. The archaeological features will be described in reversed chronological order.

The foundation of a house from the 18th century was uncovered on lot 19 Kapás Street, where a pottery formerly operated. The earliest floor level (plastered with yellow clay) was filled with the fragments of the spoiled waste products of the workshop to make a new floor level. The ground plan of the house, built mostly of sandstone, was different from the common arrangement (room, kitchen, larder), the rooms were divided into narrow spaces, which functioned as workshops. Beside a large amount of household pottery (fired but not yet glazed plates, bowls, jugs and pots), we found many pottery tripods, wedges and plates with slotted surfaces needed for firing vessels. Archival research may eventually reveal the name of the potter who lived and operated here.

23. kép:
Törökkori ház
alapozása
(Kapás utca
21–25.)

Fig. 23:
Foundation of a
house from the
Turkish period
(21–25 Kapás
Street)

24. kép: Törökkori gerendaszerkezetű kút (Kapás utca 21–25.)
Fig. 24: Well with timber lining (21–25 Kapás Street)

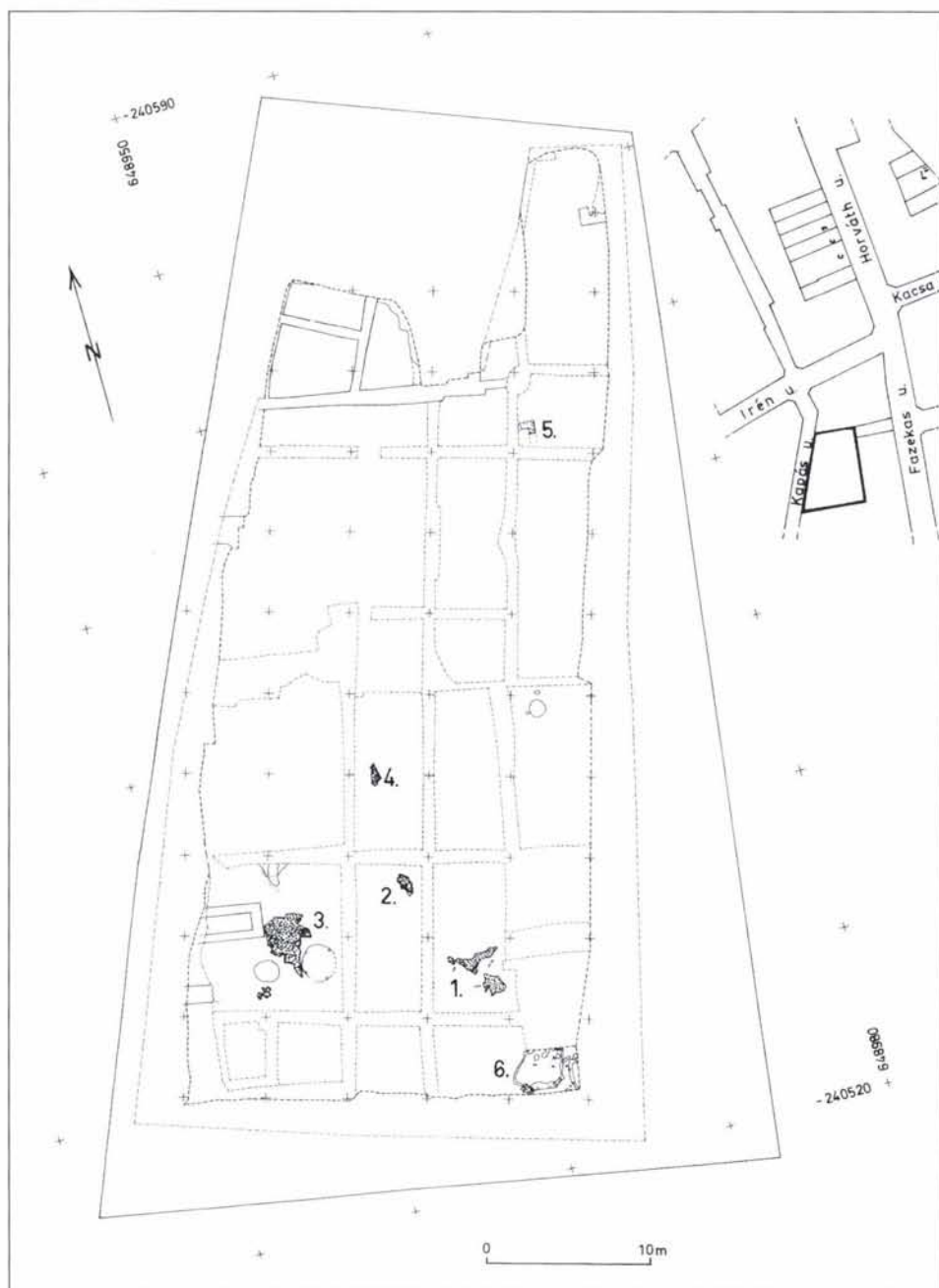
objektum közül az egyik szemétdöör volt, amely a 14. századi cölöpszerkezetes ház fala alatt húzódott, a másik pedig ismeretlen rendeltetésű, sekély, kifli alakú beásás, melynek egyik lekerekített végét sárga agyaggal tapasztották ki. A rendkívül magasan álló talajvíz miatt sok szerves anyagot találtunk. Szinte teljesen épen maradt a törökkori kútnak a gerendaváza, egy négyzetes szemétdöörnek a karóbélése és egy középkori gödörben ép bőr cipőtalpakat leltünk. (Bj)

Római kor: A Víziváros ismert római kori topográfiájának nyugati szélén helyezkedik el idei negyedik munkahelyünk. A vízivárosi *ala* tábor és *vicus militaris* régészeti topográfiáját összegezve, a Fazekas utca – Horvát utca vonalától nyugatra fekvő területeket lassan tíz éve a *castellum*, vagy – pars pro toto – a „település” széleként határozzák meg a kutatók. (KOVÁCS 1999)

1989-ben Németh Margit tárt fel két római kori kemencét jelenleg tárgyalt ásatásunktól körülbelül 200 méterre északra,

After the recapture of Buda, earth moving work was carried out on the territory that formerly sloped toward the Danube. The surface was levelled before being divided into plots.

The foundations of a house from the Turkish period were discovered in approximately the centre of the excavation territory. The foundation of the northern and eastern walls was composed of stones and bricks standing in earth, while there no trace remained of the southern and western walls. (Fig. 23) The wooden house was probably built on a bench, where the northern and the eastern sides needed a solid foundation, while the traces of the other two walls were destroyed during the landscaping. A 20 cm thick clay floor with charred remains of the woven matting (?) on top of it represented the floor level of the house. The red-burnt remains of the wattle-and-daub wall covered it in a thick layer. Two oval storage pits lined with stone and a well lined with timber (Fig. 24) were found together with numerous refuse pits around the house. Carved stones (vault

25. kép: Bp. II. Kapás utca 21–25.; a megelőző feltárás római kori objektumainak összesítő alaprajza, 2005 (Hable T. – Peresztegi J.)

Fig. 25: Bp. II, 21–25 Kapás Street; complex, summary map of Roman Period features of the excavation preceding investment work, 2005 (T. Hable – J. Peresztegi)

26. kép: Római kori
kődepó (?)
Fig. 26: Roman period
stone depot (?)

a Horvát utca 12–22. alatt. (NÉMETH 1992) A szomszédos Fazekas utca 22. számú telken végzett szondázó jellegű feltárással kapcsolatban idézzük az ásátásvezető összefoglalását: „Az eredeti talajfelszín nagymértékben lepusztult, római kori településnyomokat a későbbi bolygatások miatt nem találtunk. [...] Római leletanyag csak szórványként, igen kis számban került elő, így biztosra vehető, hogy a római tábor területén már kívül vagyunk.” (KÉRDŐ 1996)

Utóbbi vélemény a Kapás utcai feltárási eredményei alapján sem kérdőjelezhető meg. 2005-ben az erodált, vízerekkel és patakmederrel szabdalta ősfelszín felett, az utolsó körülbelül 60-80 centiméter vastagságban terülő, sötétbarna, agyagos humuszrétegben viszonylag sok, Kr. u. 1., 2. és 3. századi szórványleletet találtunk (főleg cserepeket és érmeket). A humusz bontása közben helyenként kisebb-nagyobb köves szigetek, kőkupacok bukkantak fel, (25. kép 1-4; 26. kép) amelyek esetleg római kori kődepók lehetnek, vagy éppen római kori építményekből

ribs, fragments of window frames) were recovered from the house foundation and the walls of the storage pits, which were taken here from the partial demolition of the ruins of the Mother of Mercy Carmelite monastery, (BENDA 2004, 2003/1, 2003/2, 2005) which formerly stood on the other side of the road in the Turkish period. On the northern edge of the lot, a large (10×5 m) pit was found. Based on the finds, a smithy operated here. The fill contained a large number of ceramics from the 17th century, goat horn cores, and a large amount of pig iron.

The territory lay on the densely built-in outskirts of Buda in the Middle Ages. Two timber houses from the 15th century and two others from the 14th century were found together with refuse pits. Two features were unearthed from the 13th century. One of the timber houses from the 15th century stood next to the road and parallel to it. Only a small part of it could be unearthed because of the rampart. The floor level of this house was not found, only the imprints of the eastern

származó „nyersanyagként” maradtak a területen. Előbbi magyarázatra a 3. kőhalom feltárása után született javaslat, utóbbi értelmezésére az 5-ös számú római kori falsonk előkerülése adott lehetőséget. (27. kép)

Egyetlen zárt, római kori objektumot tártunk fel a terület délkeleti sarkában. (25. kép 6) A szögletes gödör egy fakonstrukciós építmény (veremház, pásztor-szállás) alja volt, északkeleti sarkában tűzhely maradványait dokumentáltuk. A gödör faszenes, humuszos betöltésében igen sok Kr. u. 1. és 2. századi kerámiahulladékot találtunk: késő La Tène cserepeket, *Conspectus* 34 típusú, észak-itáliai *terra sigillata* esészc és Drag. 29-es dél-galliai tál töredékét, (28. kép) korszok és pannoniai pecsételt tálak töredékeit, valamint tetőcserepeket (*tegula*- és *imbrex*-töredékeket), egy *Traianus* bronz ast, nagyobb bronzedény letört talpgyűrűjét, egy bronz *phalerát*, esont tüket, üvegszilánkokat és még számtalan apró házi szemetet (állatesontokat).

timber wall could be observed. Originally, it probably had had a raised plank floor. The foundation of the other house comprising rubble reinforced with limy mortar was found much farther to the north. This house had a thick, yellow daubed clay floor. The shallow and poor quality foundation wall suggests that this was also a timber house reinforced with a stone foundation. The two houses from the 14th century stood in and east of the centre of the territory. They yielded contemporary finds, their ground plans matched to a certain degree and they were probably used at the same time. One of the houses (a cellar?) was actually a 6×4 m, 60 cm deep pit with rounded corners. The interior floor level was plastered with yellow clay and semicircular “lugs” were daubed onto the floor at its sides. They were probably linked to the vertical walls of the storage pit or the semi-subterranean house. The other house had a post structure. The eastern, western and southern post rows were unearthed. The posts of the south-

27. kép: Római kori falsonk a 95. szektor délnyugati sarkában
Fig. 27: Roman period wall remains in the southwest corner of sector 95

Az ásatási terület északkeleti felében még a fentiekhez hasonló, szórványos települési nyomokat sem sikerült megfigyelnünk.

Benda Judit – Hable Tibor

Irodalom/References:

BARKÓCZI 1988 – Barkóczi, L.: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest 1988.

BERNHARD 1981 – Bernhard, Von H.: Zur Diskussion um die Chronologie Rheinzaberner Relieftöpfer. *Germania* 59 (1981) 79–93.

BENCZE-VÉGH 1989 – Bencze Z. – Végh A.: Bp, II. Kapás u. 21–25. 1989 (BTM Adattár)

BENDA 2003/1 – Benda J.: A középkori budai karmelita kolostor feltárása. In: *Műemlékvédelem* XLVII. 2003/2. szám, 114–119.

BENDA 2003/2 – Benda J.: Előzetes jelentés a budai középkori karmelita kolostor feltárásáról. *BudRég* 37 (2003) 137–150.

BENDA 2004 – Benda J.: A középkori karmelita kolostor feltárása Budán. In: *Régészeti feltárások Magyarországon* 2002. *KÖH-MNM* (2004) 117–130.

BENDA 2005 – Benda J.: EA budai középkori karmelita kolostor temetője. *Opuscula Hungarica* VI. *MNM* (2005) 239–244.

GABLER 2002 – Gabler D.: Savariai terra sigillaták. A városfal építési ideje a terra sigillaták tükrében. In: Boucz T. – Gabler D.: Savariai városfal. A városfal építési ideje a terra sigillaták tükrében. *Sárvár* (2002)

GARÁDY 1943 – Garády S.: Jelentés az 1936–1942. években végzett ásatásokról. (Kurzer Bericht über die in den Jahren

28. kép: Dél-galliai terra sigillata tál töredéke
Fig. 28: Fragment of a samian ware bowl from South Gallia

ern wall of the house were buttressed with a yellow clayey plastering on the floor level, while a narrow ditch filled with charcoal ran in the supposed line of the northern wall. Refuse pits, an ash pit, a frying pit and a masonry well were uncovered. One of the two features from the Árpád Period was a refuse pit, found under the wall of the post-structure house from the 14th century. The other feature was a shallow, crescent-shaped pit of undetermined function. One of its rounded ends was plastered with yellow clay. Owing to the high ground water table, we found many organic remains. The timber lining of the well from the Turkish period and the stake lining of a square refuse pit were preserved in a nearly intact condition while whole leather soles were found in a medieval pit. (Bj)

Roman period: The fourth site investigated this year lies by the western edge of the known Roman period topography of the Víziváros. Regarding the archaeological topography of the ala fort and vicus militaris of the Víziváros, the territories west of the line of Fazekas Street – Horvát Street have

1936–1942 von A. Garády ausgeführten Ausgrabungen) BudRég 13 (1943) 401–438.

HABLE 1998 – Hable T.: Előzetes jelentés egy kelta (eraviszkusz) telep és római kori temető feltárásáról a vízivárosi katonai tábornótól délre. (Preliminary report on the excavations at Celtic (Eraviscus) settlement and a Roman Period cemetery south of the Roman military fort in the Víziváros) Aqfűz 4 (1998) 25–39.

HABLE 2003 – Hable T. – Reményi L. – Kárpáti Z.: Két ásatás – az aquincumi canabae déli szélén. (Two excavations in the southern part of the Aquincum canabae) Aqfűz 9 (2003) 33–52.

KABA 1959 – Kaba M.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1958. évben. II. ker. Fő utca. BudRég 19 (1959) 252–253.

KABA 1963 – Kaba M.: Római kori épületmaradványok a Király fürdőnél. (Römerzeitliche Gebäudereste beim Király-Bad.) BudRég 20 (1963) 259–298.

KÉRDŐ 1995 – H. Kérdő K.: A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991–1994. Aqfűz 1 (1995) 15–22.

KÉRDŐ 1996 – H. Kérdő K.: Leletmentés a vízivárosi római kori tábornótól nyugatra. (Rescue excavations west of the Víziváros Roman Period fort.) Aqfűz 2 (1996) 12–13.

KÉRDŐ 1997 – H. Kérdő K.: Zur Lokalisierung des Auxiliarlagers von Víziváros, in Roman Frontier Studies 1995. Proceedings of the XVIth International congress of Roman Frontier Studies. (Ed.: W. Groenman – van Waateringe, B. L. van Beek, W. J. H. Willems, S. L. Wýnia) Exeter 1997, 399–404.

KÉRDŐ 2000 – H. Kérdő K. – Kovács E.: Kutatások a vízivárosi tábor és vicusának körzetében. (Research in the Environs

been identified as the edge of the castellum or – part pro toto – the “settlement”. (KOVÁCS 1999)

In 1989, Margit Németh uncovered two ovens from the Roman period 200 m north of our excavation beneath 12–22 Horvát Street. (NÉMETH 1992) In connection with the test excavation conducted on neighbouring lot 22 Fazekas Street, we cite the archaeologist’s summary: “The original soil surface has largely been eroded and we could not find settlement traces from the Roman period due to later disturbances. [...] Only few Roman finds were collected as stray finds, so it seems certain that we worked outside the territory of the Roman fort.” (KÉRDŐ 1996)

The last opinion is supported by the results of the excavation on Kapás Street. In 2005, relatively many stray finds (mostly shards and coins) were collected from the AD 1st, 2nd and 3rd centuries in the final, 60–80 cm thick dark brown clayey humus layer overlying the eroded subsoil segmented by water flows and stream basins. Both large and small stony islands and stone heaps appeared during the cleaning of the humus. (Fig. 25. 1–4; Figs. 26) These features may represent Roman period stone depots, or they remained here as “raw material sources” from Roman period buildings. The former idea was born with the uncovering of stone heap no. 3, while the latter solution was suggested on the appearance of the Roman period wall remain no. 5. (Fig. 27)

Only a single closed Roman period feature was brought to light in the southeast corner of the territory. (Fig. 25) The rectangular pit lay at the bottom of a timber-structure building (semi-subterranean house, temporary lodging) with the remains of a hearth in the northeast

of the Víziváros Fort.) *Aqfűz* 6 (2000) 78–80.

KÉRDŐ 2001 – H. Kérdő K. – Végh A.: Budapest, II. ker., Kacska utca 7. (Hrsz.: 13581) *Aqfűz* 7 (2001) 130–132.

KÉRDŐ 2002 – H. Kérdő K. – Kovács E.: Kutatások a vízivárosi római tábor vicusának, illetve a középkori Gézavására (később Felhévíz) területén. (Excavations in the territory of the vicus of the Víziváros Roman fort and the medieval Gézavására /later Felhévíz/.) *Aqfűz* 8 (2002) 67–75.

KÉRDŐ 2003 – H. Kérdő K.: Das Alenlager und Vicus der Víziváros, In: *Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II. 2.*, Budapest 2003, 81–84.

KÉRDŐ 2004 – H. Kérdő K. – Végh A.: Feltárások a vízivárosi castellumtól északra. (Excavations north of the Víziváros castellum.) *Aqfűz* 10 (2004) 106–109.

KOCSIS 1991 – Kocsis L. in *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 43 (1991) 23, 47/3.

KOVÁCS 1999 – Kovács P.: Vicus és castellum kapcsolata az alsó-pannoniai limes mentén. *Studia Classica Universitatis Catholicae der Petro Pázmány Nominatae. Series Historica* I. Piliscsaba 1999, 18–22.

NÉMETH 1992 – Németh M. In: *Régészeti füzetek* 44 (1992) 28–29.

TOPÁL 2003 – Topál, J.: Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia. The Western Cemetery, Bécsi Road II. *Aquincum Nostrum I. 2.* Budapest 2003, 77–78, Grave 18. I 1., Pl. 85/5–6, Pl. 188/18/5–6.

corner. The fill of the pit contained charcoal and ash and very many shards from the AD 1st and 2nd centuries: late La Tène shards, fragments of a North Italian Samian ware cup of *Conspectus* 34 type, a South-Gallic bowl of Drag, 29 type, (Fig. 28) fragments of jugs and Pannonian stamped bowls and roof tiles (*tegula* and *imbrex* fragments), a Trajan bronze as, the broken off foot-ring from a large bronze vessel, a bronze phalera, bone pins, glass shards and countless numbers of small household animal bone refuse.

No similar scattered settlement traces at all could be found in the northeast part of the excavation territory.

Judit Benda – Tibor Hable

Őskori és római kori lelőhelyek feltárása az M6 autópálya budapesti szakaszának nyomvonalán 2005-ben

(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

Az M6 autópálya és kiegészítő útjainak Budapest közigazgatási határa és az M0 körgyűrű közötti szakaszának régészeti feltárásai 2005. május 23-án kezdődtek el. A tervezett nyomvonal Budapest Nagytétény nevű városrészében olyan területeken húzódik, amelyek közelében régészeti lelőhelyek vannak. Ezek közül legismertebb az egykori sertéshízlalda (ma: Harbor Park) területén részben feltárt lelőhely, ahol kelta és késő bronzkori települészet, valamint egy Árpád-kori lakóház maradványai kerültek elő. (SZILAS 2002; SZILAS 2005) Tekintettel arra, hogy a kijelölt nyomvonal jórészt beépített területen haladt, nem állt módunkban a máshol jól bevált terepbejárásokkal és régészeti célú légifotóztatással meghatározni a lelőhelyek pontosabb kiterjedését, időbeli behatárolását. Ezért próbafeltárással, kutatóárkok kijelölésével indultak a régészeti munkálatok, kényszerűen alkalmazkodva a nem feltétlenül régészeti szempontokat szem előtt tartó kisajátítási folyamathoz.

A Nemzeti Autópálya Zrt. szakembereivel együttműködve összesen 16 kutatóárkot jelöltünk ki az M6 nyomvonalán, kiegészítő útjain és a csomópontokban. Ezek mérete zömmel 100×5 méteres volt, de illeszkedve a terepi adottságokhoz ettől eltérő méretű árkokat is kijelöltünk. Itt jegyezzük meg, hogy jelen beszámoló

Excavation of prehistoric and Roman period sites along the path of the Budapest stretch of the M6 highway in 2005

(Budapest XXII, Nagytétény)

The archaeological excavations along the path of the M6 highway and its subsidiary roads between the administrative border of Budapest and the M0 ring road began on May 23, 2005. The path of the highway crosses the Nagytétény district of Budapest in areas where archaeological sites are known to exist. The most well-known one is the site partly unearthed on the territory of a former pig sty (today: Harbor Park), where part of a settlement from the Celtic Late Bronze Age periods and the remains of an Árpád Period dwelling came to light. (SZILAS 2002; SZILAS 2005) As the road way mostly passed across built-in areas, we could not use the time-honored methods of field walking and archaeological aerial photography to determine the exact extent of these sites. Thus, archaeological investigations started with test excavation and the location of test trenches. At the same time, we were compelled to comply with the privatisation process, which did not always respect archaeological concerns.

In co-operation with specialists from the Nemzeti Autópálya Rt., 16 test trenches were opened along the path of the M6, its subsidiary roads and junctions. These trenches measured 100×5 m for the most part, although trenches of various sizes were also opened where

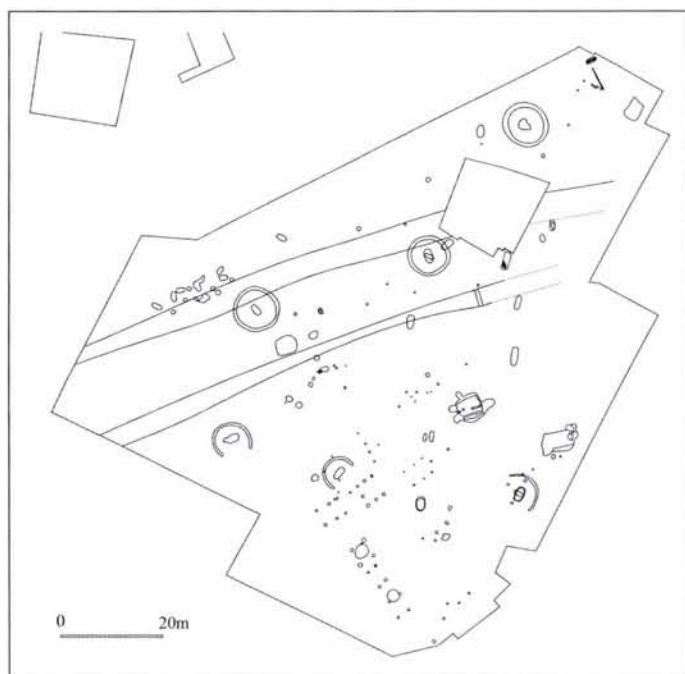
írásának ideje alatt is (2006. február) folyamatban vannak a feltárások. Rövid összefoglalónkban csak a 2005. decemberéig végzett munkák kiértékelésére vállalkozunk. Ennek során mintegy 15.000 négyzetméternyi területet kutattunk meg, ahonnan késő bronzkori temető, kelta (LTD) telep és római kori hamvasztásos temető együttesen mintegy 250 régészeti objektuma került elő.

Az I–V. számú kutatóárkok a Budapest–Székesfehérvár vasútvonaltól északra, az Aquarius Hotel és a Harbor Park vonala közötti területen sorakoztak a vasúttal nagyjából párhuzamosan. Közülük csupán a II. számú árokban került elő régészeti jelenség, szabálytalan téglalap alakú, nagyobb méretű (9×6 méteres) földbemélyített bronzkori gödörobjektum formájában. Betöltéséből csak néhány kerámiatöredék került elő, ami arra utal, hogy használata időben nem tarthatott sokáig.

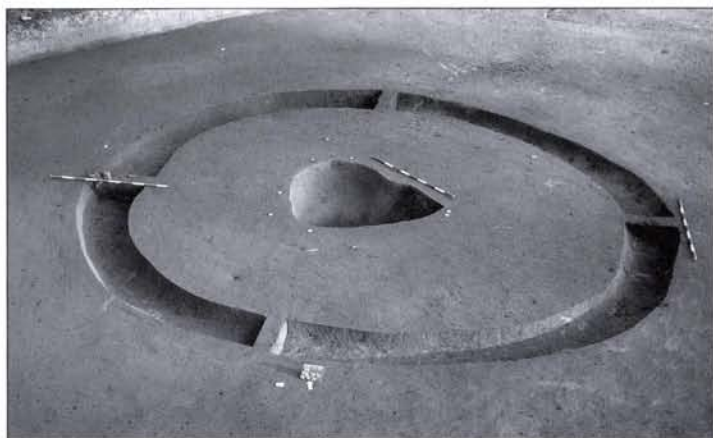
the surface conditions required. Here, it should be added that the excavations are still on-going at the time this report is being written (February 2006). On the excavation period ending in December 2005 are evaluated here. A surface of about 15,000 square kilometres was investigated to date including 250 archaeological features from a late Bronze Age cemetery, a Celtic settlement (LTD) and a cremation cemetery from the Roman period.

Trenches I–V were opened north of the Budapest–Székesfehérvár railroad, in the territory between the Aquarius Hotel and Harbor Park, approximately parallel to the railroad. Only trench II contained an archaeological feature: a large (9×6 m), irregular oblong Bronze Age pit. Only a few shards were found in its fill suggesting that it had not been used for long.

Trenches VI–VIII were opened on the territory enclosed by Nagytétényi Road,

1. kép: A VII-es számú felület összesítő rajza
Fig. 1: Ground plan of surface VII

2. kép: Árokkal övezett késő bronzkori csontvázás sír
 Fig. 2: Late Bronze Age inhumation grave surrounded by ditch

A VI–VIII. kutatóárkokat a Nagytétényi út, a 6-os út bevezető szakasza valamint a Harbor Park nyugati oldala által bezárt területen jelöltük ki. A VI. és VIII. árkokban szórványos késővaskori kerámia került elő, a VII. ároknál azonban, amely a terület geomorfológiája alapján egy a Duna árteréből kiemelkedő szárazulat tetején húzódik, teljesskörű megelőző feltárást kellett végeznünk az itt előkerült késő bronzkori temető és kelta telep nyomai miatt. (1. kép)

A kibővített VII. felületen összesen 29 darab, a késő bronzkor különböző periódusaiba sorolható temetkezés került napvilágra. Ezek közül a korai Halomsíros-kultúra csontvázás temetkezései képviselik magukat legnagyobb mennyiségben (21), a 10 darab urnás rítusú sír közül öt a korai urnamezős időszak, öt pedig a váli kultúra hagyatékába tartozik. Ezen túl tucatnyi, talán sírrészletként interpretálható jelenséget is dokumentáltunk e korszakból. A csontvázás temetkezések közül csupán 4 esetben lehetett a teljes vázat megfigyelni, melyeknél kettőt nyújtva, jobbra döntött felsőtesttel temettek el, kettőt pedig hátonfekvő pozícióban találtunk. Nyolc sírban néhány vázesont,

the approach section for route no. 6 and the western side of Harbor Park. Scattered Late Iron Age ceramics were found in trenches VI and VIII, while a complex excavation preceding development work was conducted in trench VII, situated on top of an elevated dry area in the Danube floodplain, because of the Late Bronze Age cemetery and the traces of a Celtic settlement observed there. (Fig. 1)

Altogether 29 burials were uncovered dating to various phases of the Late Bronze Age on the enlarged surface VII. The 21 inhumation burials from the Early Tumulus culture were most numerous. Five of the ten urn graves dated to the Early Urnfield period, while five other burials belonged to the Váli culture. In addition, a dozen features that can perhaps be interpreted as parts of graves from this period could be documented. There were only four inhumation burials containing complete skeletons. Two of them were extended burials with the upper body bent to the right and two bodies placed lying on their back. A few skeletal remains were found in eight graves, while in 10 burials only the remains of a few grave-goods or only the empty grave shaft could be

testrész maradványára bukkantunk, míg 10 temetkezésnél néhány melléklet maradványát, vagy csupán az üres sírgödört tudtuk dokumentálni. Utóbbiaknál pedológiai vizsgálatok alapján kizárható a talaj szerepe. Feltételezésünk szerint sírbrablás, vagy ma még nem pontosan ismert rituálé következtében kerülhettek ki a tetemek a sírgödörből, ám egyes esetekben a jelképes temetkezés szokását sem zárhatjuk ki.

A feltárt sírok közül vallástörténeti jelentősége miatt kiemelkedik az a hat temetkezés, melyeket 6-8 méter átmérőjű sekély, teknős aljú kerítőárkok öveztek. (2. kép) Az árkok betöltése több-kevesebb terméskövet tartalmazott, amely több sír betöltésében is megfigyelhető volt (a kőanyag geológiai vizsgálata folyamatban van). Az árkok minden valószínűség szerint kisebb földhalmokat kerítették körbe, és az azokat borító kőpalást erodálódott maradványai kerültek az árkokba. E rítus nem idegen, ugyanakkor nem is gyakori a Halomsíros-kultúra Kárpát-medencei változatának temetkezéseinél. A korai fázis névadó lelőhelyén, Alsószentpéteren (Dolny Peter; DUŠEK 1969) ugyancsak hat darab, Jánoshida-Berek lelőhelyen négy, (CSÁNYI 1980) Makláron egyetlen hasonló módon kerített sír ismert. Ugyanakkor kőgyűrűvel övezett temetkezésekről is tudunk a Duna-völgyben. (Letkés-Kertészföldek: KOVÁCS 1996; Üröm-Magyar-Bolgár Barátság Tsz.) Szintén gyakran előforduló rítuselem a Halomsíros-kultúra temetkezéseinél a sírok kőpakolásának szokása. Ezt Nagytétényben is több helyütt megfigyeltük, bár sértetlenül csupán a 2. sír esetében dokumentálhattuk, ahol az épségben megmaradt csontváz felett 2 méter hosszúságban, fél méter szélességben heverték sűrűn, több rétegben egymásra hányva a kisebb-nagyobb termés-

3. kép: A 157. számú késő bronzkori csontvázás sír
Fig. 3: Late Bronze Age inhumation grave no. 157

observed. In the latter cases, the pedological analyses excluded the possibility that the soil played a role in the absence of the body. It seems that the bodies were removed from the graves in the course of grave robbery, or as the consequence of a still unknown ritual, although in certain cases symbolic burials also represent an explanation.

Six burials stand out among the graves brought to light because of their religious historical importance. They were encircled by a shallow circular ditch with a trough-shaped base measuring 6-8 m across. (Fig. 2) The ditches' fill contained, more or less, rock blocks. The same could be observed in the fill of numerous graves (the geological analysis of the rock has not yet ended). The ditches most probably enclosed smaller earthen forms, and the eroded remains of the rock mantle that covered the forms tumbled into the ditches. This rite is not alien to the region,

kövek. Figyelemre méltó, hogy a közelben, Százhalombatta-Dunafüredről szintén a kultúra kőpakolásos sírjáról tudunk. (POROSZLAI 1993)

A sírokban igen kevés mellékletet találtunk. A leggyakrabban kisebb bögrék, apró bronz lemez-, huzalékszerek maradványai fordulnak elő, ám túlnyomó többségüknél emberi váz híján eredeti elhelyezkedésükről, pontos számukról nem lehetnek egyértelmű információink. Szerencsére az eddigi leggazdagabb mellékletű temetkezés (157. objektum) dél-észak tájolású, az elhunyt koponyáját és a felsőtest csontjait is tartalmazó sír volt. Nyakán szív alakú csüngőkből és spirálcsovecskékből álló nyaklánc maradványait találtuk, felsőruházatát vonalban elhelyezkedő, bronz, félgömbös pitykesor díszítette. (3. kép) A tájolásbeli eltérések, valamint két esetben megfigyelt egymásra temetkezés a temető – feltételezhetően – többgenerációs használatára utal. A lelőhely antropológiai és a későbbiekben megvalósítandó archeogenetikai vizsgálatai reményeink szerint a kultúra társadalmi-embertani képének eddig homályos pontjait is megvilágítják.

although neither is it common with Tumulus culture burials in the Carpathian Basin. At Alsószentpéter, the eponymous site for the early phase, (Dolny Peter: DUŠEK 1969) six graves are known with similar surrounding ditches while four similar graves were found at Jánoshida-Berek, (CSÁNYI 1980) and a single one at Maklár. We also know of burials in the Danube Basin that were surrounded by a stone ring (Letkés-Kertészföldek; KOVÁCS 1996; Üröm-Magyar-Bolgár Barátság Tsz.) Covering the graves with stones is another common element of the funeral rite of the Tumulus culture. We could observe a few examples at Nagytétény as well, although an intact condition could be documented with grave no. 2. Here rock blocks of various sizes lay in a heap, packed densely in several layers to a thickness of 0.5 m and a length of 2 m above the intact skeleton. It is noteworthy that another grave with stone packing is known from Százhalombatta-Dunafüred, a nearby site of the same culture. (POROSZLAI 1993)

Very few finds were recovered from the graves. The most common finds were

4. kép. A váli kultúra urnatemetkezése
Fig. 4: Váli culture urn grave

5. kép: Késő vaskori műhely (167. objektum)
 Fig. 5: Late Iron Age workshop (feature no. 167.)

A csekélyebb számú hamvasztásos temetkezések közül kiemelkedik a terület középső-északi részén kisebb csoportokban elhelyezkedő öt késő urnamezős, a váli kultúrába tartozó sír. Az igen kicsi, olykor alig fél méter átmérőjű sírgödörökben 2-6 edényt helyeztek el szorosan egymás mellé. Az edénymellékletek között minden esetben találunk egy-egy közepes méretű kihajló, síkzott peremű, árkolt vállú urnaedényt, néha kisebb fazékurnát, behúzott, turbántekereses peremű tálat, olykor kisebb bögréket. (4. kép) Kiemelendő egy csücskös fülű kancsó, valamint egy behúzott peremű tál, melyet egy másik turbántekereses tállal borítottak. Hamvak, mind a – gyakran fedőtállal, vagy edénytöredékekkel borított – urnaedények belsejében, mind a sírgödör földjében előfordultak.

Az utóbbi években egyre több adattal rendelkezünk Nagytétény–Érd–Százhalombatta mikrorégiójának késő bronzkori betelepülésére vonatkozóan. A Harbor Park területén (SZILAS 2002; SZILAS 2005) valamint Százhalombatta–Földváron talált településnyomok, az Érdliget-Barcza utcai sírok, valamint több jelentős szórvány bronz leletegyüttes, a fővárostól

smaller cups, remains of tiny bronze plaques and wire jewellery although there is no definite information about their positions and exact number due to the absence of human skeletons in the overwhelming majority of the graves. Luckily, the skull and the bones of the trunk were preserved in the south–north oriented grave that had the richest grave furniture (feature no. 157). The remains of a necklace composed of cordiform pendants and spiral tubes were found around the neck with a row of hemispherical bronze spangles decorating the outer garment. (Fig. 3) The differences in the orientation and the superposition of the graves, observable in two cases, suggest that more than one generation used the cemetery. The results of the anthropological and a future archaeogenetic analysis will hopefully shed light on the still obscure aspects of the social and anthropological picture presented in the cemetery of this culture.

Among the less numerous cremation burials, five graves from the Late Urnfield Váli culture deserve mention. These graves were found in small clusters in the central-northern part of the territory. From 2-6 vessels were placed next

délre eső jobb parti Duna-szakasz folyamatos késő bronzkori lakottságáról árulkodnak.

A későbronzkori temető egyes részeire késővaszkori (kelta) telep épült rá, amely a Harbor Park területén 2001-ben és 2004-ben feltárt nagyobb falusias jellegű település nyugati peremzónájához tartozhatott. Néhány esetben megfigyelhetők voltak a két korszak egymáshoz képest szuperpozícióban lévő objektumai, mint például a 192. objektumnál, ahol a kelta lakógödör csontvázas késő bronzkori sírt vágott.

A kelta telepjelöléseket felszínen álló, fakonstruktív építményekre utaló cölöpplukcsoportok, méhkas alakú tárolóvermek, szabadonálló illetve műhelygödörbe rendezett kemencék, földbemélyített gazdasági építmények és egy félig földbemélyített lakóház alkotta.

Érdekesnek tűnik, hogy az egyetlen lakóépítményként meghatározható objektumot különféle, egymástól eltérő rendeltetésű gazdasági építmények veszik körül, egyfajta tanyajellegű gazdasági egységet alkotva. Külön egységet képeznek a hat vagy hét oszlop által megtámasztott, földfelszínre épített, egységes tájolású fakonstruktív építmények (csűrök?), ugyancsak zömmel egy csoportban található a gazdasági funkciójú, földbemélyített kisebb gödrök is. Mellettük helyezkedik el egy 4×4 méter kiterjedésű, földbemélyített objektum, amelyet a járószintjéről előkerült orsógombok alapján valószínűleg szövő-fonó műhelyként értelmezhetünk.

A fakonstruktív építményektől távolabb, magányosan állt egy 5×4,5 méter alapterületű, cölöpökkel alátámasztott tetőzetű, az eredeti felszín alá legalább 1 méterrel lemélyített műhely, amelynek három oldalán az építmény kontúrjából

to each other in the very small grave pits, sometimes measuring only half a meter in diameter. The grave good vessels always included a medium large urn with an everted, profiled rim and channelling on the shoulder, sometimes a small pot urn, a bowl with an inverted rim decorated with spiral channelling, and more rarely, small cups. (Fig. 4) A jug with a pointed handle and a bowl with an inverted rim covered with another bowl with spiral channelling deserve special mention. Ashes were equally likely to be found in the urns, often covered with a bowl or shards, or in the earth of the grave.

An increasing number of data has been accumulated on the Late Bronze Age occupation of the Nagytétény–Érd–Százhalombatta microregion. The settlement traces uncovered on the territory of Harbor Park, (SZILAS 2002; SZILAS 2005) and Százhalombatta–Földvár, the graves in Érdliget-Barcza Street and a number of significant stray bronze hoard finds attest to continuous settlement on the right bank of the Danube south of the modern capital in the Late Bronze Age.

A late Iron Age (Celtic) settlement was established over certain parts of the Late Bronze Age cemetery, which may be associated with the larger rural settlement unearthed on the territory of Harbor Park in 2001 and 2004. In a few cases, the features from the two periods could be observed in superposition as, for example, in the case of feature no. 192 where a Celtic semi-subterranean house intersected a late Bronze Age inhumation grave.

The Celtic settlement features comprised groups of postholes implying timber structure constructions sitting directly on the ground, beehive-shaped storage pits, outdoor ovens and ones built in work-

kiugró, földfelszínre épített kemencék maradványait találtuk (167. objektum). (5. kép) Ezenfelül a műhely falában mutatkozó vörösesbarnás ovális alakú átégett elszíneződések alapján belső tűzclóhelyekre is következtethetünk. A műhely hosszabb idejű használatára utal, hogy tapasztott padlóját három ízben megújították. Az ehhez hasonló, lepény-, vagy kenyérsütésre alkalmas, több kemencét magukban foglaló műhelyek a Harbor Park fentiekben már említett feltárásán is előkerültek. (SZILAS 2002, 123)

A vizsgált terület egyetlen lakóépítménye mind a kenyérsütő műhelytől, mind a gazdasági jellegű építményektől kissé távolabb helyezkedett el. Az általános formát mutató, téglalap alakú, félig föld-bemélyített, döngölt padlójú ház keleti, rövidebbik oldalának közepén tűzhely volt megfigyelhető. Nyugati és délnyugati szélét későbbi, de még ugyancsak La Tène D korú, beásások vitték el. A lakógödör betöltéséből többek között fésűdszesz szürke grafitos kerámia és világosszürke, jóliszapolt „S” profilú tálak töredékei kerültek elő.

A telep ásatásunkon feltárt része fémekben rendkívül szegény volt és a kerámiaanyag mennyisége sem mérhető a Harbor Park területén feltárt központi zónához. Pontosabb időrendi meghatározásra a feldolgozást követően nyílik mód, előljáróban azonban annyi kijelenthető, hogy a település a La Tène D periódushoz köthető.

A IX–X. kutatóárkok a jelenlegi 6-os út bevezető szakaszának déli, Duna felé eső oldalán húzódtak Érd és Budapest határában. Közülük egyikből sem került elő régészeti jelenség, ami azzal magyarázható, hogy a ma is jórészt vízjárta, mélyebben fekvő ingoványos terület méginkább

shop pits, workshop establishments in pits as well as a semi-subterranean dwelling house. Intriguingly, the only feature that could be identified as a dwelling was surrounded by out-buildings of diverse functions forming a farm-like economic unit. The timber-structure above ground constructions supported by six or seven posts and uniformly oriented (barns?) form a special unit and most of the smaller pits associated with workstations are also clustered in a single group. A 4×4 m pit feature can be found beside them. It has been interpreted as a workshop for spinning and weaving based on the spindle whorls found on its floor level.

Farther from the timber-structure constructions, a 5×4.5 m workshop stood by itself: It was dug down into the earth at least to a depth of 1 m and its roof was supported by posts. Above ground ovens jutted out from the line of the construction on three sides (feature no. 167). (Fig. 5) In addition, reddish-brownish, oval burnt discolorations in the wall of the workshop imply the existence of interior hearths. The plastered floor level was renewed three times, which suggests that the workshop was used over a longer period. Similar workshops with ovens that could have been used for baking cakes or bread were found during the excavation in Harbor Park as well. (SZILAS 2002, 123)

The only dwelling house in the investigated territory stood somewhat apart both from the bakery and the work area constructions. The house displayed a general form: it was oblong, semi-subterranean with a pounded clay floor and an oven in the middle of the shorter eastern side. The western and southwestern edges were also destroyed by later pits from the La Tène D period. The fill of the semi-subterranean

mocsaras jellegű lehetett a Duna-szabályozást megelőző időkben, így emberi megtelepedésre alkalmatlan volt.

A kisajátítás menete sajnos csak november végére tette lehetővé, hogy a Nagytétényi út és a Budapest–Székesfehérvár vasútvonal közötti részben zártkerti, részben gyömölcsösből álló területen megkezdhessük a kutatást. Az érdfelületi megálló közelében, az attól délre kijelölt XI. számú kutatóárokban végzett munka eredményesnek bizonyult. Kora császárkori hamvasztásos temető került elő urnasírokkal és négyszög alakban árokkal határolt sírkertekkel. A temető valószínűleg ahhoz a kiterjedt sírmezőhöz tartozik, amely a szakirodalomban érdfelületi, illetve részben nagytétényi lelőhellyel ismert, és ahonnan többek között kocsisír is előkerült. (MRT 7 1986, 104, 9/29. lelőhely) Decemberben a XI. kutatóárok kibővítése során mintegy 2000 négyzetméter felületet nyitottunk meg, amely 2006. folyamán további területekkel fog bővülni. Az év végéig összesen 20 római kori urnasírt tártunk föl, valamint kibontottunk öt négyszögletes alaprajzú sírkertet. Noha a kora császárkori hamvasztásos temetőekben előfordulnak hantolások sírok és korábbi régészeti adatok is utalnak feltárási területünk közeléből csontvázas sírokra, mindezekig nem került elő ez a temetkezési forma. A csekély mélységbe, humuszba ázott urnasírok helyét gyakran kőpakolás, vagy nagyobb kötömb jelezte. A sírokba általában kevés számú edényt helyeztek (általában 1, vagy 2 edény jelentkezett), amelyek részben helyi La Tène D, részben provinciális jellegű kerámiatermékek voltak. A helyben készült római provinciális edények főként a kétfülű korsókkal, vízszintesen kihajló peremű, függőleges falú tállakkal (Knickwandschüssel) jellemezhetőek. Egyszerűbb applikált díszel el-

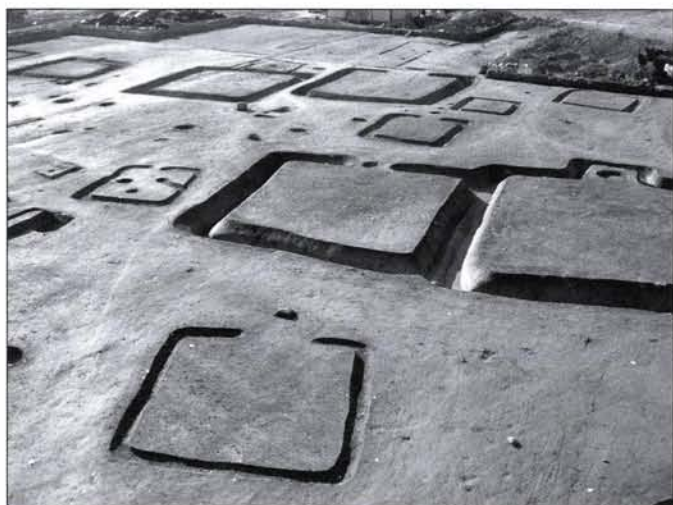

6. kép: Kr. u. 1. századi érem
Fig. 6: AD 1st century coin

house contained, among other things, fragments of grey graphitic ceramics with a combed ornament and light grey bowls with “S” profiles.

The uncovered area of the settlement was poor in metals and the quantity of the ceramic material was also lower than in the central zone uncovered in the territory of Harbor Park. More exact dating will be possible after the analysis of the material. Preliminarily, the settlement can be affiliated with the La Tène D period.

Trenches IX and X ran on the southern side of the approach stretch of route no. 6 on the Danube side, on the border of Érd and Budapest. Neither contained archaeological features. The territory, which is waterlogged even today, may have been a marsh before Danube regulation and

7. kép: Kr. u. 1-2. századi
sírkertek
Fig. 7: AD 1st-2nd century
graveyards

látott, helyi gyártmányú poharak ugyancsak jelentkeztek. Az egyetlen import kerámiát egy Consp. 34-es formájú, applikált díszű Pó-vidéki sigillata tál jelentette, amely a temető eddig feltárt részének legkorábbi pontosan datálható lelete is egyben (Kr. u. 50 és 70-es évek). A fémeket erőprofilú egygombos fibulák, noricum-pannoniai szárnyasfibulák, La Tène hagyományú bronz karperecek, vascsatok és kevés érem jellemezte. (6. kép) Ezek, néhány kivételtől eltekintve nem sírmellékletként, hanem a sírkertárok betöltéséből kerültek elő. Az urnasírok kisebb része négyszög alakban árokkal határolt sírkerteken belül került elő. (7. kép) Ezek mérete változó: az eddig előkerült legkisebb kiterjedése 5×5 méter volt, míg a legnagyobb 10×10 méter. A sírkertek állhattak önállóan, de megfigyeltünk egy nagyobb és egy kisebb sírkertből álló összekapcsolt (kibővített?) együttest is. Tájolásuk kisebb, néhány fokaltrécektől eltekintve azonosnak mondható. Az egyik sírkert tengelyében, az északi árokszakasz belső oldala mellett cölöplyukat sikerült dokumentálnunk, amelyet sírjelző fejféként interpretálhatunk. Hasonló jelenség

so could not have been used for human settlement.

The privatisation process allowed us to start investigations only at the end of November on the territory mostly occupied by orchards and closed gardens between Nagytétényi Road and the Budapest–Székesfehérvár railroad. The work done in trench XI opened just south of the Érdliget railway station proved fruitful: a cremation cemetery was found from the Early Imperial Period with urn graves and rectangular graveyards enclosed by ditches. The cemetery was probably part of the large burial grounds, which is known in the archaeological literature as the Érdliget and partly the Nagytétényi site, and where among other burials, a wagon grave was also found. (MRT 7 1986, 104, site no. 9/29) In December, trench XI was enlarged and a surface of 2000 square metres was opened up. This trench will be further enlarged in 2006. Twenty Roman urn graves were unearthed by the end of the year as well as five rectangular graveyards. Although inhumation burials also occur in the cemeteries of the Early Impe-

a mannersdorfi temető sírkertjeiben is megfigyelhető volt. (UBL 1974, 421) A sírkertek árokkal való körülhatárolásának szokása helyi kelta hagyományokra vezethető vissza. A ménfőcsanakai La Tène B1 temetőben már megfigyelhetők a négyszögletes formájú sírkertek, amelyek itt csontvázas sírokat határoltak. (UZSOKI 1987, 30-, Fig. 26) Dubnik (Csúz, Szlovákia) kelta temetőjében egymásbaérő négyszögletes árokrendszerek mutathatók ki a La Tène B2 periódusból. (BUJNA 1989) A temetkezési szokás császárkori továbbélésére az ausztriai Mannersdorfból (UBL 1974) és a Veszprém-megyei Halimbáról (TÖRÖK 1961) ismerünk példákat. A sírok jelzésének módja, a fibula- és kerámiaspektrum sok hasonlóságot mutat a solymári koracsászárkori bennszülött temetővel, (KOCZTUR 1991) ami megerősíti, hogy a feltárás alatt álló nagytényi temetőt is a bennszülött kelta lakosság használhatta a Kr. u. 1. és 2. század folyamán.

A 2006-ban folytatódó feltárások a Nagytényi út és a vasút közötti terület nagy részét érintik, így a koracsászárkori hamvasztásos temetőről és a legutóbbi adatok alapján részben ide is átnyúló későbronzkori (urnamezős) temetőről további bővebb információ várható.

Beszédes József – Szilas Gábor

Irodalom/References:

BUJNA 1989 – Bujna, A.: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubnik. Slovenska Arheologia 37 (1989) 245–320.
CSÁNYI 1980 – R. Csányi M.: Árokkal körülvett sírok a halomsíros kultúra jánoshidai temetőjében – Graves surrounded by ditches in the Jánosida cemetery of

rial Period, characterised by the cremation rite, and former archaeological data include inhumation burials from the vicinity of our excavation territory, we ourselves have not found any as yet. The places of the shallow urn graves sunk into the humus were often marked by stone packing or a large stone block. Usually, only a few vessels were placed into the graves (generally 1 or 2 vessels), which were partly local La Tène D or provincial ceramics. The locally produced Roman provincial vessels were mostly represented by two-handled jugs, bowls with vertical walls and horizontally everted rims (Knickwandschüssel). Locally produced tumblers with simpler applied ornaments were also found. The only imported ware was a Samian ware bowl with a Consp. 34 type shape and an applied ornament from the Po region. It is also the earliest find in the excavated part of the cemetery that can exactly be dated (AD 50's and 70's). The metal finds are characterised by single-knobbed brooches with a strong profile, winged brooches from Noricum and Pannonia, bronze bracelets in a La Tène traditional style, iron buckles and a few coins. (Fig. 6) Apart from a few items, they were found in the fill of the ditches of the graveyards and not in the graves themselves. A small proportion of the urn graves came from within graveyards surrounded by rectangular ditches. (Fig. 7) Their measurements were diverse: the smallest one was 5×5 m, while the largest one measured 10×10 m. The graveyards could be independent of each other although an interconnected (enlarged?) unit composed of a large and a smaller graveyard was also observed. They had identical orientations with small digressions of a few degrees. A posthole was documented along the axis of one of

the Tumulus Grave Culture. *ArchÉrt* 107 (1980) 153–165.

DUŠEK 1969 – Dušek, M.: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. *Archaeologica Slovaca* 1969, 50–81.

KOCZTUR 1991 – Kocztur É.: Kora császárkori temető Solymáron. *Studia Comitatensia* 21 (1991) 171–334.

KOVÁCS 1996 – Kovács, T.: The Tumulus Culture in the Middle Danube Region and the Carpathian Basin: Burials of the Warrior Élite. In: (Ed. Belardelli, C. – Peroni, R.) *The Bronze Age in Europe and the Mediterranean. The colloquia of the international congress of prehistoric and protohistoric sciences. Forlì* 1996, 113–126.

MRT 7 1986 – A budai és a szentendrei járás. *Magyarország Régészeti Topográfiája* 7 (1986)

POROSZLAI 1993 – Poroszlai I.: Százhalombatta bronzkori története – Százhalombatta in der Bronzezeit. In: *4000 év a 100 halom városában. Százhalombatta* 1993, 9–22.

SZILAS 2002 – Szilas G.: Késő kelta falusias település feltárása Nagytétény határában. *Aqfűz* 8 (2002) 114–130.

SZILAS 2005 – Szilas G.: Budapest XXII. Ker. *Campona utca* 1. *Aqfűz* 11 (2005) 253–254.

TÖRÖK 1961 – Török Gy.: Római kori faházak nyomai Halimbán. *FolArch* 13 (1961) 63–71.

UBL 1974 – Ubl, H.: Das römerzeitliche Gräberfeld und die zugehörige Siedlung von Mannersdorf a. Leithagebirge, Flur Hausfelder am Arbach. In: *Actes du IX Congrès International d'Études sur les Frontières Romaines. Mamaia* 1972 (1974) 415–426.

UZSOKI 1987 – Uzsoki A.: Ménfőcsanak. In: (ed.: Kovács T., Petres É., Szabó M.) *Corpus of Celtic Cinds in Hungary, Vol. I* Budapest, 1987. 13–61.

the graveyards beside the inner side of the northern stretch of the ditch. It may be interpreted as a grave marker. A similar phenomenon was observed in the graveyards in the Mannersdorf cemetery as well. (UBL 1974, 421) Digging ditches around graveyards reflects local Celtic traditions. Rectangular graveyards, this time with inhumation burials, have already been observed in the La Tène B1 cemetery at Ménfőcsanak. (UZSOKI 1987, 30-, Fig. 26) Interconnected systems of rectangular ditches could be demonstrated in the La Tène B2 phase the Celtic cemetery of Dubník (Csúz, Slovakia). (BUJNA 1989) The survival of the funeral custom in the Imperial Period has been demonstrated in Mannersdorf (Austria: UBL 1974) and Halimba in Veszprém county. (TÖRÖK 1961) The way the graves were marked, the choice of brooches and ceramics are analogous to the autochthonous cemetery of Solymár dated to the Early Imperial Period, (KOCZTUR 1991) which supports the suggestion that the Nagytétény cemetery may also have been used by the autochthonous Celtic population in the AD 1st and 2nd centuries.

Excavations will be continued in 2006 within the better part of the territory between Nagytétényi Road and the railroad. Thus, ample information can be expected on the cremation cemetery from the Imperial Period and also the Late Bronze Age (urn field) cemetery, which based on recent data seems to have extended this far.

József Beszedes – Gábor Szilas

Előzetes jelentés Kőérberek-Tóváros Lakópark lelőhelyen, 2005. évben elvégzett régészeti feltárásokról

(Budapest, XI. ker., Kőérberek-Tóváros
Lakópark)

A 2005. év folyamán folytattuk az előző két évben megkezdett munkálatokat (HORVÁTH et al. 2005; TEREI 2005; TEREI et al. 2005) A feltárások a lakópark 4-5-6-7. lakótömbjeiben, az északi autóbusz út déli oldalán, a 4-5-ös tömbök teljes alapterületén, a 6-7-es tömbök esetében, átlagosan 20 méter szélességben, a tömbök északi felén folytatódott. Emellett elvégeztük, a tömböket elválasztó, észak-dél irányú utak (2-3-4) feltárását is. A 4-5-ös tömbök, valamint a köztér utak feltárását teljes egészében befejeztük, a területet a beruházónak átadtuk. A 6-7-8-as tömbök déli felén jelenleg földdeponó van. Feltárásukra 2006-ban vagy 2007-ben kerülhet sor.

A feltárás során 227 darab ős- és népvándorlás kori beszámozott régészeti objektum került elő. Az ideai ásatás során, a leletek kor szerinti megoszlása jelentősen eltért a korábbi években tapasztaltaktól. Réz- és középkori leletek ezen a területen már nem fordultak elő, a neolitikum objektumait (nagy méretű gödörrendszer és kemence) pedig már csak a 4-es tömb északkeleti sarkában sikerült feltárnunk. (1. kép) Ezzel meghatározható volt a lelőhely újkőkori megtelepedésének nyugati határa.

Ezzel szemben továbbra is jelentős mennyiségben jelentek a kora

Preliminary report on the archaeological excavations at the Kőérberek-Tóváros Residential District site in 2005

(Budapest, XI, Kőérberek-Tóváros
Residential District)

In 2005, we continued the excavation on-going in the previous two years. (HORVÁTH et al. 2005; TEREI 2005; TEREI et al. 2005) The excavation was continued in residential blocks 4-5-6-7, on the southern side of the northern bus road, over the complete surfaces of blocks 4-5 and on the northern side of blocks 6-7 with an average width of 20 m. In addition, the north-south oriented roads (2-3-4) that separated the blocks were brought to light. The excavation of blocks 4-5 and the roads between the blocks was completed and the territory was turned over to the investor. An earth depot occupies the southern part of blocks 6-7-8. This area will be unearthed in 2006 or 2007.

During the course of excavation, 227 features from prehistoric times and the Migration Period were uncovered and marked with numbers. The distribution of the finds by periods was significantly different this year from previous experiences. No finds from the Copper Age or the Middle Ages occurred on this territory and only the northeast corner of block 4 contained Neolithic features (a large pit complex and an oven). (Fig. 1) These features mark the western edge of the Neolithic settlement.

Early Bronze Age pits, at the same time, appeared in considerable numbers and most of them contained a rich find

bronzkori gödrök, amelyek többségükben gazdag leletanyagot tartalmaztak. Kora bronzkori házat továbbra sem találtunk, az objektumok többsége a már korábban is észlelt „kúpos” betöltésű áldozati gödör volt. (2. kép) Betöltésükből nagy mennyiségű állatesont és kerámia töredék került elő. A terület középső részéhez hasonlóan, a 2005-ben feltárt tömbökben is az északi 30-40 méteres sávban találtunk kora vaskori leleteket. Négyszögletes alaprajzú, félig földbe mélyített házak, (3. kép) nagyméretű gödör rendszerek (4. kép) és kisebb önálló gödrök jellemezték ezt a

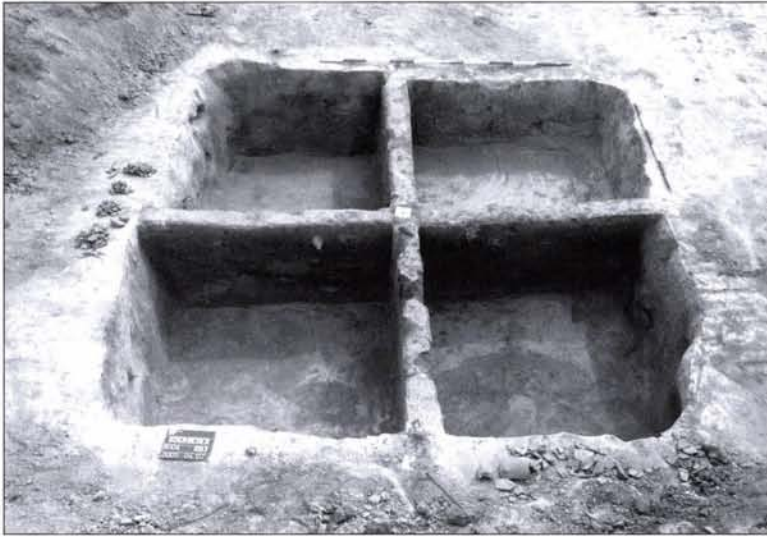
material. No early Bronze Age house was found, the majority of the features were sacrificial pits with “conical” fill, similar to the ones observed earlier. (Fig. 2) The fills contained a large number of animal bones and ceramic shards. Similarly to the central part of the territory, Early Iron Age finds were discovered in a northern 30-40 m wide zone over the uncovered blocks in 2005 as well. Rectangular semi-subterranean houses, (Fig. 3) large pit complexes (Fig. 4) and smaller individual pits characterised this period. The quantity of the heavily burnt daub frag-

1. kép: Neolitikus kemence metszete és sütőfelülete bontás közben
Fig. 1: Cross-section and baking space from a Neolithic oven during cleaning

2. kép: Kora bronzkori áldozati gödör
Fig. 2: Early Bronze Age sacrificial pit

3. kép: Vaskori ház
bontás közben
Fig. 3: Iron Age
house during
excavation

korszakot. Valamennyi objektumtípus esetében feltűnő volt a betöltésükből előkerült, erősen átégett faltapasztás-töredékek mennyisége.

Az előző években az 5-ös tömbben előkerült nagyméretű észak–déli, irányú népvándorlás kori árokrendszer további szakaszait sikerült feltárnunk, amely ezúttal kelet–nyugati irányban folytatódott a terület északi részén, az 5-6-os tömbökben. Több helyen megfigyelhető volt, hogy az árokrendszer, eredeti funkciójának elvesztése után, esetleg agyagkitermelő helyként szolgálhatott, amelyre az árokba beásott, számos, egyébiránt korban azonos leleteket tartalmazó gödör előkerülése is utal.

A korszak félig földbe mélyített épületeit az 5-ös tömb déli és a 7-es tömb északi sávjában, hat-hét házas csoportokban, (5. kép) egymástól viszonylag nagy távolságban találtuk meg. Az előbb vázolt kép a 6-7-es lakótömb déli részének feltárása után esetleg megváltozhat. A korszak talán legérdekesebb leleteit az 5-ös tömb délkeleti felében előkerült, feltehetőleg

ments found in the fills was conspicuous in all feature types.

We unearthed further stretches of the large north–south running ditch system from the Migration Period found in block 5 in previous years. This year the ditch system continued in an east–west direction in blocks 5-6 in the northern part of the territory. We could observe in several places that after the ditch system lost its original function it may have been exploited as a clay extraction pit. This seems to be supported by the occurrence of many other pits dug into the ditch containing contemporary finds.

The semi-subterranean houses of the period were found in groups of six to seven houses, (Fig. 5) situated relatively far from each other in the southern zone of block 5 and in the northern zone of block 7. The above picture may be modified after excavation of the southern part of residential blocks 6-7. Perhaps the most interesting finds from the period were an iron smelting furnace found in the southeast half of block five (Fig. 6) and a house in block 7 with a repeatedly renewed floor. (Fig. 7)

vasolvasztó kemence, (6. kép) és a 7-es tömb egyik, többszörösen megújított padlójú háza jelentette. (7. kép)

A terület nyugati szélén, az idei feltárási területet lezáró 2. számú út feltáráskor egy kelta és egy kora Árpád-kori félig földbe mélyített ház is előkerült. (8. kép) A korábbi leletek alapján, a 8-as tömb feltárása során további leletekre lehet számítani.

Az Árpád-kori Kána falu 2003-ban elkezdett, majd a következő évben tovább folytatott feltárása 2005-ben a terület déli, patakhoz közeli részén található 400 középkori objektum feltáráásával zárult le.

A 32 földbe mélyített ház az eddig megismert két csoportba osztható, egy részük észak–déli tájolású, ahol az északi és a déli rövidebb oldalakon találtuk meg az oszlopok helyeit, és általában a délnyugati sarokban volt a kemence, másik részük kelet–nyugati tájolású, ahol az északkeleti sarokba építették a tüzelőhelyet. Gyakori a kemencénél a 2-3 megújítás is, szájuknál és oldaluknál többször a templomból származó kváderköveket bontottunk ki. A házakban több esetben találtunk a

A semi-subterranean house from the Early Árpád Period and another one from the Celtic period were found on the western edge of the territory during excavation of road no. 2, which ended the excavation territory this year. (Fig. 8) Judging from earlier finds, further finds can be expected from the excavation of block 8.

The excavation of the Árpád Period Kána village which began in 2003 and continued in the successive seasons, was completed in 2005 with 400 new medieval features being recovered on the southern part of the territory close to the stream.

The 32 semi-subterranean houses can be grouped into the two already recognized groups. Some of them were north–south oriented, where the postholes were found on the northern and the southern shorter sides and the oven usually occupied the southwest corner. The other house type had an east–west orientation where the oven was built in the northeast corner. The ovens were often renewed 2-3 times, and ashlar coming from the church were sometimes found by the ovens' mouths

4. kép: Vaskori gödörgyűttes
Fig. 4: Iron Age pit complex

5. kép:
Népvándorlás
kori házcsoport
Fig. 5: House
group from
the Migration
period

6. kép:
Népvándorlás
kori vasolvasztó
kemence
Fig. 6: Iron
smelting
furnace from
the Migration
Period

kemencével szemközt, hosszabb oldalnál két cölöplyukat, melyet a bejáráshoz köthetünk. Gyakoriak a házakban kisebb-nagyobb beásások. Ezek egyrészt ülő-, vagy munkagödörök, másrészt élelmiszer tárolására szolgáló gödrök voltak. Több esetben a felhagyott házak oldalába kemencéket vájtak bele. Ezek a kemencék általában észak–déli tájolásúak voltak, szájukat kövekkel erősítették meg, platníja gyakran többszörösen megújított volt. A jobb hővisszaadás érdekében köveket, kavicsokat, kerámiatöredékeket tapasztottak le. Egy

and in their walls. In a few houses, two postholes at were found in the long walls facing the oven. These may be associated with the entrance. Pits of various sizes often appeared in the houses, representing sitting, working and food storage pits. In a number of cases, ovens were cut into the walls of abandoned houses. These ovens usually had a north–south orientation with the mouth reinforced with stones and the baking surface was often repeatedly renewed. To increase heat transmission, stones, pebbles and shards were

alkalommal megfigyeltük, hogy nemcsak a kemence platnirészét, hanem az oldalát is megújították. A nagyszámú gödör legtöbb esetben kör alaprajzú, és méhkas alakú volt.

A 2005-ös évben feltárt területen nagyszámú árok, árokszakaszk jelentkezett. Ennek az objektumfajtnának a jelenléte azzal magyarázható, hogy a talajerózió miatt a patakhöz közeli, alacsonyabb területen vastagabb humuszréteg maradt meg, így a korábbi mezőgazdasági tevékenységek ezeket az objektumokat kevésbé károsították. Különlegesnek mondható a 3806. számú árok mind méreteiben, hiszen az átlagos 20 centiméter mélységhez képest helyenként a 60-70 centimétert is elérte, mind összetett szerkezetében, mert egyes részlein 3-4 párhuzamosan futó, néhol egymásba ázott árokszakaszk is megfigyelhető volt.

Az előkerült leletek legnagyobb részét a korábbi évekből ismert, 12-13. századi kerámiatöredékek teszik ki. Kiemelendő a két fejjel lefelé babonás célból elásott ép kerámia. Gödörből került elő több követ

daubed into the baking surface. In a single case we observed that not only the baking surface but also the wall of the oven had been renewed. The many pits were mostly round and beehive-shaped.

A large number of ditches and stretches of ditches were found on the territory unearthed in 2005. The appearance of this feature type can be explained by the fact that a thicker humus layer remained on the lower territory close to the stream related to erosion, so that agricultural activity caused less damage in these features. Ditch no. 3806 is special because of its measurements (it extended down to 60-70 cm as compared to an average depth of 20 cm) and structure as well, since 3-4 ditch segments, sometimes dug into each other, ran parallel in certain sections.

The majority of the uncovered finds were shards from the 12th-13th century similarly to former years. Two intact vessels buried upside as part of a magical rite should be mentioned here. The pits contained various stones including a col-

7. kép: Népvándorlás kori többször megújított padlójú ház bontás közben

Fig. 7: House with a repeatedly renewed floor from the Migration Period during excavation

8. kép: Árpád-kori ház maradványa
Fig. 8: Remains of a house from the Árpád Period

együtt a templom ikerablakához kapcsolható oszlopalapzat, III. Béla bizánci mintára vert nagyméretű bronzpénze, valamint egy aranyozott bronz ládikaveret is.

*Horváth László András
– Horváth M. Attila – Terei György*

umn basement from a twin window of the church as well as a large bronze coin minted by Béla III after Byzantine examples and a gilded bronze casket mount.

*László András Horváth –
Attila Horváth M. – György Terei*

Irodalom/References:

HORVÁTH et al. 2005 – Horváth, L. A. – Korom, A. – Terei, Gy. – Szilas, G. – Reményi, L.: Előzetes jelentés az épülő Kőérberek, Tóváros-Lakópark területén folyó régészeti feltárásokról (Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberek, Tóváros-Lakópark Residential District.) In: Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. Aqfűz 12 (2005) 137–167.
TEREI 2005 – Terei, Gy.: Előzetes jelentés a Kőérberek-Tóváros, lakópark

területén folyó Árpád-kori falu feltárásáról. (Preliminary report on the excavation of a village form the Árpáadian Period on the territory of the Kőérberek – Tóváros residential district.) In: Régészeti Kutatások Magyarországon 2004 (Archaeological Investigations in Hungary 2004) Budapest 2005, 37–49.

TEREI et al. 2005 – Terei, Gy. – Horváth, L. A. – Korom, A. – Szilas, G.: Budapest, XI. Kőérberek, Tóváros-lakópark. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 (Archaeological Investigations in Hungary 2004) Budapest 2005, 196–197.

Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán

(Budapest XVII. ker. Major-hegy déli
részén, M0 BP 05/2 lh.)

Az M0 autópálya építését megelőző régészeti feltárás során Budapest és Pécel határában, a Rákos-pataktól északra emelkedő Major-hegy déli, lankás lejtőjén található lelőhelyen 2005 áprilisától (másfél hónapos megszakítással) november végéig, több mint 4 hektáros területen összesen 1100 régészeti objektumot tártunk fel. A lelőhely feltárását 2006. tavaszán folytatjuk, ennek során további, jelentős számú régészeti objektum előkerülése valószínű.

A Gödöllői-dombság felől érkező Rákos-patak völgye az őskor időszakában fontos kommunikációs útvonalként szolgált Északkelet-Magyarország és a Pesti-síkság, illetve a Duna-vidék között, a császárkorban Pannonia és a Barbarikum között. A patak fölött északra emelkedő Major-hegy lankás déli lejtője kedvező földrajzi körülményeket biztosított a megtelepedésre, (1. kép) így a lelőhelyen összesen öt régészeti korszak (neolitikum, középső rézkor, késő rézkor, késő bronzkor, császárkor) emlékműve került elő.

A feltárás területén a legkorábbi időszakot a neolitikum képviseli. A Dunántúli Vonaldíszes Kerámia (továbbiakban DVK) megtelepedését jelző jelenségek legintenzívebben a nyomvonal nyugati oldalán húzódó észak-déli tengelyű egykori kiemelkedésen jelentkeztek, míg

Archaeological investigations in the eastern sector of the M0 highway ring

(Budapest XVII, southern part of Major
hill, M0 BP site no. 05/2)

In the course of the archaeological excavation preceding the construction of highway M0, 1100 archaeological features were unearthed on the more than 4 hectares of the site, situated on the mild southern slope of Major hill north of Rákos Stream on the border between Budapest and Pécel from April to the end of November, 2005 (with a break of one and a half months). The excavation of the site will be continued in the spring of 2006, at which time the appearance of a significant number of archaeological features can be expected.

The valley of the Rákos Stream, which arrives from the Gödöllő hills, was an important communication route between northeast Hungary, the Pest plains and the Danube region in the prehistoric times and also between Pannonia and the Barbaricum in the Imperial Period. The gentle slopes of Major hill rising north of the stream presented favourable geographical circumstances for settlement, (Fig. 1) and, accordingly, the remains of five archaeological periods were uncovered at the site (Neolithic, Middle Copper Age, Late Copper Age, Late Bronze Age and the Imperial Period).

The Neolithic represents the earliest period on the excavation territory. The phenomena marking the settlement of

a nyomvonal keleti széle felé, valamint északi irányában a települési objektumok ritkulását lehetett megfigyelni. Ez alapján a település központi része a Rákos-patak és a nyomvonalról nyugatra észak–déli irányban húzódó mellékág környezetében feltételezhető. A nyomvonal nyugati részén, egy mára már feltöltődött természetes árokkal határolt egykori kis magaslaton, egy 15 méter hosszú és körülbelül 7 méter szélességűre becsülhető oszlopvázas épület maradványait sikerült megfigyelni. (2. kép) Az észak–északnyugat – dél–délkeleti tájolású épület középső három oszlopsora és a ház mindkét külső oldalán párhuzamosan húzódó hosszanti árok (Längsgrube) jelentkezték, míg az esetünkben feltehetőleg sekélyebb leásott külső hosszanti falakat általában jellemző sűrűbb oszlopsorokat nem tudtuk megfigyelni. A neolitik település területén, így a ház környezeté-

the Transdanubian Linear Pottery culture (in the following TLP) appeared the most intensively on the former north–south elevation on the western side of the track, while features became more scattered toward the eastern edge of the track and in a northerly direction. Accordingly, it can be assumed that the central part of the settlement near a side tributary running in a north–south direction west of the Rákos stream and the path of the highway. On the western side of the path of the highway, the remains of a post-structure house, estimated to have been 15 m long and 7 m wide, was observed on a small knoll bordered by a natural, already filled in ditch. (Fig. 2) The middle three post rows and the longitudinal ditches (Längsgrube) running outside both sides of the north-northeast – south-southwest oriented house appeared, while the denser

1. kép: Légifotó a lelőhelyről (Fotó: Komjáthy Péter)

Fig. 1: Aerial photo of the site (Photo by Péter Komjáthy)

2. kép: Újkőkori
oszlopvázás ház
oszloplyukai
Fig 2: Postholes of the
Neolithic post-structure
house

ben is, összesen három melléklet nélküli zsugorított csontvázas temetkezést, több gödröt és szabadtéri tűzhely maradványát is feltártuk, gyakran későbbi korszakok beásásaival bolygatott állapotban. A leletanyagot több esetben a humusz aljába, vagy sekélyen az altalajba leásott nagyméretű gödrökben, egykori felszínen szóródva, illetőleg későbbi objektumok anyagába keveredve találtuk. Leletek kerültek elő a területet észak-északnyugat – dél-délkeleti irányban átszelő természetes, később feltöltődött árkokba, vízfolyásokba sodródva is. Az épülettől északkeletre húzódó nagyméretű természetes mélyedés aljában, sok esetben bronzkori beásások leletei közé keveredve kerültek elő a korszak emlékei. Elpusztított temetkezések egykori létezésére bronzkori leletekkel keveredett embercsont töredékek előkerülése is utalt. A kerámialeletek előzetes vizsgálata alapján a lelőhelyen a későkottafejes, kora Zseléz időszak településének részlete került elő. A leletanyagban elvétve fordul elő festett kerámia, illetve a valódi Zseléz díszítés. A kottafejek az egymással párhuzamosan

post rows that usually characterise the exterior longitudinal walls, but probably not dug very deep here, could not be observed. On the territory of the Neolithic settlement, thus in the area of the house as well, three contracted inhumation burials, a number of pits and the remains of an outdoor oven were uncovered often disturbed by pits from later periods. The finds were often observed in large pits dug into the base of the humus or shallowly into the subsoil, scattered on the contemporary surface and mixed into the material of later pits. Finds were washed into the natural and later filled-in ditches and water flows that crossed the territory in a north-northwest – south-southeast direction. The finds from the period were often found mixed with finds from Bronze Age pits on the bottom of the large natural depression northeast of the house. The occurrence of human bone fragments mixed with Bronze Age finds demonstrate that there had been burials, now destroyed. Based on a preliminary analysis of the ceramic finds, part of a settlement of

haladó vonalakon gyakran egymás alatt, összeérve helyezkednek el.

A DVK a főváros területén eddig megismert települései jellemzően víz közelségében, a budai oldal Duna felé lejtő teraszain, a hegyekből érkező patakok partján, és a pesti oldal patakokat követő ármentes területein húzódnak. (G. CSÁNK 1964; KALICZ-SCHREIBER-KALICZ 1992; VIRÁG-BESZÉDES-REMÉNYI 2005) Ezek sorába illeszkedik a lelőhelyünkön előkerült településrészlet, amely jelenlegi tudásunk szerint a főváros DVK kottafejes és kora Zseliz időszakának egyik legkeletebbre fekvő települését képviseli.

Az újkőkori település északi határán kívül három zsugorított csontvázas temetkezés maradványát tártuk fel. Ezek közül kettő nagyjából a telep határánál, a humusz aljában, egymás közelében feküdt. A föld nélkül jelentkező sírokat a szántás és a munkagép megbolygatta. Az egyik sírban a csontok eredeti helyzetét csak feltételezni tudtuk, amely szerint jobb oldalra fordított, erősen zsugorított testhelyzetű nyugat-délnyugat – kelet-délkeleti tájolású, közepes megtartású csontváz maradványairól lehetett szó. A maradványok között mellékletet nem találtunk. A másik sírban dél-délnyugat – észak-északkeleti tájolású, baloldalra fordított, erősen zsugorított testhelyzetű felnőtt közepes megtartású csontváza feküdt. Az arckoponya előtt két roncsolt edényalj maradványait találtuk, amelyek a két temetkezés rézkor első felére történő keltezését valószínűsítik. A harmadik sír az előzőektől északabbra, magányosan került elő. Az ovális földtel jelentkező sírgödörben nagyjából nyugat-északnyugat – kelet-délkeleti tájolású, jobb oldalra fordított zsugorított testhelyzetű felnőtt

the late Noten-kopf and early Zseliz periods was found. Painted ceramics and real Zseliz motifs only occurred sporadically in the find material, the Noten-kopf type designs on the pottery often touch each other, one under the other, on parallel lines.

The settlements of the TLP known from the territory of the capital lie near water, on the terraces sloping toward the Danube and along streams flowing from the hills on the Buda side and on flood-free territories along streams on the Pest side. (G. CSÁNK 1964; KALICZ-SCHREIBER-KALICZ 1992; VIRÁG-BESZÉDES-REMÉNYI 2005) The partial settlement discovered on this site fits among them. As far as we know, it is one of the easternmost settlements of the TLP Noten-kopf and Zseliz periods in the capital.

The remains of three contracted inhumation burials were uncovered outside the northern edge of the Neolithic settlement. Two of them lay near each other on the bottom of the humus approximately on the border of the settlement. Plowing and machines disturbed the graves that appeared without discolorations. In one of the graves, the original position of the bones can only be guessed at, apparently these were the medium well-preserved remains of a strongly contracted skeleton laid on its right side and oriented west-southwest – east-northeast. No grave goods were found among the remains. In the other grave, a south-southwest – north-northeast oriented, strongly contracted, medium well-preserved skeleton of an adult lay on its left side. The remains of the bottoms of two damaged vessels were standing before the face. These vessels probably date the grave to

rossz megtartású csontváza feküdt. A karokat könyökben behajlították, a kezek szorosan a dél felé néző arc előtt nyugodtak. A combok csaknem teljesen nyújtott testhelyzetben feküdtek, a térdeket hegyesszögben hátrahajtották, a lábfejeket szintén hátrahajtván, szorosan a medencéhez húzták. A felsőtest előtt egy kónikus tál darabjai feküdtek, a lábszárakra lapos köveket helyeztek. A csontváz előtt munkagép és szántás által erőteljesen megroncsolt további edénymellékletet figyeltünk meg. A medence mögött, a bokák környékén csoportosulva, kisebb-nagyobb korong alakú mészkögyöngyök kerültek elő, néhány esetben pár gyöngyszemből álló füzérszakaszt is sikerült megfigyelniük. Az előkerült mellékletek összessége és a temetkezési rítus alapján a sírt a rézkor első felére keltezhetjük. A felsőtest előtt előkerült, jelenleg pontos párhuzam nélküli, benyomkodott karikákkal díszített kónikus tál díszítésének módja Tisza-vidéki kapcsolatokra utal. Hasonló díszítés a Tiszapolgár-kultúra körében gyakori, ritkábban, de megjelenik a Bodrogkeresztúr-kultúra edényein is. (PATAY 1975) A lelőhelyen feltárt rézkori sírok valószínűsíthetően összefüggésben állhattak a Major-hegy északabbi részén feltárt temetkezési hellyel. (Lásd ebben a kötetben a 196–206. oldalon.)

A régészeti kutatások során, a Major-hegy déli lejtőjén a késő rézkori Baden-kultúra 80 objektuma került felszínre. A késő rézkorra datálható objektumok többsége hulladékgödör, amelyekben az állatesontok hiánya feltűnő. Egy esetben (84. objektum) szubhumuszba ázott hombáredény került felszínre, míg a 637. gödör déli oldalfala mellett félkörívben több ép és töredékes edény maradványa feküdt. Lelőhelyünk jelentőségét a 12 ri-

the first half of the Copper Age. The third grave lay in an isolated position north of the other two. The poorly preserved skeleton of an adult lay in the grave, appearing in the form of an oval discoloration. The body was lying contracted on its right side and oriented approximately west-northwest – east-southeast. The arms were flexed at the elbows and the hands were laid in front of the face, which gazed to the south. The thighs were nearly completely extended, the knees were bent back at a right angle and the feet were also bent back and pulled-in closely to the pelvis. The fragments of a conical bowl lay in front of the torso and a flat stone was placed on the legs. Another vessel, severely damaged by machines and plowing, was observed in front of the skeleton. Various-sized discoid limestone beads were found in a cluster behind the pelvis, in the region of the ankles. In a few cases, a string segment of a few beads could even be observed. The complexity of the recovered grave-goods and the burial rite date the grave to the first half of the Copper Age. The ornamental technique on the conical bowl decorated with impressed rings found in front of the skeleton, has no exact analogue but implies some contact with the Tisza region. Similar motifs are common in the Tiszapolgár culture and appear on the vessels of the Bodrogkeresztúr culture as well. (PATAY 1975) The Copper Age graves unearthed at the site were probably linked to the burial ground uncovered in a more northerly section of Major hill. (See in this volume.)

The archaeological investigations brought to light 80 features from the Late Copper Age Baden culture on the southern slopes of Major hill. The majority of the features dated to the Late Copper Age

3. kép: A késő rézkori Baden-kultúra rituális szarvasmarha temetése (436. objektum)

Fig. 3: Ritual cattle burial (feature no. 436) from the Late Copper Age Baden culture

tuális állattemetés bizonyítja. (3. kép) Az eltemetett állatok többsége szarvasmarha, de kiskérődző (juh) rituális temetése (két esetben páros temetés) is megfigyelhető volt. Az 1119. gödör aljára, annak közepére kiskérődző koponyáját helyezték, melyet rituális koponyatemetésként értékelünk. (ENDRÓDI-VÖRÖS 1999) A szarvasmarhák fektetése, leölése megfelel a már korábban megfigyelteknek, az állatokat szűk gödörben, vagy annak szélén letaglózzák, a koponyát a hátra, hasra, visszatekerik. Gyakran égetés nyoma is megfigyelhető. (ENDRÓDI-VÖRÖS 1999; ENDRÓDI 2005) Egy esetben emberrel együtt egy szarvasmarhát is eltemettek (853. objektum), északnyugat–délkeleti tájolású kisgyermek váza mellett kifejlett szarvasmarha váza feküdt, egyéb melléklet nélkül.

A Rákospatak mentén számos régészeti lelőhely ismert a késő rézkor idejéről. A Major-hegyi lelőhelytől 1,5 kilométerre keletre található Pécel-vasútállomás, a Baden-kultúra első (szórvány) leleteiről

are refuse pits, in which the absence of animal bones is conspicuous. In one case (feature no. 84), a storage jar was found dug into the sub-humus, while a number of intact and fragmentary vessels were uncovered, arranged in a semicircle along the southern wall of pit no. 637. Twelve ritual animal burials indicate the significance of the site. (Fig. 3) The majority of the buried animals were cattle although the ritual burial of small ruminants (sheep) could also be observed (double burials in two cases). The skull of a small ruminant was placed in the centre of the bottom of pit no. 1119, which we have interpreted as a ritual skull burial. (ENDRÓDI-VÖRÖS 1999) The slaughter and positioning the cattle are similar to already observed practice: the animals were slaughtered in the narrow pit or on its edge and the skull is twisted back onto the belly or back. Traces of burning can also often be observed. (ENDRÓDI-VÖRÖS 1999; ENDRÓDI 2005) In a single case, a cattle was buried together with a man (feature no. 853), where the northwest–southeast oriented skeleton of a young infant lay beside the skeleton of a mature cattle without any other grave goods.

Many archaeological sites are known from the Late Copper Age along the Rákos Stream. The Pécel railway station, the eponymous site of the Baden culture where the first (stray) finds were recovered, was located 1.5 km east of the Major hill site. (HAMPEL 1886, Pl. 78. 1)

The excavation of the Rákoscaba, Keresztújló site on the northern slope of Bartos hill south of the other side of the Rákos stream approximately aligned with Major hill was conducted preceding the construction of the M0 ring highway in 2004. Beside a few features without finds,

ismert egykori névadó lelőhely. (HAMPEL 1886, 78. t. 1)

A Major-heggyvel nagyjából egy vonalban, a Rákos-patak túlsó partján délre emelkedő Bartus-hegy északi lejtőjén található Rákoscaba, Keresztdűlő lelőhely feltárására az M0 autópút kivitelezését megelőzően 2004-ben került sor. A lelőhelyen néhány leletanyag nélküli objektum mellett mélyszántással erősen bolygatott zsugorított csontvázás rítusú temető 5 sírját bontották ki, a sírok többsége szinte teljesen megsemmisült, melléklet összesen két esetben került elő. Három épen maradt sír tájolása délkelet-északnyugat. (KOROM-REMÉNYI-TÓTH 2004, 186–189) A leletek a Baden-kultúra klasszikus fázisát képviselik. A XVII. ker. Csabai út 64. szám alatt 1962-ben, majd 1965-ben G. Csánk Vera, Schreiber Rózsa rövid leletmentéseket végzett a területen. Ennek során késő rézkori telepobjektumot tártak fel, a leletek a kultúra klasszikus fázisát képviselik. A XVII. ker. Csabai út 50. szám alatt 1968-ban G. Csánk Vera leletmentése során egy zsugorított csontvázás sír került elő, a mellékletek között, szalagfüles korsó és csésze, félgömbös és kétoasztatú tálak, valamint festett talpas tál töredékei voltak. A XIV. ker. Egressy út lelőhelyről csupán egy szórvány ansa lunata fülű, hasán kannelúrozott korsó került be a BTM gyűjteményébe, (TOMPA 1942, 32. V. t. 9.) de a közelben fekvő Paskál utca – Cinkotai utca kereszteződésénél, a Rákospatak közelében fekvő, környezetéből kiemelkedő széles dombháton bronzkori és középkori leletek mellett a késő rézkori Baden-kultúra telepobjektumai is felszínre kerültek. 1961-ben Kalicz-Schreiber Rózsa leletmentése során, egy méhkas alakú gödörben egy szarvasmarha csontváz maradványait tárta

5 graves from an inhumation cemetery with deceased with contracted bodies badly damaged by deep plowing. The majority of the graves were nearly entirely destroyed, and only two graves contained grave goods. Three intact graves were oriented southeast–northwest. (KOROM-REMÉNYI-TÓTH 2004, 186–189) The finds represent the classic phase of the Baden culture. Vera G. Csánk and Rózsa Schreiber conducted short rescue excavations at Budapest, District XVII, 64 Csaba Street in 1962 and then again in 1965. They unearthed a Late Copper Age settlement feature with finds from the classic phase of the culture. A contracted inhumation burial was discovered at Budapest, District XVII, 50 Csabai Road during Vera G. Csánk's rescue excavation in 1968. A jug and a cup with band handles, hemispherical and bipartite bowls as well as the fragments of a painted footed bowl were found among the grave goods. Only a stray find, a jug with an ansa lunata handle decorated with channeling on the belly was taken to the collection of the Budapest History Museum from the Budapest, District XIV, Egressy Road site, (TOMPA 1942, 32. Pl. V. 9) while settlement features of the Late Copper Age Baden culture were uncovered next to Bronze Age and medieval finds on a broad hill ridge near the Rákos Stream at the nearby junction of Paskál and Cinkotai Streets. In 1961, the remains of a cattle skeleton was found in a beehive-shaped pit during Rózsa Kalicz-Schreiber's rescue excavation. Based on the description, the feature should be interpreted as a ritual animal burial. Fragments of a bowl with incised ornament were found among the bones. A wide-mouthed cup with an impressed double dot row ornament on the

fel. Az objektum a leírás alapján rituális állattemetésként interpretálható. A csontok között bekarcolt díszítésű táltöredékek voltak. A XIV. ker. Hajtsár utcából Müller György 1931-ben folytatott ásatása során egy széles szájú, bögre, melynek hasát benyomott kettős pontsor díszíti, került be a BTM gyűjteményébe. (TOMPA 1942, 32. V. t. 10.)

Lelőhelyünk Rákoscaba-Majorhegy déli lejtője a környezetéből kiemelkedő ármentes dombhát, amelyen a késő rézkori Baden-kultúra objektumai körülbelül 3000 négyzetméteren szóródnak. A település széle északon a késő rézkori objektumok hiányával behatárolható, míg délen a Rákos-patak alkotta a természetes határt. Keleti és nyugati irányban az M0 autópálya kisajátítási határa szab gátat a további kutatásnak. A terület késő rézkori fedettsége valószínűleg intenzívebb volt, a későbbi korszakok (késő bronzkori és császárkori) objektumaival számos településjelenség megsemmisült.

A feltárt objektumok közül mintegy 300, a teljes feltárt területen szórtan, bokrokban előkerülő objektum a késő bronzkor kezdetére datálható. A gödrök többsége markáns folttal jelentkező kerek, mély, padkás, a padka alatt méhkas alakú tároló gödör, általában gazdag kerámiamelléklettel, illetve egybeásott kerek gödrökből álló szabálytalan gödörkomplexum. Három esetben figyeltünk meg a 2 méter átmérőjű, méhkas alakú, kerek gödrök közepén egy körülbelül 1 méter átmérőjű, a gödör aljára tapasztott agyagkúpot, ez alatt a 316. objektumban az altalaj égett volt, a 480. objektumban pedig maga a kúp égett vörösré. A gödrök értelmezése (profán, vagy szakrális funkció) egyelőre kérdéses.

Egyértelműbben értelmezhető edényáldozatként a más leletanyagot nem

belly was taken to the collection of the Budapest History Museum from György Müller's excavation at Budapest, District XIV, Hajtsár Street in 1931. (TOMPA 1942, 32 Pl. V.10)

Our site on the southern slopes of Rákoscaba-Major hill was a flood-free hill ridge that rose above the surrounding environment, on which features of the Late Copper Age Baden culture were distributed over approximately 3000 square meters. The northern edge of the settlement was marked by the absence of Late Copper Age features, while the Rákos Stream marks its natural boundary on the south. On the east and the west, the expropriation borders of the M0 ring highway limited the investigations. The territory was probably more intensively used in the Late Copper Age, since many settlement phenomena were destroyed by features from later periods (Late Bronze Age and Imperial Period).

About 300 of the unearthened features dated to the beginning of the Late Bronze Age were found in groups dispersed all over the territory. The majority of the pits appeared with as sharp discolorations comprising round, deep beehive-shaped storage pits with a bench in their upper sections, containing rich ceramic material. Numerous round pits formed irregular pit complexes. We could observe a clay cone with a diameter of 1 m plastered onto the centre of the bottom of two beehive-shaped pits measuring 2 m in diameter. In feature 316, the subsoil was burnt under the cone, while in feature no. 480, the cone itself burnt to a red color. The interpretation of the pits (profane or sacral function) is still uncertain.

The find assemblage of three intact jugs covered with bowls broken into parts

4. kép: Késő bronzkori edényáldozat
 Fig. 4: Late Bronze Age vessel offering

tartalmazó, 450. objektumban, a kerek gödör oldalfalánál előkerült, félbe tört tálakkal letakart három ép korsóból álló leletegyüttes. Ugyancsak edényáldozatként értelmezhető a késő bronzkori telep északi szélén, ahol késő bronzkori objektumok már csak igen szórtan fordultak elő, található 904. objektum. (4. kép) A szubhumuszba szorosan egymás mellé helyezett, nagyrészt kisebb ívó, illetve italtároló korsókból, valamint néhány tál-töredékből álló edénydepó (összesen 37 edény, illetve edénytöredék) jól beleillik a korszak edénydepóinak sorába. (SZABÓ 2004) Az általában hasonló összetételű és hasonló számú edényt tartalmazó depók 20-30 fős közösségek – talán a korszakban megjelenő férfitarzsaságok, fegyveres kíséret – által bemutatott italáldozatokhoz, illetve a szertartás után az edények deszakralizálásához köthetők. (SZABÓ 2004)

A fentiekén túl, a leggazdagabb bronzkori kerámiaanyag a széles, és középen több mint 2 méter mély, észak–déli irányú árokba beásott nagyobb méretű kerek, hengeres

found by the wall of the round pit of feature no. 450 can more evidently be interpreted as a vessel offering. The pit did not contain any other find. Feature no. 904 discovered by the northern edge of the Late Bronze Age settlement, where only a few scattered Late Bronze Age features came to light, can also be interpreted as a vessel offering. (Fig. 4) The vessel depot consisting mostly of small drinking and beverage-containing jugs and a few bowl fragments placed close to each other in the subhumus (altogether 37 vessels and vessel fragments) match other vessel depots from the period. (SZABÓ 2004) The depots, with similar compositions and containing a like number of vessels, can be linked to drink offerings offered by these communities of 20-30 individuals. This is perhaps the time period that men's societies, the armed retinue, appeared. Such deposits may also relate to the desacralisation of vessels after the ritual had taken place. (V. SZABÓ 2004)

Apart from the above phenomena, the richest Bronze Age ceramic material came

falú, illetve szabálytalan alakú gödörkomplexumokból került elő. Az egyik kelet–nyugati irányú egykori vízfolyásban összegyűlt, erózió által kevert (neolitik, bronzkori és császárkori töredékeket egyaránt tartalmazó) üledék alatt nagyobb kiterjedésű, számos egybeesett, szabálytalan alakú gödörkomplexum, az előkerült nagy mennyiségű kerámiaanyag alapján szintén a késő bronzkorra datálható. A feltárt terület északi részén előkerült északnyugat–délkeleti irányú kettős árkot egy, az átvágáskor előkerült, nagyobb méretű késő bronzkori oldaltöredék alapján valószínűleg szintén a késő bronzkor időszakára datálhatjuk.

A késő bronzkori telep legkorábbi objektumait a koszideri időszakból ismert edényformák és díszítéstípusok, a Dolny Peter-i körhöz köthető csücskös lábú bögrék, korsók alapján a Reinecke BB1 fázisra (koszideri időszak), azaz a középső bronzkor záró időszakára datálhatjuk. Az előkerült kerámiaanyag többsége azonban a Reinecke BB2, BC fázisra (késő bronzkor eleje) datálható lelőhelyek (Tiszafüred, Egyek, Halmaj, Bag) anyagával párhuzamos. (KEMENCZEI 1984; KOVÁCS 1975) Néhány, szórványosan megjelenő síkozott peremtöredék alapján a telep használatának kora a BD, esetleg a BD-HA váltás időszakáig tolható ki. (KŐSZEGI 1988, 19–26)

A 99. objektumban előkerült öntőminta, és a több gödörben előforduló salak alapján a telepen komoly bronzműves tevékenység folyt, amit a viszonylag nagyobb számban előforduló bronzleletek is igazolnak. A sarlók, pecsét-, kúpféjű és egyéb tűk, peremes balta, árák, spirálisban végződő huzalkarperce, szív és korong alakú csüngők ugyancsak a Reinecke BB, BC időszakra datálhatók. (MOZSOLICS 1967) A bronzkori relatív kronológia

from the wide, north–south oriented round or irregular pit complexes, 2 meters deep at their centers, with cylindrical, vertical walls. Large irregular pit complexes dug into each other appeared under the sediment mixed by erosion (mixed fragments from the Neolithic, the Bronze Age and the Imperial Period) and accumulated through former water flows down one of the east–west running ravines. Based on the large number of ceramics, this pit-complex can also be dated to the Late Bronze Age. The double northwest–southeast running ditch found in the northern part of the uncovered territory can be dated by a fragment of a large vessel found in the section wall from the Late Bronze Age.

The earliest features from the Late Bronze Age settlement can be dated to the Reinecke BB1 phase (Koszider phase), that is, the closing phase of the Middle Bronze Age after the vessel types and ornamental patterns known from the Koszider period: cups with pointed feet associated with the Dolny Perter ceramic group, jugs. The majority of the recovered ceramic material, however, has analogies with materials from sites dated to the Reinecke BB2, BC phase (beginning of the Late Bronze Age) (Tiszafüred, Egyek, Halmaj, Bag). (KEMENCZEI 1984; KOVÁCS 1975) Judged from a few scattered straight-cut rim fragments, the settlement continued into the BD phase or the period of the BD-HA transition (KŐSZEGI 1988, 19–26).

The mould found in feature no. 99 and the slag observed in a number of pits imply that large-scale bronze-working took place in the settlement, an idea also which is supported by the relatively common occurrence of bronze finds. The sickles, the seal, cone-headed and other pins,

szempontjából különösen fontosak azok a bronztárgyak, amelyek zárt leletegyüttesekből kerültek elő, nagyobb mennyiségű kerámiaanyaggal együtt.

A Rákospatak északi partja és a patak egy jobb oldali mellékága által határolt homokhát a Kr. u. 1 – 2. század folyamán is intenzíven lakott volt. A korai császárkori településhez tartozó objektumok a lelőhely két részén: a Rákospatakra néző déli lejtőperemen és a patak mellékága felé eső, magasabban fekvő dombháton kerültek elő.

A pesti oldalon megtelepedett kelta lakosságnak több települése is ismert a Rákospatak mentéről. Közülük az általunk feltárt teleppel nagyjából egykorú lehet a XVII. ker. Szárny utcában előkerült, településhez köthető szórványanyag, amely a LT D időszakra keltezhető. (PETŐ 1999)

A Major-hegyen feltárt településhez nagyméretű, méhkas alakú tárolóvermek és nagyszámú hulladékgyűjtő, valamint tapasztott kemencék maradványai tartoztak. Néhány ház többé-kevésbé épen maradt lakógyűrűt is megtaláltuk, amelyek közül kettőnek tapasztott, illetve döngölt padlója volt. A háznak lekerekített sarkú téglalap formájú, kissé a földbe mélyített lakógyűrűk voltak, de a tetőszerkezetet tartó oszlopok helyét csak egy-egy sekély mélyedés jelezte. Egy esetben a ház közepén lévő egyetlen cölöp tarthatta a ház föld feletti részét. Ez a háztípus a magyarországi kelta területről nem ismert, a Kr. u. 1. század végi – 2. századi szarmata telepeken viszont gyakran előfordul, legközelebbi analógiái Rákoscabáról valók. (PETŐ 1991; PETŐ 1992)

A tapasztott kemencék szabadon állók voltak, védőépület nyomait nem találtuk a közelükben. Említést érdemel egy kerek,

the flanged axe, the awls, the wire bracelet with spiral terminals, the cordiform and discoid pendants can also be dated to the Reinecke BB, BC phase. (MOZSO-LICS 1967) Regarding relative chronology within the Bronze Age, the bronze objects discovered in closed find units, found together with a large number of ceramic finds, are especially important.

The sand ridge bordered by the northern bank of the Rákospatak Stream and a right-side tributary of the stream was intensively inhabited in the AD 1st-2nd centuries as well. The features from the Early Imperial Period settlement were discovered on two parts of the site: on the southern slopes across from the Rákospatak Stream and on the higher hill ridge running above a side tributary of the stream.

A number of sites of the Celtic population are known to be present along the Rákospatak Stream on the Pest side. The stray material, which can be linked to a settlement in Budapest, District XVII, Szárny Street may have been approximately contemporary to this site: it dates to the La Tène D period. (PETŐ 1999)

Large, beehive-shaped storage pits, many refuse pits and the remains of daubed ovens belonged to the settlement uncovered on Major hill. The, more-or-less, intact pits associated with a few of the houses. Two of them had plastered and pounded floors. The houses had oblong, shallow pits with rounded corners and the single shallow depression in each indicated the places for the posts that supported the roof. In a single case, a single post in the center of the house supported the over-structure of the house. This house type has never been described from Celtic territories in Hungary although it occurred quite commonly on Sarmatian settlements at the end of

nagyméretű, földbe mélyített „sütőház” gödre, amelynek oldalába derékmagasságban volt bevájva a tapasztott aljú kemen-ce.

Több olyan szabályos, kerek gödröt is feltártunk, amelyekben egy vagy két, oldalán fekvő kutya csontvázát találtuk. A vázak helyzete és egy edénymellékletekkel eltemetett kutya maradványai (5. kép) arra utalnak, hogy ezek az objektumok állattenmetkezéseknek tekinthetők.

A feltárt leletanyag elsődleges elemzése alapján feltételezhető, hogy a Major-hegyen feltárt császárkori település objektumai nem egyazon időszakban voltak használatban. A bennük talált leletek alapján időrendileg és topográfiailag is jól elkülöníthető egymástól a patakparti lejtőperemen lévő régebbi, és a dombháton előkerült fiatalabb településrész.

Az időrendi különbözőséget a kerámiaanyag jól tükrözi. A régebbi fázishoz tartoznak azok az objektumok, amelyekben a kerámiaanyagnak körülbelül kétharmad része késő La Tène-kori kelta formát és fazekas technológiát tükröz (fésűs fazekak, késő LT-típusú és kihajló peremű tálak – belsejükben besimított díszítéssel, sűrű behúzott peremű tálak, félgömbös tálkák, vörös – fehér festésű kerámia és kézzel formált kelta házikerámia). Az összes kerámiaforma jól datálható analógiái a Gellérthegyről és a Tabánból ismertek és a Kr. e. I. század második felére – a Kr. u. I. század első felére tehető a használatuk és gyártásuk ideje. (BÓNIS 1969) A kerámiaanyag egyharmad része nem a kelta fazekas hagyományokat tükrözi, hanem az Alföld legkorábbi szarmata népességéhez köthető (durva, kézzel formált és tagolt bordadíszes edények, valamint az úgynevezett „dák” fülesesészek). A kevés fémanyag (Kr. e. I. századi vas huzalkar-

the AD 1st and in the 2nd century, the closest analogues come from Rákosszabab. (PETŐ 1991; PETŐ 1992)

The daubed ovens stood in the open with no trace of protective constructions found in their vicinity. The pit of a large, round sunken “baking house” deserves mention. An oven with a plastered bottom was cut into its wall at waist height.

We recovered a number of regular round pits where the skeletons of one or two dogs were found lying on their sides. The position of the skeletons and the remains of a dog buried with vessel grave-goods (Fig. 5) suggest that these features can be regarded as animal burials.

After the primary analysis of the find material, it appears that the features of the Imperial Period settlement uncovered on Major hill were not used in the same period. The finds recovered can be used to separate them both chronologically and topographically from the older part of the settlement on the edge of the slope on the stream bank and the younger part on the hill ridge.

The ceramic material beautifully mirrors the chronological differences. The features, in which about two thirds of the ceramic material mirrors Late La Tène period Celtic shapes and pottery technology (combed ornament pots, bowls of Late La Tène type with everted rims, red-and-white painted ceramics and hand-thrown Celtic household pottery) belong to the older phase. Well-dated analogues to all the ceramic shapes are known from Gellért Hill and the Tabán, their use and production can be dated from the second half of the 1st century BC and the first half of the AD 1st century. (BÓNIS 1969) One third of the ceramic material

perecek) is azt valószínűsíti, hogy ennek a településrésznek az alaplakossága a szarmata betelepülés után is a helyén maradt kelta népesség lehetett. Az ide sorolható emléktárgyak korát a Kr. u. 1. század második felére határozhatjuk meg.

A fiatalabb településrész kerámiaanyagának egyharmad része a budai oldalról ismert úgynevezett kelta bennszülött kerámia (szürke korongolt tálak és fazekak) jellegzetességeit mutatja. Másik harmada a szarmata kori népesség durva házikerámiaja és körülbelül ugyanennyi mennyiségben került elő az Aquincum környéki fazekasműhelyek provinciális kerámiaanyaga is (barnászvörös sávós festésű edények, fényezett fekete, illetve terrakotta színű úgynevezett pannoniai pecsételt díszű tálak és bekarcolt fogasdíszű kerámia). Ez utóbbi leletsoport a budai oldalon lévő Kende utcai (PETŐ 1976; PETŐ 1979) és a Rudas fürdői (PÓCZY 1959) bennszülött kelta-eraviszkusz telepekkel való egyidejűségre utal és a Kr. u. 2. század kezdetére – első felére datálja a Major-hegyi fiatalabb településrészt.

A területen 3 nyújtott csontvázas temetkezés is előkerült, amelyek között a 3. sír egy

5. kép: Császárkori kutyatemetkezés
Fig. 5: Dog burial from the Imperial Period

mirrors not Celtic pottery traditions but is rather affiliated with the earliest Sarmatian population of the Great Hungarian Plain (coarse hand-thrown vessels decorated with segmented rib ornaments and the so-called “Dacian” handled cups). The few metal finds (iron wire bracelets from the 1st century BC) also support the idea that the basic population of this part of the settlement was a Celtic population which survived on after the Sarmatian occupation. The age of the finds from this period date to the second half of the AD 1st century.

One third of the ceramic material from the younger settlement section displays characteristics of the so-called Celtic autochthonous ceramics known from the Buda side (grey wheel-thrown bowls and pots). Another third comprised the coarse household pottery of the Sarmatian period population and the provincial ceramic material of potteries of the Aquincum region (brownish red vessels with striped painting, polished black and terracotta colored, the so-called Pannonian stamped bowls and ceramics with incised zigzag patterns) occurred in approximately the same quantities. The last find group suggests that the site was contemporary to the autochthonous Celtic-Eraviscan settlements on Kende Street (PETŐ 1976; PETŐ 1979) and the Rudas bath (PÓCZY 1959) on the Buda side. This would date the partial settlement on the Major hill site to the beginning and the first half of the AD 2nd century.

Three inhumation burials with extended skeletons were also found on the territory, two without grave goods. Grave no. 3 was a north–south oriented burial, dated from the AD 3rd century on the basis of

észak–déli tájolású temetkezés volt, amelyet áttört díszű, emailozott korongos bronzfibulája alapján a Kr. u. 3. századra keltezhetünk.

*Reményi László – Endrődi Anna
– Maráz Borbála – M. Virág Zsuzsanna*

an open-work enameled discoid bronze brooch discovered there.

*László Reményi – Anna Endrődi
– Borbála Maráz – Zsuzsanna M. Virág*

Irodalom/References:

BÓNIS 1969 – Bónis É.: Die spätkeltische Siedlung Gellérthegy-Tabán in Budapest. ArchHung 47, Budapest 1969.

G. CSÁNK 1964 – G. Csánk V.: Megfigyelések a békásmegyeri őskori telepen. (Observations faites ls station préhistorique de Békásmegyer.) ArchÉrt 91 (1964) 201–214.

ENDRŐDI 2005 – Endrődi A.: A késő rézkori Baden-kultúra településjelenségei Albertfalván – Settlement phenomena of the Late Copper Age Baden culture at Albertfalva. Aqfűz 11 (2005) 123–129.

ENDRŐDI-VÖRÖS 1999 – Endrődi A., – Vörös I.: The beliefs of the Baden culture as reflected by finds from Budapest. In: Studien zur Metallindustrie und Glaubenswelt der Kupferzeit Mitteleuropas. Festschrift für Pál Patay zum 85. Geburtstag (in print).

HAMPEL 1886 – Hampel J.: A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886.

HORVÁTH 2002 – Horváth, L. A.: Neolithische Funde und Befunde in der Gemarkung von Dunakeszi. ActaArchHung 53 (2002) 1–40.

KALICZ-SCHREIBER-KALICZ 1992 – Kalicz-Schreiber, R. – Kalicz, N.: Die erste Frühneolithische Fundstelle in Budapest. Balcanica XXIII (1992) 47–76.

KEMENCZEI 1984 – Kemenczei, T.: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. ArchHung 51, Budapest 1984.

KOROM-REMÉNYI-TÓTH 2005 – Korom A. – Reményi L. – Tóth A.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán. – Archaeological investigation along the path of the eastern sector of the M0 ring road. Aqfűz 11 (2005) 186–197.

KOVÁCS 1975 – Kovács, T.: Historische und chronologische Fragen des Überganges von Mittleren- zur Spätbronzezeit in Ungarn. ActaArchHung 27 (1975) 299–317.

KŐSZEGI 1988 – Kőszegi F.: A Dunántúl története a késő-bronzkorban. BTM Műhely 1. Budapest 1988.

MOZSOLICS 1967 – Mozsolics, A.: Bronzfunde des Karpatenbeckens. Budapest 1967.

PATAY 1975 – Patay, P.: Die kupferzeitliche Bodrogeresztúr-Kultur. BRGK 55 (1974) 1975, 1–73.

PETŐ 1976 – Pető M.: Koracsászárkori fazekastelep a Gellérthegy déli oldalán. ArchÉrt 103 (1976) 86–95.

PETŐ 1979 – Pető, M.: Neuere topographische und archäologische Angaben zum Leben der Siedlung Gellérthegy-Tabán und Umgebung in der früheren Kaiserzeit. ActaArchHung 31 (1979) 271–285.

PETŐ 1991 – Pető M.: Római kori (szarmata) telep maradványai Rákosesabán. BudRég 23 (1991) 237–255.

- PETŐ 1992 – Pető M.: Szarmata falvak a dél-pesti síkságon (Beszámoló az M0 autópálya nyomvonalán 1987 – 1989-ben végzett leletmentésekről.) BTM Műhely 6. Budapest 1992. 7–39.
- PETŐ 1999 – Pető M.: Újabb adatok a Pesti-síkság kelta kori történetéhez. BudRég 33 (1999) 381–386.
- PÓCZY 1959 – Póczy K.: A Gellérthegy – tabáni eraviszkusz telep topográfiájához. ArchÉrt 86 (1959) 63–69.
- SZABÓ 2004 – V. Szabó G.: A tiszacsegei edénydepó. Újabb adatok a Tisza-vidéki késő bronzkor edénydeponálási szokásához. – Die Kennenzeichen der Spätbronzezeitlichen Gefässdepots der Theissgegend. MFMÉ StudArch 10 (2004) 81–113.
- TOMPA 1942 – Tompa, E.: Budapest az Ókorban. In: Budapest története I. Budapest 1942.
- VIRÁG–BESZÉDES–REMÉNYI 2005 – M. Virág Zs. – Beszédes J. – Reményi L.: Régészeti kutatások az egykori albertfalvai strand területén. – Archaeological investigations on the territory of the former open-air bath of Albertfalva. Ágfűz 11 (2005) 129–136.

Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának 06. lelőhelyén

(Budapest, XVII. kerület, Péceli út, Hrsz.:
138598/4, 138598/29–38, 138598/60–73,
138598/89–95.)

A 2005. évben egy régi (05 lelőhely) és három új (02, 04, 06 lelőhely) helyszínen tovább folytattuk az M0 körgyűrű keleti szektorának az elmúlt évben elkezdett régészeti kutatását. A 06 lelőhely Budapest közigazgatási határán, Budapest–Kassa vasútvonal és a Rákos-patak déli oldalán, közvetlenül a Péceli út északi felén található. A lelőhely nem ismeretlen a korszak kutatói számára, a Péceli út északi oldalán – lelőhelyünk folytatásában, az M0 nyomvonalába eső területen – 1971–1987 között Nagy Margit nagy sírszámú császárkori temetőt tárt fel. (NAGY 1987, 31; NAGY 1996)

A bolygáthatlannak tűnő, szántott területen a humuszolást a patakhoz közelebb eső, magasabb dombháton kezdtük meg. Már itt tapasztaltuk a telepjelenségek rendkívül nagy intenzitását, ami a nyomvonal teljes felületének feltárását tette szükségessé. 2005 folyamán a rendelkezésre álló közel 24000 négyzetméterből 17500 négyzetmétert kutattunk át, összesen 1611 objektumot tártunk fel. Az ásatás során 4 régészeti korszak leletanyaga került elő, döntő többségük a császárkorba sorolható.

Az őskori telepjelenségek a császárkori objektumoktól elkülönülten és nagyon szórta jelentkeztek. Többségük sekély, ívelt oldalú gödör, mely nagyon kevés és

Archaeological investigations at site no. 06 in the eastern sector of the M0 ring highway

(Budapest, XVII, Péceli Road, Lrn:
138598/4, 138598/29–38, 138598/60–73,
138598/89–95)

In 2005, the excavations started last year in the eastern sector of the M0 ring highway continued at an former (site 05) and three new (sites 02, 04 and 06) localities. Site 06 lies on the administrative border of Budapest, on the southern side of the Budapest–Košice railroad and the Rákos Stream, next to the northern side of Péceli Road. The site is not unknown to researchers of the period. Margit Nagy uncovered a cemetery with a large number of graves from the Imperial Period on the northern side of Péceli Road, the continuation of our site, along the path of the M0 between 1971 and 1987. (NAGY 1987, 31; NAGY 1996)

We started to remove the humus layer from the seemingly undisturbed plowland on the higher hilltop lying closer to the stream. The settlement features here were extremely dense making excavation of the entire surface of the track necessary. In 2005, 17,500 square meters out of a total 24000 square meters were investigated and 1611 features unearthed. Finds from four archaeological periods came to light, of which the overwhelming majority come from the Imperial Period.

The prehistoric settlement phenomena were largely scattered and isolated from the features of the Imperial Period. Most of them were shallow pits with arched

1. kép: Késő bronzkori urnasír
 Fig. 1: Late Bronze Age urn grave

datáló értékkel nem rendelkező kerámia-töredéket tartalmazott. A gödrök zöme a felület déli határán, a császárkori telepet határoló árkok és a korábban feltárt hasonló korú temető közötti körülbelül 30 méteres sávban koncentráldott. Egy-két gödör pedig északkeleten, szintén a császárkori telep határain kívül húzódtott.

A legkorábbi őskori horizontot, a belső díszes tálak alapján a kora bronzkori makó kultúrába sorolható néhány gödör képviseli. A következő megtelepedés az urnamezős kultúra időszakában történt, a korszakot mindössze egy sekély, ívelt oldalú gödör reprezentálta, mely a feltárt rész legdélebbi pontján, elszigetelten jelentkezett. Nagy mennyiségű kerámiaanyagából kiemelhető több sikozott peremű tál töredéke.

Feltehetően őskorinak tarthatunk két nyugat-keleti tájolású zsugorított vázat is. (2. kép) Ezek egymás mellett, az őskori gödröktől viszonylag távol helyezkedtek el, azonban leletanyag hiányában kormeghatározásuk nem lehetséges. A zsugorított

sides containing very few shards that could not be dated. The majority of the pits clustered in the circa 30 m wide zone between the ditches that edged the Imperial Period settlement and a contemporary cemetery on the southern border of the surface. A few pits appeared in the north-east, also outside the Imperial Period settlement.

The earliest prehistoric horizon is represented by a few pits from the Early Bronze Age Makó culture based on the presence of bowls decorated on the inner surface. The next trace of settlement was dated to the period of the Urnfield culture and contained a shallow pit with curved sides. It appeared isolated on the southernmost edge of the excavated territory. The fragments of bowls with straight-cut rims are notable among the large number of shards.

Two west-east oriented contracted skeletons can probably also be dated from prehistoric times. (Fig. 2) They lay side by side, relatively far from the prehistoric

vázaktól pár méterre keletre egy melléklet nélküli szórthamvas és egy urnás rítusú temetkezést tártunk fel. Az urnásír kissé magasabban jelentkezett, a humuszba ásták, föltját viszont csak az altalajon lehetett megfogni. A gépi humuszosítás során kissé megsérült, leletei kimozdultak. Az össze-roppant, kézzel formált, kissé bikónikus urnában (1. kép) a csontszilánkok mellett bronzlánc, összehajtogatott bronzkés, és koncentrikus körökkel díszített tölesér alakú lemezcsüngő hevert, ez utóbbi a késő bronzkorra keltezi a sírt. (KEMENCZEI 1991, 40)

Az objektumok 95%-a a császárkorba sorolható. Az ásatás során felszínre került település Budapest területén eddig feltárt császárkori telepek közül a legnagyobb kiterjedésűnek számít. A péceli úti lelőhely szerepe a szarmata kor kutatásában kiemelkedő, hiszen ismerjük a telephez tartozó temetőt is, publikációkban a korszakból hasonló lelőhelyről nincs tudomásunk. Az idei év kutatásai során újabb császárkori sírok nem kerültek elő, a temető tehát észak felé egyelőre lezártnak tekinthető. A következő évi kutatások, reményeink szerint eredményeinket e tekintetben pontosítani fogják.

A település pontos kiterjedését az idei év során még nem sikerült behatárolni. Két dolgot azonban már az idei tapasztalatok alapján is kijelenthetünk: délen megtaláltuk a telep feltehető határát, nyugaton viszont a telep egyértelműen tovább folytatódik a nyomvonal határait túllépve. A telep keleti szakaszára vonatkozó megállapítások még elég bizonytalanok tekinthetők, kutatásainkat 2006 folyamán ezen a helyen folytatjuk. Az itt húzódó dél-északi irányú, majd az ásatási felület körülbelül egyharmadánál kelet felé elforduló árok által határolt területen igen

pits. However, no dating was possible due to an absence of finds. A few meters east of the crouched skeletons, a burial with scattered ashes and no grave goods as well as an urn grave were uncovered. The urn grave appeared somewhat higher up in the stratigraphic sequence. It had been dug into the humus, although its discoloured spot could only be observed in the subsoil. The grave was somewhat damaged by the earth-moving machine that pulled away the humus so that the finds in the grave became displaced. The crushed, hand-thrown, slightly biconical urn (Fig. 1) contained bone flakes, a bronze chain, a folded bronze knife and a funnel-shaped plaque pendant decorated with circle and dot decoration. The last find dated the grave to the Late Bronze Age. (KEMENCZEI 1991, 40)

Ninety-five percent of the features date from the Imperial Period. The settlement uncovered during the excavation proved

2. kép: Zsugorított helyzetű óskori (?) váz
Fig. 2: Prehistoric (?) skeleton in contracted position

kevés jelenséget figyeltünk meg. Ettől az ároktól délre viszont a telep egyértelműen tovább folytatódik.

A település legintenzívebb része a patakhoz közelebb eső dombhát, itt egy 50 méter széles sávban rendkívül sok objektum koncentráldott. (3. kép) Ettől délre folyamatosan csökkent a telepjelenségek száma, de 5 méternél nagyobb „üres” felületet a császárkori telepen belül sehol sem tapasztaltunk. Ez az intenzív szakasz a leletanyag alapján egyben a telep legkorábbi megtelepedési fázisát is jelenti. Az ásatáson tapasztaltak alapján a település hosszú életű, a megtelepedés a patakot kísérő dombháton indult, majd dél felé, a mai Péceli út irányába terjeszkedett. Egyelőre nem tisztázott, hogy folyamatos életű telepről van-e szó, vagy több megtelepedési hullámról, erre csak a leletanyag feldolgozása adhat majd magyarázatot. Annyi bizonyos, hogy a feltárás során éles határvonalat a telepen belül nem lehetett húzni. A humuszolás során többször megfigyeltük, hogy az objektumok egy része magasabban, már a humuszból indult. Néhány esetben nagy leletkoncentráció utalt az egykori császárkori felszínre.

A lelőhelyen 14 házat tártunk fel, mindegyikük lekerekített sarkú, téglalap alakú, félig földbemélyített, átlagosan 3,5×3-4 méter nagyságú, kelet–nyugati tájolású, közülük három a telep legkorábbi szakaszához tartozott. A tetőzetet tartó cölöpök nyomait kilenc esetben sikerült megfigyelni, melyek különböző szerkezetű házakra utalnak. Legtöbbször a hosszanti tengelyben elhelyezett három vagy két cölöplyukas variáció fordult elő. Volt ahol a ház közepén találtunk egyetlen tartócölöpöt – amit később megújítottak – átvágva a ház tapasztott padlóját. Öt esetben tartóoszlopok nyomát egy-

to be the largest of the Imperial Period settlements unearthed in the region of Budapest. The role of the Péceli Road site is pre-eminent in research on the Sarmatian period, since the cemetery that belonged to the settlement has also been located, and we do not know of any similar site from this period from the archaeological literature. No other graves from the Imperial Period were uncovered this year, so the cemetery seems to be finished to the north. Investigations in the next year will hopefully clarify our results in this respect.

This year, we were not able to exactly determine the extent of the settlement. Nevertheless, two things are clear from this year's experiences: in the south, we found the probable edge of the settlement although the settlement obviously continues beyond the edges of the track to the west. Our experiences regarding the eastern part of the settlement seem rather unclear to date but the investigations will be continued here in 2006. It was observed that there were very few features in the territory enclosed by the south–north running ditch, which turned to the east about one third of the way through the excavation territory. At the same time, the settlement obviously continued south of this ditch.

The densest part of the settlement was on the hill ridge closer to the stream. Very many features concentrated here in a 50 m wide zone. (Fig. 3) South of it, the number of settlement phenomena gradually decreased although we never observed an “empty” surface larger than 5 m throughout the Imperial Period settlement. Based on the finds, this intensive settlement zone reflects the earliest settlement phase. It was clear from the results of the

3. kép: Kr. u. 3. századi település északi részének objektumai nyelés után

Fig. 3: Features of the northern part of the AD 3rd century settlement after scraping

általán nem találtuk, így feltehetően az egykori járószintre támaszkodó tetőzetet rekonstruálhatunk. Érdekes, hogy mindhárom korai fázisba sorolható ház az utóbbi csoportba tartozik. Bejáratra utaló nyomot egyetlen esetben sem tudtunk megfigyelni. Tapasztott padlót viszont a korai időszakba tartozó házaktól eltekintve mindegyik épületben találtunk. Ez legtöbbször csak foltokban jelentkezett, egy objektumban viszont a padló a teljes felületen megmaradt. (4. kép) Többségük egyrétegű volt, de tapasztaltunk három, sőt ötszörös megújítást is. Betöltésük általában egyrétegű, nagy mennyiségű patiosal és kerámiatöredékkel. Kiemelhető egy ház, mely betöltésében vastag hamus réteget, felette pedig patiosos omladékot figyeltünk meg, mely a ház leégésére és összedőlésére utal.

A szarmata házakra jellemző, hogy igen kivételes esetben található bennük kemence vagy tűzgyújtásra utaló nyom. Ezt tapasztaltuk mi is, kemence egyetlen házban sem volt, másfajta tüzelőberendezést

excavation that the settlement was in use for a long time. It was first established on the hilltop along the stream and then extended southward toward the modern Péceli Road. It has not yet been clarified if the settlement was continuously inhabited or whether there were waves of settlement. The answer can be expected from the analysis of the finds. It is certain, however, that no sharp boundaries could be drawn within the settlement during the excavation. We could observe time after time during the removal of the humus that some of the features started higher, from the humus itself. In a few cases, a large find concentration indicated the living surface from the Imperial Period.

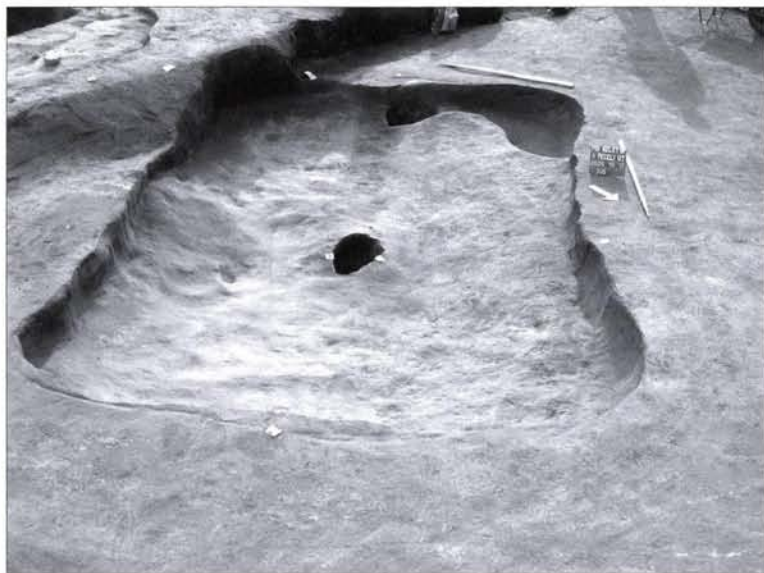
Fourteen houses were unearthed at the site. All of them were oblong, semi-subterranean houses with rounded corners. They had average measurements of 3.5×4 m with an east–west orientation. Three of them came from the earliest phase of the settlement. The traces of the posts that supported the roof could be observed

is mindössze három esetben figyeltünk meg. A telep korai és késői fázisába tartozó egy-egy épületnél hasonló szerkezetű, inkább főzésre szolgáló, agyagba tapasztott, hamuval övezett őrlőköveket találtunk az objektum közepén. (5. kép) A harmadik, kissé ovális, kis méretű tüzelőberendezést egy ház közepén, a padlószinten találtunk. Alját a kemencéknél megszokott módon kerámiatöredékekkel rakták ki, majd agyagréteggel fedték be, felmenő falra viszont, vagy esetlegesen ennek elpusztulásra, a betöltésben semmi sem utalt.

A házak három csoportban, a csoportokon belül egymáshoz viszonylag közel, de szabálytalanul helyezkedtek el. A szarmata telepeken ritkán megfigyelt utcaserkezetre (SZALONTAI-TÓTH 2000, 61) lelőhelyünkön nem lehet következtetni. Gazdasági egységek határozottan nem különíthetők el, a tárolásra szolgáló vermek szórta jelentkeztek és nem egy-egy ház körül koncentráálódtak.

A településen összesen tíz tüzelőberendezést tártunk fel, mindössze egy volt

in nine cases, indicating that there were houses with diverse structures. The most common variant was where two or three postholes were placed along the longitudinal axis. There were a few houses where a single, later renewed post was found in the center of the house, cutting across the daubed floor. In five cases, no trace of any post could be observed, so in these cases the roof probably rested on the contemporary ground surface. Interestingly, all three houses from the earliest phase belonged to the last house type. No entrance could be observed. A daubed floor, at the same time, was observed in all the houses apart from the ones from the earliest period. It usually appeared in spots, although the entire floor had been preserved in one of the features. (Fig. 4) Most of the floors consisted of a single layer, and floors with three or even five reconstructions could be observed as well. The fill appeared in a single layer with a large quantity of daub and many shards. One of the houses should be mentioned separately due to the

4. kép: Késő császárkori ház, tapasztott padlóval
Fig. 4: Late Imperial Period house with daubed floor

a házak közvetlen közelében, többségük a feltárt település patakhöz közelebb eső, korai fázisához tartozik. A házaknál már leírt tűzhelyek mellett hét külső kemencét dokumentáltunk. Kivétel nélkül körte alakúak és alapterületük megegyezik más telepeken tapasztaltakkal. (GALLINA 2000) Kivételt képez a két munkagödörrel ellátott gödörkemence, melyek 175×120 centiméteres méretükkel jóval nagyobbak a szarmata telepeken előforduló típusoknál. (7. kép) Tájolásukat tekintve többnyire délkelet, kivételes esetben délnyugat felé néztek, szájnyílásuk átlagosan 25-30 centiméter széles volt. Felsőfaluk csak néhány esetben maradt meg, alakjuk szerint a félgömbös formába tartoztak. Tetőzetet tartó cölöpök nyomát három esetben tudtuk dokumentálni. A kemencék felénél tapasztaltuk, hogy sütőfelületük erősen átégett, ami hosszú használatukra utal, másik részüknél viszont a faluk esekély mértékű átégettsége rövid életüket jelezte. Ez vonatkozik arra a két kemencére is, melyeket már teljesen feltöltődött gödrök fölé építettek. Mind-

thick ashy layer and the overlying daub debris suggest that the house burned down and collapsed.

It is characteristic of Sarmatian houses that ovens or hearths only exceptionally occur within them. Similarly on this site, none of the houses contained an oven, and hearths could be observed in only three cases. A building from the early phase and another one from the late phase of the settlement contained a quern daubed in the clay and surrounded with ash in the center of the feature, which may be cooking hearths. (Fig. 5) The third, somewhat oval, small hearth was found on the floor level in the middle of a house. The bottom was lined with shards covered with clay, similarly to ovens. Nothing implied, however, that there had been a vertical wall here or its destruction in the fill.

The houses stood in three groups, relatively close to each other in an irregular arrangement. We could not observe a street system, something rarely found in any case on Sarmatian sites. (SZALONTAI-TÓTH 2000, 61) Working areas cannot definitely

5. kép: 3. századi ház
Fig. 5: House from the
AD 3rd century

6. kép: Császárkori, erősen hamus betöltésű, méhkas alakú gödör

Fig. 6: Beehive-shaped pit with heavily ashy fill from the Imperial Period

egyik kemence alját különböző kivitelben kerámiatöredékekkel, főleg gyorskorongolt darabokkal rakták ki, majd 2-5 centiméter vastag agyagréteggel tapasztották le. Érdekes tény, hogy a Kr. u. 4. századra datálható két, gödörbe vájt, nagyméretű munkagödörrel rendelkező kemencénél a kerámia-rétegben nem találkozunk a korszakra jellemző – az objektum betöltésében viszont megtalálható – szürke, szemeses kerámiával.

A település objektumai között legnagyobb számban a különböző nagyságú, alakú, mélységű gödrök fordultak elő. Alak szerint méhkas, hengeres és töleszerűen szűkülő oldalú gödröket figyeltünk meg, nagyjából egyenlő arányban. A többségét laza betöltésű, leletanyaguk alapján szemetesgödörnek tarthatjuk. Sok esetben égett, kerámiában, csontanyagban gazdag hamus rétegeket figyeltünk meg, (6. kép) mely felveti, hogy esetleg ezeket a szemetesgödöröket felgyújthatták. Hasonló jelenséget tapasztaltak a Kiskunfélegyháza-Autóspihenő telep feltárasakor is. (WICKER 1994,

be distinguished, the storage pits were scattered throughout the settlement and were not concentrated around houses.

Altogether five kilns were uncovered in the settlement of which only one stood next to the houses. Most of them belonged to the early phase of the settlement closer to the stream. Beside the hearths described in the houses, seven outdoor ovens were documented. All were pear-shaped and their ground surface paralleled those observed at other sites (GALLINA 2000) with the exception of a pit oven with two working pits. The pit oven measured 175×120 cm, so they were much larger than types encountered in Samatian settlements. (Fig. 7) Regarding their orientation, they usually opened to the southeast, exceptionally to the southwest, the mouth was 25-30 cm wide on average. The vertical walls were preserved only in a few cases; the domes were hemispherical. We could document traces of the post that supported a roof in three cases. It could be observed with half of the ovens that the baking surfaces had been heav-

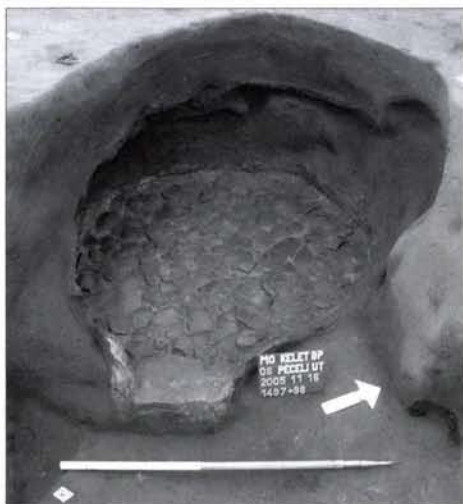
201) Szép számban tártunk fel méhkas alakú tárlógödöröket, ezeknél tapasztás vagy kiégetés nyomát egyetlen alkalommal sem tudtuk megfigyelni. Nagyon sok sekély, ívelt oldalú, teknős aljú, minimális leletanyagot tartalmazó, meghatározhatatlan funkciójú gödör került elő, ezeket valószínűleg humuszba ásott objektumok aljának tekinthetjük.

A gödrökből nagy mennyiségű kerámiát és állatesontot gyűjtöttünk össze. Előzetes meghatározás szerint kutya, sertés, és marha csontok, ritkán lókoponya került elő a betöltésből. Mindössze három gödörben tártunk fel teljes vázát, valamennyi kutyaesontváz volt. Az elhullott állatokat mindig már használaton kívüli, részben feltöltődött gödrök betöltésében találtuk. Hasonló mondható el a gödörben talált emberi vázokról is: az elhunytakat az objektumokba mindkét esetben kicsavart, rendellenes testhelyzetben dobták be. (8. kép) A kutatás ezekről a gödörbe dobott holttestekről úgy tartja, hogy a telep felhagyása előtt bekövetkezett ellenséges támadásnak estek áldozatul, majd tetemeiket még használatban lévő hulladékgödörbe lökték. (VADAY 1997) A jelenség főleg a Kr. u. 4. század végére – 5. század elejére datálható. Telepünkön ezt alátámasztani nem tudjuk, mivel ezeknek az objektumoknak a betöltésében mindössze pár apró, kormeghatározásra alkalmatlan kerámiatöredék volt.

A telepen mindössze egy sírt találtunk (a fentebb említett gödörben talált vázát nem temetkezésként, hanem telepjelenséggként kezeli a kutatás). (VADAY 1997) Ez egy melléklet nélküli északkelet-délnyugati tájolású, kissé megégett, erősen meggesonkított csontváz volt, közvetlenül egy leégett ház keleti oldalán.

ily burnt through showing that they were used for a long time. The slight burning of the walls found in the other fifty percent of the ovens indicates that these ovens were only used for a short time. This applies to the two ovens that were built over already filled in pits. The bottoms of the ovens were packed with shards, especially ones made on a fast wheel, in different arrangements, and then they were daubed with a 2-5 cm thick clay layer. Intriguingly, we could find none of the grey, grainy ceramics characteristic of the period, which were otherwise present in the fill of the feature, in the ceramic layer of the ovens cut into a pit and furnished with two large working pits.

Pits of various sizes, shapes and depths appeared in the largest number between the features of the settlement. There were approximately identical proportions of beehive-shaped, cylindrical pits and ones with walls narrowing into a funnel-shape. The loose fill and the finds suggest that

7. kép: Késő eszászárkori kemence kerámiarétege
Fig. 7: Ceramic layer in an oven from the Late Imperial Period.

8. kép: Késő császárkori gödörben feltárt csontváz
 Fig. 8: Skeleton unearthed in a Late Imperial Period refuse pit

A telepen számos különböző nagyságú, minimális leletanyagot tartalmazó árokszakaszt tártunk fel, egy részük rövid, általában „U” metszetű, nehezen értelmezhető. A házakkal párhuzamosan haladó árkok feltehetően belső határoló szereppel rendelkeztek. A felület északkeleti részén feltárt hosszabb árokszakaszok valószínűleg a magasabban fekvő területekről vezették el a vizet a mélyebben fekvő részekre. Az ásatási szelvényünk délkeleti szakaszán megfigyelt, hosszabb, kelet–nyugati tájolású, többszörösen megújított árok feltehetően a telepet zárhatta le, hiszen tőle délre csak őskori objektumokat találtunk. Tehát elkülönül egymástól a közösség élettere és temetője. Szintén határoló funkciót tulajdoníthatunk a felület délnyugati részén megfigyelt több kelet–nyugati és északkelet–délnyugati irányú ároknak.

Az állatsontok, tojáshéjak, a gabona tárolására alkalmas méhkas alakú vermek jelenléte, számos őrlőkö, nagy mennyiségű fenőkő (17 darab), orsógomb (31 darab!) és edények oldalából vagy aljából készített orsókarika (6 darab) tanúsága alapján a falu közössége földműveléssel

they were mostly refuse pits. In many cases, layers of ash with a rich ceramic and bone material (Fig. 6) could be observed, implying that these refuse pits had perhaps been put on fire. A similar phenomenon was observed in an excavation at the Kiskunfélegyháza-Autóspihenő site as well. (WICKER 1994, 201) A large number of beehive-shaped storage pits were uncovered but with no traces of daubing or firing. Very many shallow pits with curving sides and trough-shaped bottoms were found with minimal finds. The function of such pits could not be determined. They were interpreted as the bottoms of features dug into the humus.

A large number of ceramics and animal bones were collected in the pits. Based on a preliminary determination, the bones of dogs, cattle and pig and sometimes horse skulls came out of these fills. Entire skeletons were unearthed in only three pits: all dogs. The dead animals were found in already unused and partly filled in pits. The same can be said about the human skeletons found in pits. The deceased were in both cases thrown into the features in

és állattenyésztéssel egyaránt foglalkozott. A feldolgozás során érdemes lesz a fenti tárgyak településen belüli szóródását vizsgálni, amiből kiderül, milyen mértékben található a korai szakaszban földművelésre utaló nyomokat egy, a nomád életmódról a letelepedett életre áttért település életében. Az előkerült eszközök sorába tartozik még számos vaskés, csontkoresolya és más csonteszköz.

Több gödör betöltéséből előkerült üvegsalak és a nagy mennyiségű üvegtöredék (40 darab) esetleg helyi üvegtöredék is utalhat. További adalék egy tapasztott padlójú, többszörös korabeli beásással bolygatott félig földbemenyített ház, ahol a betöltés felső rétegében nagy mennyiségű és nagyságú salakdarab feküdt.

A leletanyag nagy részét a kerámiatöredékek teszik ki, a kézzel formált fazekak, a jellegzetes szürke, jól iszapolt, gyorskorongolt, kónikus, ívelt oldalú, félgömbös testű, változatos peremű tálak, poharak, bögrék, nagy méretű hombár töredékek, melyek a településen mindenütt megtalálhatók. Csak a késői időszakra jellemző viszont a szürke, szemcsés, korongolt fazék. Előállítására, datálására az elmúlt évek ásatásai adtak választ, az M0 autópálya nyomvonalán található Üllő 5. számú lelőhelyen 49 darab Kr. u. 4-5. századra keltezhető fazekaskemencét tártak fel. (RégKut 2003, 306) A szemcsés fazekak mellett a jól iszapolt szürke áru is megtalálható a késői anyagban, viszont igen kevés az Alföldön a korszakra jellemző besimított díszű töredék. A patakhoz közelebb eső korábbi telepszakaszon római provinciális kerámia viszonylag nagyobb mennyiségben került elő (terra sigillata, bepecsételt töredékek), míg a késő császárkorban – a kereskedelmi kapcsolatok hanyatlása miatt – csak elvétve találunk

a twisted, irregular position. (Fig. 8) Research holds that these corpses thrown into pits were the victims of a hostile invasion before the abandonment of the settlement and the corpses were thrown into refuse pits that were still in use. (VADAY 1997) The phenomenon mainly dates to the end of the AD 4th and the beginning of the 5th century. This dating cannot be supported at this settlement since only a few tiny shards were found in the fill of these features and these cannot be dated.

Only a single grave was found in the settlement (the skeletons in the above-mentioned pits are commonly regarded as settlement phenomena and not burials). (VADAY 1997) It was a northeast–southwest oriented, slightly burnt and badly damaged skeleton without grave goods next to the eastern side of a burnt down house.

Numerous stretches of ditches from various sizes were found in the settlement but these contained only minimal finds. Some of them were short with a “U”-shaped cross-section and were difficult to interpret. The ditches running parallel to the houses probably marked interior borders. The longer ditch segments uncovered in the northeastern part of the surface probably drained water off from the higher areas into the deeper ones. The east–west running, repeatedly renewed ditch observed in the southeastern part of the excavation trench probably marked the end of the settlement since only prehistoric features were found to its south. This distribution means that the sphere of the living and the cemetery of the settlement were separated. The few east–west and northeast–southwest running ditches observed in the southwestern part of the surface probably served to mark a boundary.

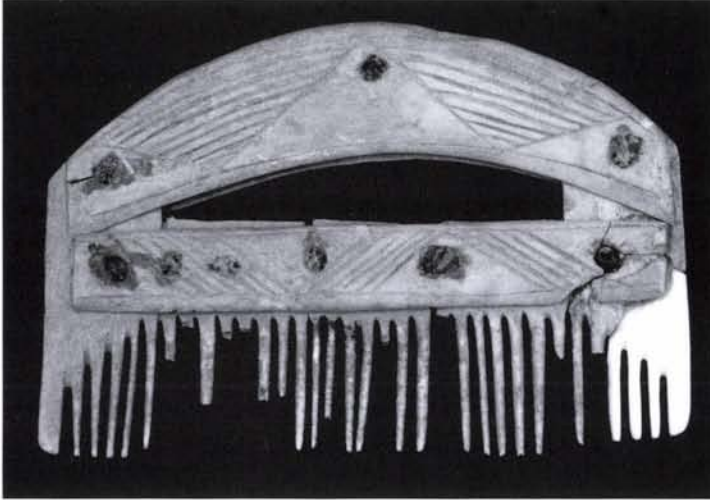
import anyagot. Problematikus egyelőre a telep belső periodizációja, ezt a kerámiaanyag feldolgozása pontosíthatja.

Publikált telepek leletanyagával szemben a Péceli úti lelőhelyen igen jelentős mennyiségű fémanyag került elő: 11 fibula, 15 karperec, 8 torques, 7 bronztű, 2 fülbevaló, 2 érem jelzi a telep gazdagságát. Egy-egy ház betöltésében talált, szemeses soványítású kerámiatöredékekkel együtt jelentkező, nagy átmérőjű, hurkos-kampós végződésű, hosszan feltekerescelt végű fülbevaló a Kr. u. 3. századtól mutatható ki. (VADAY 1989, 45) Az egytagú, aláhajlított lábú, zárt tűtartós fibulák a Kr. u. 2. század második felében jelennek meg, (VADAY 1989, 90) a széles tűtartójú számszeríjfibula szintén a Kr. u. 2. század második felére – 3. század elején terjed el. (VADAY 1989, 78) A ház betöltésében talált széles tűtartótekerceses, felsőhúros, oldaltlehajlított lábú vasfibula párhuzamát Kr. u. 3. századi temetkezésekben találjuk meg. (VADAY 1989, 88–89) Az objektumok betöltéséből előkerült torquesek fele kétszázból fonott féltorques, mely a Barbaricum területén viszonylag ritkán előforduló fajta. A Péceli úton a telep mindkét fázisában megtaláltuk. A nyakperecek másik csoportját a kör átmetszetű, hosszú életű, gyakran előforduló típusok alkotják. Mindössze egy tordírozott díszítésű darabot találtunk, ennek párhuzamai Kr. u. 3-4 századi temetkezésekből ismertek. (PÁRDUCZ 1950, XXI./11. Szentcsanakpart 11. sír, XLVI./1. Kiszombor B 112. sír) A karperecek között az egyszerűbb lemez-karperecek mellett, kör és téglalap átmetszetű, nyitott végű, öntött példányokat is találtunk. Népszerű volt még a kör vagy téglalap metszetű, elkalapált végű karperec típusa is.

The animal bones, the egg shells, the beehive-shaped pits for the storage of cereals, numerous querns, many whetstones (17 specimens), spindle whorls (31 specimens!) and spindle whorls made from the bottoms or walls of vessels (6 specimens) show that the village community was concerned with both cultivation and animal keeping. It will be worth examining the distribution of these objects within the settlement during the analysis of the finds. It may reveal the measure to which we will be able to find traces of cultivation in an early phase of a settlement where the population gave up a nomadic lifestyle for a settled way of life. Numerous iron knives, bone skates and other bone tools were among the recovered tools.

The glass-gall and the large quantity of glass fragments (40 items) found in the fill of a couple of pits suggest local glass production. Another addition is a semi-subterranean house with a repeatedly renewed floor, which was disturbed by a contemporary pit. A large quantity of large glass-galls was found in the upper layer of its fill.

The majority of the finds were shards from hand-thrown pots, characteristic grey, finely levigated, conical bowls with curving sides, hemispherical bodies and varied rims prepared on a fast wheel, cups, mugs and large fragments of storage jars, which could be found all over the settlement. Grey, grainy wheel-thrown pots, at the same time, are characteristic only of the late phase at the settlement. Their production and dating have been resolved by excavations in recent years: 49 pottery ovens dated from the AD 4th-5th centuries were uncovered at the site of Üllő no. 5 along the path of the M0 ring highway (RégKut 2003, 306). In addition to

9. kép: Kr. u. 4-5.
századi díszített
csontfésű

Fig. 9: Decorated bone
comb from the AD
4th-5th century

A császárkori telep felső időhatárának behatárolásához, a szemcsés kerámia mellett a csontfésűk szolgálhatnak segítségül. Több fogtöredék mellett egy kétsoros és egy majdnem ép, egyedi típusú, áttört díszes, ívelt hátú, párhuzamos bekarcolt vonalkötegekkel díszített darab került elő. (9. kép) A kétsoros csontfésűk a Kr. u. 3. században jelennek meg a provinciákban, a késő császárkorban szóróványosan a Szarmata Barbaricum területén is előfordulnak, párhuzamait Kr. u. 4-5. századi sírokból ismerjük. (TÓTH 1994, 289–290) Ezek alapján a Péceli úti telepet a Kr. u. 2-3. század fordulójától az 5. század elejéig datálhatjuk.

A legutolsó korszakot a feltárt terület legdélebbi szakaszán található néhány avar kori objektum képviseli. Két gazdag leletanyagot tartalmazó gödör és egy nagy átmérőjű körárok sorolható a korba. Kerámiatöredékek között csak kézzel formált darabok fordultak elő, elvékonyodó, ferdén levágott peremek, bekarcolt hullámvonalal vagy vonalkötegekkel díszített oldalak. Kiemelhető egy téglatest alakú, lecsiszolt záródású csonttárgy, mely feltehetően kés-

grainy-tempered pots, finely levigated grey wares can also be found in the late material, while fragments with smoothed-in patterns, characteristic of the period on the Great Hungarian Plain, occur rarely. A relatively larger number of Roman provincial ceramics were uncovered in the early phase of the settlement situated closer to the stream (Samian ware and stamped fragments), while imported goods rarely appear on the Late Imperial Period settlements owing to the decline in commercial contacts. The inner periodisation of the settlement is still problematic although hopefully the dating can be rendered more exact after analysis of the ceramic material.

As opposed to the find material from published sites, a very significant quantity of metal objects was collected at the Péceli Road site: 11 brooches, 15 bracelets, 8 torques, 7 bronze pins, 2 earrings and 2 coins characterize the richness of the site. Earrings with large diameters, a long coil at the end and loop-and hook terminals, were found together with ceramic fragments with grainy tempering in

nyélként funkcionálhatott. A leletanyag között található sütőharangtörödékek az objektumot a 8-9. századra datálja. (VIDA 1996, 337)

Korom Anita

Irodalom/References:

GALLINA 2000 – Gallina Zs.: Tűzelőberendezések egy szarmata településen. (Kecskemét-Belsőnyír, M5 autópálya 52/E lelőhely) – Feuerungsanlagen in einer sarmatischen Siedlung (Kecskemét-Belsőnyír, Autobahn M5, FundOrt 52/E) In.: Hadak útján. A népvándorlások fiatal kutatóinak 10. konferenciája. (Szerk.: Bende L. – Lőrincz G. – Szalontai Cs.) Szeged 2000, 35–57.

KEMENCZEI 1991 – Kemenczei T.: A pécskai/Pecica második bronzlelet. *Fol-Arch* 42 (1991) 27–48.

NAGY 1987 – Nagy M.: Budapest–Péceli út. *RégFüz* Ser.I.No.41 (1987) 31.

NAGY 1996 – Nagy M.: Rákosmente története a római és népvándorlás korban. In.: *Évszázadok a Rákosmentén.* (Szerk. Nagy G.) Budapest 1996, 20–31.

PÁRDUCZ 1950 – Párducz M.: A szarmatakor emlékei Magyarországon III. – *Denkmäler der Sarmatenzeit in Ungarns III.* *ArchHung* 1950.

RégKut 2003 – Kulcsár V. – Nagy A. – Patay R. – Rác T.: Üllő, 5. sz. lelőhely. In.: *RégKut* 2003. (Szerk. Kisfaludi J.) Budapest 2004, No.398.

SZALONTAI-TÓTH 2000 – Szalontai Cs. – Tóth K.: Előzetes jelentés a Szeged–Kiskundorozsma határában végzett szarmata kori település- és temetőfeltárásról. – *Vorbericht über die sarmatenzeitlichen Siedlungs- und Gräberfeldsfreilegungen*

two houses clearly from the AD 3rd century. (VADAY 1989, 45) Simple brooches with the foot curving back and a closed catch-plate appeared in the second half of the AD 2nd century. (VADAY 1989, 90) Arbalest-shaped brooches with a broad catch-plate were also common in the second half of the AD 2nd century and at the beginning of the AD 3rd century. (VADAY 1989, 78) While the analogues to the iron brooch with a broad catch-plate and an external cord with the foot curving back to one side, found in the fill of a house, are known from burials of the AD 3rd century. (VADAY 1989, 88–89) Half of the torques recovered from the fill of features comprised half-torques twisted from two cords, a relatively rare type on the territory of the Barbaricum. It was found in both settlement phases at Péceli Road. The other group of the torques comprised common, long-living types with a round cross-section. There was only a single ornamented object, analogues of which come from burials of the AD 3rd-4th centuries. (PÁRDUCZ 1950, XXI/11, Szentcsanak grave no.11, XLVI/1, Kiszombor B grave no. 112) Among the bracelets, there are simple plate bracelets and cast ones with circular and oblong cross-sections and open terminals. The bracelet type with a round or oblong cross-section with hammered terminals was also popular.

The grainy tempered ceramics and bone/antler combs should be of help in determining the upper chronological boundary of the Imperial Period settlement. Beside numerous tooth fragments, a two-sided, composite and a nearly intact specimen of a unique comb type with an open-work ornament and an arched back decorated with incised bunches of lines

in der Gemarkung von Szeged–Kiskun-
dorozsma. In: Hadak útján. A népvándor-
láskor fiatal kutatóinak 10. konferenciája.
(Szerk. Bende L. – Lőrinczy G. – Szalontai
Cs., Szeged 2000, 59–78.

TÓTH 1994 – B. Tóth Á.: Kora népván-
dolás kori sírok Tápé-Széntégláégetőn.
– Gräber aus der frühen Völkerwande-
rungszeit in Tápé-Széntégláégető. In.: A
kőkortól a középkorig. (Szerk. Lőrinczy
G.) Szeged 1994, 285–310.

VADAY 1989 – Vaday, A.: Die sarmatischen
Denkmäler der Komitat Szolnok. Ein
Beitrag zur Archäologie und Geschichte
des sarmatischen Barbaricums. Antaeus
17-18, Budapest 1989.

VADAY 1997 – Vaday A.: Atipikus szarma-
ta telepjelenség a Kompolt-Kistérség tanyá
15. lelőhelyén. – Eine atypische sarmati-
sche Siedlungserscheinung auf dem Fun-
dort Kompolt, Kistérségi-Gehöft 15. Agraria 33
(1997) 77–107.

VIDA 1996 – Vida, T.: Avar settlement
remains and graves at the site of Gyoma
133. In.: Cultural and Landscape Changes
in South–East Hungary II. (Ed. Bökönyi,
S.) Budapest 1996, 323–364.

WICKER 1994 – Wicker E.: M5 125. Kis-
kunfélegyháza-Autóspihenő szarmata kori
település és temető. Az 1994. évi lelet-
mentés eredményeinek rövid összefoglalása.
MKBKM 1994, 199–206.

were found. (Fig. 9) Two-sided antler
combs appeared in the provinces in the
AD 3rd century and they also sporadically
occurred on the territory of the Sarmatian
Barbaricum in the Late Imperial Period.
Analogues to it come from graves of the
AD 4th–5th centuries. (TÓTH 1994, 289–
290) Accordingly, the settlement in Péceli
Road may be dated to the turn of the AD
2nd–3rd centuries to the beginning of the
AD 5th century.

The last phase is represented by a few
features from the Avar period brought to
light in the southernmost part of the terri-
tory. Two pits with rich finds and a circular
ditch with a large diameter can be placed in
this period. Only hand-thrown wares were
found among the ceramic finds. These ves-
sels had thinning, obliquely cut rims, and
walls with incised wavy lines or bunches of
lines ornaments. A pyramidal bone object
with a polished terminal should be men-
tioned separately and may be the handle
of a knife. A frying bell found among the
finds dates the feature to the AD 8th–9th
centuries. (VIDA 1996, 337)

Anita Korom

Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán fekvő BP 05 lelőhelyen

(Budapest, XVII. ker., Rákoscaba, Major-hegy)

A Rákos-patak felett északra emelkedő Major-hegy délnyugati lejtőjén, a patak egyik észak–déli irányú mellékágától keletre fekvő lelőhelyen, az M0 autópálya kivitelezését megelőzően, 2005. április 6. és július 8. között végeztünk feltárást. (1. kép) A lelőhely különböző pontjain korábban kisajátított kisebb felületeken 2004-ben Korom Anita, Reményi László és Tóth Anikó folytatott kutatást, amelynek során rézkori (középső rézkor vége, Protoboleráz időszak) és császárkori (szarmata) települések nyomai kerültek elő. (KOROM–REMÉ-

1. kép: A lelőhely elhelyezkedése az M0 autópálya nyomvonalán

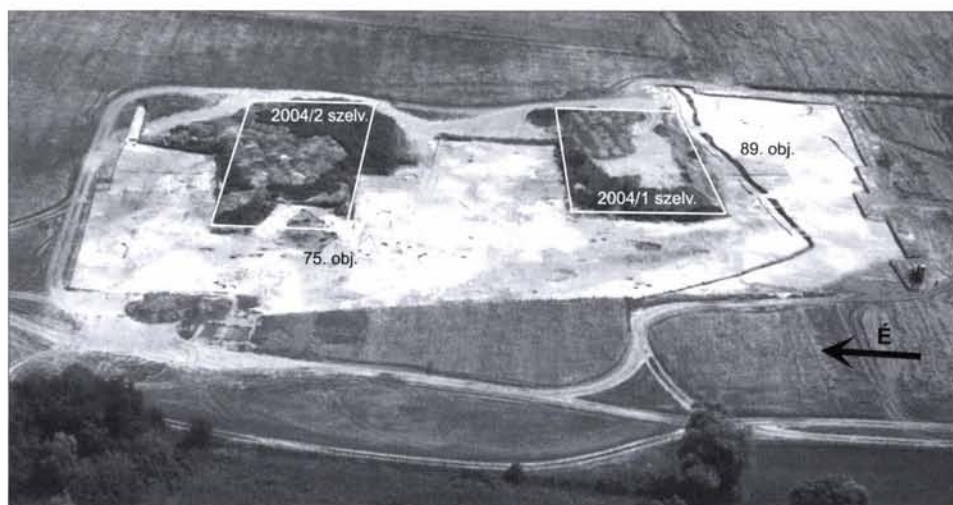
Fig. 1: Location of the excavation on the track of M0 ring highway

Archaeological investigations on the BP 05 find location along the path of the eastern sector of the M0 ring highway

(Budapest XVII, Rákoscaba, Major hill)

An excavation was conducted preceding the construction of the M0 ring highway on the southwestern slope of Major hill north of Rákos Stream, east of one of the north–south running side branches of the stream between April 6 and July 8, 2005. (Fig. 1) Anita Korom, László Reményi and Anikó Tóth investigated smaller surfaces on various formerly privatised spots of the site in 2004, when Copper Age (end of the middle Copper Age, Protoboleráz phase) and Imperial Period (Sarmatian) settlement traces were discovered. (KOROM–REMÉNYI–TÓTH 2004, 189–194.) Settlement phenomena appeared in the cuttings opened perpendicular at the track on the western side of the hill sloping toward the side branch of the stream, while on the eastern rising part of the hill ridge and in the north, the features gradually became more scattered.

As the expropriation process had ended, we had the opportunity in the time allotted to us in 2005 to unearth the area of trenches 1 and 2 from 2004, where the settlement phenomena appeared. A hundred and twenty features were uncovered over a territory of 15,312 square meters adjoined to the western, northern and southern sides of the excavation trenches. (Fig. 2) The size of the investigated territory amounted to

2. kép: A 2005. évi ásátás légi felvétele
 Fig. 2: Aerial photo of the excavations in 2005

NYI-TÓTH 2004, 189–194) A nyomvonalra merőlegesen húzott szelvényekben a települési jelenségek a domb patak mellékág felé lejtő nyugati oldalán jelentkeztek, míg a dombvonulat emelkedő keleti felében, és északi irányban az objektumok fokozatos ritkulása volt megfigyelhető.

Az előzmények alapján, a teljes kisajátítás megtörténtét követően, a 2005-ben rendelkezésünkre álló idő alatt elsősorban a települési jelenségeket tartalmazó 2004. évi 1. és 2. szelvények környezetének feltárására volt lehetőség. A munka során a szelvények nyugati, északi és déli oldalaihoz csatlakozva összesen 15312 négyzetméternyi felületen 120 objektumot tártunk fel. (2. kép) A lelőhelyen átkutatott terület nagysága ezzel 23212 négyzetméterre, az objektumok száma 205-re emelkedett.

A Protoboleráz horizont jellegzetes leletei a 2005. évi feltárás során 33 objektumból kerültek elő. A leleteket kisebb-nagyobb méretű alakatlan gödrök tartalmazták, amelyek laza szerkezetben, egymástól jelentős távolságban, a feltárt

23,212 square meters and the number of features attained 205.

Characteristic finds of the Protoboleráz period were recovered from 33 features in 2005. Amorphous pits of various sizes contained finds. The pits were distributed all over the area in a loose structure, at significant distances from each other. The large features, which sometimes only barely reached into the subsoil, yielded a large number of animal bones beside ceramic finds. An especially rich Protoboleráz material (ceramic shards and animal bones) was found in pit complex no. 75, which extended 31 m in an east–west direction and 24 m in a north–south direction and deepened down to 150–170 cm in the eastern part. Excavation began there in 2004 and it was entirely uncovered in 2005. Beside a colorful stone material, it contained relatively many conical spindle whorls characteristic of this period. The fragment of a discoid clay object is an important find: it had an engraved ornament in its center which may be interpreted as a

terület egészen elszórtan helyezkedtek el. Az altalajba több esetben viszonylag csak sekélyen lemélyedő nagyobb kiterjedésű objektumokból, a kerámialetek mellett, igen jelentős mennyiségben kerültek elő állatcsontok is. Különösen gazdag Protoboleráz emlékenyanyagot (kerámiatöredéket és állatcsontot) szolgáltatott a kelet–nyugati irányban 31, észak–déli irányban 24 méter kiterjedésű, keleti részén 150-170 centiméterre lemélyedő, 2004-ben megkezdett, és idén teljes egészében feltárt 75. számú gödörkomplexum, amelyből a változatos kőanyag mellett viszonylag nagy számban kerültek elő a korszakra jellemző kónikus orsógombok is. Kiemelkedő lelet egy korong alakú agyagtárgy töredéke, középpontjában napszimbólumként is értelmezhető kimetszett díszítéssel. A kerek vagy ovális objektumok – egy Protoboleráz időszakra keltezhető méhkas alakú gödör kivételével – csak minimális rézkori kerámiatöredéket tartalmaztak, így ezek későbbi keltezése is elképzelhető.

A felület déli részén a Protoboleráz települést egykor valószínűleg övező árokrendszer délnyugati részletét tártuk fel. (3. kép)

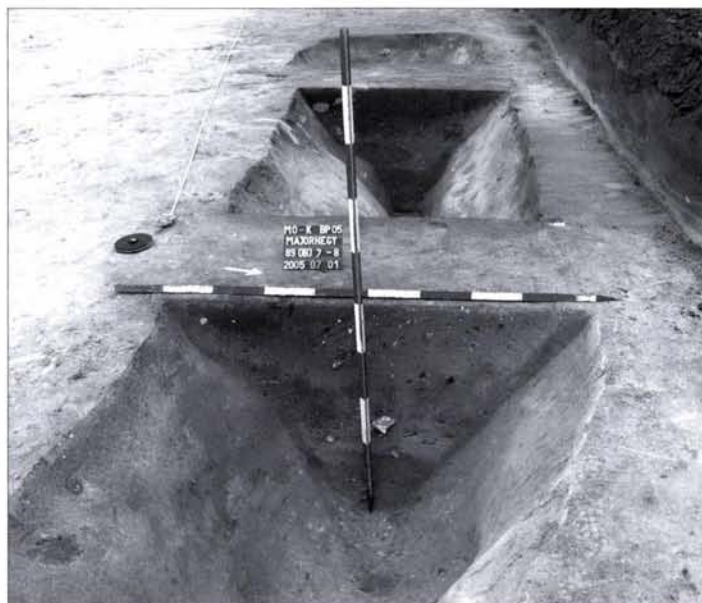
sun symbol. The round and oval features, except for a beehive-shaped pit dating from the Protoboleraz phase, contained only a minimal number of Copper Age ceramic shards, so these may also be dated to a later period.

The southwestern segment of the ditch system that formerly enclosed the Protoboleraz settlement was uncovered on the southern side of the surface. (Fig. 3) The ditch ran in a northwest–southeast direction in its western section. The ditch then turned to the northeast in a rounded obtuse angle, running on in an irregular straight line (feature no. 89). It was bordered by the foundation ditch for a palisade wall for a length of 2 m on average on the inner side of the southern stretch of the palisade although it was at times difficult to follow (feature no. 161). A 3 m and a 4 m bridge interrupted the line of the ditch and the palisade in its southern stretch about 45 m from each other. The ditch (feature no. 89) had a width of 180-200 cm on average and a depth of 100-110 cm in its southern stretch, (Fig. 4) while the 20-25 cm wide palisade ditch

3. kép: A Protoboleráz árokrendszer (89. és 161. objektumok) déli szakasza keleti irányból
 Fig. 3: Southern part of the Protoboleraz ditch system (features no. 89 and 161) from the East

4. kép: A 89. objektum metszetei a 2. számú földhídtől keletre húzódó szakaszon

Fig. 4: Sections of feature no. 89 on the phase East of earth bridge no. 2

A nyugati szakaszán északnyugat–délkeleti irányú, majd lekerekített tompaszögben északkeleti irányba forduló, szabálytalan egyenes vonalú árkot (89. objektum) a déli szakasz belső oldalán, átlagosan 2 méter távolságban egy párhuzamosan haladó, helyenként nehezen megfogható paliszád fal alapozó árka kísérte (161. objektum). Az árkok és a paliszád vonalát a déli szakaszon, két helyen, egymástól körülbelül 45 méter távolságra egy 3, valamint egy 4 méter szélességű földhíd szakította meg. Az árkok (89. objektum) a déli szakaszon átlagosan 180-200 centiméter szélességgel és 100-110 centiméter mélységgel jelentkezett, (4. kép) az egyenes aljú 20-25 centiméter széles paliszád árkok átlagban 20 centiméterre mélyedtek le. A nyugat felé erodált domboldalon az árkok nyugati vonulata csak mélyebben, mindössze 90-120 centiméter szélességgel és átlagban 50 centiméter mélységgel volt megfogható, így ezen a szakaszon a paliszád árkok hiányát annak megsem-

with a flat bottom was 20 cm deep on average. The western section of the ditch appeared deeper on the eroded western side of the slope. It was 90-120 cm wide and 50 cm deep on average. The absence of a palisade ditch was probably caused here by its destruction. On the bottom of the ditch, the walls of which narrowed in a 'V' shape to a rounded bottom (feature no. 89), natural stratification could be observed in various places, overlain by a uniformly grayish-brown fill with shards dated from the Protoboleraz period, many animal bones and sometimes large stones in the upper part of the fill. The entire fill contained a find material from the same period. The ditch was probably abandoned or filled in during the existence of the settlement. The two trench fragments uncovered about 30 m south of the trench could perhaps also belong to the trench system. The trenches that ran parallel to feature no. 89, started toward the two edges of earth bridge no. 2 uncovered farther

misülése is indokolhatja. A „V” alakban szűkülő oldalú, lekerekített aljú árok (89. objektum) aljában több helyen vékony, természetes rétegződéseket figyelhattunk meg, amely fölött egységes szürkésbarna betöltés jelentkezett, Protoboleráz időszakra keltezhető kerámiatöredékekkel, sok állatsonttal, illetve a betöltés felső részében helyenként nagyméretű kövekkel. A teljes betöltés azonos korú leletanyagot tartalmazott, az árkot valószínűleg még a település életében felhagyhatták, vagy feltölthették. Esetleg az árokrendszer része lehetett az attól délre mintegy 30 méter távolságra feltárt további két árok részlet is. A 89. objektummal párhuzamosan húzódó árkok a keletebbre előkerült 2. számú földhíd két szélé felé irányulva, észak felé ívelődve végződtek. A hosszabban észak felé húzódó 40-60 centiméter széles és 30-40 centiméter mély keleti árok (195. objektum), és az észak felé csak rövidebben ívelődve végződő 70-90 centiméter széles és 20-40 centiméter mély nyugati árok (202. objektum) egyaránt a Protoboleráz időszakra keltezhető leleteket tartalmazott, betöltésük egységes szürkésbarna volt.

A Protoboleráz település kerámialeleteire összességében a jó minőségű, polírozott finomkerámia mellett, a durvított felületű, nagyméretű edények előfordulása jellemző. A formák között jellegzetes a töleséres nyakú, éles törésvonalú tálak és a szubkután fülekkel ellátott edények töredékeinek megjelenése. Az igen jelentős mennyiségű kerámiatöredék között minimális a mészbetéttel kitöltött kimetszett, vagy tűzdelt barázdás díszítéssel ellátott edénytöredék, így a települést előzetesen a Protoboleráz horizont fiatalabb időszakára keltezhetjük. (KALICZ 1991; KALICZ 2001; HORVÁTH L. A. 1990; HORVÁTH L. A. 2001)

to the east and ended in an arch toward north. The 40-60 cm wide and 30-40 cm deep eastern ditch, which ran farther to the north (feature no. 195), and the 70-90 cm wide and 20-40 cm deep western ditch ending in a short curve towards the north (feature no. 202), contained finds from the Protoboleraz period and their fill was uniformly grayish-brown.

The ceramic finds of the Protoboleraz settlement are characterised by high quality, polished fine ceramics and large vessels with coarsened surfaces. Shards of bowls with funnel-shaped necks and a sharp carination and vessels with horizontally pierced handles represent the characteristic vessel forms. There are only a few shards with engraved and encrusted or stab-and-drag ornament, so that the settlement can be preliminarily dated to a later phase of the Protoboleraz horizon. (KALICZ 1991; KALICZ 2001; HORVÁTH L. A. 1990; HORVÁTH L. A. 2001) As the result of an integration process that began in the second half of the Middle Copper Age and expanded throughout the Carpathian Basin, the evolution of the Protoboleraz horizon started on diverse local bases, so certain characteristics that seem to come from chronological divergences may represent local groups within the larger cultural unit. In the region of the capital, many sites demonstrate settlement by the previous populations using stab-and-drag ceramics. (KALICZ 1991; HORVÁTH L. A. et al. 2005, 145) Thus, the minimal appearance in the find material of the settlement on Major hill of the ornament that basically characterizes their ceramics is not only a local phenomenon but certainly has chronological importance as well. Analysis of the animal bone finds demonstrated the dominance

A középső rézkor második felében megkezdődött, teljes Kárpát-medencére kiterjedő integrációs folyamat eredményeként kialakult Protoboleráz horizont fejlődése eltérő helyi alapokon indult meg, ezért bizonyos kronológiai különbségnek tűnő jellegzetességek a nagy egységen belül lokális eltérések is lehetnek. A főváros körzetében számos lelőhely bizonyítja a megelőző, tűzdelt barázdás díszű kerámia népének megtelepülését, (KALICZ 1991; HORVÁTH L. A. et al. 2005, 145) így a kerámia művességüket alapvetően meghatározó díszítésmód elenyésző megjelenése a Major-hegyi település leletanyagában nemcsak helyi jellegzetesség, hanem kétségtelen kronológiai jelentőséggel is bírhat. Az állatsontleletek között, az elvégzett vizsgálatok szerint, más településekhez hasonlóan, a szarvasmarha dominanciája jellemző. Megemlítendő még a kőleletek között a kisméretű obszidián pengék viszonylag nagy számú előfordulása is.

A Budapest körzetében is egyre szaporodó települések körében (HORVÁTH L. A. et al. 2003; HORVÁTH L. A. et al. 2005) első ízben a Major-hegyen sikerült a települést határoló rendszer megfigyelése, amelynek többféle formája létezhetett a középső rézkor fiatalabb időszakában. A települések lehatárolására a közvetlenül megelőző időszakból jól ismert példa a Tiszalúc-sarkadi ovális alaprajzú paliszád fallal körülvett Hunyadi halom település. (PATAY 2005) A Protoboleráz időszakból kör alakú árokkal körbekerített település legutóbb Zala megyében Petriventén vált ismertté. (KALICZ N. szóbeli közlése) A Major-hegyihez hasonló szögletes árok-paliszád (és minden bizonnyal sánc) konstrukció eddig nem ismeretes más Protoboleráz horizont leletanyagával jellemezhető településen. A 2004. évi fel-

5. kép: A 171. számú sír feltárás után
Fig. 5. Grave no. 171 after opening

of cattle similarly to other settlements. The relatively frequent occurrence of obsidian blades among the stone finds should also be mentioned.

The Major hill site was the first of a growing number of settlements located in the region of Budapest (HORVÁTH L. A. et al. 2003; HORVÁTH L. A. et al. 2005) where the ditch system bordering the settlement could also be observed. It may have had diverse forms in the later phases of the Middle Copper Age. The Hunyadi halom settlement surrounded by an oval palisade wall at Tiszalúc-Sarkad is a well-known example from the previous period. (PATAY 2005) Recently, a settlement surrounded by a circular ditch was discovered from the Protoboleráz period at Petrivente in Zala County. (N. KALICZ, per. comm.) An angular ditch and palisade system (and most probably a rampart as well), similar to the one on Major hill is not known at settlements characterized by find material from

táráshoz képest új korszakot képviselnek a lelőhelyen előkerült középső rézkor első felére keltezhető temetkezések. A feltárt területen nagyjából 2 csoportban, összesen 22 zsugorított csontvázas temetkezés maradványait bontottunk ki.

A 2004. évi 2. szelvénytől északra 10 sírból álló csoportot tártunk fel, amelynek temetkezései egymás közelében, a humuszba vagy a humusz aljába beásva, többnyire sírfolt nélkül, néhány esetben szántás által bolygatottan kerültek elő. Két sír (144. és 171. objektum) szélét egy Protoboleráz horizontba tartozó gödör (170. objektum) metszette, de a temetkezéseket jelentősen nem bolygatta. A zömmeel nyugat–délnyugat – kelet–északkeleti tájolású temetkezések mellékleteként a Ludanice kultúra Budapest környékéről megismert jellegzetes edényei, behúzott peremű tál, zömök tejesköcsög, kétfülű csésze kerültek elő. (5–6. kép) (VIRÁG 1995) Két sírban kőpengék és állatesontok is előfordultak.

A másik csoport temetkezéseit az előzőtől mintegy 80 méterre délre, a 2004. évi 1. szelvény nyugati részének

the Protoboleráz horizon. As compared to the excavation in 2004, the burials dated from to first half of the middle Copper Age represent a new period. The remains of altogether 22 contracted inhumation burials were unearthed in 2 groups on the uncovered territory.

A group of 10 graves was unearthed north of trench 2 from 2004. The burials were dug close to each other into the humus or into the bottom of the humus. They usually appeared without discolorations and a few had been disturbed by plowing. The edges of two graves (features nos 144 and 171) were intersected by a pit from the Protoboleráz horizon (feature no. 170) without seriously disturbing the burials. The grave goods of the mostly west–southwest – east–northeast oriented burials comprised characteristic vessels of the Ludanice culture known from the region of Budapest: bowls with inverted rims, stout ‘milk jars, and two-handled cups. (Figs 5-6) (VIRÁG 1995) Two graves contained stone blades and animal bones as well.

The burials of the other group were uncovered 80 m south of the former one,

6. kép: Kétfülű csésze a 171. számú sírból

Fig. 6: Two handled cup from grave no. 171

környezetében tártuk fel. Két temetkezés a Protoboleráz időszakra keltezhető árokrendszerrel szuperpozícióban került elő. A 203. számú sírt a széles árok (89. objektum), a 179. számút a paliszád árok (161. objektum) metszette. A jobb oldalra fordított, zömmel délkelet–északnyugati tájolású csontvázakat tartalmazó csoporton belül 4 temetkezés elszórtan, az 1. szelvénytől északra és nyugatra, 4-4 sír viszont egymás közelében, az 1. szelvény északnyugati és délnyugati sarkánál kisebb csoportot alkotva került elő. Több esetben szabálytalan ovális vagy lekerekített sarkú téglalap alakú sírfoltot sikerült megfigyelni, csak néhány temetkezés feküdt közvetlenül a humusz aljában. A délebbi négyes sírcsoport egyik sírgödörbe egyidejűleg öt személyt, egy felnőttet és négy gyermeket temettek el. A 2. szelvénytől északra előkerült csoporttal ellentétben ezeknél a síroknál kevésbé volt jellemző az edénymellékletek adásának szokása, ugyanakkor a temetkezések mellékleteként előfordultak rézékszerek, és csaknem valamennyi sír tartalmazott korong alakú kőgyöngyöket. Az egyik sírban a derék táján lekerekített sarkú, hasáb alakú mészkőgyöngyökből összefűzött öv maradványait is feltártuk. Mellékletként előfordultak állatcsontok, kőpengék, esonteszközök, egy esetben félig kész jelképes csiszolt kőbalta is.

Budapest területéről és környékéről már eddig is több helyről váltak ismertté temetkezések a középső rézkor első feléből. (VIRÁG 1995; VIRÁG 2002) Többségüket a megállapítható esetekben a Ludanice kultúra délnyugat-szlovákiai települési területéhez hasonlóan, településeken vagy azok közelében (VIRÁG 2002) tárták fel. A régebben előkerült esetekben a sírok telepekkel való kapcsolatára nincs adatunk, ezek telepen elhelyezett, vagy azoktól el-

near the western part of trench 2 from 2004. Two burials were found under the ditch system of the Protoboleráz horizon, grave no. 203 was intersected by the wide ditch (feature no. 89), while burial no. 179 was cut by the palisade ditch (feature no. 161). Within the group of usually south-east–northwest oriented graves with the skeletons turned on their right sides, 4 burials were scattered north and west of trench 1, and 4 graves each were found in small clusters near each other by the northwestern and southwestern corners of trench 1. In a number of cases, irregular oval or oblong grave shafts with rounded corners could be observed with only a few burials lying on the bottom of the humus. Five persons, an adult and four infants, were buried in one of the grave shafts of the more southerly group of four graves. As opposed to the group uncovered north of trench 2, vessel grave goods were less characteristic, while copper jewelry occurred beside the skeletons. Nearly all graves contained discoid stone beads. In one of the graves, the remains of a belt strung from prismatic limestone beads with rounded corners were even uncovered. Animal bones, stone blades, and bone tools were found as grave goods and one grave contained a half-finished symbolic polished stone axe. Burials from the first half of the Middle Copper Age have been found in several sites in Budapest and in its region. (VIRÁG 1995; VIRÁG 2002) Most burials were found in settlements or near them (VIRÁG 2002) where such connections could be observed, similarly to the situation in the settlement territory of the Ludanice culture in southwestern Slovakia. Where the features were discovered long time ago, little information is available on the connection between buri-

különült temetkezések egyaránt lehettek. A főváros több pontján magányosan vagy néhány egymás közelében előkerült sír alapján mindenesetre úgy tűnik, ezen a területen kevésbé valószínűsíthetünk nagyobb kiterjedésű összefüggő temetőket. Ezt a képet látszanak megerősíteni a nagyobb felületeken végzett feltárások is, ahol ugyancsak magányosan kerültek elő temetkezések telepeken, illetve attól elkülönülten egyaránt. (VIRÁG 1992; HORVÁTH L. A. 2003) Az eddigiektől némileg eltérő képet mutat a Major-hegyen feltárt lelőhely ahol, Budapest területén első alkalommal, több temetkezést is magában foglaló sírsoportokból álló temetőrészlet került napvilágra. A temetkezések az eddigi kutatások alapján, valószínűleg településtől elkülönült temetkezési helyhez tartozhattak. Feltűnő a mellékletadás szokásának eltérése is, amely a két nagy sírsoport között időrendi vagy szociális különbözőség fennállásának lehetőségét is felveti. A hasáb alakú kőgyöngyök megjelenése alapján, a gyöngyökkel ellátott temetkezések esetleg a temetkezési hely korábbi sírjait képviselhetik. A lelet típus előfordulására a Tiszapolgár-basatanyai temető korai sírjaiból, valamint a Ludanice kultúra korai szakaszára keltezett Jelšovce-i temetkezésekből van adatunk. (BOGNÁR-KUTZIÁN 1963; PAVÚK-BÁTORA 1995) A temetkezési hely kapcsán felmerülő számos kérdés megválaszolásához a temetkezések részletes feldolgozását követően juthatunk közelebb.

Az ásás során 14 császárkorra keltezhető objektumot tártunk fel. A kerek vagy ovális, többnyire kevés leletanyagot tartalmazó gödrök a lelőhely déli részén, a 2004. évi 1. szelvény környezetében elszórtan, vagy kisebb csoportokat alkotva

als and settlements; the graves could have been found within the settlements or have been found isolated from them. It seems from the isolated graves or the few ones that were found near each other in various parts of the capital that no larger coherent cemeteries can be expected here. This picture seems to be reinforced by excavations conducted on large surfaces, where single burials were found within and also outside settlements. (VIRÁG 1992; HORVÁTH L. A. 2003) The site unearthed on Major hill displays a somewhat different situation, since part of the cemetery with grave groups comprising several burials was first discovered on the territory of Budapest. Based on investigations, the burials probably belonged to a burial place located apart from the settlement. The divergence in the custom of grave good offerings is also conspicuous, suggesting a chronological or a social difference between the two large grave groups. The appearance of prismatic stone beads implies that the burials with beads may represent the earlier graves in the burial grounds. The occurrence of the find type is documented in the early graves at the Tiszapolgár-Basatanya cemetery and the Jelšovce cemetery dated to the early phase of the Ludanice culture. (BOGNÁR-KUTZIÁN 1963; PAVÚK – BÁTORA 1995) To answer the numerous questions raised in connection with the burial grounds, a detailed analysis of the burials is necessary.

Fourteen features dated to the Imperial Period were unearthed. The round or oval pits, which usually contained only a few finds, appeared scattered or in small groups near trench 1 in 2004 in the southern part of the site. Some of the settlement features may have been part of

kerültek elő. A települési objektumok egy része, a 2004-ben római importárak előfordulása alapján a Kr. u. 2-3. századra keltezett településhez tartozhattak. (KOROM-REMÉNYI-TÓTH 2004, 194)

A I. szelvény északi és déli oldalához kapcsolódó felületeken későbbi objektumokban, valamint szórványosan kerültek elő kovásodott állatesontok. A 2004-ben megfigyeltekhez hasonló, nagyobb mennyiségű kovásodott maradványt, összefüggő vázrészeket tartalmazó „objektumokat” az ezévi ásatás során nem észleltünk.

M. Virág Zsuzsanna – Tóth Anikó

the settlement dated to the AD 2nd-3rd centuries in 2004 based on the presence of the occurrence of Roman imported wares. (KOROM-REMÉNYI-TÓTH 2004, 194)

Petrified animal bones were also recovered in later features on surfaces adjacent to the southern and northern sides of trench I and as stray finds. A large number of petrified remains, similar to the ones recovered in 2004, and “features” containing articulated skeletal remains were not found this year.

Zsuzsanna M. Virág – Anikó Tóth

Irodalom/References:

BOGNÁR-KUTZIÁN 1963 – Bognár-Kutzián I.: The Copper Age Cemetery of Tiszapolgár-Basatanya. ArchHung 42. Budapest 1963.

HORVÁTH L. A. 1990 – Horváth, L. A. – Beziehungen zwischen des Tiefebene und Transdanubien in der mittleren Kupferzeit. Zalai Múzeum 2 (1990) 81–99.

HORVÁTH L. A. 2001 – Horváth, L. A.: Die relativchronologische Position des Protoboleráz-Horizontes aufgrund seiner südlichen Komponenten. In: (Roman, P. – Diamandi, S. ed.) Cernavoda III – Boleráz. Ein vorgeschichtliches Phaenomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau. Studia Symposia II, Bucuresti 2001, 459–515.

HORVÁTH L. A. 2003 – Horváth L. A.: Rézkori temetkezés a Budapest-aquincumi gázgyár mellett. In: Viga Gy. – Holló Szilvia A. – Cs. Schwalm E. (szerk.) Vándorutak – Múzeumi örökség. Tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére,

60. születésnapja alkalmából. Archaeologia Budapest 2003, 257–265.

HORVÁTH L. A. et al. 2003 – Horváth L. A. – Szilas G. – Endródi A. – Horváth M. A.: Előzetes jelentés a Dunakeszi, Székes-dűlőn végzett őskori telepásatásról. (Vorbericht über die Ausgrabung der Urzeitlichen Siedlungen von Dunakeszi, Székes-dűlő. In: Régészeti kutatások Magyarországon (Szerk.: Kisfaludi J.) Archaeological investigations in Hungary Budapest 2003, 5–17.

HORVÁTH L. A. et al. 2005 – Horváth L. A. – Korom A. – Terei Gy. – Szilas G. – Reményi L.: Előzetes jelentés az épülő Kőérberék, Tóváros-Lakópark területén folyó régészeti feltárásról. (Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberék, Tóváros Residential District.) AqFüz 11 (2005) 137–167.

KALICZ 1991 – Kalicz, N.: Beiträge zur Kenntniss der Kupferzeit im ungarischen

- Transdanubien. (In: Lichardus, J. Hrsg.) Die Kupferzeit als historische Epoche. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 55. Bonn 1991, 347–387.
- KALICZ 2001 – Kalicz, N.: Die Protoboleráz-Phase an der Grenze von zwei Epochen. In: (Roman, P. – Diamandi, S. ed.) Cernavoda III – Boleráz. Ein vorgeschichtliches Phaenomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau. Studia Symposia II, Bucuresti 2001, 385–435.
- KOROM-REMÉNYI-TÓTH 2004 – Korom A. – Reményi L. – Tóth A.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán. (Archaeological investigations along the path of the eastern sector of the M0 ring road.) Aqfűz 11 (2005) 186–196.
- PATAY 2005 – Patay, P.: Kupferzeitliche Siedlung von Tiszalúc. IPH 11 (Magyar Nemzeti Múzeum) Budapest 2005.
- PAVÚK-BÁTORA 1995 – Pavúk, J. – Bátor, J.: Siedlung und Gräber der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995.
- VIRÁG 1992 – Virág Zs.: Újkőkori és középső rézkori telepnyomok az M0 autópálya szigetszentmiklósi szakaszánál. (Neolithic and Middle Copper Age Settlements on the Szigetszentmiklós Line of Motorway M0.) In: (Havassy P. – Selmeczi L. szerk.) Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. BTM Műhely 5. Budapest 1992, 15–60.
- VIRÁG 1995 – M. Virág, Zs.: Die Hochkupferzeit in der Umgebung von Budapest und in NO-Transdanubien. (Das Ludanice-Problem) ActaArchHung 47 (1995) 61–94.
- VIRÁG 2002 – M. Virág, Zs.: Data on the Middle Copper Age archaeological topography of Budapest Environs – Adatok Budapest középső rézkorának topográfiájához. BudRég 36 (2002) 93–114.

Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2005. évben

(A helyszíneket lásd jelölve a 208. oldali térképen)

1. Budapest, III. ker. Pók utca, Hrsz.: 23229/1

A BTM Aquincumi Múzeuma 2005. szeptember 12. és október 12. között végezte a fent említett terület szondázó jellegű kutatását. A feltáró munkát az ebbe szükségessé, hogy jelenleg tervezés alatt áll az úgynevezett „Aquincumi híd és kapcsolódó úthálózata”, amely út egyik lehajtójának sávja fedi az aquincumi polgárváros északkeleti részét.

A terület keleti szomszédságában szintén e keretek között a tavalyi és az idei évben végzett feltárás során a Szilágyi János által feltárt házcsoport falrészlete és útmaradványok, illetve nagy kiterjedésű és mélységű újkori tereprendezések nyoma került elő (LÁNG 2005, 225–227, illetve ebben a kötetben 51–59. oldal).

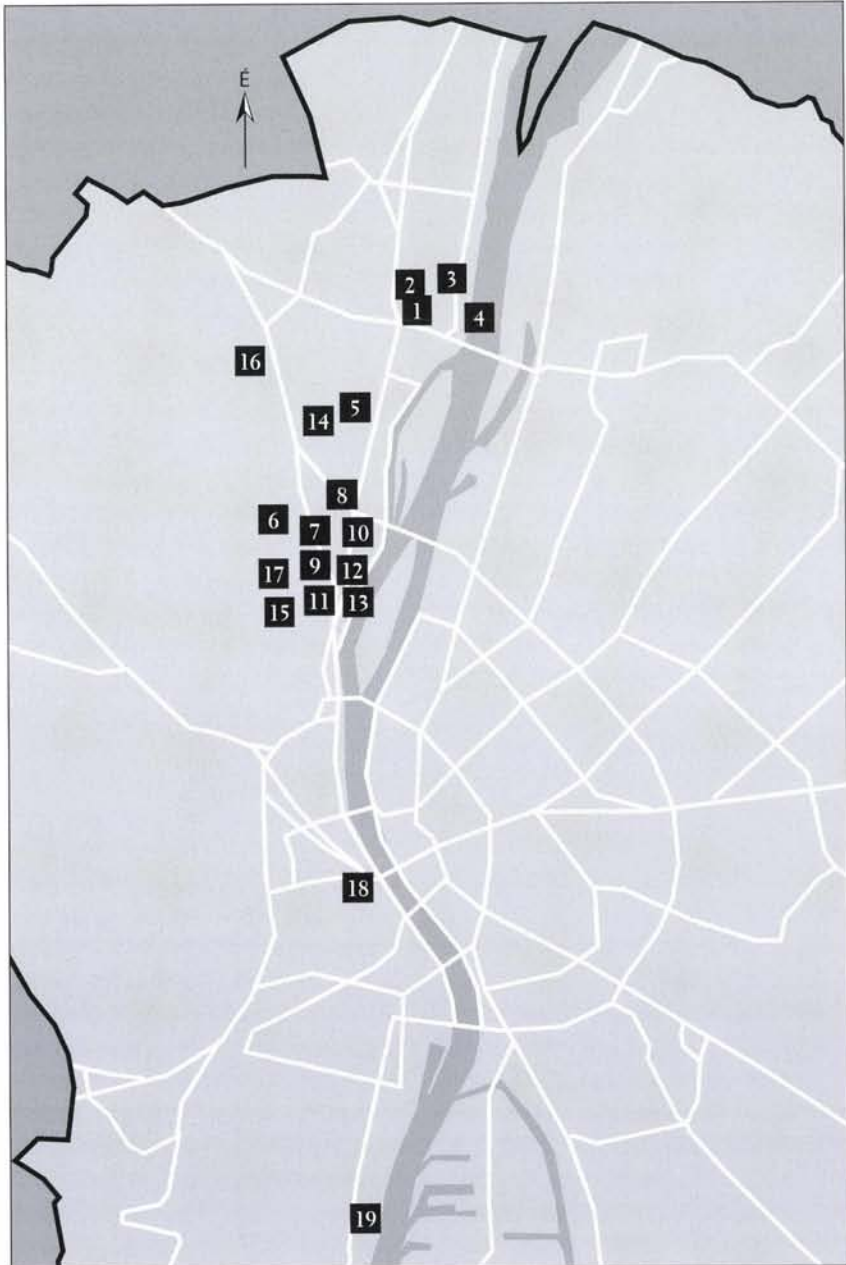
A fentiek ismeretében a Csatornázási Művek telkén mindössze 30 négyzetméternyi területet tárhattunk fel, amelynek eredményeképp megállapítható volt, hogy a nagyméretű bolygatás már nem érint további régészeti rétegsort. A kis felületméret miatt nagyobb összefüggések megállapítására, értelmezésre egyelőre nincs lehetőségünk, csak az előkerült jelenségek ismertetésére szorítkozhatunk.

A területen az igen vastag újkori feltöltés alatt (2 méter) már megjelent egy észak–déli irányú, római kori, habarcsba rakott kőfal, amely a korábbi rajzi dokumentáció alapján azonos a Szilágyi J. által 1946–47-ben részben feltárt egyik épület keleti falával. (SZILÁGYI 1950, 311–312) A fal két oldalán a korábbi kutatóárkok is előkerültek.

A falhoz tartozó rétegsorok közül tetőomladék-részletet, (2. kép) illetve kelet felé pillért és visszabontott falrészletet, illetve egy vékony sóderes járószint-darabot sikerült azonosítani, majd ezek alatt a fal nyugati és keleti oldalán is vastag homokos-márgás (talán áradásból, vagy tereprendezésből származó) rétegsorok következtek.

A feltöltési rétegek alatt már a fal széles zoklirésze következett, illetve erre ráhúzódva kelet felé nagyobb köves réteg, nyugati irányban pedig ismét egy kavicsos szint mutatta a következő, a kőfalas periódushoz tartozó legkorábbi járószint-horizontot.

A zokli alatt újabb falalap szabálytalan, földbe rakott törtköves részlete került elő, illetve ez alatt már a legkorábbi római kori rétegsor mutatkozott, világos és sötétszürke homokrétegek és legalul a már több területen regisztrált fekete-barna agygréteg formájában. Ez utóbbi

1. kép: Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei

2. kép: Fa oszlopsor maradványai a legkorábbi településrétegben

sajnos a gyorsan emelkedő talajvíz miatt nem volt vizsgálható. Ebből a rétegből pannoniai pecsételt kerámia és *terra sigillata* (lezoux-i?) töredéke származik.

A fenti rétegsor alapján tehát egyértelműen látszik, hogy a polgárváros északi részének épületei itt még jó állapotban, részben járószintekkel együtt maradtak meg. Szintén jól vizsgálhatóak a legkorábbi római kori periódus maradványai is.

T. Láng Orsolya

Irodalom:

SZILÁGYI 1950 – Szilágyi J.: Jelentés a Fővárosi Ókortörténeti (Aquincumi) Múzeum kutatásairól és szerzeményeiről az 1945–1948. évek folyamán. *BudRég* 15 (1950) 303–331.

LÁNG 2005 – T. Láng O.: Budapest, III. ker., III. Pók u. (Hrsz.:23229/1). *Aqfüz* 11 (2005) 225–227.

2. Budapest, III. ker., Szentendrei út 141., Hrsz.: 23215

A régészetileg védett terület az aquincumi polgárvárostól északra, az észak–déli irányú főút és a vízvezeték–pillérsor vonala között terül el. A telken álló, részben alapincézett épületet elbontották, helyén, illetve kelet felé körülbelül 11×22 méter alapterületen új, alapincézett épület készül. A korábbi kutatások alapján az *aquaeductushoz* tartozó további létesítmények nyomait, esetleg út és épületmaradványokat vártunk. (ZSIDI 1984, 742) A telekkel északkelet felől szomszédos terület is beépítésre került az idei évben (lásd III. Római tér, ebben a kötetben a 230. oldalon), de ott csak az újkori feltöltést regisztráltuk, átlagosan 80 centiméter mélységben.

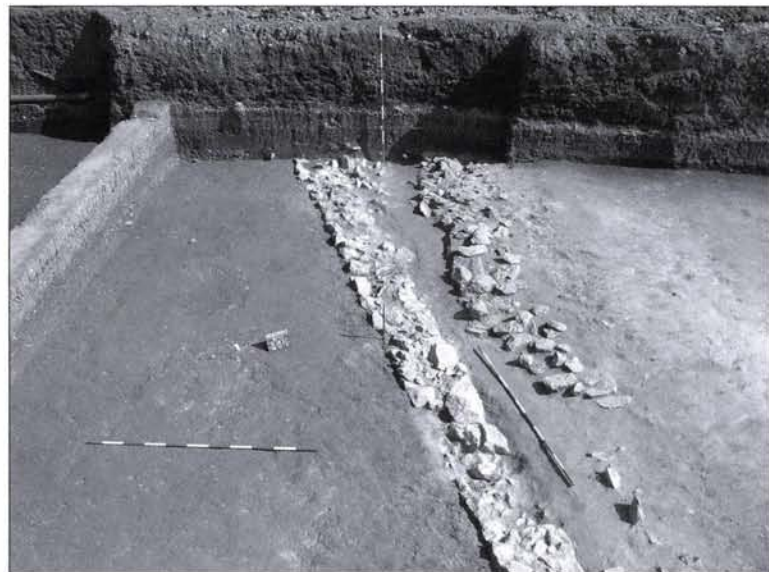
A feltárás során az újkori feltöltés körülbelül 1 méter vastag rétege alatt vízjárta területre utaló, már római kori sárga, homokporos szint (állóvíz nyoma?), majd alatta egy apróköves, tégladarabos, halvány,

kelet–nyugati keréknyomokkal barázdált járósínt következett. Ez utóbbiból Caracalla császár ezüstdenárja került elő. A járósínt alatt ismét a víz munkájára lehetett következtetni a fekete agyagos és apró csigákból álló rétegekből. A feltehetően későrómai, vizes környezetre utaló rétegsor létrejöttében szerepe lehetett a közeli vízvezeték pillérsorának is: az elfolyó víz okozhatta a kisebb állóvizek, „csigás” rétegek kialakulását.

A vizes környezetre utaló rétegsor alatt többé-kevésbé vízszintesre planírozott szintek következtek: több rétegben, foltszerűen, apró tégladarabos, agyagtéglás, homokos, habarcs- és vakolatdarabos omladékok mutatkoztak. A planírozási rétegekből, omladékokból nagy mennyiségű kerámia, *terra sigillata* és építési töredék származik, köztük nagyobb agyagtégladarabok is. Feltűnő, hogy az elplanírozott omladékok iránya minden esetben északnyugat–délkeleti volt, csakúgy, mint az omladékok alatt mutatkozó, 80 centiméter széles falé. (3. kép) Ez

utóbbinak alapjait agyagba rakták, felmenő részéből csak egy rövid szakaszt tudunk dokumentálni. A teljes felületen egyenesen végighúzódnó, nyugat felé kissé megdőlt, osztófal nélküli fal funkcióját nem lehetett megállapítani, mint ahogy a fal alapozási mélységéről, az omladékok stratigráfiai viszonyairól sem sikerült adatokat gyűjtenünk a leendő épületalap sekélyebb mélysége miatt.

A feltárás eredményei azonban mindenképpen sok új információval gazdagították a polgárváros északi városfalán kívüli beépítettségéről alkotott képünket: a városfaltól valamivel több, mint 100 méterre északra, az észak–déli főútvonal és a vízvezeték pillérsora között továbbra is kell kőfalas építményekkel számolnunk (épület, esetleg talán kerítésfal?) amely feltehetően az észak–déli irányú főút nyomvonalát követte. Az épület(?) falát még a római korban visszabontották, agyagtéglás, fehér vakolattal rendelkező felmenő szakaszát gondosan elplanírozták. A relatív nagy mennyiségű *terra sigillata* leletanyag (ösz-

3. kép: Északnyugat–délkeleti irányú római kori fal és omladéka

szes leletanyag 17%-a) lakó, vagy reprezentatív célú funkciót sejtet.

Az épület omladékai felett – feltehetően a későrómai időszakban – már a víz az úr, a közeli vízvezetékéből elfolyó víz állóvizeket, vízenyős környezetet eredményezhetett.

T. Láng Orsolya

Irodalom:

ZSIDI 1984 – Zsidi P.: 87. Római út. Hrsz.: 23266/2. BudRég 25 (1984) 472.

3. Budapest, III. ker., Nánási út 39., Hrsz.: 23761/2

A terület az aquincumi polgárvárostól északkeletre, a Duna partján található. A római korban ezen a szakaszon észak felé a *limesút* futott, amit őrtornyok, illetve valószínűleg útállomások, fogadók szegélyeztek. (NAGY 1973, 122) A telektől délre (III. ker., Nánási út 5–7.) a 2004. évben folytatott kutatásaink során kelet–nyugati irányú, a Duna felé futó, V keresztmetszetű és egy észak–déli irányú árkot dokumentálhattunk. (LÁNG 2005, 224)

A fentiek alapján tehát útrészletet, esetleg további árkokat vártunk a telken. A terület keleti, Duna parti és a nyugati részen lakópark épül. Az összesen négy felületen ősz- és római kori objektumok egyaránt mutatkoztak, igen sok újkori bolygatással, modern épületalappal.

A terület keleti, Duna-parti részén az igen erős tereplejtést az újkorban közel 2 méter vastagságú feltöltéssel egyenlítették ki, alatta régészeti szempontból negatív talajosodott rétegsor volt megfigyelhető. A rétegsor legalján sárga agyagos, sziget-

szerű kiemelkedést regisztráltunk, ennek felületén beásás, cölöphely és egy északkelet–dél nyugati, illetve észak–déli irányú keskeny árok volt megfigyelhető. A leletanyag és az objektumok Szilas G. régész meghatározása alapján őskoriak voltak. A jelenségek funkcióját, illetve nagyobb összefüggéseket nem sikerült megállapítani.

Nyugat felé, a Nánási útnál a terület erőteljesen emelkedett. Itt a vékony újkori feltöltés alatt homogén, sárga homokrétegződést dokumentáltunk, amelynek felületén a római korra keltezhető, átlagosan 1–2 méter széles és 0,6–1,2 méter mély, két észak–déli és három kelet–nyugati irányú, egymást metsző árkok vonalai mutatkoztak. (4. kép) Az objektumok betöltése minden esetben sötét, vagy kevertbarna homokos anyagú volt.

A három kelet–nyugati irányú árok közül a déli és az északi teknős aljú, míg a középső V keresztmetszetű, betöltéséből szürke, behúzott peremű tányér nagyobb darabja került elő, az árok alján elszórtan, de hosszabb szakaszon kövek feküdtek. Az árok nyugati szakasza a víz pusztító ereje miatt igen szabálytalan volt, metszetéből ítélve meg is újíthatták. A metszetek alapján megállapítható volt, hogy az észak–déli, illetve kelet–nyugati irányú árkok metszették egymást, tehát a római korban legalább két árokrendszerrel lehet számolni a területen.

A feltárás során tehát egyrészt sikerült lokalizálni egy őskori lelőhelyet, amely – Mindszenty A. és Horváth Z. geológusok meghatározása szerint – valószínűleg egykori Duna-sziget magaslatán alakult ki, majd az évszázadok során feltöltődött és nyugat felé emelkedő területet a római korban V alakú, kelet–nyugati és észak–déli irányú árkokkal „csatomázták”. A most előkerült árkok – méretben, formában és mélységben

4. kép: V profilú
vízelvezető árok
részlete

– jól illeszkednek a 2004. évben a III. Nánási út 5–7. alatt dokumentált kelet–nyugati és egy észak–déli irányú árkokhoz. Egyelőre kérdéses, hogy szintén az idei évben déli irányban, a Nánási köztől északra előkerült, freskóval díszített római kori épülettel, és az azt kísérő észak–déli irányú árokrendszerrel van-e kapcsolatuk. (Lásd e kötet 60–70. oldalán) A körvonalazódó árokrendszer mindenestre arra utal, hogy a római korban a polgárvárostól északra eső, Duna-parti sávot valamilyen – egyelőre ismeretlen – okból vízteleníteni kellett.

T. Láng Orsolya

Irodalom:

NAGY 1973 – Nagy T.: Budapest Története I. (szerk.: Gerevich L.) (Budapest 1973)

LÁNG 2005 – T. Láng O.: Budapest, III. ker., Nánási út 5–7. (Hrsz.: 23779/8). Aq-füz 11 (2005) 224.

4. Budapest, III. ker., Dunameder, Aquincumi híd

2005 tavaszán a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal víz alatti régészeti csapata el látta az Aquincumtól északra épülő Duna alatti összekötő szennyvíz csatorna építésének szakfelüvegetét. A merülések során nem találtunk régészeti jelenséget.

Júniusban a KÖH az Aquincumi Múzeummal együttműködve a Geomega Kft.-t megbízva elvégeztette az úgynevezett Aquincumi híd (Északi vasúti Összekötő hídtól északra) nyomvonalának víz alatti szakaszának geofizikai felmérését. Az elemzés régészeti érzékeny területet mutatott ki a jobb part előtti 200 méter széles platón. (5. kép)

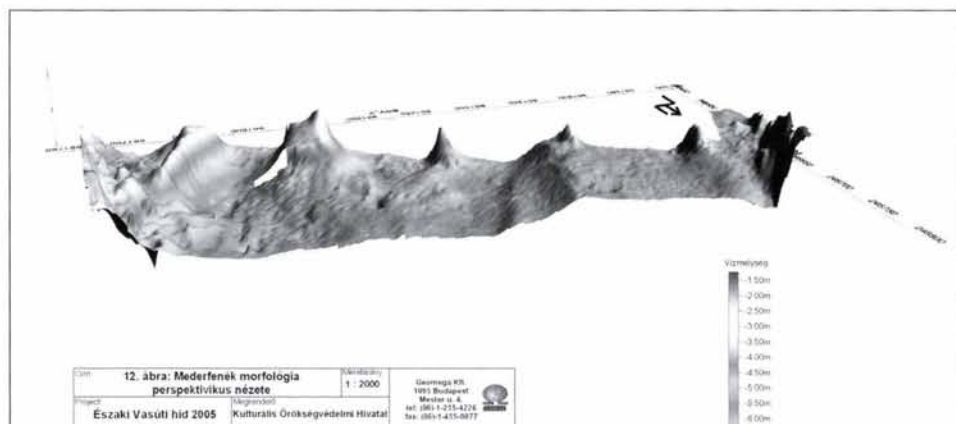
Októberben a Győri Búvár SE. búvárainak közreműködésével 120 méter hosszan átvizsgáltuk a geofizikai kutatás által kimutatott jobb part előtti sekély mederszakaszt (a parttal párhuzamosan a 2. hídpillér távolságáig). A területen nagy

mennyiségű építési törmelék és más modern roncs darabok találhatóak. A hídtól lefelé a part menti sávot is átvizsgáltuk egészen az Óbudai-sziget csúcsáig. A víz itt nagyon sekély, jelentős mennyiségű finom hordalék halmozódott fel a hídfő árnyékában. Régészeti jelenséget nem találtunk.

A parton, a párhuzamosan zajló feltárástól 50 méterre egy *terra sigillata* töredéket és egy CC pecsétes szürke, grafitos peremet találtunk. Ezek egy vélhetően illegális vas kifolyócső által okozott bolygásból származnak.

A 2005. évi víz alatti kutatások azért fontosak, mert kiegészítik Aquineum polgárvárosának Duna-parti topográfiáját. T. Láng Orsolya egy freskóval díszített kőépület maradványait tárta fel a modern Duna-part közvetlen közelében, a víz alatti kutatásokkal párhuzamosan. (Lásd e kötet 60–70. oldalán) Mivel az épület térségében a mederben nem találtunk elmosott falakat, valószínűsíthető, hogy a vasúti-hídtól északra a Duna medre nem mozdult el jelentősen a római kor óta. A későbbi rekonstrukció másik szilárd támpontja a mai Hajógyári-öbölben (1837–38

előtt Duna-ág) található Kr. u. 2. századi cölöp szerkezetű kikötői létesítmény (rakpart) maradványai, (TÓTH 2003; KÉRDŐ-TÓTH 2004) melyek arra utalnak, hogy ez a meder a helytartói palota és a hozzá kapcsolódó kikötő építése idején is aktív volt. A két támpontot összekötő meder mellett találhatóak azok a cölöpre alapozott falmaradványok, melyeket Zsidi Paula hídfőállás maradványaiként azonosított. (ZSIDI 1999) A Duna tehát ezen a helyen sem húzódnak nyugatabbra mai medrénél. Az egyetlen terület, ahol a meder vonalának számottevő változása dokumentálható a vasúti híd budai pillére és az Óbudai-sziget északi csúcsának körzetében helyezkedik el. A víz alatti felderítés során vastag, finomszemcsés üledéket találtunk, mely a hídfő és a pillér árnyékában rakódott le. A Gázgyár területén 2000-ben végzett megelőző feltárás során cölöpkötegekre utaló nyomokat dokumentáltak, melyeket a feltáró római kori partvédelem maradványaiként értelmezett. (ZSIDI 2000) A gázgyári lelőhely és a víz alatt megfigyelt üledék lerakódás egymás szomszédságában találhatóak és együttesen bizonyítják a Duna medrének

5. kép: A Duna-meder háromdimenziós képe a műszeres felderítés alapján

keleti irányú elmozdulását. A folyómeder délebbi futásának és használatának pontosabb meghatározása csak a víz alatti kutatások folytatásával lesz pontosítható. Ez utóbbi azért is fontos, mivel a Hajógyár építéséhez kapcsolódó kotrások során a Hajógyári-sziget (helytartói palota) és a mai budai part közötti mederben falmaradványokat találtak, (NÉMETH 1999, 6. kép) és ez felveti a helytartói palota és a tőle nyugatra lévő szárazföld kapcsolatának kérdését.

Tóth J. Attila

Irodalom:

KÉRDŐ-TÓTH 2004 – H. Kérdő K. –Tóth J. A.: Római kori rakpart maradványai a Hajógyári-öbölben. Budapest, 2004
NÉMETH – Németh M.: A rákospataki híd és az aquincumi Dunaszakaszhíd védelmének kérdései. In: Pannoniai kutatások. (Szerk. Spál A.) Szekszárd 1999, 141–159.
TÓTH 2003 – Tóth J. A.: Cölöpszerkezetű építmények a Hajógyári-öbölben. Aqfűz 9 (2003) 188–189.
ZSIDI 1999 – Zsidi P.: Hídfoállítás az aquincumi polgárváros és katonaváros között. Pannoniai kutatások. (Szerk. Gaál A.) Szekszárd (1999) 257–274.
ZSIDI 2000 – Zsidi P.: Kutatások az aquincumi polgárvárostól keletre lévő területen. Aqfűz 7 (2000) 76–84.

5. Budapest, III. ker. Szőlőkert utca 4. (Hrsz.: 18900/9)

2005. március hónapban próbafeltárást végeztünk a Budapest, III. ker. Szőlőkert utca 4. ingatlanon a Market Építő Rt. megbízásából, mivel a területen a beru-

házó egy pontalapon álló logisztikai központ építését kezdte meg.

A terület közelében, attól mintegy 350 méterre északra, a Szőlőkert utca 6. szám alatt, 1995-ben Zsidi Paula tárt fel leletmentés során, római villához tartozó épületmaradványokat és egy Kr. u. 3. századi temetőrészletet. (ZSIDI 1998)

A két hetes próbaszondázás során a telek déli részén egy észak–déli irányú 24×4 méteres kutatóárkot nyitottunk gépi erővel. A felszíntől számított 1,8 méteres kevert újkori feltöltött réteg alatt sötétbarna, termett humuszos réteget értünk el.

A kutatóárok északi részén többperiódusú római objektumsort tártunk fel:

A legkorábbi periódust (*I. periódus*) egy északkelet–délnyugat irányú árok jelentette, melynek északnyugati oldalán egy 1,1 méter széles padka futott végig. Az árok padka nélküli része 1,3 méter szélességű volt. Az árok barna humuszos betöltéséből szórványos római kerámia került elő.

Az árok délkeleti oldalán részben az árok betöltésére ráhúzódnak halványbarna, agyagos, humuszos és apró köves betöltésű, megközelítően északkelet–délnyugat irányú gerendalenyomatokat figyeltünk meg a sárga agyagos altalajban (*II.a periódus*).

Az árok délnyugati végét egy barna humuszos betöltésű, római kerámiát tartalmazó beásás vágta.

A feltöltött árok északnyugati padkáján, az árokkal megközelítően párhuzamosan egy szabályos, hosszúkás ovális cölöplyuk sor lenyomata húzódtott végig, amely azonban vágta az árok betöltését.

Ezzel talán összefügg az a hasonló méretű, de sekélyebb és kissé szögletesebb cölöplyuk sor, amely az árok délkeleti oldalán a gerendalenyomatokat vágja (*II.b periódus*).

Az egykori árok délkeleti oldalán északkelet, délnyugat irányú, mintegy 0,5 méter

széles kőfal alsó kősorát sikerült dokumentálni (*III. periódus*). Ettől északra a keleti metszettel mellett kis kőomladék kupacot figyeltünk meg.

A szonda déli részén a termett, barna humuszos réteg erősen lejt dél felé. A barna humuszból, egy apró bronz érem (*foliis*) és római kerámia került elő, de itt nem értük el a sárga agyagos altalajt.

A szondázással párhuzamosan megfigyeléseket végeztünk az épülő raktár pontalapjaiban, ezekben az adott körülmények között (kis alapterületű fúrások) csak természetes rétegeket figyeltünk meg.

A feltárt objektumok valószínűleg, valamelyik Aquincum környéki római villagazdaság, esetleg falusias település külső gazdasági építményéhez tartozhatnak.

Lassányi Gábor

Irodalom:

ZSIDI 1998 – Zsidi P.: Római kori villa-gazdaság részlete az aquincumi katonaváros és polgárváros között. *Aqfüz* 5 (1998) 99–108.

6. Budapest, III. ker., Kiscelli utca 104., Hrsz.: 16217/1

A Concorde Center Kft., a Budapest, III. ker., Kiscelli utca 104. telken található épület mögötti támfal megerősítése céljából, a régészetiileg nyilvántartott 104–106. telkeken keresztülvezető, ideiglenes behajtó utat alakított ki a hegyoldal keresztülvágásával. A vizsgált telkekhez közel, a Kolostor utcában, 2004-ben végzett gázvezeték fektetés során megfigyelt (HAVAS 2005) római kori épület és a hegyoldal lábánál

feltárt úgynevezett Kiscelli–Bécsi úti római ipartelep közelsége (KIRCHHOF 2002, 144; KIRCHHOF 2003/2, 53–60.) alapján a terület római használatának tisztázására a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal régészeti érintettség vizsgálatot írt elő a BTM-nek, amelyet 2005. szeptember 19–23. között végeztünk el. A 106. telken a behajtó nyugati és keleti metszetében több újkori (18–19. századi) betöltésű objektumot és planírozási réteget figyeltünk meg. A jelenségek többsége a helyenként 8–10 méter magas meredek rézsús partfal felső harmadában mutatkozott, pontos keltezésükre az alsó agyagrétegek csúszás-, omlásveszélye és a folyamatosan szivárgó rétegvíz miatt nem nyílt lehetőségünk. A 104. telekre átnyúló behajtó déli metszetében jelentkező beásások meghatározására két szondát nyitottunk. A nyugati szondával a köves betöltésű, falkiszcedésre utaló objektumra bontottunk rá. A jelenség nagy része a behajtó kialakítása során elpusztult, már csak a partfal peremén, 10–30 centiméter széles szakaszon maradt meg. Mivel az objektumra való rábontás is alpinista módszert igényelt, a közelében lévő felszíni repedések miatt a jelenség teljes feltárására nem nyílt lehetőség. A beásás környékéről újkori kerámiatöredékek kerültek elő, valószínűleg a 19. századra keltezhető. Ettől keletre, szintén a behajtó déli metszetében megfigyelt agyagos betöltésű objektum azonosítására egy újabb szondát nyitottunk. A humuszréteg elbontását követően a szonda nyugati felében természetes eredetű nagyobb kövekkel kevert homok és agyagrétegek váltakoztak. A szonda keleti felében a sötétbarna agyagos, köves betöltésre bontottunk rá, amelyből római kori téglatöredékek és házikerámia látott napvilágot. A jelenség teljes feltárására a partfal omlásveszélye

miatt nem nyílt lehetőségünk. A keleti szondában feltárt római építési törmelék megléte a terület római használatának bizonyítéka. A hegylábi, római ipartelep működtetéséhez szükséges agyaggyerő bányát sejtethetünk a közelben. A környék helyi, jóminőségű úgynevezett Kiscelli agyagjának kitermelésére és hasznosítására a római kort követően is létesítettek téglavetőket. A Kiscelli utcában „agyag-ásóhely”, agyagbánya működött, illetve a kutatott telekkel szemközti oldalon téglavetőkről, szárítóhelyiségekről és egyéb kiegészítő létesítményekről tudunk az Osztrák–Magyar Monarchia idejéből. (Aquincumi Múzeum Rajztár) Az agyagos talajban, így a kutatott telken is a bolygatók következményeként feltörő – Horváth Zoltán geológus (ELTE-Földpát Bt.) szerint – valószínűleg esapadékvíz utánpótlású forrás, források vizének levezetésére és összegyűjtésére szolgáló árkot a hegy lábánál, a Kiscelli utca 98. telek feltárása során találtunk. (KIRCHHOF 2003/2) A Kiscelli utca 106. telken, egy használaton kívüli újkori alagútszisztem bejárata található. Kárpáti Zoltán (BTM) szerint az alagút és a 18. század közepén épült trinitárius kolostor kapcsolata felmerülhet. (lásd még FARBAKY 2004; GÁL 2004) A támfalépítéssel egy újkori pincét is megbolygattak, amelyet még a támfal megerősítés előtt helyreállítottak.

Kirchhof Anita

Irodalom:

FARBAKY 2004 – Farbak P.: A kiscelli trinitárius kolostor és templom. In: Mariazell és Magyarország. Egy zarándokhely emlékezete. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában 2004.

május 28–szeptember 12. Budapest, 2004. 270–281.

GÁL 2004 – Gál É.: A Zichyek és az óbudai Kiscell. In: Mariazell és Magyarország. Egy zarándokhely emlékezete. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában 2004. május 28 – szeptember 12. Budapest, 2004. 264–269.

HAVAS 2005 – Havas Z.: Budapest, III. ker., Kolostor út. (Hrsz.: 16 395) Aqfüz 11 (2005) 221.

KIRCHHOF 2002 – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Kiscelli utca 75. Aqfüz 8 (2002) 144.

KIRCHHOF 2003/2 – Kirchhof A. – Horváth L.: Régészeti kutatások az aquincumi canabae nyugati, ipari régiójában. Aqfüz 9 (2003) 53–64.

7. Budapest, III. ker., Kenyeres utca 38., Hrsz.:17385

A Gironde-Bau Bt. megbízása alapján 2005. december 12-től kezdődően, 2006-ra is áthúzódó feltárásokat folytattunk a Kenyeres utca 38. telken. Az új társasház pontalapjainak aljában kemencék részleteit figyeltük meg. Kiterjedésük meghatározását a kis kutatási egységek nem tették lehetővé. Eddig két kemence részletét sikerült azonosítani. A telek déli részén talált kemence szájnyílását nyugat felé tájolták. A másik kemencének csak az északi oldalát dokumentálhattuk a szomszédos épület alapja alá ásott árokban, itt azonban további mélyítésre és a kemence pontosabb azonosítására a balesetveszély miatt nem nyílt lehetőségünk. Az ásatás során minimális leletanyag került napvilágra, amely alapján a kemencék kerámia- vagy téglaegető funkciója kizárható. Keltezésük leletanyag hiányában egyelőre bizonytalan.

A Kenyeres utcához közeli Selmeci utca keleti végében az evangélikus templom alapozása során Nagy Lajos tárt fel kora római fazekasműhelyt. (NAGY L. 1942, 365, 470) Ezt követően 2002-ben, szintén a Selmeci utcában (26. számú telken) az alapozás alá nyúló szondában bukkantunk – hasonlóan leletanyagszegény környezetben – római kemencére. (KIRCHHOF 2003) A Kenyeres utca 38. telken napvilágra került kemencék topográfiailag a Bécsi úti – Kiscelli és Selmeci utcai műhelyek között helyezkednek el és illeszkednek a katonaváros délnyugati negyedének ipari jellegéhez. (PÓCZY 1983, 258–262) A kemencéken kívül, a telek keleti végében sárga agyagfoltos betöltésű objektum körvonala is mutatkozott, ennek kibontására nem nyílt lehetőségünk, az építkezéssel nem pusztították el, csak elfedték azokat. Talán sírbeásások voltak. A Kenyeres utcai csatornárokban Nagy L. Kr. u. 2. századi épületmaradványokat és későrómai sírokat figyelt meg. (NAGY 1937)

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2003 – Kirchhof A.: Budapest, III., Selmeci utca 26. (Hrsz.: 17 430) Aqfüz 2003, 189–190.
NAGY 1942 – Nagy L.: Budapest az Ókorban. Budapest Története I–II. (szerk. Szendy K.) Budapest, 1942.
NAGY 1937 – Nagy L.: Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1923–1935 években. BudRég 12 (1937) 261–275.
PÓCZY 1983 – Póczy K.: Az aquincumi canabae utcahálózata és fontosabb épületei a II. és a III. században. ArchÉrt 110 (1983) 252–273.

**8. Budapest, III. ker., Kenyeres utca 21.,
Hrsz.: 17353**

A Kenyeres utca 21. telken a hasonló nevű Kft. társasház építését tervezte. A kivitelezési munkák megkezdése előtt a KÖH engedélye alapján a múzeumot próbafeltárással bízta meg. Mivel a szomszédos épületek szakaszos megerősítése és a próbafeltárás során régészeti objektumok kerültek napvilágra, ezért szükségessé vált a telek teljes megelőző feltárása. A Kenyeres utca 15. telken megfigyelt (KIRCHHOF 2005) cölöpsorok és a sóderes járószint folytatódott ezen a telken is észak felé. A cölöpkötegeket és a járószintet Kr. u. 4. századi betöltésű, többszörösen megújított vízvezető árkokkal és későrómai betöltésű objektumokkal bolygatták meg. Ezek irányának, kiterjedésének és funkciójának meghatározását a kutatás szondázó jellege nem tette lehetővé. A régészetileg védett telek teljes feltárása során választ kaphatunk a még nyitott kérdésekre.

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2005 – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Kenyeres utca 15. (Hrsz.: 17350) Aqfüz 11 (2005) 218.

**9. Budapest, III. ker., Zápor utca 26.,
Hrsz.: 17393/10**

2002-ben, a Zápor utca mentén előkerült későrómai temető (KIRCHHOF 2003/1) kiterjedésének kutatására nyílt újabb lehetőségünk az utca átellenes, nyugati oldalán, két újabb telek feltárá-

sával. A T&D LEPKE Kft. a Zápor utca 26. számú telekre tervezett mélygarázs nyugati részén elérte a római sírok jelentkezésének szintjét. A 11 napig tartó feltárás során 16 későrómai temetkezést tártunk fel. A sírok szinte mindegyikét kirabolták, csak egy esetben találtunk melléklet nélküli bolygatatlan csontvázat. A tegulákból épített sírokra pontosan ástak rá és nemcsak a csontvázat, hanem több esetben magát a téglapítményt is szétdúlták. Az egyik kirabolt sírból egy hiányos hagymafejes fibula, másikkól egy vaslándzsa került elő. A két téglából épített gyerekír egyikéből ételmellékletet tartalmazó tányércák és pohár került napvilágra. Néhány téglán a téglalap alakú és *tabula ansatas* bélyegekből rossz megtartásuk miatt a feliratoknak csak

a részlete volt kivehető: [...] AD, [...] II ADPE Két esetben a késői sírokkal korábbi római csontvázas temetkezéseket bolygattak meg, amelyek a temető hosszú idejű használatára utalnak. A temető legkésőbbi sírjainak mindegyikét kirabolták, tájolásuk délkelet–északnyugati irányú volt. A korábbi sírok mélyebben helyezkedtek el, szintén téglapítményűek voltak, a csontvázak mellől edények és vastöredékek kerültek elő. (6. kép) Ezeket csak a későbbi rátemetkezések bolygatták meg. A területen megfigyelt legkorábbi sírok tájolása a két későbbi periódustól eltérően északkelet–dél nyugati irányú volt, egy pedig kelet–nyugati.

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2003/1 – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Selmeci utca 17. – Zápor utca 23. (Hrsz.: 17 411)

10. Budapest, III. ker., Zápor utca 24., Hrsz.: 17407

A Zápor utca 26. telekkel szomszédos 24. számú terület megelőző feltárására is ebben az évben nyílt lehetőségünk az Angyalos Kft. megbízása szerint. A 2005. június 13–23. között végzett feltárás során a beépítésre kerülő telekrész liftaknájával és zompjával érintették a régészeti rétegeket. A süllyesztékekben a telekkel szemközti háznál (KIRCHHOF 2005/1) megfigyelt apróköves sóderes római járósínt folytatódott ezen a telken is. A sötétbarna agyagos, enyhén sóderes szintet vágták a későrómai sírok beásásai, melyekből négy sír részletét azonosítottuk a liftaknában.

6. kép: Zápor utca 26. telken feltárt későrómai sír edénymelléklettel és a jobb lábánál fémtöredékkel

Három sír tájolása megfelel a 26. telken talált legkésőbbi sírok irányításával, azaz dél-kelet-északnyugati irányú volt. Az 5. feltételezően a sírrablás beásásának a széle lehetett. A sírok mindegyikét kirabolták, az akna dél-keleti végében előkerült sírt mélyebbre ásták és a többtől eltérően, kelet-nyugati irányba tájolták. A liftakna középső részében két cölöplyukat tártunk fel. Az alapozási siktól mélyebbre nyúló zomp aljában szabálytalan körvonalú elszíneződések jelentkeztek, sírok foltjai lehettek, ezekre azonban a süllyeszték kis mérete miatt nem nyílt lehetőségünk rábontani. A sírok az építkezéssel nem semmisültek meg, csak elfedték azokat, a jövőben feltárhatók.

A Zápor utca 23–25, 24–26. telkek feltárásai alapján, a területen talált későrómai temető iránya részben meghatározhatóvá vált. A 23. számú telken a sírok csak a ház hely észak-nyugati sarkában koncentráálódtak és a két késői periódus temetkezései láttak napvilágot. A temető keleti határa az utca keleti vonala mentén húzódik, déli végét pedig a 23. telek utolsó sírjai adják, további kiterjedése nyugatra és észak felé a 24–26. telkek temetkezései bizonyítják. A temető északi kiterjedésére utal a Kiscelli utcában feltárt későrómai sírok megléte. (MADARASSY 2001, 55–56)

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2005/1 – Kirchhof A.: Budapest, III., Zápor utca 25. (Hrsz.: 17410) Aqfűz 11 (2005) 230.

MADARASSY 2001 – Madarassy O.: Újabb régészeti feltárások az aquincumi katonaváros nyugati szélén. Aqfűz 7 (2001) 52–58.

11. Budapest, III. ker., Selmeci utca 28–30., Hrsz.: 17431

A Selmeci utca 28–30. telken a PROPSZT Szerkezetépítő Kft. társasház építését tervezte. A terepadottságoknak megfelelően a régészeti rétegek is nyugatról keleti irányba lejtettek. A megelőző feltárás során a római jelenségek telek nyugati végében koncentráálódtak, a keleti oldalon az újkori rétegek megsemmisítették azokat. A legkorábbi jelenségek szabályos kontúrral rendelkező beásások voltak, amelyek keltezése a minimális leletanyag miatt bizonytalan. A beásásokat a területet észak-déli irányban átszelő, a domborzati viszonyokra merőleges árkok létesítésével megbolygatták. Az új épület délnyugati süllyesztékében szabályos, szintén észak-déli irányú, V átmetszetű, mély árkot is dokumentáltunk. A két árkot eltérő időszakban hozták létre, eredeti beásásuk szintjét már nem lehetett megfigyelni az újkori bolygatások miatt. A V átmetszetű árok mélyebbre nyúlt, mint az új épület alapozásának síkja, így azt csak egy szakaszon nyílt lehetőségünk átvágni. A terület nyugati felében, Kr. u. 2-3. századra tehető feltöltési réteg fedte, amelyen ugyanezen időszak későbbi fázisához tartozó épületomladék planírozását és sóderes járószintet figyeltünk meg. A telek területéről két középkori esontvázas temetkezés is került elő.

Kirchhof Anita

12. Budapest, III. ker., Beszterce utca 4–6., Hrsz.: 17544

Az aquincumi katonaváros déli-nyugati részében, a Beszterce u. 4–6. telken a VOPI-DEÁK Kft. társasházának építése előtt,

2005. nyarán másfél hónapos megelőző feltárást folytattunk. A terület érdekessége abban rejlett, hogy hirtelen nagyvon meredeken lejtett déli és nyugati irányban. A legkorábbi jelenségek, a kelet–nyugati irányú vízlevezető árkok voltak, amelynek betöltésében és a telek nyugati felében megfigyelt mélyedésben korarómai agyagtéglás planírozási rétegeket és nagyobb beásásokat találtunk. Az agyagtéglás planírozás a keleti oldal platóján vékony rétegben jelen volt. Az árkok és az agyagtéglás építmények megszűnését követően, a még mindig alacsonyabban fekvő nyugati mélyedést laza, Kr. u. 2. század második felére keltezhető háztartási hulladékkal, (7. kép) kevert hamus feltöltéssel emelték meg, amely a plató nyugati végétől indult. A telek keleti oldalán megfigyelt természetes kiemelkedés tetején vezetett a Kr. u. 2-3. századi legiotábor déli kapujából (*porta principalis dextraból*) kivezető út, amelynek részletét korábban már a Dévai Bíró Mátyás térnél is azonosították. (BERTALANNÉ 1973; PARRAGI 1970; PARRAGI 1973) A katonavárost észak–déli irányban átszelő utat többször megújították. A legkorábbi útréteg nagyköves alapozással és sötétvörös sóderrel készült, ezt követően szürke kis kövekkel megújították, majd egy újabb vörös sóderes réteg került a korábbi rétegekre, amelyet még egy, sárga kövekből épített megújítással fedtek. Az utak felszínét borító lapköveket a megújítások során felszedhették, ugyanis ezek sehol nem maradtak meg. A felső sárgaköves útréteg felett újkori feltöltéssel találkoztunk, ha volt is későbbi megújítás a római korban, azt az újkori rétegek elpusztították. A feltárást során a római út nyugati szélét sikerült azonosítani a telek északkeleti részében, az út nagy része a mai Beszterce utca alatt halad. Az útszél-

7. kép: Mázas serpenyőnyél a Beszterce utca 4-6. ásás leletei közül

leket és az útszéli csatornákat későbbi beásásokkal elpusztították. Egy nagyméretű, vörös kőlapokból épített négyzetes aknát találtunk a feltételezett útszél mellett, amely Madarassy Orsolya feltételezését osztva csatormatisztító szerepet töltött be. A kutatott terület északi metszetében még egy, késői, szögletesen kialakított csatorna kontúrja rajzolódott ki, feltehetően a sárga köves útréteghez tartozhatott.

Az út legkésőbbi periódusához köthető az a nyugati irányba futó bekötőút, amely feltehetően a Bécsi út nyomvonalánál talált római úthoz vezetett. A bekötőút felületébe párhuzamosan futó két keréknyom mélyült. A későrómai kor emlékeként a korábbi észak–déli utat L alakban vágó falkiszedés jelentkezett a telek északkeleti végében. A kutatási terület déli végében pedig ezzel egyidős, az egész teleket kelet–nyugati irányban átszelő falkiszédést tártunk fel. A visszabontott falak

beásása 70-75 centiméter szélességet tett ki, és a kiszedés aljában helyenként nagyméretű kőtömbök maradtak meg, feltöltésében, pedig a megfogható legkésőbbi útszint sárga kövei keveredtek. A gyakran 2-2,5 méter mély alapozással rendelkező falak a Constantinus kori építkezésekkel hozhatók kapcsolatba. Az út felhagyását követően, annak nyomvonalán mészégető kemencét, attól nyugatra, pedig egy sütőkemencét létesítettek a területen.

Kirchhof Anita

Irodalom:

BERTALANNÉ 1973 – Bertalan V-né.: BudRég 23 (1973) 264.

PARRAGI 1970 – Parragi Gy.: Régfűz 23 (1970) 24.

PARRAGI 1973 – Parragi Gy.: III. ker., Bécsi út 122. BudRég 23 (1973) 260–261, 24., 25.

13. Budapest, III. ker., Nagyszombat utca I., Hrsz.: 17970/1

Az aquincumi katonaváros délkeleti részében, a *limesüttől* keletre a Nagyszombat utca I. számú telken, a Sun Palace II. ütemének feltárása október utolsó hetében kezdődött meg, amely kutatások a bontási munkák elhúzódnása miatt a 2006-os évben is folytatódnak. Az Árpád fejedelem – Nagyszombat – Lajos utca által határolt 15000 négyzetméteres telken, az Engel Sun Palace Kft. 500 lakásos lakóépületet épít. A 2004. tavaszán megindult feltárások során, a telek keleti felét (I. ütem) kutattuk. (KIRCHHOF 2005/2)

A terület a terepadottságoknak megfelelően nyugati irányba emelkedik a Fényes

Adolf – Lajos utca nyomvonalán futó *limesút* felé. (NÉMETH 1997, 255–267; PARRAGI 1977; MADARASSY 1991, 123; MADARASSY 1998; MADARASSY 2000, 46–55.) A régészeti jelenségek is a *limesút* közelében, a telek nyugati felében jelentkeznek nagyobb arányban. A 2005-ös év végéig a II. ütem keleti felét kaptuk meg a régészeti kutatások végzése céljából. Az új épület alapozási síkjával nem érték el a régészeti rétegeket, azonban a korábbi textilfestőgyár kéményeinek és épületeinek alapozásai árkaik római réteget bolygattak meg. A déli kémény alapozásában V átmetszetű árkot azonosítottunk. A római rétegek alatt a Duna árterére jellemző sóderes feltöltést azonosítottunk. A római kort követő lerakódásokban megfigyelt rozsdás elszíneződés a terület elmocsarasodására utal. (Horváth Z. ELTE –Földpát Bt.) A telek nyugati sávjában, a 2006-ban megkezdett kutatások a 3,85 méter mély alapozási síkban római objektumokat hoztak napvilágra. A gyár 1879-től kezdődő átépítéseivel és az 1907-es tűzvészt követő újjáépítések pilléralapozásaival a régészeti rétegeket nagymértékben elpusztították. Gyakran csak a pontalapok közeiben nyílik lehetőségünk a jelenségek felmérésére. A legkorábbi jelenségek sárga-szürke agyaggal és építési törmelékkel betöltött gödrök, aljukban cölöplyukra utaló foltokkal. Egyeséges tereprendezési koncepció részeként töltötték be ezeket az objektumokat és planírozták el felettük ugyanezt az agyagtéglás réteget, amelyet az „E” területen sikerült nagyobb összefüggő felületen megfigyelni. Hasonló cölöpkonstrukciók és agyagos planírozások a telekkel szemközt, a Pacsirtamező utca 3–11. feltárása során is kerültek elő. (MADARASSY 2004, 33–34) Az agyagtéglás planírozást

követően létesítették az „E” felület középső részén megfigyelt kemencéket. Az „F” területen és a 3. liftaknában dél felé lejtő, köves-téglás planírozási réteg jelentkezett, amelyet későbbi római beásásokkal bolygattak meg, ezenkívül a 3. liftaknában kelet–nyugati irányú vízlevezető árkot tártunk fel. A feltárás során nagy mennyiségben szinte minden jelenségből kerültek elő vörös kövek, amelyeket ezek szerint előszeretettel alkalmaztak a térség római kori épületeinél.

A Sun Palace építésével kapcsolatban kibővítették a Lajos utca tengelyében húzódó vízvezetékét (a Nagyszombat utca és a Textilgyár utca között). Az 1,5–2 méter mély árok metszeteinek aljában helyenként láthatóvá vált a római réteg. A Nagyszombat utcában és attól délre, a Lajos utca 71–89. telkek előtt gázvezeték-felújítás számára kiásott árkok aljában, római *tegula*- és kerámia-töredékek láttak napvilágot. A Pacsirtamező utcában ásott árkok megfigyelése során leletek nem kerültek elő, az árkokkal nem bolygattak meg régészeti réteget.

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2005/2 – Kirchhof A.: Régészeti kutatások a katonavárosi amphitheatrum keleti előterében, a Spitzer Gerzson által alapított kékfestőgyár területén I. Aqfűz 11 (2005) 13–30.

MADARASSY 1991 – Madarassy O.: Ecker Timár str. – Fényes Adolf. ArchÉrt 118 (1991) 123.

MADARASSY–KÁRPÁTI 1998 – Madarassy O. – Kárpáti Z.: Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. Aqfűz 4 (1998) 48–52.

MADARASSY 2000 – Madarassy O.: Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros területén. Aqfűz 6 (2000) 46–55.

MADARASSY 2004 – Madarassy O.: Korai telepjelenségek kutatása az aquincumi canabae déli régiójában. Aqfűz 10 (2004) 30–36.

NÉMETH 1997 – Németh M.: Az aquincumi tábor kutatás eredményei és feladatai. BudRég 31 (1997) 255–268.

PARRAGI 1977 – Parragi Gy.: Jelentés a Fényes Adolf utcában feltárt déli kaputorony ásatásáról. BudRég 24/1-2 (1976) 137–144., 57–58., 112–130.

14. Budapest, III. ker., Kunigunda útja 36., Hrsz.: 18762/5

2005. augusztus és szeptember hónapban próbafeltrárást, majd megelőző feltárást végeztünk Budapest, III. ker. Kunigunda útja 36. alatti ingatlanon a Nando Bau Kft. megbízásából, mivel a területen a beruházó egy alapincézett lakóépületet építését tervezte. A szomszédos telken, a Kunigunda útja 38–40. szám alatt 2004-ben római kori objektumokat, vízcsatornát és kutat találtunk. (LASSÁNYI 2005)

A feltárás során gépi erővel eltávolítottuk a legfelső törmeléken újkori feltöltést mintegy 1,1 méter mélységig és közel kelet–nyugati irányú 19×4 méteres kutatóárkot alakítottunk ki.

A szondában az újkori feltöltés alatt egy átlagosan 0,4 méter vastag, sötétbarna agyagos, humuszos réteget értünk el. Ebből már jelentős mennyiségű római kerámia és építési törmelék került elő. Ez alatt a réteg alatt már a sárgásfehér, vízzáró, kőzetlisztes, agyagos altalaj következett. Mivel a szondában számos római objektum került elő, az ásatás megelőző

feltárásként folytatódott az épület teljes alapterületén.

A feltárás során 6 római sír került elő. Ezek egyike másodlagosan felhasznált kövekből összerakott, kirabolt kóláda-sír, amelynek az alját téglákkal rakták ki, egy pedig téglából épített sír. A többi temetkezés közül három csontvázas, egy hamvasztásos rítusú. Az egyik csontvázas temetkezés lábánál kerámia korsót, a téglasírban pedig egy szép állapotú, egyfűlű üvegedényt, valamint egy fenőkövet találtunk.

Az ásás során megfigyeltük egy vályog-tégla építmény falainak lenyomatát, amely a kóláda-sírra részben ráfedett. A terület déli részén néhány foltban tegulás, kerámias omladékkupacot, valamint néhány cölöplyukat és beásást figyeltünk meg.

A sírok – jellegük és mellékletük alapján – a Kr. u. 3-4. századra tehetőek. Az objektumok sora és a lelőhely déli irányban biztos, hogy tovább húzódik, mivel az 1972-ben épült a Kunigunda útja 34. szám alatti lakóépület falalapozása mellett még számos római kerámiatöredék került elő.

Lassányi Gábor

Irodalom:

LASSÁNYI 2005 – Lassányi G.: Budapest, III. ker. Kunigunda útja 38–40. Aqfűz 11 (2005) 222–223.

15. Budapest, III. ker., Montevideo utca, Hrsz.: 14868/12

2005. szeptember 12. és október 7. között az Ellipszis Irodaház Ingatlanhasznosító Kft. megbízásából próbafeltárást végez-

tünk egy épülendő irodaház helyén. A telek légvonalban körülbelül 200-300 méterre húzódik az úgynevezett helytartói villa lokalizált és helyenként kutatott területétől, ezért esélyesnek tűnt, hogy az említett lelőhelyhez kapcsolható római kori objektumokra bukkanhatunk. A terepszonyok helyszíni tanulmányozása során jól érzékelhető volt, hogy az egykori téglagyári nyersanyag-kitermelés, majd az azt követő gépgyári időszak (MMG) tereprendezései jelentős mértékben módosították az eredeti felszínt. Ezek figyelembevételével húztuk meg két kelet–nyugati (10×45 és 10×26 méter) irányú kutatóárkunkat, melyek segítségével megállapíthattuk, hogy ha voltak is egykori kultúrrétegek, azok sajnos teljesen elpusztultak, s csak a geológiai rétegekre visszatöltött murvás törmelék került elő.

Vámos Péter

16. Pesthidegkút – Solymárvölgy gázvezeték fektetés

2005. augusztus 8. és október 14. között a földmunkát kivitelező Ramico Kft. megbízásából régészeti szakfelügyeletet végeztünk a gázcsőfektetési munkák folyamán. A vezeték nyomvonalának III. kerületi szakaszán a Virágosnyereg utcában és a Solymárvölgyi úton dokumentálhattunk régészeti rétegeket és objektumokat az átlagosan 1,4 méter mély, 0,6 méter széles munkagödör metszetében.

A Virágosnyereg utcában 450 méter hosszú szakaszon, a Vadóc utca és a Solymárvölgyi út közt dokumentáltuk a metszeteket. A régészeti rétegek (középkori és valószínűleg római) valamivel nyugatabbra, már a Mécsvirág utca és

Vadóc utca közti szakaszon jelentkeztek, objektumokat azonban csak a dokumentált szakaszon láthattunk. A hegyen felfelé haladva keletre már csak az agyagos altalaj, továbbá több helyen természetes rétegződés, erdőtalaj maradt épen az úttest alatt.

A dokumentált szakaszon két önálló kemencét, két földbe mélyített házat belső kemencével, néhány pontosan nem definiálható beásást, és egy nagyjából észak–déli irányú vízvezető árkot azonosíthattunk. A kemencék egyikét egyszer megújították, az egyik ház kemencéjét kövekkel rakták ki, míg a másik ház esetében a ház földfalába mélyített kisebb kemence metszetét láthattuk. Az objektumok mindegyikéből zömében középkori kerámia került elő, melyek tipológiai azonosságot mutattak a szomszédos telken (Csúcshegy – Harsánylejtő, Hrsz.: 20646, 20655/6) idén nyáron feltárt 11-12. századi falurészlet kerámiáival. Az objektumok nyilvánvalóan az ott feltárt település folytatását jelentik észak felé.

Azonosíthatóan római vagy őskori objektumot a Virágosnyereg utcai szakaszon nem találtunk, ezek közelségét jelzik azonban a rétegből, és középkori objektumokból előkerült késő bronzkori és római leletek.

A Solymárvölgyi úton a 12. számtól nyugatra 28 méteres szakaszon metszeteket dokumentáltunk. Itt négy nagyobb beásott objektumot, köztük egy saját tüzelő hellyel rendelkező, földbe mélyített házként azonosítható objektumot rögzíthettünk. Rövidebb szakaszokon az objektumok indítási szintjét jelentő réteg is megmaradt még, többnyire azonban rögtön a homokos agyag következt az úttest beton alapozása alatt. Az objektumokból egységesen, késő bronzkorra – ko-

ra vaskorra keltezhető kerámiák kerültek elő. (A leleteket Szilas Gábor határozta meg.)

Havas Zoltán

17. III. Remetehegyi út – Folyondár u. – Schmidt-park, Hrsz.: 16155/2

A Budapest III., Kolostor úton 2005. augusztusában végzett régészeti érintettség vizsgálathoz kapcsolódóan a környéken lelőhely ellenőrző bejárást végeztünk. A 2004. évi Kolostor úti szakfelügyelet során talált római épület részlet, (HAVAS 2005, 221) és több régebb óta ismert lelőhely közelében, a Folyondár utca és a Remetehegyi út találkozásánál, attól keletre nagy mennyiségben találtunk római kerámiákat, építő és fedő téglákat a felszínen. A leletek egy körülbelül 15-20 méteres sugarú területen, az utcák találkozási pontjától közvetlenül keletre lévő meredek, erősen erodálódó részsűn találhatóak. A legtöbb leletet tartalmazó erdős-bozótos rész a Folyondár u. északi végénél álló keresztől induló gyalogösvényen közelíthető meg. A parknak ezen a részén több helyütt építési törmelékterületek, ezért nem volt biztosan megállapítható, hogy a leletek helyben kerültek felszínre, vagy máshonnan hozott talajjal kerültek ide. A leletek nagy száma, és elterjedése minden esetre az előbbi látszik alátámasztani. Az összegyűjtött néhány kerámia közt Kr. u. 2-3. századi házi és import kerámiák, dörzstál, *terra sigillata* is van, a téglák közt egy a *legio II Adiutrix* (Kr. u. 3. századi?) bélyegét viseli magán. Egy *tegula mammatata* töredék, a már említett fedő és falazó téglák, valamint a kerámia leletek jellege miatt okkal feltételezhető egy fűtött,

tégla fedésű Kr. u. 2-3. századi lakóépület maradványainak jelenléte a jelzett helyen, vagy annak közvetlen közelében.

Havas Zoltán

Irodalom:

HAVAS 2005 – Havas Z.: Budapest, III. ker., Kolostor út (Hrsz.: 16195) Aqfűz 11 (2005) 221.

18. Budapest, I. ker., Hadnagy utca 8–10.,
Hrsz.: 5973, 6006/2

A Rác Nosztalgia Kft. megbízásából 2005. május 5-én megelőző régészeti feltárást kezdtünk a Rác fürdő rekonstrukciója és az ehhez kapcsolódó beruházások kapcsán. A feltárást az év végéig folyamatosan végeztük, és befejezésükre 2006. tavaszán kerül sor.

Az ásatások a török fürdő és későbbi épületrészeinek a területére, valamint az egykori Tabán nevű városrész lebontott házainak a helyére terjedt ki.

A fürdő felújításához kapcsolódóan 1958-ban Gerő Győző vezetésével csak részleges kutatásra kerülhetett sor. (GERŐ 1959; 1980) A 2005 – 2006-os feltárástok során lehetőségünk nyílt a török fürdő épületének, közvetlen és tágabb környezetének megkutatására. A teljes török fürdő (előcsarnok, átmeneti helyiség, harara, forrás és forrásfoglalás) benne található a mai épületben, a harara páratlan épségben maradt fenn. A török épülettől pár méterre pedig a törökkori Tabán házaihoz tartozó vermeket, árkokat stb. tártuk fel. A Tabáni település szerkezetére Garády Sándor ásatásai szolgálnak fontos adatokkal. (GARÁDY 1943; 1945)

A török fürdő régészeti kutatása során lehetőség nyílt arra, hogy a már régről ismert és fontos késő La Tène-kori lelőhely, a tabáni fazekastelep kiterjedésére, topográfiai elhelyezkedésére vonatkozóan is újabb adatokat nyerhessünk és további részleteit is feltárhassuk.

A késő La Tène-kori településnek az egykori Ördög-árok bal partján lévő objektumai az 1935-36. években végzett ásatások alkalmával kerültek elő. (GA-

8. kép: Késő La Tène-kori gödör felkész és törött malomkövekkel (252. objektum)

RÁDY 1943, 1945; NAGY 1936, 1942) A tabáni telep további részletét Bónis Éva 1950. évi feltárásainak eredményeiből ismerjük. (BÓNIS 1969) Ehhez a jobb parti településrészhez tartoznak azok az objektumok is, amelyeket a mostani ásások alkalmával találtunk. A 2005. évi ásások során a Rác fürdő törökkori épületétől körülbelül 40-45 méterre a Duna irányában előkerült tárolóverem a fazekastelep eddig megismert legkeletibb pontját jelenti. Nyugati irányban pedig az egész Hegyalja út alatti sáv – a telepjelenségek alapján ítélve – a Bónis Éva által feltárt településrész (az egykori Fehér Sas térig) a késő La Tène-korban intenzíven lakott terület volt. (8. kép)

Az eddig feltárt 85 késő kelta objektum (tapasztott padlójú házak, sütőkemencék, méhkas alakú vermek és hulladékgödrök) leletanyagában – a korábbi ásásokkal ellentétben – feltűnő jelenség a császárkori sigillata-töredékek elenyésző száma és a LT C2/D átmeneti periódusra jellemző kerámiatípusok előfordulása.

Két későbronzkori hulladékgödör újkori falak által bolygatott maradványát is sikerült megfigyelni az Ybl – féle fürdőépületek körzetében.

Papp Adrienn – Maráz Borbála

Irodalom:

BÓNIS 1969 – Bónis É.: Die spätkeltische Siedlung Gellérthegy-Tabán in Budapest. ArchHung 47, 1969

GARÁDY 1943 – Garády S.: Jelentés az 1936 – 42. évben végzett ásásokról. BudRég 13 (1943) 403–438.

GARÁDY 1945 – Garády S.: Budapest területén végzett középkori ásások össze-

foglaló ismertetése 1931 – 41. BudRég 14 (1945) 397–448.

GERŐ 1959 – Gerő Gy.: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásásai az 1958. évben. BudRég 19 (1959) 266.

GERŐ 1980 – Gerő Gy.: Az oszmán – török építészet Magyarországon. Fürdők. Budapest 1980, 81–116.

NAGY 1936 – Nagy L.: Tabán a régészeti ásások világában. Előzetes jelentés az 1934-35. évi ásásokról. TBM 4 (1936) 18–29.

NAGY 1942 – Nagy L.: Az craviszkusz kultúra emlékei Budapest környékén. In: Budapest története I. (Szerk. Szendy K.) Budapest 1942, 236–265.

19. Budapest, XI. ker., Vegyész utca 17–25., Hrsz.: 43590/3

Az ALFA EX Kft. megbízásából szondázó feltárást végeztünk 2005. április 18. és május 13.-a között a Vegyész utca és Hunyadi János út sarkánál egy tervezett raktárépület helyén. A feltárási terület az albertfalvi tábortól mintegy 500 méterre északnyugatra található, az *auxiliáris vicus* feltételezett szélső zónájában. A tervezett épületek helyén egy 50×10 méteres, és egy 15×10 méteres, egymásra merőleges felületet nyitottunk meg. A nyugat–keleti irányú I. árokban mintegy 2 méter vastag újkori törmelékes feltöltés alatt körülbelül 60 centiméter vastag, szürkés-sárgás, homokos dunai üledékes réteg jelentkezett. Az üledékes réteg eltávolítása során kerültek elő római kori rétegek, objektumok, amelyek az *auxiliáris vicushoz* tartoztak.

A római kori jelenségek keleti irányba, a Hunyadi János út (az egykori *limes* útvonala) felé sűrűsödtek. Az előkerült leletanyag a Flavius kor és a Kr. u. 2. szá-

zad vége közti időszakra keltezhető. A feltárási felület legjellegzetesebb jelenségeit észak–déli irányú, 4 méter szélességű árok, valamint egy tőle 5 méterre nyugatra, vele párhuzamosan futó 1 méter szélességű, sekélyebb árok jelentette. A kisebb árok betöltéséből jellegtelen, római kori kerámia került elő, a nagyobbik árokban azonban gazdagabb kerámiaanyag jelentkezett, amely a Kr. u. 2. századra volt keltezhető. A nagyobbik árok korábbi, Flavius kori telepjelenségeket vágott, így például egy földkutát, amelynek aljában barbotin dí-

szes, Drag. 36-os sigillata peremtöredéke került elő. A legkésőbbi telepjelenséget egy egyszerű gödörobjektum jelentette, amely vágta a nagyobbik *fossa* betöltését. A II. árokban 4-4,5 méter vastag újkori feltöltés alatt került csak elő az I. árokban is megfigyelt dunai homokos üledék. Ennek átvágása során semmilyen régészeti lelet, vagy jelenség nem mutatkozott. A sárga bolygatatlan altalaj 5 méter mélyen jött elő.

Beszédes József

Locations of and results from small-scale excavations conducted by the Aquincum Museum in 2005

(Marked as numbers on page 208)

Aquincum Civil Town and its environs

1. Bp. III. Pók street (Lrn: 23229/1): part of roman period building (O. T. Láng)
2. Bp. III. 141 Szentendrei Road (Lrn: 23215): part of roman period wall and ditch (O. T. Láng)
3. Bp. III. 39 Nánási Road (Lrn: 23761/2): prehistoric features, roman period ditch system (O. T. Láng)
4. Bp. III. Aquincum bridge, Danube-bed: underwater archaeological survey (J. A. Tóth)
5. Bp. III. 4 Szőlőkert (Lrn: 118900/9): roman period ditch, post-structure building (G. Lassányi)

Aquincum Military Town and its environs

6. Bp. III. 104 Kiscelli street (Lrn: 16217/1): roman period debris of stone building (A. Kirchhof)
7. Bp. III. 38 Kenyeres street (Lrn: 17385): roman period kilns (A. Kirchhof)
8. Bp. III. 21 Kenyeres street (Lrn: 17353): roman period post-row, ditch, niveau (A. Kirchhof)
9. Bp. III. 26 Zápor street (Lrn: 17393/10): late roman graves (A. Kirchhof)
10. Bp. III. 24 Zápor street (Lrn: 17407): part of late roman cemetery (A. Kirchhof)
11. Bp. III. 28–30 Selmeci street (Lrn: 17431): roman period ditch, remains of a building, middle age graves (A. Kirchhof)
12. Bp. III. 4–6 Beszterce street (Lrn: 17544): roman period drainage ditch, remains of street network of the Military Town (A. Kirchhof)
13. Bp. III. 1 Nagyszombat (Lrn: 17970/1): remains of roman period post-structure buildings, kilns (A. Kirchhof)

Territory of Aquincum

14. Bp. III. 36 Kunigunda Road (Lrn: 18762/5): roman period graves (G. Lassányi)
15. Bp. III. Montevideo street (Lrn: 14868/12): modern period layers (P. Vámos)
16. Bp. III. Virágosnyereg street, Solymárvölgyi road: middle age settlement, late Bronze age settlement, roman period features (Z. Havas)

17. Bp. III. Remetehegyi road, Folyondár road, Schmidt Park (Lrn: 16155/2): scattered roman period finds, remains of roman period building (*Z. Havas*)

Settlements outside of Aquincum

18. Bp. I. 8 Hadnagy street (Lrn: 5973, 6006/2): turkish bath, late La Tène settlement (*A. Papp, B. Maráz*)

19. Bp. XI. 17–25 Vegyész street (Lrn: 43590/3): roman period ditches (*J. Beszédes*)

Az Aquincumi Múzeum további feltárást nem igénylő próbaásatásai és régészeti célú megfigyelései 2005-ben Archaeological observation work and test excavations carried out by the Aquincum Museum in 2005

Próbafeltárások – Test excavations

1. Bp. III. Kiscsikós köz 10. –
épületalapozás (*Lassányi G.*)
2. Bp. III. Nánási köz 2. – csővezeték
nyomvonal (T. Láng O.)
3. Bp. III. Nánási út 83. –
épületalapozás (T. Láng O.)
4. Bp. III. Rozgonyi Piroska utca 40–42.
– lakópark építése (*Budai Balogh T.*)
5. Bp. XIII. Meder utca, RRT 2., 18.
tömb – lakópark építése (*Kovács E.,
Reményi L.*)
6. Bp. XXII. Nagytétényi út 37–45.
(*Beszédes J.*)
7. Törökbálint-Tégladűlő, Kinizsi
utca 28. – raktárépület építése
(*Horváth L. A.*)

*Megfigyelések – Archaeological observations**

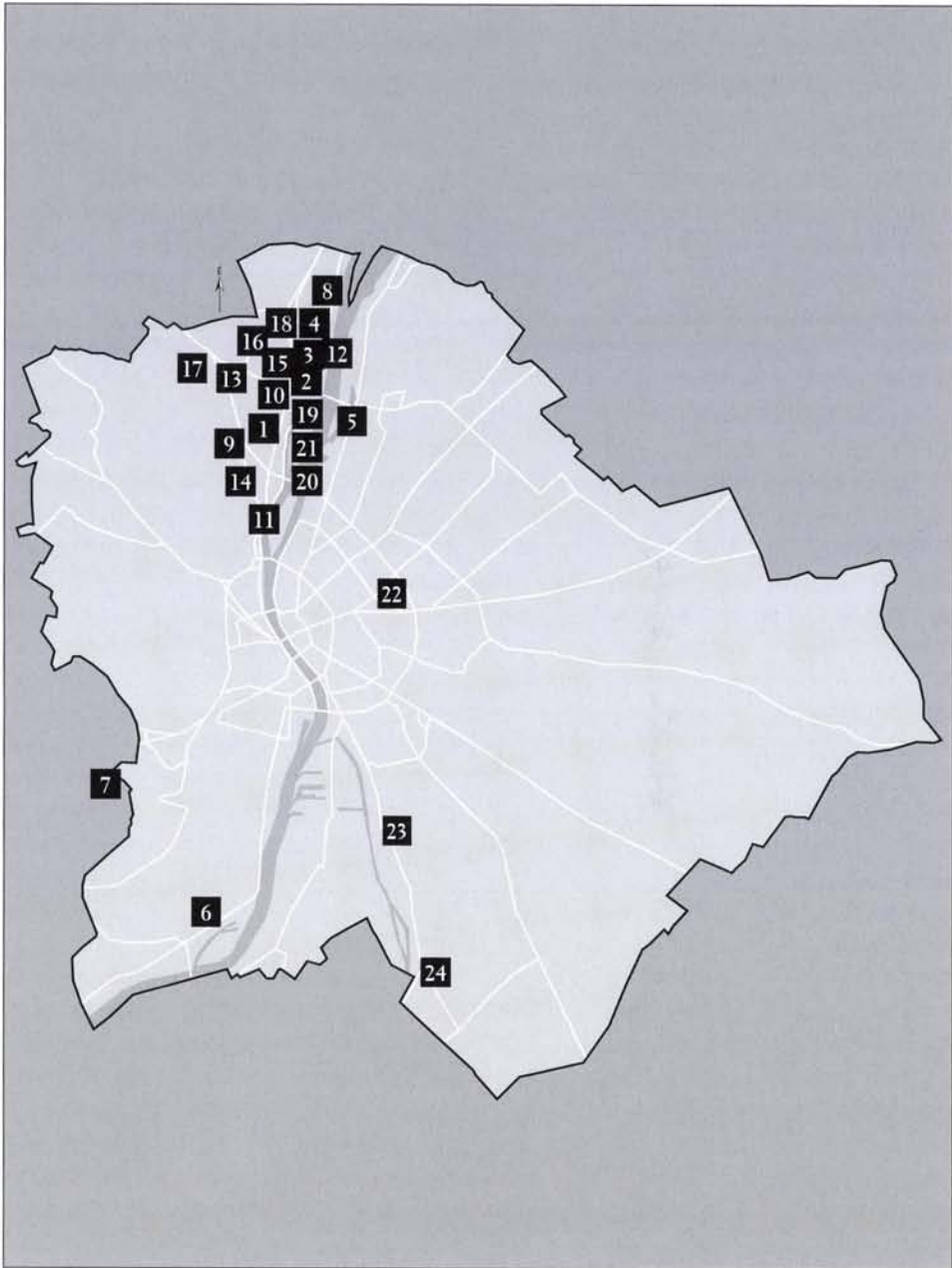
8. Bp. III. Batthány utca 66. –
épületalapozás (T. Láng O.)
9. Bp. III. Bécsi út 267. –
épületalapozás (T. Láng O.)
10. Bp. III. Huszti út 20. – épületbontás
és építés (T. Láng O.)
11. Bp. III. Kecse utca 9. – (*Hable T.*)
12. Bp. III. Királyok útja, Rozgonyi
Piroska utca, békásmegyeri
Vízműtelep – a budai főnyomócső
rekonstrukciója (*Budai Balogh T.*)
13. Bp. III. Kisbojtár utca, Hrsz.: 19909/5
– épületalapozás (T. Láng O.)

14. Bp. III. Kolostor út 30. és
Remetehegyi út között – gázvezeték
fektetés (*Havas Z.*)
15. Bp. III. Pók utca – talajfúrás
szakfelügyelete (T. Láng O.)
16. Bp. III. Római tér – épületalapozás,
közműárok (T. Láng O.)
17. Bp. III. Solymárvölgyi út 108.
– kútásás (*Havas Z.*)
18. Bp. III. Szentendrei út 207–209. –
szennyezett talaj cseréje (T. Láng O.)
19. Bp. III. Szentendrei út (Akác köz) –
gázcsőkarbantartás (*Budai Balogh T.*)
20. Bp. III. Szentendrei út (Kórház utca–
Raktár utca) – gázcsőfektetés (*Budai
Balogh T.*)
21. Bp. III. Szentendrei út (Raktár utca–
Búza utca) – a budai főnyomócső
rekonstrukciója (*Budai Balogh T.*)
22. Bp. XIV. Cházár András utca
– lakótömb építése (*Horváth M. A.*)
23. Bp. XX. Zodony utca – jégcsarnok
építése (*Reményi L.*)
24. Bp. XXIII. Soroksár, Európa utca 6.
– raktárépület építése (*Horváth M. A.*)

* A lista nem tartalmazza a BTM Régészeti Adattára által, zömmel közműfektetések során végzett mintegy 60 régészeti szakfelügyelet helyszínét.

* This list does not contain the approximately 60 archaeologically controlled locations registered in the Archaeological Archives of the BHM, excavated mostly during construction work on public facilities.

Az Aquincumi Múzeum további feltárást nem igénylő próbafeltárásai és régészeti célú megfigyelései 2005-ben
Archaeological observation work and test excavations carried out by the Aquincum Museum in 2005

Rövidítésjegyzék Abbreviations

ActaArchHung	– Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
AqFüz	– Aquincumi füzetek. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései (Budapest)
AqMúz	– Aquincumi Múzeum
ArchÉrt	– Archaeológiai Értesítő (Budapest)
ArchHung	– Archaeologia Hungarica (Budapest)
BMC	– British Museum Catalogue
BHM	– Budapest Historical Museum
BudRég	– Budapest Régiségei (Budapest)
BAR	– British Archaeological Reports
CommArchHung	– Communicationes Archaeologicae Hungariae (Budapest)
DissPan	– Dissertationes Pannonicae (Budapest)
MNM	– Magyar Nemzeti Múzeum

A 2005. évi feltárások közreműködői Participants in the excavations in 2005

- Anderkó Krisztián (BTM Aquincumi Múzeum)
– ásatási technikus
Bechtold Eszter – régész
Beszedes József (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Beszedes Richard – technikus
Bucskó Mihály – technikus
Budai Balogh Tibor (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Busi György (BTM Aquincumi Múzeum) – geodéta
Cserne Lászlóné (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – rajzoló
Csíppán Péter – (BTM Ős-) archaeozoológus
Czirják Pálné (BTM Aquincumi Múzeum)
– rajzoló
Daróczy Szabó László (BTM) – archaeozoológus
Diós Borbála – technikus
Dittera Károly – rajzoló
Dobos Csaba Attila – technikus
Duschanek János – technikus
Duschanek Júlia – technikus
Endrődi Anna (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész
R. Facsády Annamária (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Füredi Ágnes – régész
Gyenes Gábor – technikus
Gyulai Ferenc (Szent István Egyetem)
– archaeobotanikus
Hable Tibor (BTM Aquincumi Múzeum) – régész
Hancz Erika – régész
Hancz Krisztina – technikus
Hansel Csilla – technikus
Havas Zoltán (BTM Aquincumi Múzeum) – régész
Hárshegyi Piroska (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Hegedűs Julianna (BTM Aquincumi Múzeum)
– rajzoló
Horváth Antónia – régész
Horváth M. Attila (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész
Horváth László András (BTM Ős- és Népvándorlás
kori Osztály) – régész
Horváth Zoltán (ELTE Alkalmazott és
Környezetföldtani Tanszék) – geológus
Illés László (BTM Aquincumi Múzeum) – rajzoló
Káposztás Gyöngyi (BTM Aquincumi Múzeum)
– technikus
H. Kérdő Katalin (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Kírchhof Anita (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Komjáthy Péter (BTM Aquincumi Múzeum) – fotó
Konecz Dániel – technikus
Korom Anita (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész
Kovács Tibor (BTM Aquincumi Múzeum)
– geodézia
Kovács Mariann (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – rajzoló
Labancz Károly – műszaki ellenőr
T. Láng Orsolya (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Lassányi Gábor (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Lécskó Ildikó (BTM Restaurátor Osztály)
– restaurátor
Lyublyanovics Kyra (BTM Aquincumi Múzeum)
– archaeozoológus
Madarassy Orsolya (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Maráz Borbála (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész
Mladoniczki Réka – régész
Nagy Alexandra (BTM Aquincumi Múzeum)
– technikus
Nagy Gábor – technikus
Nemes György – régész
Németh Borbála – egyiptológus
Németh Katalin – technikus
Németh Tibor – technikus
Oláh Beatrix (BTM Aquincumi Múzeum)
– technikus
Petrik Ildikó – technikus
Reményi László (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész

Somogyi Ferenc – technikus
Szakmáry Béla – technikus
Szilágyi Magdolna (ELTE) – régészhallgató
Szeglety Katalin – technikus
Szilas Gábor (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész
Terei György (BTM Középkori Osztály) – régész
Tézer Zita (BTM Ős- és Népvándorlás kori
Osztály) – régész
Tóth Anikó (BTM Középkori Osztály) – régész
Tusa Mária (BTM Restaurátor Osztály)
– restaurátor
Ujvári Gábor (BTM Restaurátor Osztály)
– restaurátor

Vámos Péter (BTM Aquincumi Múzeum)
– régész
Várnay Éva (BTM Restaurátor Osztály)
– restaurátor
Vecsey Ádám (BTM Restaurátor Osztály)
– restaurátor
Veress Marcell – technikus
Viemann Zsolt (BTM Középkori Osztály) – gcodéta
M. Virág Zsuzsanna (BTM Ős- és Népvándorlás
kori Osztály) – régész
Winkler Mónika – egyetemi hallgató
Zandler Krisztián – egyetemi hallgató
Zöldy Sándor – technikus
Zsidi Paula (BTM Aquincumi Múzeum) – régész

A 2005. évi jelentősebb feltárások megbízói és támogatói Employers and patrons of the most important excavations in 2005

- ALFA EX Kft.
Budapest, Vegyész u. 17–25.
(Budapest, XI. ker., Vegyész utca 17–25.)
- ANGYALOS Kft.
1025 Budapest, Szépvölgyi út 92/d.
(Budapest, III. ker., Zápor utca 24.)
- APTEL Kft.
1124 Budapest, Törpe utca 8.
(Budapest, II. ker., Ganz utca 8.)
- BUDAPESTI KÖZLEKEDÉSI Zrt.
1980 Budapest, Akácfa u. 15.
(Budapest, III. ker., Szentendrei HÉV felújítás)
- BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZAT
FŐPOLGÁRMESTERI HIVATAL
1052 Budapest, Városház u. 9–11.
(Budapest, III. ker., Aquincumi Duna híd; III. ker., Pók u. Szennyvíztelep)
- BUDAPEST Ingatlan Rt.
1033 Budapest, Polgár u. 8–10.
(Budapest, III. ker., Harsánylejtő)
- CONCORDE CENTER Kft.
Budapest, III. Kiscelli út 104.
(Budapest, III. ker., Kiscelli utca 104.)
- ELEKTRO-COOP Kft.
1027 Budapest, Ganz utca 16.
(Budapest, II. ker., Kacsá utca 11.)
- ELLIPSZIS IRODAHÁZ Ingatlanhasznosító Kft.
Budapest, Szépvölgyi út
(Budapest, III. ker., Montevideo utca 16.)
- ENGEL SUN PALACE
1036 Budapest, Nagyszombat u. 1.
(Budapest, III. ker., Nagyszombat utca 1.)
- ERFI Ingatlanfejlesztő 2000 Kft.
1027 Medve utca 25–29.
(Budapest, II. ker., Medve utca 25–29.)
- EVERGLADES Kft.
1061 Budapest, Andrássy út 2.
(Budapest, III. ker., Nánási út 39.)
- FŐVÁROSI GÁZMŰVEK Rt.
1081 Budapest, Köztársaság tér. 20.
(Budapest, III. ker., Szentendrei út)
- GIRONDE-BAU Bt.
3250 Pétervárasra, Széchenyi út 4.
(Budapest, III. ker., Kenyeres utca 38.)
- GREEN HILL Rendezvényiroda Kft.
1036 Budapest, Pacsirtamező u. 29
(Budapest, III. ker., Hajógyári-sziget, HM Üdülő)
- GRAFISOFT R&D Számítástechnikai és Fejlesztő Rt.
1031 Budapest, Záhony u. 7.
(Budapest, III. ker., Záhony u. 7.)
- HAJDÚ ÉS TÁRSA Kft.
1031 Budapest, Áldomás u. 22.
(Budapest, III. ker., Névtelen u.)
- KENYERES 21 Kft.
1038 Budapest, Virág u. 25.
(Budapest, III. ker., Kenyeres utca 21.)
- KLÍMA CENTRUM Kft.
1031 Budapest, Szentendrei út 141.
(Budapest, III. ker., Szentendrei út 141.)
- LENDCAR Kereskedelmi és Szolgáltató Bt.
1039 Budapest, Rákóczi út 1.
(Budapest, III. ker., Batthyány u. 66.)
- MAC Ingatlanhasznosító és Forgalmazó Kft.
2040 Budaörs, Fodros u. 54.
(Budapest, XI. ker., Kőérberek)

MARKET ÉPÍTŐ Rt.
1117 Budapest, Bogdánfy Ödön u. 6.
(Budapest, III. ker., Szőlőkert utca 4.)

NEMZETI AUTÓPÁLYA Zrt.
Budapest, III. ker., Lajos u. 80.
(M0 északi, M0 keleti, M6)

NONDA-BAU Kft.
2022 Tahitótfalu, Tompa M. u. 9.
(Budapest, III. ker., Kunigunda útja 36.)

NORMATECH Kft.
1065 Budapest, Podmaniczky 21.
(Budapest, III. ker., Nánási út 83.)

OPUS-VIA Ingatlanfejlesztő Kft.
1136 Budapest, Lajos u. 118–120.
(Budapest, Testvérhegy, Lángliliom u., Bécsi út 314.)

PRO-IÓTA Kft.
1013 Budapest, Krisztina krt. 39/b.
(Budapest, II. ker., Kapás utca 21–25.)

PROPSZT Kft.
1032 Budapest, Bécsi út 165.
(Budapest, III. ker., Selmeci utca 28–30.)

STORCZ és TÁRSA Kft.
Budapest, Lajos utca 121.
(Budapest, III. ker., Bécsi út 64.)

UNIBAU 2000 Kft.
6729 Szeged, Szigony u. 7.
(Budapest, III. ker., Zápor u. 26.)

VOPI-DEÁK Beruházó és Ingatlanforgalmazó Kft.
1056 Budapest, Váci út 70.
(Budapest, III., Beszterce utca 4–6.)

A BTM Aquincumi Múzeumának és munkatársainak 2005-ben megjelent publikációi Publications by the staff of the Aquincum Museum in 2005

(Összállították: Cseporán Éva és Hanny Erzsébet)

(Compiled by Éva Cseporán and Erzsébet Hanny)

Aquincumi Füzetek 11. Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben = Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 2004 / szerk. Zsidi Paula. – Budapest : Budapesti Történeti Múzeum, 2005. – 255 + [1] p. : ill.; 24 cm. – (Aquincum, ISSN 1219 9427) (Aquincumi füzetek, ISSN 1219 9419 ; 11.)

Kincsek a város alatt : Budapest régészeti örökségének feltárása, 1989–2004 : Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban 2005. május 27 – augusztus 20. = Treasures under the city: Survey of the archaeological heritage of Budapest, 1989–2004: Temporary exhibition at the Budapest History Museum 27 May–20 August 2005 / szerk. Zsidi Paula. – Budapest : Budapesti Történeti Múzeum, 2005. – 208 p. : ill.; színes fotók ; 29 cm.

Die norisch–pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen : II. Internationale Konferenz über norisch–pannonische Städte Budapest–Aquincum 11–14. September 2002 / [redaktion László Borhy, Paula Zsidi]. – Budapest : Pro Aquinco Stiftung : Budapest Historisches Museum, 2005. – 240 p. : ill. ; 24 cm. – (Aquincum nostrum, ISSN 1785 0339 ; II. 3.)

BESZÉDES József

Budapest, XI. Albertfalva, Hunyadi János út. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 52–53.

Budapest, XI. Kőérberek – Tóváros Lakópark / – –, Füredi Ágnes, Terei György. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 88.

Budapest, XI. Szent Gellért tér, Bartók Béla út / – –, Terei György. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 42.

Budapest, XI. ker., Vegyész utca 17–25. (Hrsz.: 43590/3) / – –, Vámos Péter. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 230–231.

Feltárás az albertfalvi auxiliáris vicus déli részén = Excavation in the southern part of the Albertfalva auxiliary vicus: (Budapest, XI. ker., Panel út, Hrsz.: E-43584/4). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 107–113.

Kutatások az albertfalvi auxiliáris vicus nyugati részén = Investigations in the western part of the Albertfalva auxiliary vicus: (Budapest, XI. ker., Albertfalva, Kitérő út, Hrsz.: 43569/2). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 114–122.

Régészeti kutatások az egykori albertfalvai strand területén = Archaeological investigations on the territory of the former open-air bath of Albertfalva: (Budapest, XI. ker., Fehérvári út 202., Hrsz.: 43903) / – –, M. Virág Zsuzsanna, Reményi László. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 129–136.

Ásatási jelentések:

Budapest, XI. Albertfalva, Kitérő út. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 194.

Budapest, XI. Albertfalva, Panel út. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 195.

Budapest, XI. Fehérvári út 202. / – –, Reményi László, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 195–196.

BUDAI BALOGH Tibor

- Budapest, III. Filatorigát. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 61.
- Budapest, III. Szentendrei út – Ladik utca. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 109.
- A Ladik utcai temető újabb részletének feltárása = The excavation of another fragment of the Ladik Street cemetery. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004–ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 53–67.
- A római kori beépítettség kutatása az aquincumi canabae északi előterében = Investigation of settlement density in the northern foreground of the Aquincum canabae in the Roman period. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004–ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 39–52.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Filatorigát. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 186–187.
- Budapest, III. Filatorigát, Mozaik utcai felüljáró alatti terület. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 187.
- Budapest, III. Filatorigát, Szentendrei út / ---, Zsidi Paula. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 188.
- Budapest, III. Filatorigát, Szentendrei út 105–109. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 187.
- Budapest, III. Reményi Ede utca 2. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 192.

BUGÁN Adél

- R. Iljovski: Who ruled Macedonia and how long [Koj i koga vladee so Makedonija]. In: Komere, Skopje 2003, 303 p., numerous photos. [rec]. In: ActaArchHung 56. (2005), p. 401–402.

CHOYKE, Alice

- Bronze age bone and antler working at the Jászdózsa–Kápolnahalom tell. In: From hooves to horns, from mollusc to mammoth: Manufacture and use of bone artifacts from prehistoric times to the present: Proceedings of the 4. meeting of the (ICAZ) worked bone research group / ed. H. Luik, A. Choyke, C. Batey and L. Löugas. – Tallin : [s. n.], [s. a.]. – (Muiasaja Teadus ; 15.) – p. 129–156.
- The Various Voices of Medieval Animal Bones / -- Lyublyanovics, Kyra, Bartosiewicz, László. In: Animal Diversities. – Kress : M/EAQ, 2005. – (Medium Aevum Quotidianum, Sonderband 16.) – p. 23–49.
- Animal Diversities / Ed. --, Gerhard Jaritz. – Kress : Gesellschaft zur Erforschung der materiellen Kultur des Mittelalters, 2005. – 173 p. : ill. (Medium Aevum Quotidianum, Sonderband 16.)

CSIPPÁN Péter

- 13–14. századi állatsontleletek a Szent György tér délnyugati részén: Tierknochenfunde des 13–14. Jahrhunderts aus dem südwestlichen Teil des Szent György-Platzes in Buda. In: BudRég 38. (2004) [2005], p. 201–206.

ENDRŐDI Anna

- Budapest, I. Corvin tér / --, Horváth M. Attila. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 150.
- Budapest, III. Záhony utca 7. In: Kincsek a város alatt. –Bp.: BTM, 2005. – p. 66.
- Budapest, XI. Albertfalva, Hunyadi János út. In: Kincsek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 50–51.
- A késő rézkori Baden–kultúra településjelenségei Albertfalván = Settlement phenomena of the late bronze age Baden culture at Albertfalva: (Budapest, XI. ker., Kitérő út, Hrsz.: 43569/2). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004–ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 123–128.

- MOL. gázvezeték, Csepel-sziget. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 33.
- MOL. gázvezeték, Csepel-sziget: Szigetszentmiklós–Vízmű, Nyilasokra dűlő, Alsó-Középdűlő; Budapest, XXII. Rákóczi F. u. 311., Csepel–Vízmű, Budapest, XXII. Rákóczi F. u. 345., Csepel–Vízmű, Hárosi Duna-part I–II. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 32.
- Szigetszentmiklós, Üdülősor. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 28–29.

Ásatási jelentések:

- Budapest, XXI. Csepel, szennyvíztisztító telep / – –, Horváth M. Attila. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 199.

FACSÁDY Annamária

- Az aquincumi katonaváros déli része: III. Dugovics Titusz tér 13–17. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 115.
- Bracelets d' Aquincum. In: Anodos : Studies of the ancient world 3. (2003) [2004], p. 39–49.
- Budapest, II. Bécsi út 25. – Lajos utca 24. – Sajka utca 4. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 126–127.
- Budapest, II. Lajos utca 4–6. – Bécsi út 3–5. – Cserfa utca. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 128–129.
- Budapest, II. ker., Ürömi utca 4–6. (Hrsz.: 14952) / – –, Kárpáti Zoltán. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 212–213.
- Budapest, III. Bécsi út 96/b. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 124–125.
- Budapest, III. ker., Bécsi út 96/b. (Hrsz.: 14724/, 14721/2). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 213 – 214.
- Budapest, III. Bécsi út 136–174. – Farkastorki út. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 69.
- Válogatás a 2003. év ásatási leleteiből. In: Közönség és kapcsolat 4. (2004) [2005], p. 4–6.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Bécsi út 96/b. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 184–185.

HABLE Tibor

- Az aquincumi katonaváros déli előtere: Budaújlak. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 120–123.
- Budapest, I. Corvin tér. – In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 151–152.
- Κέραια Ἀμαλθειῆς–Amaltheia szarvai: Nem mindennapi lelet a budaújlaki amphitheatrum közelében. In: Ókor: Folyóirat az antik kultúráról 4. évf. 4. sz. (2005), p. 39–42.

HAVAS Zoltán

- Budapest, III. ker., Kolostor út (Hrsz.: 16395) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 221.
- Szondázó jellegű kutatás a Bécsi út 260. számú telken = Test excavations on lot 260 Bécsi road: (Budapest, III. ker., Bécsi út 260., Hrsz.: 20089/11–12) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 91–95.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Bécsi út 260. / – –, T. Láng Orsolya. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 185.
- Budapest, III. Solyomárvölgyi út 8–12. / – –, T. Láng Orsolya, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 192.

HORVÁTH László András

- Angaben zu den Haustypen des mittleren Neolithikums in Ungarn. In: *Antacus* 27. (2004) [2005], p. 87–93.
Budapest, XI. Kőérberек – Tóváros Lakópark. – In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 82–84.
Előzetes jelentés az épülő Kőérberек, Tóváros–Lakópark területén folyó régészeti feltárásról = Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberек, Tóváros Residential District: (Budapest, XI. ker., Kőérberек, Tóváros–Lakópark) / ––, Korom Anita, Terei György, Szilas Gábor. In: *Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben.* – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 137–167.
Kupferzeitliche Siedlungen auf dem Fundort Dobri–Alsó-mező = Rézkori települések Dobri–Alsó-mező lelőhelyen / ––, H. Simon Katalin. In: *Zalai Múzeum* 13. – Zalaegerszeg : Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2004. – p. 55–118.

Ásatási jelentések:

- Budapest, XI. Kőérberек, Tóváros–lakópark / –––, Szilas Gábor, Korom Anita, Terei György. In: *Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004.* – Bp. : MNM, 2005. – p. 196–197.

HORVÁTH M. Attila

- Budapest, I. Corvin tér / –––, Endrődi Anna. – In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 150.
Budapest, XI. Kőérberек – Tóváros Lakópark. – In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 87.
Budapest, XV. Rákospalota, Újmajor. – In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 30.
Budapest, XXI. ker., II. Rákóczi Ferenc utca és Vas Gereben utca (Hrsz.: 210146/151) / ––, M. Virág Zsuzsanna. In: *Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben.* – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 231–232.
Budapest, XXI. Csepel, északnyugati szigetesűcs, Nagydunator. – In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 46–49.
MOL gázvezeték, Csepel-sziget. – In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 36.
Régészeti kutatás a tervezett csepeli Központi Szennyvíztisztító telep területén = Archaeological investigations on the territory of the planned Central Sewage Plant in Csepel: (Budapest, XXI. ker., Csepel, észak szigetesűcs, Nagydunator, Hrsz.: 210006–210014, 210017, 210019, 210020). In: *Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben.* – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.) – p. 177–185.

Ásatási jelentések:

- Budapest, XXI. Csepel, szennyvíztisztító telep / –––, Endrődi Anna. In: *Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004.* – Bp. : MNM, 2005. – p. 199.

H. KÉRDŐ Katalin

- Die Anfänge von Aquincum und die Änderungen in der Siedlungsstruktur in Víziváros in den Jahrhunderten der Römerzeit: Archäologische Angaben zur Geschichte von Aquincum–Víziváros. In: *Die norisch-pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen.* Bp. : Pro Aquinco Stiftung : BTM, 2005. – p. 83–99.
Budapest, II. Bem József utca 3. – Feketesas utca 4. In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 137.
Budapest, II. Ganz utca 12–14. In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 139.
Budapest, II. Medve utca 5–7., 9–13. In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 141–142.
Budapest, II. Medve utca 8–14. In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 144.
Budapest, II. Nagy Imre tér 4. (rég. Gyorskoesi utca 26. – Vitéz utca 10.) In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 146–147.
Budapest, II. Tölgyfa utca 3. – Henger utca 2. In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 134–135.
Budapest, III. Óbudai-sziget. In: *Kinесek a város alatt.* – Bp. : BTM, 2005. – p. 113.

KIRCHHOF Anita

- Az aquincumi katonaváros déli része : az aquincumi katonaváros délnyugati iparterülete / ––, Madarassy Orsolya. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 118–119.
- Budapest, III. ker., Kenyeres utca 15. (Hrsz.: 17350). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 218.
- Budapest, III. ker., Zápor utca 12/b (Hrsz.: 17506). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 230.
- Budapest, III. ker., Zápor utca 25. (Hrsz.: 17410) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 230.
- Korarámai épületmaradványok nyomai az aquincumi katonaváros nyugati részéből = Traces of early roman building remains in the western part of the Aquincum: (Budapest, III. ker., Bécsi út 181–185., Hrsz.: 17255) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 31–38.
- Régészeti kutatások a katonavárosi amphitheatrums keleti előterében, a Spitzer Gerzson által alapított kékfestőgyár területén I. = Archaeological investigations in the eastern foreground of the military town amphitheatre, in the area of the blue-dyeing factory founded by Gerzson Spitzer I.: (Budapest, III. ker., Nagyszombat utca 1. – Lajos utca 93–97. – Árpád fejedelem út 77., Hrsz.: 17970/1) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 13–30.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Bécsi út 181–185. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 185.
- Budapest, III. Kenyeres utca 15. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 190.
- Budapest, III. Timár utca 25. – Zápor utca 12/b. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 193.
- Budapest, III. Zápor utca 25. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 193–194.

KOROM Anita

- Budapest, III. ker., Csillaghegyi út (Hrsz.: 19913/6) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 215–216.
- Budapest, XIV. Vezér utca – Egressy út – Miskolci utca – Szugló utca. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 79.
- Dunakeszi, Székesdűlő. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 57.
- Előzetes jelentés az épülő Kőérberek, Tóváros–Lakópark területén folyó régészeti feltárásról = Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberek, Tóváros Residential District: (Budapest, XI. ker., Kőérberek, Tóváros–Lakópark) / ––, Horváth László András, Terei György, Szilas Gábor. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 137–167.
- Paskál lakópark II. építési ütemének régészeti kutatása = Archaeological investigation of construction phase II of the Paskál residential district: (Budapest, XIV. ker., Rákos-patak–Szugló utca–Miskolci utca által határolt terület, Hrsz.: 31374/2, 31373/2) / ––, Reményi László. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 168–176.
- Régészeti kutatások az MO körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán = Archaeological investigations along the path of the eastern sector of the MO ring road: (Budapest, XVII. ker., Rákosszabab–Keresztudűlő [BP 07–08], Rákosszabab–Bartus-hegy [BP 09], Rákosszabab–Majorhegy [BP 05] / ––, Reményi László, Tóth Anikó. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 186–196.
- Újabb régészeti kutatások Dunakeszi–Székesdűlőn: Recent archaeological investigations at Dunakeszi–Székesdűlő: (Dunakeszi–Székesdűlő, „D” terület, Hrsz.: 7151/4) / ––, Reményi László. In: Aquincum :

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 197–209.

Ásatai jelentések:

- Budapest, III. Csillaghegyi út. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 186.
- Budapest, XI. Kőérberkek, Tóváros-lakópark / – –, Horváth László András, Szilas Gábor, Terei György. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 196–197.
- Budapest, XIV. Miskolci utca (Paskál-lakópark). In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 197–198.
- Budapest, XVII. Rákosesaba, Major-hegy / – –, Tóth Anikó, Reményi László. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 198–199.
- Dunakeszi, Székes-dűlő / – –, Reményi László. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 209–210.
- Terepjárások Somogy megyében 1999 – 2004 = Field walkings in Somogy county 1999 – 2004 / – –, Fekete Csanád, Honti Szilvia, Horváth Friderika, Jankovich B. Dénes, Költő László. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 91–119.

T. LÁNG Orsolya

- Budapest, III. ker., Bécsi út 310. (Hrsz.: 20023/13, 20023/22) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 214–215.
- Budapest, III. Bécsi út 314. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 76–77.
- Budapest, III. ker., Csúcshegy–Hársánylejtő (Hrsz.: 20646) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 216–217.
- Budapest, III. Ladik utca 9. In: Kincsek a város alatt – Bp. : BTM, 2005. – p. 108.
- Budapest, III. ker., Nánási út 5–7. (Hrsz.: 23779/8) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 224.
- Budapest, III. ker., Pók utca. (Hrsz.: 23229/1) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 225–227.
- Budapest, III. Pók utca – Nánási út – Városház utca. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 78.
- Budapest, III. ker., Szentendrei út (Hrsz.: 193210) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 227 – 228.
- Budapest, III. Szentendrei út 139., Aquincum polgárváros = Aquincum civil town. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 104.
- Budapest, III. ker., Szentendrei út 407. (Hrsz.: 64053/4) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 228.
- Control excavations in the territory of the civil town of Aquincum: the so-called „Testvérhegy-villa”. In: Balácai Közlemények 9. (2005), p. 343–360.
- New data concerning the diagonal road between Aquincum and Brigetio. In: Limes XIX: Proceedings of the XIX International Congress of Roman Frontier Studies held in Pécs, Hungary, September 2003 / edited by Zsolt Visy. – Pécs : University of Pécs, 2005. – p. 657–666.
- A „Peristyl-ház”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén = The „Peristyle house”: authenticating excavation in the northeast part of the Aquincum civil town: (Budapest, III. ker., Szentendrei út 139., Hrsz.: 19343/8) In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 68–80.
- Villagazdaság Aquincum területén: A Testvérhegyi villa. In: Ókor : Folyóirat az antik kultúrákról 4. évf. 1–2. sz. (2005), p. 104–109.

Ásatai jelentések:

- Budapest, III. Bécsi út 260. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 185.

- Budapest, III. Harsánylejtő utca – Erdőalja utca – Solymárvölgyi út által bezárt terület. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 188.
- Budapest, III. Kisbojtár utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 190.
- Budapest, III. Nánási út 5–7. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 191.
- Budapest, III. Pünkösdfürdő utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 191–192.
- Budapest, III. Solymárvölgyi út 8–12. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 192.
- Budapest, III. Szentendrei út 139. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 192–193.
- Budapest, III. Szentendrei út 407. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 193.
- Budapest, III. Szentendrei út, Aquincum Municipium É-i sávja. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 193.
- Budapest, III. Testvérhegy, Bécsi út 310. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 185–186.

LASSÁNYI Gábor

- The blemmyes and the frontier defence in Egypt in late antiquity some archaeological notes. In: Limes XIX.: Proceedings of the XIX International Congress of Roman Frontier Studies: Pécs, Hungary, September 2003 / edited by Zsolt Váry. – Pécs: University of Pécs, 2005. cm. – p. 785–792.
- Budapest, III. ker., Jégtörő utca vonala (Hrsz.: 19333/2) In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 217–218.
- Budapest, III. Keled utca, Esztergomi vasút. In: Kínesek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 38.
- Budapest, III. ker., Kunigunda útja 38–40. (Hrsz.: 18763/6, 18764/5) In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 222–223.
- Budapest, III. Kunigunda útja 39. In: Kínesek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 58.
- Budapest, III. ker., Kunigunda útja 49. (Hrsz.: 19706/1) / – –, Pásztókai Szeőke Judit. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 223–224.
- Budapest, III. Szentendrei út 101–115. In: Kínesek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 65.
- Budapest, III. ker., Záhony utca 7. (Hrsz.: 19343/6, 19332/2) / – –, Pásztókai Szeőke Judit. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 228–229.
- Feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben = Excavations in the cemetery on the Aranyhegyi stream: (Budapest, III. ker., Keled utca, Hrsz.: 19600/3) In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 81–90.
- Új mentőakció Nubiában. In: Ókor: Folyóirat az antik kultúrákról 4. évf. 1–2. sz. (2005), p. 110–111.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Jégtörő utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 188.
- Budapest, III. Keled utca. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 189–190.
- Budapest, III. Kunigunda útja 38–40. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 190–191.
- Budapest, III. Kunigunda útja 49. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 191.

Budapest, III. Záhony utca 7. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 193.

MADARASSY Orsolya

Az aquincumi katonaváros déli része: az aquincumi katonaváros délnyugati iparterülete / ––, Kirchhof Anita. In: Kínesek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 118–119.

Az aquincumi katonaváros déli része: a katonaváros délnyugati negyede. In: Kínesek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 117.

Az aquincumi katonaváros déli része: a katonaváros településszerkezete a limesút mellett. In: Kínesek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 116.

MARÁZ Borbála

Budapest, XIII. ker., Margitsziget (Hrsz.: 23800/3) / ––, Kovács Eszter. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004–ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 231.

Régészeti kutatások a Gellérthegy északi oldalán = Archaeological investigations on the northern side of Gellért Hill: (Budapest, I. ker., Bére utca 4/A, 4/B, 8., Hrsz.: 5332, 5333, 5319/3). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004–ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 96–100.

Régészeti kutatások a Rudas fürdő területén = Archaeological excavations in the area of the Rudas bath: (Budapest, I. ker., Döbrentei tér 9., Hrsz.: 5542) / ––, Papp Adrienn. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004–ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 101–106.

Ásatási jelentések:

Budapest, I. Bére utca 4/a, 4/b, 8. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 180.

NAGY Margit

Két késő római kori fegyveres sír az aquincumi canabae nyugati szélén: Late-roman armed male graves from the northern edge of the canabae in Aquincum. In: BudRég 38. (2004) [2005], p. 231–315.

NÉMETH Margit

Az aquincumi kömlékek gyűjtésének kezdetei. In: Ókor : Folyóirat az antik kultúrákról 4. évf. 1–2. sz. (2005), p. 85–88.

Budapest, III. Raktár u. 1. In: Kínesek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 112.

Epigraphische Angaben zur Topographie des Legionslagers und der Militärstadt von Aquincum. In: Die norisch-pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen. Bp. : Pro Aquinco Stiftung : BTM, 2005. – p. 113–132.

Zur Funktion der Thermae Maiores von Aquincum im 4. Jahrhundert. In: Limes XIX.: Proceedings of the XIX International Congress of Roman Frontier Studies : Pécs, Hungary, September 2003 / edited by Zsolt Visy. – Pécs : University of Pécs, 2005. cm. – p. 667–679.

PÓCZY Klára

Colonia und canabae legionis am Rhein- und Donaulimes. In: Die norisch-pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen. Bp. : Pro Aquinco Stiftung : BTM, 2005. – p. 9–15.

Aquincum. Budapest római kori történelmi városmagja. Budapest 2004.

Aquincum. Das römische Budapest. Mainz 2005.

REMÉNYI László

Budapest, III. Óbudai Gázgyár (volt tisztviselőlakások) / – –, Zsidi Paula. In: Kincsek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 74–75.

Középső bronzkori temetkezések Budapest térségéből / Reményi László. In: ΜΩΜΩΣ 3. Őskoros Kutatók 3. összejövetelének konferenciakötete: Halottkultusz és temetkezés: Szombathely – Bozsok, 2002. október 7–9. / [szerk. Ilon Gábor]. – Szombathely: Vas Megyei Múzeumok Ig., 2004. – p. 323–347.

Paskál lakópark II. építési ütemének régészeti kutatása = Archaeological investigation of construction phase II of the Paskál residential district: (Budapest, XIV. ker., Rákos-patak–Szugló utca–Miskolci utca által határolt terület, Hrsz.: 31374/2, 31373/2) / – –, Korom Anita. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 168–176.

Régészeti kutatások az egykori albertfalvai strand területén = Archaeological investigations on the territory of the former open-air bath of Albertfalva: (Budapest, XI. ker., Fehérvári út 202., Hrsz.: 43903) / – –, M. Virág Zsuzsanna, Beszédes József. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 129–136.

Régészeti kutatások az MO környűri keleti szektorának nyomvonalán: Archaeological investigations along the path of the eastern sector of the MO ring road: (Budapest, XVII. ker., Rákoscsaba–Keresztdűlő [BP 07–08], Rákoscsaba–Bartos-hegy [BP 09], Rákoscsaba–Majörhegy [BP 05] / – –, Korom Anita, Tóth Anikó. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 186–196.

Újabb régészeti kutatások Dumakeszi–Székesdűlőn: Recent archaeological investigations at Dumakeszi–Székesdűlő: (Dumakeszi–Székesdűlő, „D” terület, Hrsz.: 7151/4) / – –, Korom Anita. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 197–209.

Ásatási jelentések:

Budapest, XI. Fehérvári út 202. / – –, Beszédes József, M. Virág Zsuzsanna. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 195–196.

Budapest, XIII. Meder utca – Cserhalom utca / – –, Kovács Eszter. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 197.

Budapest, XVII. Rákoscsaba, Kereszt-dűlő / – –, Tóth Anikó. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 198.

Budapest, XVII. Rákoscsaba, Majör-hegy / – –, Tóth Anikó, Korom Anita. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 198–199.

Budapest, XXIII. 195829/3, 195832 hrsz. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 199.

Dumakeszi, Székes-dűlő / – –, Korom Anita. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp.: MNM, 2005. – p. 209–210.

SZIIAS Gábor

Budapest, III. ker., Kisbajtár utca 17. (Hrsz.: 19900/14) In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 219–220.

Budapest, XI. Kőérberek – Tóváros Lakópark. In: Kincsek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 85.

Budapest, XI. Szent Gellért tér, Bartók Béla út. In: Kincsek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 41.

Budapest, XXII. ker., Campona utca I. (Hrsz.: 23331/1). In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 233–234.

Budapest, XXII. Nagytétényi út 353–371. In: Kincsek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 44–45.

Dumakeszi, Székesdűlő. In: Kincsek a város alatt. – Bp.: BTM, 2005. – p. 54–56.

Előzetes jelentés az épülő Kőérberek, Tóváros–Lakópark területén folyó régészeti feltárásról = Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberek, Tóváros Residential District: (Budapest, XI. ker., Kőérberek, Tóváros–Lakópark) / Horváth László András, – –, Teresi György, Korom Anita. In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp.: BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 137–167.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Kisbójtár utca 17. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 190.
- Budapest, III. Kiscsillag utca / – –, Tézer Zita. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 190.
- Budapest, XI. Kaposvár utca 5–7. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 196.
- Budapest, XI. Kőérberek, Tóváros–lakópark / – –, Horváth László András, Korom Anita, Terzi György. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 196–197.
- Budapest, XXII. Campona utca 1. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 199–200.

SZIRMAI Krisztina

- Budapest, XI. Albertfalva, Hunyadi János út. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 39–40.
- Budapest, III. Kórház utca 6–12., Kórház utca – Szentendrei út sarok. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 111.
- Fortuna–Nemesis statues in Aquincum. In: Akti VIII. Medunarodnog Kolokvija o problemima rimskog provincijalnog umjetničkog stvaralaštva Urednici = Akten des VIII. Internationalen Kolloquiums über Probleme des Provinzialrömischen Kunstschaffens. – Zagreb : [s. n.], 2005. – pp. 287–291.
- New data on the roman period topography of Albertfalva / Krisztina Szirmai. – In: Limes XIX: Proceedings of the XIX International Congress of Roman Frontier Studies: Pécs, Hungary, September 2003 / edited by Zsolt Visy. – Pécs : University of Pécs, 2005. cm. – pp. 681–684.

TÉZER Zita

- Budapest, III. ker., Kisbójtár utca (Hrsz.: 19910/9). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 218–219.
- Budapest, III. ker., Kiscsillag utca (Hrsz.: 19910/36). In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 220–221.

Ásatási jelentések:

- Budapest, III. Kisbójtár utca / – –, T. Láng Orsolya. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 190.
- Budapest, III. Kiscsillag utca / – –, Szilas Gábor. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 190.

VÁAMOS Péter

- Budapest, XI. ker., Vegyész utca 17–25. (Hrsz.: 43590/3) / – –, Beszedes József. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 230–231.

M. VIRÁG Zsuzsanna

- Biatorbágy, Hosszúréték. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 25.
- Biatorbágy, Tyúkberek. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 24.
- Budapest, XXI. ker., II. Rákóczi Ferenc utca és Vas Gereben utca (Hrsz.: 210146/151) / – –, Horváth M. Attila. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 231–232.
- Régészeti kutatások az egykori albertfalvai strand területén = Archaeological investigations on the territory of the former open-air bath of Albertfalva: (Budapest, XI. ker., Fehérvári út 202., Hrsz.: 43903) / – –,

Beszédes József, Reményi László. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 129–136.
Törökbálint, Dulácska. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 23.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Csillagszem utca 31. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 186.
Budapest, III. Solymárvölgyi út 8–12. / – –, T. Láng Orsolya, Havas Zoltán. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 192.
Budapest, XI. Fehérvári út 202. / – –, Beszédes József, Reményi László. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 195–196.

ZSIDI Paula

Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben = Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 2004 / szerk. Zsidi Paula. – Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 2005. – 255+ [1] p.: ill.; 24 cm. – (Aquincum, ISSN 1219 9427) (Aquincumi füzetek, ISSN 1219 9419; 11.)
Aquincum: Ergebnisse der topografischen und siedlungshistorischen Forschungen in den Jahren 1969–1999. In: The autonom towns of Noricum and Pannonia = Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien / ed. Marjeta Šašel Kos, Peter Scherrer. – Ljubljana: Narodni Muzei Slovenije, 2004. – (Situla, ISSN 0583–4554; 42.). – p. 209–230.
Aquincum topográfiája. In: Specimina nova dissertationum ex Instituto Historico Universitatis Quinceequelesiensis (de Iano Pannonio Nominatae) 18. (2004), p. 167–226.
Az Aquincumi Múzeum és Romterület fejlesztési koncepciója. In: Közönség és kapcsolat I. (2005), p. 2–3.
Begrüßung. In: Die norisch–pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen. Bp. : Pro Aquinco Stiftung : BTM, 2005. – p. 5.
Budapest, III. Filatorigát. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 59–60.
Budapest, III. Filatorigát. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 62.
Budapest, III. Óbudai Cázgyár (volt tisztviselőlakások) / – –, Reményi László. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 74–75.
Budapest, III. Szentendrei út 101–115. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 63.
Budapest, III. Szentendrei út 133., Aquincum polgárváros : Aquincum civil town. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 106.
Budapest, III. Szentendrei út 139., Aquincum polgárváros : Aquincum civil town. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 105.
Budapest, III. Záhony utca 4. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 107.
Budapest, III. Záhony utca 7. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 67–68.
Előszó a kiállítási vezetőhöz. In: Kincsek a város alatt. – Bp. : BTM, 2005. – p. 9.
Fogyóban lévő föld alatti örökségünk. – In: Örökség 9. évf. 10. sz. (2005. október), p. 3.
A késlekedő aquincumi fejlesztés margójára. In: Közönség és kapcsolat 3. (2005), p. 1.
Kincsek a város alatt: Budapest régészeti örökségének feltárása, 1989–2004: Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban 2005. május 27 – augusztus 20. = Treasures under the city: Survey of the archaeological heritage of Budapest, 1989–2004: Temporary exhibition at the Budapest History Museum 27 May–20 August 2005 / szerk. Zsidi Paula. – Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 2005. – 208 p. : ill.: színes fotók; 29 cm.
Die norisch–pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen: II. Internationale Konferenz über norisch–pannonische Städte Budapest–Aquincum 11–14. September 2002 / [redaktion László Borhy, –]. – Budapest : Pro Aquinco Stiftung : Budapest Historisches Museum, 2005. – 240 p.: ill.; 24 cm. – (Aquincum nostrum, ISSN 1785 0339; II. 3.)
Régészeti feltárások Budapest területén 2004-ben: Archaeological excavations in 2004 in the territory of Budapest. In: Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 2004-ben. – Bp. : BTM, 2005. – (Aquincumi füzetek 11.). – p. 8–10.

Régészeti örökségvédelem a fővárosban – éjjel és nappal / Zsidi Paula. – In: Múzeumi Hírlevél 26. évf. 9. sz. (2005), p. 254–255.

Die Spuren der vormunizipalen Wehranlagen in der Zivilstadt von Aquincum. In: Die norisch–pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen. Bp : Pro Aquinco Stiftung : BTM, 2005. – p. 101–111.

Ásatási jelentések:

Budapest, III. Filatori-gát, Szentendrei út / – –, Budai Balogh Tibor. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2004 = Archaeological Investigations in Hungary 2004. – Bp. : MNM, 2005. – p. 188.

